

Dosya

15-16 HAZİRAN BÜYÜK İŞÇİ DİRENİŞİ

Antonio Gramsci *Hapishane Defterleri* adlı kitabında politika ile ekonomi arasındaki bağlantıyı şöyle anlatmıştı:

“Politika sürekli eylemdir ve ekonomi ile özdeşleştiği ölçüde, sürekli örgütlerin doğmasına yol açar. Ama ekonomi, politikadan farklıdır da. İşte bunun için ekonomiden ve politikadan ayrı ayrı söz edilebilmektedir. Ayrıca siyasal tutkudan da söz edilebilir. Bundan, ekonomik yaşam alanından doğan fakat onu aşan ani bir eylem atılımı anlaşılmaktadır.

*Bu eylem atılımı duyguları ve özelemleri harekete geçirir. Bunların ateşli havasında, bireysel yaşama ilişkin hesaplar, bireysel küçük çıkarları yöneten yasalardan farklı yasalara uyar.”*¹

15-16 Haziran 1970 Direnişi de ekonomik hakların ve DİSK’in korunması için başlamış ama işçilerin benliğinde bambaşka rüzgârlar estirmişti.

Direnış sırasında Maden-İş üyesi bir işçi, aynı fabrikada çalışan Adnan Menderes hayranı ve Adalet Partisi taraftarı arkadaşını yürüyüşün ön saflarında görmüştü. Bu işçi “*Ne iş?*” diye soran arkadaşına şu cevabı vermişti:

“O iş ayrı, bu iş ayrı.”

Gerçekten “bu iş” ayrıydı. Direniş, işçilerin özlem ve istemlerini harekete geçirmiş, günlük çıkarlar ve düşünceler bir tarafa bırakılmıştı. Derinlerde saklanan duygular haziranın sıcak günlerinde gün ışığına çıkmıştı.

Bir meydan okuma

1969 yılında hazırlanan ve 274 ile 275 sayılı yasaları değiştirmek üzere 1970’in ilk aylarında TBMM’ye sunulan tasarının amacı işçilerin sendikalarda örgütlenmesine kısıtlamalar getirmektir. İstenen, kanun zoru ile tek sendika egemenliği yaratmaktır.

Tasarı ile işçilere meydan okunuyordu. İşçiler ve sendikacılar bu meydan okumayı gördü, “kasıt” unsurunu kavradı, yollara çıktı. Olay bir noktada, demokratik bir hakkı savunma ve kendi örgütünü koruma amacının dışına taşarak siyasi bir anlam kazandı.

Saraçhanebaşı Mitingi’nden sonra işçi, İstanbul ve İzmit yollarında bir kez daha “Ben de varım!” diyerek yürüyordu.

Gücünü hesaba katmayanlara karşı işçiler bir kez daha “Biz de varız” diyordu.

DİRENİŞİN ÖNCESİ VE HAZIRLIKLAR

15-16 Haziran 1970 Genel Direnişi’ni başlatan gelişmelerin izini sürdüğümüzde karşımıza 1967 yılı çıkar.

Bu yıl içinde DİSK’in kurulması, özel sektörde ve ardından kamu sektöründe işçilerin daha iyi yaşama ve çalışma koşulları için verdikleri mücadeleye yeni bir hız kazandırdı. Mücadelenin güç kazanması toplumun farklı kesimlerinde tepkilere yol açtı.

O yıllarda işverenlerin çoğunluğu yeni toplu sözleşme düzenini, mülkiyet ve yönetim haklarına doğrudan bir saldırı olarak görüyorlardı.

İktidardaki AP hükümeti ve diğer sağ partiler solun güçlenmesinden endişe duyuyorlardı.

Türk-İş yönetimi, DİSK’in hızlı büyümesi nedeniyle huzursuzdu.

Asker ve sivil bürokrasinin bir bölümü, on yıllardır sefaletle boğuşan işçilerin gerçek ücretlerinin artmasını hazmedemiyordu. Bunlar ücret ve maaşların üretimde yaratılan değere göre değil de bitirilen okula göre belirlenmesi gerektiğine inandıkları için toplu sözleşmelerle alınan hakların sınırlandırılması gerektiğini düşünüyorlardı.

Toplu sözleşme ve grev mevzuatını geriye götürme gayretleri 1967 yılında başladı ve 1970 yılında 1317 sayılı yasa ile somutlaştı. Bu yasanın amacı DİSK'i ortadan kaldırmaktı.

Yıl: 1967: İlk Sinyal MGK'dan

13 Nisan 1967 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu (MGK) Genel Sekreteri Kemalettin Gökakın, hükümete aşağıdaki tespitleri içeren bir yazı vermişti:

“İşyerlerinde yapılan sosyal yardımlar birbirinden çok farklıdır. Bu yardımların düzeyi bir statüye bağlanmalıdır.”

Ayrıca bazı sendikaların kazançlarını artırmak gayesiyle körükledikleri grevler neticesinde yapılan sözleşmelerle işçi ücretlerine eklenen aşırı zamlar da bu farklılaşmayı süratle geliştirmektedir. Maliyeti yükselten bu zamlar, işverenin mamullerini satma, ihraç ve dış piyasa ile rekabet etme imkânlarını baltalamaktadır.”

Gökakın, sakıncalı gördüğü bu gelişmelere karşı aşağıdaki önlemleri önermekteydi:

- *İşçi ücretlerinde bütün Türkiye'ye şamil olmak üzere bir taban ve tavan seviyesi belirlenmelidir.*
- *Bu seviyeler arasında işçinin kalitesine kıdemine ve çalışılan işin özelliğine göre bir işçi ve ücret statüsü meydana getirilmelidir.*
- *Ücretler, bölgenin geçim şartı ve mahrumiyetine göre kârla da mütenasip ve birbirine yakın olarak belirlenmelidir. Bu uygulama grevleri önleyebilir.”*²

Gökakın'ın Milli Güvenlik Kurulu'nun görev alanı ile doğrudan bir bağlantısı bulunmayan bu önerisinin amacı, işçilerin ve sendikaların demokratik haklarını kısıtlamaktı.

Demirsoy önce değişikliğe karşıydı

274 ve 275 sayılı yasaların değiştirilmesi için ilk girişim DİSK kurulduktan altı ay sonra 1967 Ağustos ayında yapıldı.³ Başbakanlık tarafından Meclis'e sevk edilen tasarı komisyonlarda bir süre görüşüldükten sonra gündemden düştü.

DİSK'in kapatılması ile ilgili görüşler, 1968 yılı içinde özellikle yöneticileri sağ eğilimli olan sendikalarda dile getirilmeye başlanmıştı.

Sendikal mücadele ile fabrikalarda alt edemedikleri rakiplerini masa başında yenmek isteyen bu sendikacılar, isteklerini 1968'de açıkça ortaya koymaya başlamışlardı. Ancak Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy o günlerde bu tür zorlama önlemlere karşı çıkıyordu.

“Onları ordusuz kumandan yapacağız”

Seyfi Demirsoy, 1968 yılında yapılan Türk-İş 7. Genel Kurulu'nda, DİSK'in gelişmesini sendikal mücadele yoluyla durdurma görüşünü savunmuştu. Genel Kurul'un kapanış konuşmasında Demirsoy DİSK konusunda şunları söylemişti:

*“Bırakalım kendi hallerine. Bırakalım derken, onları ordusuz kumandan mevkiine sokmaktır. Teşkilat olarak hepinizin iyi çalışmasını istiyorum. Enterne etmiş vaziyetteyiz: Adana iyi çalıştı, İzmir iyi çalıştı ama İstanbul iyi çalışmadı. İstanbul da iyi çalışırsa, teşkilatlarımız iyi çalışırsa işçiler onlarla beraber değildiler, Türk-İş'le beraberdirler.”*⁴

“Dünya bize güler”

Demirsoy, bir delege tarafından her işkolunda birden fazla sendika kurulmasını yasaklayan bir teklif yapıldığında aynı konuşmada şu cevabı vermişti.

*“Bir işkolunda birden fazla sendika kurulmasını teklifi yapıldı. Dünya bize güler arkadaşlar, böyle bir karar alınamaz. Sayın Kaya Özdemiroğlu'nun söylediği şartlıdır. Bizi ihraç ederler, olmaz öyle şey. Sendikalaşma şuur işidir, çalışma işidir, hizmet işidir. Kanuna göre tek sendika kurulacak dersiniz işte o vakit bağıran Adnan Başaran arkadaşımız gibi hükümet sendikacılığı yapmış oluruz.”*⁵

Bu sözlere rağmen Demirsoy'un aynı konuşma içindeki bir açıklaması ise hükümet ile iç içe faaliyet gösterildiğini ortaya koyuyordu. *“Çalışma Bakanı Ali Naili Erdem, işkolları yönetmeliği hususunda bana ve arkadaşlarıma ‘İllallah, alın siz yapın!’ dedi. Ama ister misiniz sendikalar kanununu da, bu işi de hükümetten üzerimize alalım?”*⁶

DİSK'i hedef alan yasa değişikliği için 1968 yılındaki Türk-İş Genel Kurulu'ndan itibaren yoğun gayret gösterenlerin başında Metal-İş Federasyonu'nun kurucusu Kaya Özdemiroğlu vardı.

1969'da geri çekilen iki tasarı

1969 yılının sonlarına doğru 1968-1971 ekonomik krizinin en şiddetli dönemi yaşanıyordu. Büyüme oranı gerilerken, enflasyon oranının yükselmesi işsizliği artırmıştı. Adalet Partisi'nde muhalefetin güçlenmesi ve Başbakan Demirel'in yakınlarının basına yansıyan yolsuzlukları siyasetteki istikrarsızlığın dozunu yükseltmişti. Orduda darbe için hazırlık yapan grupların varlığından söz ediliyordu.

Adalet Partisi hükümeti bu ortamda demokrasiyi kısıtlamak ve 1961 Anayasası'nın getirdiği hakları budamak için 1969 yılında bir tasarı hazırladı. “Anayasa Nizamını Koruma Kanunu” tasarısı, toplumun muhtelif sınıf ve zümrelerini birbiri aleyhine tahrik ve teşvikle suçlanan kişilere verilecek cezaları ağırlaştırıyordu. Tasarı, faşist İtalya'dan alınan ceza kanununa göre daha antidemokratik hükümler içeriyordu. Tasarı ile 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra çıkarılan 38 sayılı Tedbirler Kanunu'ndaki anti-demokratik hükümler kalıcı hale getirilmek isteniyordu.

1969 yılı kış aylarında tasarıya ilk karşı çıkan örgütler DİSK ve TİP oldu. Daha sonra CHP ve Türk-İş de tasarıya karşı çıktı. Dönemin başbakanı Süleyman Demirel tasarımı TBMM'den geri çekmek zorunda kaldı.

“Kadük” olan tasarı

Demirsoy, 1968 yılında, “her işkolunda tek sendika, Türkiye'de tek konfederasyon” önerilerine karşı çıkmıştı ama 1969 yılında tutumunu değiştirdi.

DİSK ve Maden-İş, sendikal mücadeleyi engelleyen ve DİSK'in varlığına kastedebilecek türden antidemokratik yasalara Büyük Direniş'ten daha 15 ay öncesinde karşı çıkmıştı.

tirdi. İşçilerin sendika seçme özgürlüklerini gerektiğinde direniş ve işgallerle savunması ve DİSK'in özellikle özel sektör işyerlerinde büyümesini sürdürmesi üzerine, Türk-İş yönetimi tutum değiştirdi. Türk-İş'teki sağ kanadın baskısına boyun eğen yönetim, 1969 yılında DİSK'in kapatılması yönünde yeni bir çalışma başlattı.

Kaya Özdemiroğlu'nun 274 sayılı yasayı değiştiren yasa teklifi komisyonlarda bir süre görüşüldü. Adalet Partisi milletvekili olan, aynı zamanda Türk-İş yönetim kurulu üyeliğini sürdüren Özdemiroğlu'nun tasarısı CHP'den destek alamadığı için komisyonlardan geçemedi ve “kadük” oldu.⁷

Demirsoy-Tunç ikilisi bu tür bir girişim için 1969 sonbaharında yapılacak genel seçimin sonucunu beklemeyi uygun görüyorlardı.

Kasım 1969'da CHP milletvekili ve Türk-İş'e bağlı Genel-İş Sendikası'nın Başkanı Abdullah Baştürk'ün 274 sayılı yasayı değiştiren bir tasarı hazırlamasından sonra hükümet de Türk-İş yöneticilerinin görüşünü alarak farklı bir tasarımı TBMM'ye sevk etti.

Yıl 1970: Tasarı tekrar Meclis'te

1970 yılı TBMM çalışmalarında tekrar gündeme getirilen hükümet tasarısı, Türk-İş yönetiminin de tam desteğini almıştı. Tasarı bu kez Adalet Partisi, CHP ve Güven Partisi tarafından desteklendi. AP “Anayasa Nizamını Koruma Kanunu” tasarısındaki başarısızlığından sonra bu kez yalnız sen-

dikaları hedef aldı. Tasarıyı destekleyen Turhan Feyzioğlu'nun Güven Partisi yönetimi ise sermaye çevrelerine şirin görünmek istiyordu.

Türk-İş, DİSK'i bertaraf etmek isterken dönemin CHP yönetimi de Türk-İş yönetiminin desteğini arkasına alma hesapları yapıyordu.

En önemlisi “Dokuzuncu Madde”

1970 yılının ilk aylarında TBMM'de, 274 sayılı yasanın değişikliği için dört tasarı bulunuyordu. Tasarılar en önemli maddelerden biri 9. maddeydi. Bu madde sendikaların, sendika birliklerinin, federasyonların ve konfederasyonların kuruluş koşullarını düzenliyordu.

- Abdullah Baştürk ve dört milletvekili arkadaşının tasarısında bir baraj hükmü getirilmişti.
- Hükümet tasarısında baraj hükmü yoktu.
- TİP milletvekili Rıza Kuas'ın tasarısında, bir baraj öngörülüyor, mevcut yasadaki aksaklıkların, işçiler ve sendikalar lehine çözümlenmesi hedefleniyordu.
- CHP Milletvekili Hayrettin Uysal'ın yasa teklifinde 9. madde aynen bırakılmış, yalnız 2. maddenin değiştirilmesi önerilmişti. Bu madde işçi-memur ayırımına memurlar lehine açıklık getirmeyi amaçlıyordu.

Baştürk'ün teklifi

Baştürk'ün teklifinde baraj ile hükümler şöyleydi:

2. a) Türkiye çapında faaliyet gösteren sendikanın, kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmesi gerekir.

b) Federasyonların aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az ikisinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmesi gerekir.

c) Konfederasyonlar, mevcut federasyon ve Türkiye çapında faaliyette bulunan işkolu esasına göre kurulu sendikalardan en az beşinin ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3'ünün, üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.

2nci ve 3ncü bendler gereğince işkolunda çalışan sendikalı işçilerin sayısı, her yıl Çalışma Bakanlığı'nca çıkartılacak sendikalı işçi istatistiklerinde gösterilir. Bu bend uyarınca meslekî teşekküller temsil ettikleri üye işçilerin sayısını her yılbaşında Çalışma Bakanlığı'na bildirmeye mecburdurlar.”⁸

Tasarıda 9. maddenin değiştirilme gerekçesi şöyle açıklanmıştı:

“Tasarıda getirilen bir diğer yenilik, işçi teşekküllerinin kuruluş şartlarını düzenleyen 2 nci bendin (a), (b) ve (c) fıkralarıdır. Zira uygulamada bölge sendikası hüviyetini taşıyan bir sendika, isminin başına Türkiye ilâvesi ile Türkiye çapında faaliyet gösteren bir sendika hüviyetinde olduğunu iddia etmektedir. Bu durum hem 274, hem de 275 sayılı kanunların uygulanışı bakımından birçok problemler doğurmaktadır.

İşçilerin çok sayıda bir araya gelerek kuvvetli sendika esprisi içerisinde haklarını korumaları amacını taşıyan bu değişiklik ile meslekî teşekküllerin kuruluşları belli bir işçi sayısını kapsamaya şartıyla sınırlandırılmış ve her işkolunda çalışan sendikalı işçilerin sayılarının, Çalışma Bakanlığı'nca çıkartılacak istatistiklerde gösterileceği öngörülmüştür.”

24 Kasım 1969 tarihinde TBMM'ye sunulan değişiklik tasarısında, Baştürk ile birlikte CHP'nin sendikacı kökenli milletvekilleri olan Burhanettin Asutay, Bahir Ersoy, Osman Soğukpınar ve Emir Postacı'nın da imzaları vardı.⁹

Hükümet tasarısı

Hükümet tasarısında 274 sayılı yasanın 9. maddesi ile ilgili değişiklik, işkollarının tespiti konusundaki bir cümle ile sınırlı kalmıştı. Mevcut yasadaki “Genel hizmet işkolu, ayrı bir işkolu olarak itibar olunup, diğer bütün işkollarıyla ilgili sayılır” hükmü yerine şu cümle getirilmişti: “Genel hizmet işkolu, ayrı bir işkolu sayılır.”

Hükümet tasarısında bu madde ile ilgili gerekçe şöyleydi:

“Madde 9 - Mevcut metinde her hangi bir işkoluna dâhil olmayıp bu kanuna göre sendika kurmak ve sendikalara üye olmak hakkına sahip olanlar ayrı bir işkolu olarak tavsif edilmiş ve diğer bütün işkolları ile ilgili sayılmıştır.”

Tatbikatta genel hizmet işkolunun bütün işkolları ile ilgili sayılması çeşitli karışıklıklara ve aksaklıklara sebep olduğundan, maddede bu işkolunun diğer bütün işkolları ile ilgili sayılacağı hususundaki hüküm çıkarılmıştır.”¹⁰

Hükümet tasarısı, tepki çekmemek için ılımlı bir şekilde hazırlanmış, Türk-İş yönetiminin amaçladığı radikal değişiklikler komisyon çalışmalarına ve TBMM görüşmelerine bırakılmıştı. CHP Milletve-

kili Abdullah Baştürk'ün tasarısında baraj hükümlerinin yer alması nedeniyle hükümet yalnız bir cümle değişikliği ile yetinmişti.

Kuas'ın teklifinin içeriği

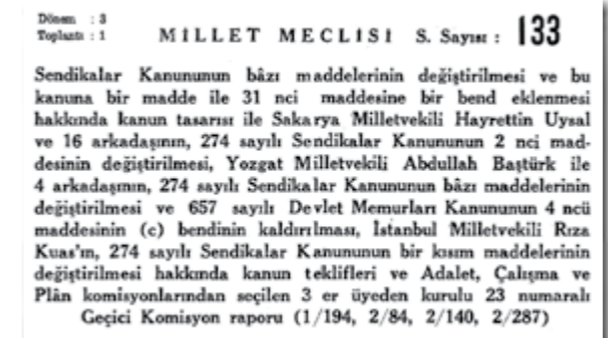
TİP Milletvekili Rıza Kuas, Meclis'te CHP'li ve AP'li sendikacıların yasa değişikliği tasarısını engellemek için komisyonlarda tek başına mücadele etti. Kuas, 26 Şubat 1970'te DİSK yetkilileri ve hukukçuların hazırladığı iki alternatif yasa tasarısı teklifini Millet Meclisi'ne sunarak hükümet tasarısının önünü kesmeye gayret etti.

Kuas'ın verdiği değişiklik teklifi, Baştürk'ün ve hükümetin tasarısına göre şu farklılıkları içeriyordu:

- Kuas, mevcut yasadaki yer alan ama Baştürk'ün tasarısında çıkarılmış olan sendika birlikleri ile ilgili hükmün metinde kalmasını öneriyordu.
- Tasarıda baraj ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmuyor ve mevcut yasadaki hükümlerin aynen kalması isteniyordu.
- İşkolları Tüzüğü'nün Çalışma Bakanlığı yerine Danıştay tarafından tespiti öngörülüyor, bu tespitte milletlerarası normlar ile birlikte ülke şartlarının göz önünde tutulması gerektiği belirtiliyordu.
- İşkollarının tespiti konusunda yalnız Türk-İş'in değil mevcut konfederasyonların tümünün görüşünün alınması hükmü getiriliyordu.¹¹

Tasarının gerekçesinde Kuas hükümeti şöyle uyarıyordu:

“Bugün nasıl, ‘en çok oyu alan ve merkezi Ankara’da bulunan bir siyasi partiye’ her türlü yetkiyi kayıtsız şartsız bırakmak demokrasinin iflâsı ise, böyle bir konfederasyona da bütün sendikal yetkileri bırakmak, işçi kesiminde demokratik düzenin ve düşüncenin idam edilmesi anlamına gelecektir.

Direnışı başlatan yasa teklifi

Birçok konfederasyonlar olabilir. Bu demokratik düzenin doğal bir sonucudur. Nitekim DİSK, Türk - İş Konfederasyonu'nu Hükümetin dümen suyunda emperyalist Amerikalılarla sıkı fıkı olmak ve onlardan dolar yardımı almakla suçlamaktadır. Eğer bütün sendikal temsil yetkileri en sonunda bu tip bir kuruluşa, adresi tayin edilerek verilecek ise, bunun faşist bir yöneliş olacağını şimdiden söyleyebiliriz.

İşçi kesimine getirilecek her türlü faşist usuller ise eninde sonunda işçi patlamaları ile ortadan kaldırılmıştır. Bu tarihî bir gerçeğin taze örneklerinde ispat edilmiştir.”¹²

Şubat 1970: 23 numaralı geçici komisyon ve DİSK'in alarm sinyali

Millet Meclisi 3 Şubat 1970 tarihli toplantısında, Adalet, Çalışma ve Plan komisyonlarından seçilecek üçer üye ile bir geçici komisyon oluşturulmasını kararlaştırdı.

23 Numaralı Geçici Komisyon'un başkanı eski çalışma bakanlarından Turgut Toker'di. Üyelerden Enver Turgut, Şevket Yılmaz ve Abdullah Baştürk Türk-İş'e bağlı sendikaların yöneticileriydi. Diğer üyeler, Aslan Topçubaşı, Kemal Kaya, Vahit Bozatalı ve Hamdi Hamamcıoğlu idi.

DİSK'in uyarısı

Rıza Kuas, CHP'nin ve AP'nin niyetlerini sezdiği için, DİSK'in yöneticilerine beklenen olumsuz gelişmeler hakkında bilgi verdi. Kuas, şubat ayının başında yapılan DİSK Yürütme Kurulu Toplantısı'nda, TBMM'de gizlice yapılan yasa hazırlıklarını anlattı. Kuas'ın anlattıklarına göre, bazı işçi kökenli milletvekilleri DİSK'in başına çorap öreceği ve grev hakkını kısıtlayacak bir yasa tasarısı üzerinde çalışıyordu.

DİSK bu toplantıda alınan karar uyarınca, yasa değişikliklerinin amacını açıklayan bir genelgeyi üye sendikalara yolladı ve gerekli mücadele hazırlıklarının yapılmasını istedi.

Kuas'tan hodri meydan

Rıza Kuas'ın 2 Şubat 1970 günü Hergün gazetesinde yayınlanan demeci iki yasadaki değişikliğin arkasında yatan niyeti açık seçik ortaya koyuyordu:

“Getirilmek istenen hükümler, grev hakkını tam anlamıyla yok edicidir. Hele toplu sözleşme hükümler-

rinin işveren tarafından ihlali üzerine greve gidilmesinin hak olmaktan çıkarılması, Anayasa ile asla bağdaşmaz. Zaten Çalışma Bakanlığı, yeteri kadar iş mahkemesinin açılması için Adalet Bakanlığı'nın harekete geçmesini sağlamaz ve bu nedenle işçilerin alacakları ve hakları yıllarca mahkemelerde sürünce mede kalırken, greve gitmeden önce bu kez de mah-

kemeye gidilmesinin önerilmesi grev hakkını kökünden yok eder.

... İşçilerin en doğal hakları, el çabukluğuyla, yuvarlak laflarla ve sosyalist muhalefetin grup kuramadığı meclisteki oy çoğunluğuna güvenilerek geri alınmaz, alınamayacaktır da. Almak isteyenlere hodri meydan!"¹³

Maden-İş'in 9-10 Mart 1970 toplantısında alınan karar

"DİSK'i yok edecek tasarıya direneceğiz"

DİSK Yönetimi ve üye sendikaların yöneticileri TBMM'de görüşülen değişiklik tasarısının amacını ve niteliğini tespit etme hata yapmadı ve gecikmeden mücadele kararı aldı.

Maden-İş Genel Yönetim Kurulu'nun 9 ve 10 Mart 1970 günlerindeki toplantısının gündemindeki ilk madde, 274 ve 275 sayılı yasalardaki değişiklik girişimleriydi.

Birinci gün, 274-275 sayılı kanunlarla ilgili hükümet tasarısının incelenmesi ve bununla ilgili bir rapor hazırlanması ve hazırlanacak olan bu raporun ışığı altında görüşmelere devam edilmesi kararına varıldı. Konuyu incelemek için Hüseyin Ekinci, Bahtiyar Erkul ve Mustafa Kaldırım'dan oluşan üç kişilik bir komisyon oluşturuldu. 10 Mart 1970 Salı günü toplanan kurulda, komisyon raporu okunduktan sonra üyelere eylem önerileri alındı.

Eylem önerileri

Üyelerin önerdiği önlemler aşağıda görüldüğü gibi çok yönlüydü:

- Yasa değişikliği tasarıları Anayasa'ya, uluslararası sözleşmelere ve demokratik ülkelerdeki uygulamalara aykırı olması nedeniyle sendika bunlara karşı mücadele açmalı.
- Genel Merkez yönetimi ve bölge temsilcileri bir araya gelerek Anayasa'ya uygun bir mücadele programı hazırlamalı ve bunun için merkezi bir komite kurulmalı.
- Bölge temsilciliklerince, sendika temsilcileri ve lokal yönetim kurulu üleriyle toplantılar düzenlenerek, konu tabana indirilmeli. Bölgelerarası üye toplantıları düzenlenmeli.
- Yalnız İstanbul'da değil, diğer illerde de mitingler yapılmalı.
- Bu konuda Türk-İş'e üye olmayan diğer sendikalar ile de işbirliğine gidilmeli.

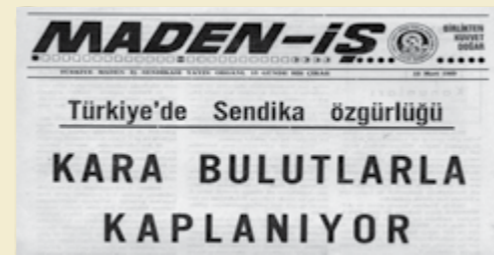
- Bölge temsilcileri, kendi bölgelerindeki diğer işkolalarında çalışan işçilerle de bu konuda ilişki kurmalı ve DİSK'in hazırlayacağı bildiriler dağıtılmalı.
- Mücadele yurt dışında çalışmakta olan Türk işçilere de duyurulmalı.
- Afişler ve duvar yazılarından yararlanılmalı.
- Sendikanın görüşleri ile ilgili olarak bir bilim kurulu tarafından metin hazırlanmalı ve bu metin tüm milletvekillerine, Anayasa Mahkemesi, Milli Güvenlik Kurulu ve Danıştay üyelerine gönderilmeli.
- Sendika gazetesi bu konuya önem vermeli ve mücadele, bildiriler ile basına duyurulmalı. Konunun sendika üyelerine anlatılması için toplantı ve konferanslar düzenlenmeli.
- Tasarı Meclis'te görüşülürken Ankara'da miting düzenlenmeli, işçilerin dinleyici olarak Meclis'e girmesi sağlanmalı.

Eylem önerilerinden sonra alınan yönetim kurulunun kararı şöyleydi:

"Tasarının, Türk-İş, işveren konfederasyonu ve iktidar üçlüsü tarafından tamamen DİSK'i ve DİSK'e bağlı sendikaları yok etmek amacıyla uzun zamandan beri gizli olarak hazırlanmakta olduğu kanaatine varılmıştır.

Tasarının kanunlaşmaması için gerekli mücadelenin sendikamızca yapılması ve bir mücadele programı hazırlanması kararlaştırılmıştır.

Kurul üyelerinin önerilerinden de yararlanılarak hazırlanacak program, Genel Yürütme Kurulu'nca hazırlanarak derhal uygulamaya geçilecektir."¹⁴

Maden-İş Genel Yönetim Kurulu DİSK'i yok etmeyi amaçlayan tasarıya karşı mücadele ve somut hazırlıkların yapılması kararını, 10 Mart 1970 günü yapılan Genel Yönetim Kurulu toplantısında aldı.

30 Nisan

Geçici Komisyon barajı daha da yükseltti

18 Mart günü çalışmalarına başlayan Geçici Komisyon, raporunu hazırlayarak 30 Nisan'da Millet Meclisi Başkanlığı'na sundu. Komisyon çalışmaları sırasında tasarının 9. maddesinin 2. fıkrası konusunda kıyasıya tartışmalar ve pazarlıklar yapıldı.

Çalışmalar sırasında "fili baraj" Baştürk'ün önerdiği maddeye göre daha da yükseltildi. Komisyon'da 9. madde şöyle düzenlendi:

a) Bir işçi sendikasının Türkiye çapında faaliyet gösterebilmesi için kurulu bulunduğu işkolunda çalışan işçilerin en az 1/3'ünü,

b) İşçi federasyonlarının aynı işkolunda mevcut sendikalardan en az 2'sinin bir araya gelmeleri ve o işkolunda çalışan işçilerin en az 1/3'ünü temsil etmeleri gerekir.

1970 MAYIS: SULAR ISINIYOR

Mayıs ayı sosyal hareketliliğin üst düzeye çıktığı aylardan biriydi. Bunun ilk nedeni hükümetin yönetim zaafiydi. 11 Şubat 1970 gününde Millet Meclisi'nde Demirel hükümetinin bütçesi, Demirel karşıtı 41 AP milletvekilinin karşı oyunun da eklenmesiyle reddedilmiş, hükümetin arkasındaki siyasi ağırlık azalmıştı. Hükümet Birlik Partisi'nden transfer edilen beş milletvekilinin desteğiyle ancak kıl payı ile iktidarda kalabiliyordu. İstifalar nedeniyle AP Senato'da çoğunluğu kaybetmişti. Ailesi hakkındaki yolsuzluk iddiaları ve partideki bölünme eğilimleri nedeniyle gücü azalan Süleyman Demirel yeni sendikalar yasasının hazırlıklarında inisiyatif büyük ölçüde Türk-İş'e bırakmıştı.

274 ve 275 sayılı yasalarda yapılması düşünülen değişiklikleri içeren tasarıların elde edilmesi ve incelenmesi çok zordu. Komisyon çalışmaları gizlilik altında yürütülüyor, tasarı metni ve görüşme tutanakları çok az sayıda basılıyordu. Konu ile ilgilenen öğretim üyeleri bile metinleri elde edemiyordu. Sosyal siyaset profesörü Orhan Tuna bu gizlilik çabalarını şöyle anlatmıştı:

"Sendikalar ve toplu sözleşmeler ile ilgili 274 ve 275 sayılı kanunların değişmesi konusundaki rivayetler bir yıldır duyulmaktaydı. Bunun üzerine tasarıları elde etmek için faaliyete geçtik. Ancak değişik kaynaklardan elde ettiğimiz belgeler arasında büyük çe-

c) İşçi konfederasyonları, (a) ve (b) fıkralarına göre sendika ve federasyonlardan en az 1/3'ünü ve Türkiye'deki sendikalı işçilerin en az 1/3'ünü üye sıfatıyla bir araya gelmeleri suretiyle kurulurlar.

Komisyon raporunda yukarıdaki maddenin gerekçesi şöyle anlatılmıştı:

"Abdullah Baştürk'ün bu madde ile ilgili teklifi, yine bu madde ile ilgili olarak Abdullah Baştürk ve Şevket Yılmaz tarafından verilmiş öneriler nazara alınmak kaydı ile yeni bir metnin hazırlanması uygun görülmüş, hazırlanıp getirilen metnin, iş hayatını tedirgin eden dolayısıyla işçi ve işverenleri huzursuz kılan sendikalar arasındaki olumsuz rekabetleri önlemek ve güçlü sendikacılığı temin etmek gayesi ile mer'î metnin 9 ncu maddesi yerine kaim olmak üzere yeniden düzenlenmiş şekli ile Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Rıza Kuas'ın bu madde ile ilgili teklifi reddolunmuştur."¹⁵

İlişkiler olduğu için kesin tasarıyı elde etmekte hayli geciktik. 275 sayılı kanunun değişiklik teklifinden bahsetmemize imkân yoktur, çünkü nihai tasarı elimize geçmemiştir."¹⁶

14 Mayıs

Tasarı Komisyon'dan geçti.

Millet Meclisi'nin Karma Komisyonu, 1317 sayılı yasa tasarısını 32 oturumdan sonra kabul edip Meclis'e gönderdi. Seyfi Öztürk 14 Mayıs'ta Cumhuriyet Senatosu'nda Çalışma Bakanlığı'nın bütçesi görüşülürken tasarının amacını şöyle anlattı: "İdeolojik akımların aleti haline gelmiş sendikalar ile tabela sendikaları kanun çıkar çıkmaz kendiliklerinden infisah edeceklerdir." Öztürk tasarı kabul edildiğinde 790 sendikanın 36 federasyona indirileceğini söyledikten sonra hükümetin 1317 sayılı yasa dışında Türk Ceza Kanunu, Cemiyetler Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda değişiklik yapmayı kararlaştırdığını anlattı.¹⁷

15 Mayıs

Hükümet sendikacılığı

Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy 11-16 Mayıs 1970 tarihlerinde Erzurum'da yapılan 8. Genel Kurul'daki konuşmalarında yasa değişikliklerine de

değindi. Konuşmaların aşağıdaki bölümleri, değişiklik için hükümet ile tam bir işbirliği yapıldığını kanıtlıyordu:

“Sırası gelmişken, siz değerli arkadaşlarıma bildirmek isterim ki Sendikalar Kanunu’nun bazı maddelerini değiştiren tasarı, Geçici Karma Komisyon’da neticelenmiştir. Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu’nun da bir kısım maddelerini değiştiren tasarinin Komisyon’daki görüşmesine sonuçlanmış nazarı ile bakabiliriz.

İki tasarı da Komisyon’da görüşülürken hemen her toplantısında bulunduk. Müsamaha hudutlarını aşar mahiyette müzakerelere katılarak Türk-İş’in görüşünü belirtmeye çalıştık.”¹⁸

Demirsoy, 1968 yılında “Dünya bize güler” ve “Hükümet sendikacılığı yapmayız” diye geri çevirdiği “tek konfederasyon” önerilerini bu kez sonuna kadar benimsemişti.

Politikadan uzak duracaklarını hep açıklayan Türk-İş yöneticileri, komisyon odalarındaki politik çalışmaların tam göbeğinde bulunuyordu.

Türk-İş Genel Kurulu’nda uzun bir konuşma yapan CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, yasa değişikliklerine hiç değinmemiş, konuşmasının önemli bir bölümünü genel grev hakkına ayırmıştı.

Toplantıda konuşan Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk “DİSK’in çanına ot tı kayacağız”

diyerek niyetini açıkça ortaya koymuştu. Fakat Türk-İş yönetimi, bu ifadeyi genel kurul çalışmalarını içeren kitaptan çıkarmıştı.

Millet Meclisi Çalışma Komisyonu Başkanı Turgut Toker’in toplantıda yaptığı konuşma Milliyet gazetesinde şöyle özetlenmişti: “274 ve 275 sayılı yasalarda yapılacak değişikliklerin yürürlüğe gir-

mesiyle Türkiye’de Türk-İş’ten başka konfederasyon kalmayacak. Kanunun koyacağı koşullara uymadığı için DİSK tasfiye olacaktır.”¹⁹

22 Mayıs

Demirsoy: “Bizi en iyi anlayan politikacı Süleyman Demirel”

Başbakan Süleyman Demirel, Türk-İş Genel Kurulu’ndan sonra seçilenleri tebrik için bir ziyarette bulundu. Dostane bir hava içinde geçen ziyaret sırasında Demirsoy, Demirel’e “Siz bizi en iyi anlayan politikacılardan birisiniz” dedi.

Bu açıklama CHP çevrelerinde soğuk duş etkisi yaptı. Bazı CHP milletvekillerinin hazırladığı tasarıya AP’nin ve Türk-İş’in sahip çıkması da sorun yaratmaya aday görünüyordu.

Bu rahatsızlık, CHP’li milletvekillerinde Alpaslan Işıklı’nın deyimi ile bir çekingenlik ortaya çıkardı. Ancak bu çekingenliğe rağmen CHP tasarıya tam desteğini sürdürdü.

28 Mayıs

DİSK Yönetim Kurulu toplantıya çağrıldı

DİSK Genel Yürütme Kurulu’nun 28 Mayıs 1970’teki toplantısında, genel yönetim kurulunun 3 Haziran 1970 günü saat 10.00’da olağanüstü toplantıya çağrılması kararlaştırıldı. Toplantının gündeminde, 274 ve 275 sayılı yasaları değiştirecek tasarılarla ilgili son hazırlıklar vardı. Bu arada Genel Sekreter Kemal Sülker, TBMM çalışmaları ve son durum hakkında bilgi edinmek için Ankara’ya gönderildi.

Sonraki günlerde resmi bir toplantı yapılmadı ama başkanlar, orta kademe yöneticiler ile görüşmelerini sürdürdü. Bu temaslarda tabanın ve sendika temsilcilerinin genel eğiliminin her ne pahasına olursa olsun direnmek olduğu görülüyordu.

HAZİRAN’IN SICAK GÜNLERİ

1970 yılı, kriz nedeniyle büyüme oranının düştüğü ve enflasyonun yükseldiği bir yıl olmuştu. Sanayi sektöründe büyüme durmuş ve yüzde -0,1’e gerilemişti. Piyasalarda para sıkıntısı çekiliyordu.

Siyasette dağınıklık vardı. CHP’de Temmuz ayı başında yapılacak kurultay öncesinde çekişmeler ve çelişkiler artmıştı. Genel Sekreter Bülent Ecevit ile Genel Başkan İsmet İnönü’nün desteklediği Kemal Satır ekibi arasındaki mücadele bütün hızıyla sürüyordu.

1969 yılında kurulan MHP, tabanını genişletmek ve sermaye çevrelerinin desteğini kazanmak için sola karşı şiddet hareketlerini başlatmıştı.

Bu çatışma ortamında bazı sol grup ve örgütlerde silahlı mücadelenin tek çıkış yolu olduğu düşüncesi ortaya çıkıyordu.

1970 yılının ilk beş ayında işçilerin başlattığı grev ve direnişler artıyor, kırsal alandaki küçük üreticiler de haklarını korumak için eylemlere girişiyorlardı.

Değişiklik tasarısı neyi amaçlıyordu

İktidar, muhalefet ve içinde CHP’li bazı sendikacıların da bulunduğu Türk-İş, el ele vererek, sadece faşist ülkelerde görülebilecek türden bir sendikalar kanunu tasarısı hazırlamıştı. Bu tasarı yalnız Anayasa’ya değil, uluslararası anlaşmalara ve insan haklarına da aykırı idi. Eğer bu tasarı uygulanabilseydi, o günün koşullarında, devrimci ve ilerici sendikalarındaki üye sayısının tüm sendikalı işçilerin üçte birini geçmesi ve toplu sözleşme yetkisi alması çok zor olacaktı. Toplu sözleşme hakkını kullanamayan sendikaların ayakta kalması o günün koşullarında çok zordu.

Kanun tasarısının 9. madde 2 sayılı bendinin “a” fıkrası bir işçi sendikasının, Türkiye çapında çalışabilmesi için, kurulu bulunduğu işkolunda çalışan sigortalı işçilerin en az 1/3’ünü temsil etmesini hükme bağlıyordu. Bunun ardından gelen “b” fıkrasında işçi federasyonlarının kurulabilmesi için, o işkolunda çalışan sigortalı işçilerin yine en az 1/3’ünü temsil etmesi öngörülüyordu.

Konfederasyonların kurulması “c” bendinde düzenlenmişti. Ancak “b” ve “c” fıkralarındaki koşulları yer-

Memurların bir bölümü 657 sayılı Devlet Personel Kanunu’ndaki değişikliğe karşı çıkıyor, protesto gösterileri düzenleniyordu.

Hazırlıklar tamam

DİSK Genel Merkezi ve üye sendikalar yılın ilk beş ayında direnişin hazırlıklarını büyük ölçüde tamamlamıştı. Maden-İş’te 10 Mart’taki Genel Yönetim Kurulu toplantısında alınan kararlar kademeli olarak hayata geçirilmişti.

- Genel Yürütme Kurulu üyeleri, bölgelerde sendika temsilcileri ile toplantı yapıyorlar, DİSK’in kararlarını anlatıyorlardı. Bu toplantıda konuşulanlar, ünite temsilcileri aracılığı ile üyelere aktarılıyordu.
- Fabrikalarda kurulan Anayasal Direniş Komiteleri kendi aralarında toplanarak durumu tartışıyorlardı.
- İşçi semtlerindeki evlerde ve kahvehanelerde yapılan sohbetlerde, hükümetin ve Türk-İş’in

ne getiren sendika ve federasyonlar, konfederasyon kurabilecekti.

11. maddenin 3 sayılı bendinin birinci fıkrası, Türkiye’de en çok işçiyi temsil eden konfederasyonun ve ona bağlı aynı nitelikteki sendikaların uluslararası meslek kuruluşlarına girebileceğini öngörmüştü. Bu sınırlandırma, bağımsız ve DİSK’e üye sendikaları, uluslararası dayanışmadan yoksun bırakma amacına yönelmişti. Anayasa’nın 46. maddesinde böyle bir sınırlama öngörülmemiş olduğundan, bu hüküm de Anayasa’ya aykırı idi.

Tasarının 23. maddesinin 2 sayılı bendi ile işçiler üyesi olmasa dahi, o iş kolunda yetki almış sendikalara ödenti vermeye zorlanmakta, buna karşılık, işçilerin üyesi oldukları sendikaya ödenti vermeleri engellenmekteydi.

29. maddenin 9 sayılı bendinde, en çok işçiyi bünyesinde toplayan konfederasyona, yani Türk-İş’e, sendikaların ve federasyonların, gelirlerini, giderlerini ve çalışmalarını denetleme yetkisi verilmişti.

Bir sendikanın kurulduğu anda, bir işkolundaki işçilerin üçte birini üye yapması olanağı bulunmadığına göre, yapılan değişiklikle işçilerin yararına çalışabilecek bir sendikanın yeniden kurulup faaliyet göstermesi engelleniyordu.

Milliyet, 16.05.1970

DİSK'i kapatma girişimleri konuşulur hale gelmişti. Bu tartışmalara Türk-İş'e bağlı sendikaların üyelerinin de katılması sağlanıyordu.

- Üyelerin ve ünite temsilcilerinin DİSK'in kapatılmasına karşı çıkması, sendika temsilcilerini cesaretlendiriyordu.

DİSK'in tüm uyarılarına rağmen 274 sayılı yasa-yı değiştiren tasarı Millet Meclisi'nin gündemine alınmıştı. Hükümet ve Türk-İş yöneticileri geri adım atma tarafıydı.

Bu ortamda DİSK yöneticileri, yetkili kurullarda bir araya gelerek yapılacak eylemleri ve eylem biçimlerini görüşmeye başladı.

3 Haziran Çarşamba

Yönetim Kurulu'nda tartışmalar

DİSK Genel Yönetim Kurulu'nun 3 Haziran 1970 günü yapılan olağanüstü toplantısında tek bir gündem maddesi vardı ama eylemler konusunda farklı görüşler ortaya atıldı. Türkler toplantıda kararların görüş birliği ile alınmasını sağlamak ve zaman kazanmak için iki komisyon kurulmasını önerdi.

Tasarıların incelenmesi için Celal Beyaz, İbrahim Çetkin ve Avni Erakalın'dan oluşan bir komisyon kuruldu.

Kemal Nebioğlu başkanlığında, Salih Çetin, Celal Beyaz, Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Mustafa Baştan'dan oluşan komite yapılacak eylemleri belirlemekle görevlendirildi. Eylem Komitesi'nin önerileri yetkili kurullarda görüşüldükten sonra karara bağlanacaktı. Bu komite, uygulama aşamasında da yetkili olacaktı.

Uyarı heyeti için karar

Aşağıdaki kararlar alındıktan sonra görevli komisyonların raporlarının görüşülmesi için toplantıya 5 Haziran Cuma günü devam edilmesi kararlaştırıldı.

- Kurulacak uyarı heyetinin Ankara'da cumhurbaşkanı, başbakan, MGK genel sekreteri, CHP genel sekreteri ve tabii senatörlerle görüşmesi, bunun için randevu istenmesi kararlaştırıldı.
- Ankara temaslarından sonra başkentte veya gerekirse işin gidişine göre İstanbul'da bir basın toplantısı düzenlenerek sonuçlar açıklanacaktı.
- Daha sonra DİSK'in sendika temsilcileri ile bir salon toplantısı düzenlenecek ve son durum anlatılacaktı.

- Uygulamanın sürat kazanması için Genel Başkan Türkler tam yetkili kılındı. Genel Başkan'ın yapacağı çağrılara bütün yönetici ve görevlilerin mutlaka uyarak eylemin süratle geliştirilmesi kararlaştırıldı.

Uyarı Heyetine seçilen yöneticiler Kemal Türkler, Kemal Nebioğlu, Rıza Kuas, Kemal Sülker, Celal Beyaz ve Ehliiman Tuncer oldu.

5 Haziran Cuma

Eylem biçimleri tartışıldı

DİSK Genel Yönetim Kurulu'nun olağanüstü toplantısında komitelerin hazırladığı raporlar görüşüldü, uyarı heyetinin Ankara'da yapacağı temaslara ve düzenlenecek basın toplantısının teknik ayrıntıları karara bağlandı.

Bu toplantıda uyarı heyetinin, görüşülen kişilere 274-275 sayılı yasalardaki değişikliklerin Anayasa'ya aykırılığını belirten bir raporu vermesi kararlaştırıldı.

6 Haziran Cumartesi

Ankara'ya çekilen telgraflar

DİSK Yürütme Kurulu, uyarı heyetinin Ankara'ya, 8 Haziran Pazartesi gününden sonra gitmesine karar verdi. Daha sonra Ankara'daki yetkili makamlara görüşme isteğini içeren telgraflar çekildi.

Ankara heyetinin yapacağı temaslara ilgili bir basın toplantısı için yetkilendirildiği bu toplantıda, devlet yetkililerine çekilecek telgrafların içeriği de belirlendi. Telgraflar gün bitmeden çekildi.

9 Haziran günü DİSK Başkanı Kemal Türkler, Başbakan Süleyman Demirel'e bir mektup yazdı. Mektubun üslubu Türkler'in daha önce pek kullanmadığı kadar sertti.²⁰

10 Haziran Çarşamba

Apaydın Oteli'ndeki toplantı

9 Haziran 1970 günü Cumhurbaşkanlık makamından heyetin 13 Haziran günü kabul edileceğine dair telgraf geldi ve uyarı heyeti Ankara'ya doğru yola çıktı. Diğer devlet yetkilileri ile görüşmek için Ankara'da yeni girişimler yapılmasına karar verildi. Uyarı heyeti, Ankara'da TİP milletvekili Rıza Kuas ile son durumu görüştü.

9 Haziran Salı

Türkler'in Demirel'e mektubu

Sayın Süleyman Demirel
Başbakan
ANKARA

Hükümetinizin sadece İşveren Sendikaları Konfederasyonu ile Türk-İş'in görüşünü alarak hazırladığı ve Büyük Millet Meclisi'ne sunduğu 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu hakkındaki değişiklik tasarıları, Anayasa'ya ve milletlerarası 87 ve 98 sayılı sözleşmelere aykırıdır.

Bu tasarılar kanunlaştığı takdirde Anayasa teminatı altında bulunan 'sendika özgürlüğü' ile 'toplu sözleşme yapma' ve 'grev' hakkı dolaylı yoldan kaldırılmış olacak ve Anayasa'ya karşı olacaktır. Ve bu sebeple de esasen adı geçen kanunların mevcut şeklinde dahi dolaylı şekilde adı geçen ilkeler ve haklar kısıtlanmış olmasından dolayı gün geçmeden yer yer (fiili durum, işgal, oturma ve direnme) ismi ile patlamakta olan olaylar artacak ve kanun değişikliği huzur getirme yerine işçileri anarşik bir ortama itme zorunluluğunda bırakmış olacaktır.

Hükümetinizin yanlış ve Anayasa'ya aykırı bir tasarıyı Büyük Millet Meclisi'ne götürmüş olması, iktidarınızın bitaraf bir yönetim anlayışına sahip olmamasından ve partizanca bir tutumdan ileri gelmektedir. Çünkü Hükümetiniz işçi sınıfı ve çalışma hayatı ile ilgili bir tasarı hazırlanırken, işçi teşkilatlarının gö-

rüşünü almayı düşünmemiş olmasına rağmen, bu kesimde sadece Türk-İş'in görüşünü almış ve yeterli görmüştür.

Diğer yandan DİSK'in ikinci bir işçi konfederasyonu olarak varlığını unutmış gibi görünürken, DİSK'in unutulmadığı Çalışma Bakanı'nın Türk-İş Kongresi'ndeki son konuşmasından sonra anlaşılması ve bu tasarıların DİSK'i yok etmek için hazırlandığı öğrenilebilmiştir. Bu da Hükümetinizin partizanca bir tutumundan ileri gelmektedir.

Hükümet yalnız bir grup vatandaşın değil bütün milletin temsilcisi olarak işbaşındadır. Hükümetin partizanca bir tutumla yalnız bir grup vatandaş lehine hareket tarzı Anayasa'ya ve milletlerarası kurallara aykırıdır ve suçtur. Bu tasarılarla ilgili DİSK'in görüşü özet olarak ilişiktir. Bu tasarıların kanunlaşması halinde iyi değil, aksine kötü sonuçlar vereceği açık ve meydandadır.

Onun için hükümetinizin bitaraf bir görüş açısından hareketle bu tasarıları Büyük Millet Meclisi'nden geri almasını ve bilahare DİSK'in diğer kuruluşlarla aynı seviyede görüşü alındıktan sonra yeniden hazırlanarak Büyük Millet Meclisi'ne verilmesini talep ediyoruz. Aksi takdirde Anayasa'daki direnme haklarımızı kullanacağımızı şimdiden belirtiriz. Keyfiyet arz olunur.

Saygılarımızla.

DİSK Genel Başkanı
Kemal Türkler

Apaydın Oteli'nde yapılan toplantıda olası gelişmeler tartışıldı. Apaydın Oteli, Türk-İş genel merkez binasının yakınındaydı. Ankara'ya gelen sendika yöneticilerinin çoğunluğu bu otelde kalır, yöneticiler arasındaki görüşmeler restoran bölümünde yapılırdı.

DİSK'in basın açıklaması

DİSK Yönetimi 10 Haziran tarihli basın açıklamasında aşağıdaki tespitlerini kamuoyuna bir kez daha duyurdu:

- 1- Yasa tasarıları Anayasa ilkelerinin ihlali niteliğindedir.
- 2- Bu tasarılarla özgür sendikacılık ile toplu sözleşme ve grev yapma hakları yok edilmekte, bu haklar yalnız bir zümreye tanınmaktadır.
- 3- Tasarılarla karşı DİSK'e bağlı örgütler ve bağımsız tüm özgür sendikalar Anayasal haklarına sınımsız sarılarak sonuna kadar mücadele edecek ve direneceklerdir.

4- Tasarılar kanunlaştığı takdirde çalışma hayatı anarşi içine itilecek, bir zümreye diktatörlük hakkı tanıyan hükümleri ise özgür işçiler asla kabul etmeyeceklerdir. Bundan doğan sorumluluklar, bu tasarıyı getiren hükümete raci olacaktır.

5- Bu tasarılar geri alınmalıdır ve 274-275 sayılı kanunlardaki değişiklik yalnız işçiye hangi sendikayı seçtiği konusunda oy hakkı tanınması olmalıdır.

Müktesep hak ve makale teşmil

Meclis'te görüşülen tasarılar hukuk tekniği açısından da sakatlıklar içeriyordu. Yasa makale teşmil edildiği (geçmişe dönük uygulandığı) takdirde temel hukuk ilkesi çiğnenmiş olacaktı. Alpaslan Işıklı bu konuda şöyle diyordu: "Makale şamil uygulanmazsa (ki hukuken böyle olması gerekir) bu takdirde 1317 sayılı kanunla sendika enflasyonunun önlenmesi ve 'güçlü' sendika yaratılacağı yolundaki iddialar büsbütün dayanıksız kalmaktadır. Yeryüzünde hiçbir demokratik ülkede sendika hakkı temsil

olunan üye sayısı ile ilgili herhangi bir kayda bağlanmamış değildir. Bu konuda verilecek örnekler faşist rejimlere ait olacaktır: İtalya'da 1926'da çıkarılan bir kanunla bir faaliyet alanında çalışan işçilerin yüzde 10'unu temsil eden tek bir sendikaya yaşama hakkı tanınmaktaydı. Brezilya'da 1943'te Vargas zamanında çıkarılan ve benzer bir durum ihdas etmiş kanunun öngördüğü oran, üçte birdir.”²¹

DİSK'in ve üye sendikaların kapatılması, kazanılmış (müktesep) hakların yok edilmesi anlamına gelecekti ve hukukun temel ilkelerinden biri çiğnenmiş olacaktı.

11 Haziran Perşembe

Tasarı Meclis'te

Millet Meclisi oturumu saat 15.00'te Başkan Nurettin Ok tarafından açıldı. Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün, tasarının acilen görüşülmesi teklifi oylanarak kabul edildi. Tasarı dosyasında hükümetin, Hayrettin Uysal'ın, Abdullah Baştürk'ün ve Rıza Kuas'ın değişiklik tasarıları ile birlikte 23 Sayılı Geçici Komisyon raporu da vardı.

CHP Grubu adına söz alan Burhanettin Asutay tasarıya neden olumlu oy vereceklerini şöyle anlattı: “Bu tasarı sendikacılığımızın güçlü hale gelmesini temin edecektir. İşçi ve işveren memleketin kalkınmasına menfaat çatışması halinde değil, menfaat dayanışması halinde olduklarında hizmet edebileceklerdir.” Asutay milletvekili seçilmeden önce Türk-İş İzmir Üçüncü Bölge temsilciliği görevini yapıyordu.

Şahsı adına konuşan CHP'li Hayrettin Ünsal işçi memur ayırımı ve D cetveli üzerinde konuştu ve tasarısının gerekçelerini özetledi. Aynı partiden Reşit Ülker hükümet tasarısının demokratikliğinden kuşku duyduğunu şöyle açıkladı:

“Benim sezgim, kesin olarak ifade etmiyorum; burada getirilen kayıtlar bir hayli ağırdır. Sendikalar arasında ölçülü bir rekabeti muhafaza edip etmediğini kestirmek durumunda değilim. Sendikacı olmadığım için kesin olarak bir fikir beyan etmek istemiyorum. Fakat hukukçu olarak bu noktaya takılıyorum.”

AP Grubu adına konuşan Hasan Türkay Çimse-İş kökenli ve Türk-İş'te üst düzey yöneticilik yapmış bir milletvekili idi. Türkay görüşmeler sırasında tasarımı şöyle savundu: “Bu kanun 7-8 kişinin bir araya gelip gecekondular kurmasına set çektiği için önemlidir. Sendika enflasyonuna son verecektir. Türkiye'de işgal, tahrip gibi hareketleri

benimseyen sendikacılar vardır; biz bunları tasvip etmiyoruz. Rıza Kuas'ın mensup olduğu sendikaların üyelerinin yüzde 90'ı milliyetçi işçilerdir.”

Meclis'te tek başına

TİP İstanbul Milletvekili Rıza Kuas Meclis'te tek başına kalmasına rağmen doğru bildiklerini şöyle açıklıyordu:

“... Gerek hükümetimizin uluslararası planda bağlı olduğu 87 ve 98 sayılı Uluslararası Sözleşmeler, gerekse Anayasamızın 46 ve 48 nci maddeleriyle garanti altına alınmış olan sendika seçme, toplu pazarlık ve grev hak ve hürriyetlerini, adı geçen tasarılar ortadan kaldırmaktadır. Aynı zamanda Anayasamızın 2 nci, 4 ncü, 8 nci, 10 ncu, 11 nci, 17 nci, 20 nci, 40 nci ve 42 nci maddeleri de ihlâl edilmektedir.

... Sendika özgürlüğünü yok eden tasarılarla, demokrasie aykırı bir yönetim, bir Türk-İş diktası getirilmek istenmektedir. Sendikaları denetleme, olağanüstü bazı şartların dışında resmî makamların dahi hakkı değilken, bu tasarılar böyle bir hakkı özel bir örgüte, Türk-İş'e devretmektedir. Ve giderek, İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi de çelişmektedir. Getirilen yeni hükümlerle, kendisine üye olmayı kabul etmeyen işçi örgütlerinin bütün muhaberatına el koyma hakkı Türk-İş Konfederasyonu'na verilmekte ve yine bir başka Anayasa ilkesi ayaklar altına alınmak istenmektedir.

Reşit Ülker arkadaşım yahut bazı arkadaşlarım konuşurlarken söylediler; Türkiye'de Türk demokratik hayatı, Türk işçi hayatı elini kana bulanmadan bu görüşle gelmiştir. Ama Türk işçi hayatının elini kana bulamaya sevk etmek istemektesiniz. Demokratik hayatın dibine dinamit koymak niyetindediniz. Biz onu önleme çabamızdayız.

... Tasarılar Anayasa'ya aykırılıklarıyla temel bir ilkeyi, kanunların Anayasaya aykırı olamayacakları ilkesini açıkça çiğnemektedir. Böyle olunca, Anayasa ilkelerini işlemez duruma getirecek bu tasarılar karşı devrimci işçiler ve sendikaları ve bu sendikaların kurduğu DİSK, Anayasal haklarını kullanarak sonuna kadar direnecektir.”

Bakan Öztürk tasarımı savundu

Güven Partisi Başkanı Turhan Feyzioğlu ve grup sözcüsü Vefa Tanır konuşmalarında DİSK'in ve TİP'in Marksçı-Leninici bir örgüt olduğunu ileri sürdüler.

Bir ay önce DİSK'in çanına ot tıkayacağını ilân eden Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk Türkiye'de kanlı hadiselerin mihrakı olarak DİSK'i gösterdi. Tasarının tümü kabul edilip maddelere geçildiğinde yeniden söz alan Rıza Kuas tasarıya bir kez daha karşı çıktı:

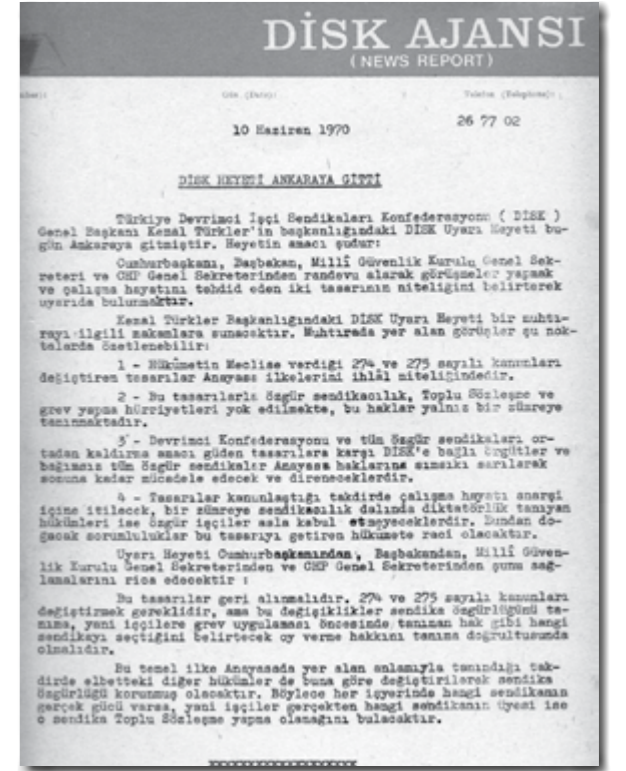
“Ben Türkiye Lastik-İş Sendikası'nın genel başkanıyım, Lastik-İş bu işkolunda tektir. Güçlü sendikaları savunan Türk-İş benim karşımda işveren adamlarına bir sendika kurdurdu... Kasasından da 250 bin lira para verdi. Türk-İş'in raporunda da var bu olay... Daha sonra eski çalışma bakanı Ali Naili Erdem Türkiye çapında toplu sözleşme yapma yetkisini, Türk-İş'in kurdurduğu suni kuruluşa verdi. Yargıtay'a gittik, anlatamadık. Çoğunluk Türk-İş'in kurduğu sendikadadır diye karar veren 9. Daire hâkimleri üç ay primle Amerika'ya gönderilmiş... Bunların hepsi Türk siyasi tarihinde vardır.”

20 maddelik tasarının görüşülmesi sadece 3,5 saat sürmüştü. Görüşmeler sonuna yaklaşırken salondaki milletvekili sayısı bir ara 30 ile 36 arasına düşmüştü. Bunun üzerine Meclis Başkanı Ok oylamayı 12 Haziran'a bıraktı. Oylama 12 Haziran'da yapıldı ve tasarı 4 ret oyuna karşı 230 oyla kabul edildi. 214 milletvekili oylamaya katılmadı. Ret oyu verenler, CHP'den Şeref Bakışık, Millet Partisi'nden Suna Tural ve Hilmi İşgüzar ve TİP'ten Rıza Kuas oldu.²²

İşçiler, sendikacılar ve sendika yöneticileri bu önemli yasanın görüşmesinin kısa sürmesini ve maddeler görüşülürken salonda yalnız 30 dolayında milletvekili bulunmasını içlerine sindirememişlerdi. Sonraki günlerde yapılan toplantı ve açıklamalarda bu sayı sık sık eleştirildi.

DİSK Heyeti Ankara'da

11 Haziran günü DİSK heyeti Ankara'daydı. Heyet DİSK Başkanı Kemal Türkler, Genel Sekreter Kemal Sülker, Yürütme Kurulu üyeleri Rıza Kuas ve Kemal Nebioğlu ile yönetim kurulu üyesi Celal Beyaz'dan oluşuyordu. Heyet Ankara'da Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay başta olmak üzere, Hükümet ve AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit, Milli Birlik Gurubu, Kontenjan Senatörleri ile Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile görüşmeye çalışacak ve değişiklik tasarısı ile getirilmek istenen düzeni anlatacaktı.

DİSK'in uyarı heyeti Ankara'da önce CHP Genel Sekreteri Bülent Ecevit ve tabii senatörler ile görüştü. Kuas'ın akşam saatlerinde tasarının TBMM'den geçeceği uyarısı üzerine Kemal Türkler İstanbul'a döndü.

Ecevit'in Türkler'e anlattıkları

Türkler, Ankara temaslarının sonucunu şöyle anlattı:

“Randevu talebimize yalnız cumhurbaşkanlığından olumlu cevap geldi. Başbakanla vaki temaslarımızda kendisinden bir türlü randevu alamadık. Maksudumuz söz konusu tadil tasarılarının anayasaya aykırı olduğunu, ekonomik ve kültürel yönlerden işçilerin haklarının kısıtlandığını, sendikal faaliyeti durduracağını söyleyecektik. Maksudumuz işçilerin ve tabanda bulunanların durumunu kendisine aksettirmektir. Başbakan aksi tez ve görüş sahibi olduğu hesabıyla bizle görüşmedi.

Sorunlarımızı Ecevit'e anlattığımızda bize kendi görüşlerinin bizim istikametimiz istikametinde olduğunu ve bu konuyu arkadaşlarına tembih ettiğini söyledi. Buna rağmen kanun tasarısının görüşünün aksine yönde tecellisinden üzüntü duyduğunu ve arkadaşları ile görüşeceğini belirtti. Randevu vermemesinin nedeni olarak da DİSK'in telgrafının evraklar arasında kalmasını gösterdi.

Aynı gün saat 15.00 de Meclise giderek tabii senatörlerin grup odasında kendilerini ziyaret ettik. Onlara tasarının işçiler arasında üzüntü ve direnme yaratacağını söyledik. 275 sayılı yasadaki toplu sözleşme yetkisi konusundaki değişikliklerin başta sahtecilik ve istifa sırasındaki 34 liralık noter masrafı dolayısıyla olumsuz sonuçları olabileceğini de kendilerine uzun uzun anlattık.”²³

Ankara’da son görüşme Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri ile yapılmak isteniyordu. Kemal Nebioğlu’nun telefonla yaptığı başvuruyu adli mü-

şavir, 274 sayılı Sendikalar Kanunu’nu değiştiren yasa tasarısının kendilerini ilgilendirmediği gerekçesiyle reddetti.

12 Haziran Cuma

Türkler’in basın toplantısı

İstanbul Milletvekili Rıza Kuas’ın, tasarının akşam saatlerinde Meclis’ten geçeceğini haber vermesi üzerine uyarı heyeti 12 Haziran 1970 günü sabahı bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda Türkler DİSK’in görüşlerini şöyle anlattı:

Kanunun hür sendikal düzeni zedeleyen yanları bulunmamasına rağmen Türk-İş’in böylesine talihsizce suçlanmasına sebep neydi? Neden Parlamento’nun bir tasarrufundan dolayı Türk-İş suçlanmaktaydı?

Bu soruya cevap verebilmek için Türk-İş’in Erzurum’da yapılan genel kuruluna dönmek, burada bazı sorumsuzca konuşmaları hatırlatmak lâzımdır. Söz konusu kongrede Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk, hazırlanan kanunla ‘DİSK’in çanına ot tikanacağını, DİSK’in ‘kapatılacağını’ söylemiştir. Bir bakanın yetkilerini aşarak hükümeti bir nevi kazai organ olarak ilân etmesine karşı, genel kurulun sahibi olan Türk-İş’ten bırakın itirazı, en ufak bir kıpırdanış bile gelmemiştir. Aksine bu sorumsuzca beyanlar alkışlarla karşılanmıştır.

Bu alkışlar ise Türk-İş’in kanun himayesinde rakiplerini sindirmek gibi bir yoldan yana olduğu intibasını uyandırmıştır. Durum tamamen aksine olmasına yani Türk-İş yaşamak ve rakiplerini ortadan kaldırmak konusunda kanunlara ya da benzeri panyalara ihtiyaç duymayacak kadar güçlü tabana dayanmasına rağmen bu sözlerin genel kurulda alkışlatılması DİSK’ten çok Türk-İş’i yaralamıştır.”

Bu metinden Baştürk’ün 1317 ile getirilen değişikliğin “makabline şamil” olmayacağını ve DİSK’in kapatılmayacağını düşündüğü anlaşılıyor. Ancak hükümetteki eğilim ve niyet, yasayı geçmişe doğru da işletmek yönündeydi. Baştürk 23 numaralı Geçici Komisyon’un tasarısı ile ilgili raporunu “Söz hakkım mahfuzdur” diye imzalamıştı.²⁴

Abdullah Baştürk 12 Eylül 1980 sonrasında açılan DİSK Davası’nda 15-16 Haziran Direnişi’ni aşağıdaki sözlerle savunmuştu:

“15-16 Haziran sırasında Türk-İş Genel Yönetim Kurulu üyesi ve CHP milletvekili idim. Zamanın iktidarı sendika özgürlüğünü neredeyse yok edecek bir yasa taslağı getirmişti. İşçiler demokratik haklarını kullanarak buna tepki gösterdiler. Bu eyleme yalnız DİSK’li işçiler değil, Türk-İş üyesi işçiler de katıldılar.”²⁵

Baştürk’ün tasarıyla ilgili görüşü

CHP Milletvekili Abdullah Baştürk 1970 yılında tasarısı ile ilgili bir açıklama yapmamıştı. 1971 yılında “Türk-İş’e Verilen 4’lü Rapor” adını taşıyan ve teksir halinde DİSK tarafından kamuoyuna sunulan raporda 1317 konusunda bazı açıklamalar yer almıştı. Baştürk’ün de hazırlayan dört sendika yöneticisinden biri olduğu raporda yasa değişikliği konusu şöyle anlatılmıştı:

“İktidar kanadından parlamentoya giren işçi milletvekilleri işçi sınıfıyla ilgili herhangi bir konuda kendi görüşlerini bir tarafa bırakarak hükümetin ve bağlı olduğu partinin görüşlerini savunmak gereğiyle hareket etmektedirler.

Bazı konularda ise işçi milletvekilleri hükümetin öncülüğü ile yapılacak tasarrufların ortaya çıkaracağı yankıları dikkate almadan aynı tasarruflara diğer partilerin getirdikleri tekliflerin temel olmasını önleme yolunu seçmişlerdir. Nitekim 274 sayılı Sendikalar Kanunu’nun ele alınış şekli yukarıdaki iddiamızı doğrular şekilde olmuştur. 274 sayılı kanunda yapmak istenen değişiklik, 1970 yılının ilk ayında muhalif beş işçi milletvekili tarafından hazırlanarak Meclis Başkanlığı’na verilmiştir. Ne var ki Meclis’in Çalışma Komisyonu’nda başkanlıktan diğer organlara kadar çoğunlukta olan iktidar partisinin milletvekilleri, hükümetin getireceği tasarımı bekleyerek yapılmış teklifi çeşitli usul oyunları ile görüşülmekten alıkoymuşlardır. Tekliften iki ay sonra hazırlanan tasarının görüşülmesi sırasında ise her yanıyla benimsediğimiz kanunun ‘hükümetin’ lütfu olarak çıkarılacağı işçi arasında yayılmıştır. Özellikle iktidara (politikaları öyle gerektirdiği için) karşı olan bazı siyasi kuruluşlar ve bu arada Türk-İş’e karşı olan DİSK bilinen olaylarla direnişe geçmiştir.

DİSK’in iddialarının hiçbirini kapsamamasına rağmen girilen bu tahripkâr davranışta bir kısım aydın çevrelerle birlikte DİSK de hedef olarak Türk-İş’i almıştır.

“Sendikalar Kanunu’nu değiştiren yeni tasarı ekspres süratü ile Millet Meclisi’nde 3.5 saat içinde görüşülüp kabul edildi. AP, CHP ve GP oylarının birleştiği yeni tasarı işçilerin serbestçe sendika seçme özgürlüğünü yok etmektedir. Memleketimizde faşist sendikacılığı getirmenin temelleri atılmaktadır. Bundan sonra Türk-İş dışında bulunan işçi sendikalarına hayat hakkı tanınmayacak, işçiler üyesi olmadıkları halde haraç şeklinde Türk-İş’e aidat ödemek zorunda bırakılacaktır.

Türk-İş’e tanınan sendika diktatörlüğü, çalışma hayatına baskı, terör ve ıstırap getirecektir.

Bu kanun, işçilerin doğal hakkı olan sendika seçme özgürlüğünü Anayasa’nın 46. maddesine rağmen ortadan kaldırmaktadır. Meclisten çıkan yeni kanun tasarısı, getirdiği ilkeler açısından Anayasa’ya aykırıdır. Bunu hükümet, partiler ve Türk-İş de bilmektedir. Ancak ne var ki Anayasa Mahkemesi kanunu iptal edinceye kadar iş işten geçmiş olacaktır. Zira işçilerin sendikalarından istifa hakkı kullanılmayacak kadar ağır ve güç işleyecek hükümlere bağlanmıştır. Bu sebeple devrimci sendikaları ve DİSK’i bertaraf etmeyi kanunla sağlamayı düşünmektedirler.

Kanun zoru ile Türkiye’de tek bir konfederasyon ve her iş kolunda sendikaların tekeli kanunla kurulmaktadır. Örnek olarak gösterilen memleketlerin hiç birinde kanun zoru ile sendika sayısı azaltılmamıştır. Eğer talebimiz olan işçiye sendika seçme bakımından referandum hakkı tanınırsa güçlü sendika ilkesi gerçekleşebilir. Oysa hükümet ve işbirlikçisi Türk-İş ve diğer sömürücü güçler referanduma yanaşmamaktadır, onların demokrasiye olan bağlılıkları da bu kadardır. Bunlar farkında olmadan bindikleri dalı kesecek kadar gaflet içindedirler.

DİSK meselenin Anayasa’nın çizgileri içine sokulması mücadelesini vermektedir. Bunun için de kesin eylem biçimleri tespit etmek üzere 13 Haziran’da saat 14.00’de DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü, 14 Haziran’da ise sendika yöneticileri ile işyeri temsilcileri saat 10.00’de Merter sitesindeki Lastik-İş binasında toplantıya davet edilmişlerdir. Bu toplantıda alınan kararlar DİSK tarafından uygulanmaya konulacaktır.”²⁶

“DİSK’i avuçlarımda büyüttüm”

Apaydın Otel’inde başlayan tartışmalar İstanbul’a doğru yapılan otomobil yolculuğunda da sürdü. Mehmet Karaca’nın 1976 yılında Türklerle yaptığı bir söyleşi ile ilgili anıları bu tartışmaların içe-

riğini ortaya koymuştu. Karaca bu söyleşiyi şöyle anlatıyordu:

“70’li yılların ikinci yarısında DİSK’te beraber görev yaptığımız dönemde, Türkler’e 14 Haziran’da Merter’deki konuşmasını ve kararlılığını anımsattığımda, iki avucunu açarak şöyle dedi: ‘Ben DİSK’i avuçlarımda büyüttüm. Böyle ortadan kaldırılmasına, yok edilmesine razı olamazdım. Ben o toplantıdan önce arkadaşları böyle bir eylemliliğe razı edemedim. Ben tabanın gücü ile bu sorunu aşacağımıza inandığım için o toplantıyı yaptım.’ Türkler, razı edemediğim arkadaşlar derken DİSK üyesi bazı sendikaların yöneticilerini kastediyordu.”

Sapanca gölüne gelince

Türkler, Karaca’ya direniş öncesi haftada yaşananları şöyle anlatmıştı: *“Yasanın Meclis’e geldiği sıralarda Ankara’da siyasi çevrelerle yaptıkları temaslarının sonuçlarını Ankara’da Apaydın Otelinde lobisinde değerlendirdik. Ben kitlesel eylemler öneriyordum ama arkadaşlar bu tür eylemlere karşı çıkıyorlardı. Orada aramızda bir görüş birliği oluşmadı. Arabayla İstanbul’a dönerken yol boyunca bu konuyu tartıştık. Arabayı da ben kullanıyordum, çok da sinirlenmiştim. Adapazarı’na yaklaştığımızda hâlâ tartışıyorduk. Çok bunalmıştım. Sonra düşündüm, ben bu sorunu nasıl aşarım diye. Ben işçi sınıfına her zaman güvendim, yeter ki ona samimi ol, O senin dürüst olduğuna inansın. Biz DİSK’i onlarla beraber yarattık. Geline nokta artık beraber yarattığımız DİSK’in varlığı, yokluğu noktasına gelmişse burada ölüm de göze alınır. Ben DİSK üyelerinin büyük çoğunluğunun böyle düşündüğüne inanıyordum. Nitekim o 14 Haziran toplantısında bunu görmüştüm. O toplantıdaki konuşmamın içeriği biraz da bunu görmemiş olanlaraydı.”*

Türkler’in taban kozu

12 Haziran Cuma günü öğleden sonra DİSK Genel Yönetim Kurulu olağanüstü olarak Merter’deki Lastik-İş binasında toplandı. Bu toplantıda uyarı heyetindeki sendikacılar, Ankara’daki görüşmeleri hakkında bilgi verdi. Başbakan’ın heyetle görüşmeyi reddettiği, Ecevit’le yapılan görüşmenin olumlu bir hava içinde geçtiği anlatıldı.

Türkler, Yönetim Kurulu toplantısında algıladığı aşırı ihtiyatlı tutumu değiştirmek için konuyu orta kademelere ve tabana götürmek gerektiğini düşünüyordu. Bunun için 13 Haziran’da DİSK’e

üye sendikaların tüm yönetim kurullarının ortak toplantı yapmasını önerdi. 14 Haziran Pazar günü ise bu kez doğrudan fabrikalardan gelen sendika temsilcileri ile bir toplantı yapılması kararlaştırıldı.

Türkler, tabanın mücadele ve direniş tezlerine sonuna kadar destek vereceğini hesaplıyordu...

13 Haziran Cumartesi

Cumhurbaşkanı Sunay ile görüşme

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Cuma sabahına kadar randevu istemine bir cevap vermemişti. Bunun üzerine DİSK Heyeti 12 Haziran Cuma günü İstanbul'a döndü. Aynı gün Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri, DİSK heyetinin 13 Haziran Cumartesi günü Çankaya'da bulunmasını istedi.

Kemal Türkler, Yürütme Kurulu Üyesi Ehlüman Tuncer ve Celal Beyaz'ın 13 Haziran günü yapılacak DİSK Yönetim Kurulu toplantısında bulunmaları gerekiyordu. Bu nedenle Cumhurbaşkanı Sunay ile Kemal Sülker, Rıza Kuas ve Kemal Nebioğlu'nun görüşmesine karar verildi.

"13 Haziran'da gerçekleşen görüşmede Kemal Nebioğlu Millet Meclisi'nden geçen tasarının içeriğini, Kemal Sülker Anayasa'ya aykırılığını, Rıza Kuas ise ILO ilkelerine ve özgür sendikacılığa indirdiği darbeleri anlattılar.

Kuas sözlerini, yasayı veto etmesini Cevdet Sunay'dan isteyerek bağladı. Sunay kızgınlığını belli etmemeye çalışarak: 'Meclis müzakerelerini -eliyle göstererek- bu hoparlörden izliyorum. Neyi veto edeceğimi neyi veto etmeyeceğimi senden soracak değilim' dedi." ²⁷

Samatya'da ortak toplantı

Yasa tasarısının Meclis'ten geçmesi üzerine uyarı heyeti ister istemez ikiye bölünmüştü. Üç DİSK yöneticisi Cumhurbaşkanı Sunay ile görüşürken, İstanbul'da konu geniş bir platformda tartışılıyordu. DİSK'e üye sendikaların yönetim kurullarının katıldığı bu toplantıda da tansiyon yüksekti ve genel eğilim Türkler'in hesapladığı gibi her ne koşulda olursa olsun direniş yönündeydi.

Samatya'da bir düğün salonunda yapılan toplantıda söz alanlar mücadele yönünde görüş belirtirken, nihai kararın pazar günü Merter'deki Lastik-

İş genel merkezinde yapılacak sendika temsilcileri toplantısında alınması görüşünde birleştiler.

O tarihte Maden-İş IV. Bölge Temsilcisi olan İsmet Demir Uluç, basına kapalı toplantıda, eylemlerde gözaltına alınan işçilerin karakollardan kurtarılması kararlılığına kadar her ayrıntının konuşulduğunu söylüyordu. Anlaşıldığı kadarıyla Türkler ve diğer DİSK yöneticileri bir gün sonra yapılacak Temsilciler Toplantısı'nda yapacakları konuşmalarla ilgili ilk notları bu önemli toplantıda almışlardı.

Fabrikalardaki durum

DİSK'e üye sendikaların örgütlü olduğu fabrikalardaki işçiler basın bültenleri ile bilgilendiriliyor, tasarı ile ilgili olarak günlük gazetelerin iç sayfalarında yer alan haberler de özellikle sendika temsilcileri tarafından takip ediliyordu.

Sayınca güçlü görünen ve daha çok KİT'lerde örgütlü olan bir konfederasyonun, "masa başı" yöntemlerle DİSK'i kapattırarak istemesi, tarafsız işçilerin de tepkisini çekiyordu. Çünkü DİSK'in mücadelecilik gücü ile elde edilen ekonomik ve demokratik kazanımlar onların da menfaatine oluyordu. Kamu vicdanındaki yargı, DİSK'in haklı olduğu yönündeydi.

Anayasal Direniş Komiteleri

DİSK'e bağlı sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinde değişiklik tasarısının eleştirilmesi ve incelenmesi mart ayının ortalarında başlamıştı. Bölge temsilciliklerinde ve şubelerde tüm sendika temsilcilerinin katıldığı toplantılar yapılıyor ve olası eylem biçimleri tartışılıyordu. Bazen bir yürütme kurulu üyesinin de katıldığı toplantılardan sonra bu kez temsilciler işyerlerindeki üyelere durumu anlatıyorlardı.

Bu çalışmalar Haziran ayı başlarında meyvelerini vermiş ve 5 Haziran'dan itibaren işyerlerinde Anayasal Direniş Komiteleri'nin kurulmasını sağlamıştı. Komiteler sendikaların, bölgelerin ve şubelerin bilgisi altında kurulmuştu.

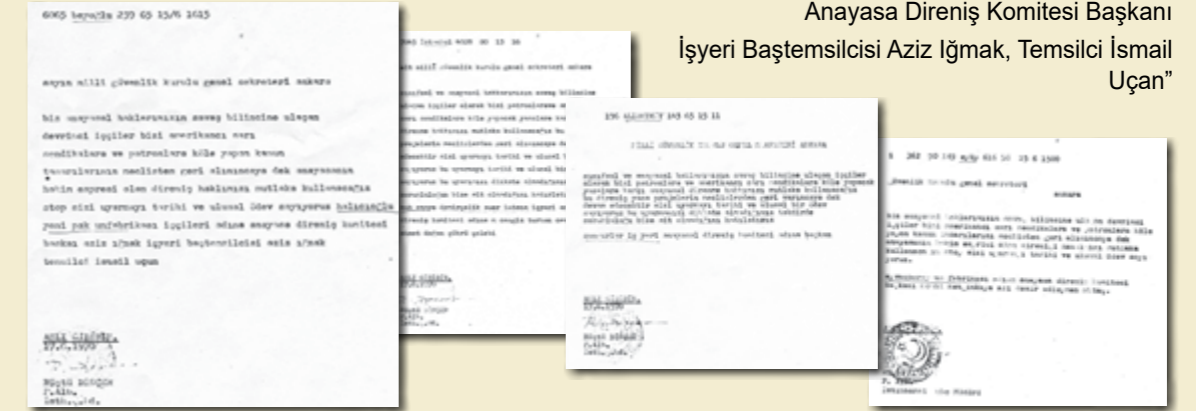
Komitelerin kurulmasına sendika temsilcileri önyak oluyor ama deneyimli işçiler de görev alabiliyordu. Tasarı, işçilerin yoğun olarak yaşadığı semtlerin kahvehanelerinde de tartışılıyordu.

Anayasal Direniş Komiteleri'nin Ankara'ya çektiği uyarı telgrafları

7 Haziran ile 15 Haziran arasında DİSK'e bağlı sendikaların fabrikalardaki temsilcileri Ankara'ya son bir uyarı daha yaptı. Sabah saatlerinden itibaren DİSK'e bağlı sendikaların temsilcileri farklı postanelerden Ankara'ya telgraf çekmeye başladı. Telgraflar cumhurbaşkanı, başbakan, partilerin meclis grup başkanları, MGK, çalışma bakanlığı ve tabii senatörlere gönderildi.

Bir telgrafın metni şöyleydi:

"27 Mayıs Anayasası'nın temel esprisi olan direnme

hakkımızı 274 ve 275 sayılı kanunlarda değişiklikler yapan yasa tasarıları Meclisten alınincaya kadar kullanmaya kararlıyız. Sizi uyarmayı tarihsel ve ulusal görev sayarız."

Gıda-İş'in örgütlü olduğu bir un fabrikasının temsilcilerinin Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne şu telgrafi çekmişlerdi:

"Biz Anayasal haklarımızın savaş bilincine ulaşan devrimci işçiler, bizi Amerikancı sarı sendikalara ve patronlara köle yapan kanun tasarıları Meclis'ten geri alınincaya dek Anayasa'nın hakim esprisi olan direniş hakkımızı mutlaka kullanacağız. Sizi uyarmayı tarihi ve ulusal ödev sayıyoruz."

Halıcıoğlu Yeni Pak Un Fabrikası işçileri adına Anayasa Direniş Komitesi Başkanı İşyeri Baştemsilcisi Aziz İğmak, Temsilci İsmail Uçan"

14 Haziran Pazar

MERTER TOPLANTISINDA SÖZ İŞÇİLERİN

14 Haziran 1970 Pazar günü Merter Sitesi'nde Lastik-İş Sendikası binasında DİSK'e bağlı sendikaların her kademedeki yöneticileri, sendika baş temsilcileri ve temsilcileri toplantıdaydı:

"Lastik-İş'in Merter Sitesi'ndeki sendika binasının merdivenleri tıklım tıklım doluydu. Yedi kat binanın üst toplantı salonuna gitmekte olan işyeri temsilcileri, mola vere vere, henüz mozaikleri dökülmemiş basamakları çıkıyorlardı. Temiz giyimli ve tıraşlıydılar. Kimi kasketli, kimisi başı açıktı. Hemen hemen hepsinin gömlek yakaları açıktı. Bazılarının ceketleri kollarındaydı. Sıcak haziran günü bir de yüz basamak merdiveni çıkmak kolay olmuyordu. Saat 10'da 700 kadar sendika temsilcisi sandalyelere yerleşti, yarım saat kadar daha bekledikten sonra toplantıya gelenler 800 kadar oldu." ²⁸

Genel Başkan Türkler'in yönettiği ve açış konuşmasını yaptığı toplantıda Kemal Nebioğlu Ankara

temaslarının sonucunu anlattı. Daha sonra Rıza Kuas ve Şinasi Kaya konuştu. Ardından sendika yöneticileri ve sendika temsilcileri arka arkaya söz aldı. Konuşan sendikacıların sayısı 29 idi.

Atı alan Üsküdar'ı geçer hesabı

İstanbul Milletvekili Rıza Kuas sözlerine Millet Meclisi'nde yaşananları anlatarak başladı:

"Meclis kürsüsünde de söyledik. Beynelmilel sözleşmeler var, siz böyle bir kanun çıkarıyorsunuz, bütün dünya Türkiye ile alay eder. Getirdikleri kanun yüzde yüz Anayasa'ya aykırı. Ama Nebioğlu kardeşimin dediği gibi, 'Anayasa Mahkemesi'ne gidinceye kadar atı alan Üsküdar'ı geçer. Bu yönden o zamana kadar biz icabına bakarız' diyorlar.

Türkiye'de işçiler, işçi temsilcileri, bildiğiniz eski işçiler değildir, artık onlar da Türkiye'de oynanan oyunları, haklarını nasıl elde edebileceklerini öğren-

mişlerdir. 'Bu kanunu işçiler geri aldırtacaklardır, sizi yanıltacaklardır' dedim. 'Bu kanun işçi kanununun akıtmasına sebebiyet verecektir. Anarşinin gelmesine sebebiyet verecektir. Anayasayı çiğniyorsunuz, gittiğiniz yol yanlıştır, sebebiyeti siz veriyorsunuz' dedim onlara.

Ben Türk-İş yönetim kurulu üyeliği yaptım senelerce. Niçin ayrıldım Türk-İş'ten? Niçin DİSK'i kurduk? Onlara sorarsanız işte TİP karar almış Malatya kongresinde, onun için. Hayır efendim! İşçi Partisi Malatya Kongresi'nde böyle bir karar almadı arkadaşlar."

Bir grev gecesindeki olaylar

Lastik-İş Sendikası Genel Başkanı Kuas daha sonra 1964 yılındaki Goodyear grevinde yaşanan bir olayı anlattı:

"Goodyear'da grev devam ediyor. Temsilciler buradalar, Kocaeli'ndeki arkadaşlarım bilirler. Grev devam ediyor. 63 gün olmuş. İşte işveren dize gelmiş dayanamıyor. Ticaret ve Sanayi Odası'nda toplantı halindeyiz. Bütün isteklerimizi, madde madde kabul ediyor işveren... Gece yarısı sabaha karşı bir telefon alıyorum, Ankara'dan. Acele bizi toplantıya çağırıyorlar. Türk-İş Yönetim Kurulu üyesiyim. Toplantıyı terk edip, gece bindik arabaya, Ankara'ya gittik. Sabah saat 10'da, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'in huzurunda toplantı yapacağız. Bir de sabah gazetelerinin manşetlerine bakıyoruz. Türk-İş Türkiye'deki bütün grevleri ertelemiş. Ne imiş Kıbrıs meselesi... Kıbrıs meselesi varsa, Hükümet var, istediği gibi grevleri ertelıyor. Teksif grevini erteler, maden grevini erteler, fırıncılar grevini erteler. Memleketin ekonomik menfaatleri açısından zarar oldu mu hükümetin yetkisi var. Ben tam 63 gün grev yapacağım, ertesi gün Türk-İş alıyor, grevi erteliyor. Biz bakanın kapısında beklerken Halil Tunç ve İsmail Topkar içeriden çıktılar. 'Biz' dediler, 'Toplu sözleşmeyi imzaladık. Sen toplantıda olsan imzalayamazdık. Sen de çok hak istiyorsun' dediler..."

Kuas temsilcilerin alacağı kararı sonuna kadar yürütmeye söz vererek kürsüden indi.

"Kötü yasaların daha kötüsü"

Maden-İş'in Örgütlenme Dairesi uzmanlarından Murathan Bedel tasarıya karşı mücadele konusunda şöyle konuştu: "Türkiye Maden-İş Sendikası Teşkilatlanma Dairesi'nde çalışan, sarı şebekelerin hışmına uğrayan, emeğin karşılığını alamayan kardeşlerimizle beraber teşkilatlanma yönünde görev alan bir kardeşiniz olarak bu gün çok mutluyum.

Çünkü DİSK'in 150 bin işçisini temsil eden kurmaylarının huzurunda konuşuyorum.

Kardeşlerim, muhterem kardeşlerim, 274 ve 275 sayılı yasaları, hayat olan ve hayatın ta kendisini temsil eden emekçi insanların elinden almak isteyen ve haddizatında 1961 Anayasasının çok dışında bulunan bu yasalardan daha kötüsünü getirmek isteyen kişilerin, elbette ki karşısında dikileceksinizdir. Bu sizin en tabii hakkınızdır. Bugünkü düzen içinde bulunan satılmış kişiler, Amerikan sarı sendikacılık şebekelerini kurmak için, sizler uyandırdığınız için, bu hakları sizin ellerinizden almak istiyorlar. Ama unutuyorlar ki DİSK bünyesinde bulunan kurmay heyeti burada canları ile gerektiği zaman ölüm mücadelesini vermeye her zaman azimlidir.

Kardeşlerim! Bu sizin gücünüzdür. Bu gücün üstünde bulunan kuvvetli bir güç mümkün değildir. Kararı siz verdiğinizize göre, kararda hakkınız olduğuna göre elbette ki onun uygulanması da sizin ellerinizdedir. Buna inanıyoruz. Alacağınız kararda başarılar temenni eder hepinizi hürmetle selamlarım."

"Şartelleri basıyorum"

Daha sonra söz sırası Haymak'ta Maden-İş'in sendika baş temsilcisine geldi:

"Ben, IV. Bölge'de, Süleyman Demirel'in kardeşi Şevket Demirel'in Haymak Sanayi Fabrikasında sendika baş temsilcisiyim. Biz işçiler ufacak bir hareketimizle patronların talebiyle devletin, askerini, jandarmasını, polisini derhal karşıımızda yığılmış olarak görüyoruz. Arkadaşlar, bunlar bizim askerimiz, bizim jandarmamız, bizim polisimiz. Dün ufacak bir hareketimizden dolayı, patronlar derhal, hemen jandarmayı fabrikaya yığılmışlardır. Arkadaşlar, bizlerin alın teri ile kazanmış olduğumuz haklarımızı, işverenlere ve yavrularımızın rızkını yiyen sarı şebekelere yedirmeyeceğiz. Arkadaşlar, ben yarın sabahtan itibaren şartellere basıyorum. Arkadaşlar, burada sözlerime son vermeden hepinize savaşımızda başarılar dilerim."

"Namusumuz gibi koruduğumuz"

Kürsüye gelen Turgut Alağaç, mücadele konusundaki görüşlerini şöyle açıkladı:

"Değerli kardeşlerim, ben 1500 işçinin çalıştığı Türk Demirdöküm fabrikası işçilerinin temsilcisiyim. Kardeşlerim, 32 milletvekilinin Büyük Millet Meclisi'nden çıkardığı bu kanuna karşı derhal direnmeliyiz. Anayasal hakkımız olan bu direnişe yarından itibaren geçmeliyiz. Kararı, genel başkan ve başkan

vekili değil biz kendimiz vermeliyiz. Çünkü devrimci sendikalar tabandan idare edildiği için kararı taban veriyor.

Bizler Demirdöküm işçileri olarak karar aldık, ant içtik. Yarından itibaren Anayasal hakkımız olan direnişe geçeceğiz. Arkadaşlar, kardeşlerim, bizim namusumuz gibi koruduğumuz sendikaları kapatmak isteyenler kapatabilirler ama bizim kafamızdaki bilgileri asla kapatamayacaklardır. Vazifenizde başarılar dilerim."

"Biz de genel grev yapalım"

AEG Eti Fabrikası temsilcilerinden İsmet Demir, gerektiğinde genel grev yapılmasını isteyerek şöyle konuştu:

"Sevgili kardeşlerim, hepinizi canı gönülden selamlarım. Ben AEG Eti temsilcilerinden İsmet Demir. Büyük Millet Meclisi'nde 32 tane mebustan bahsediliyor. Bu 32 mebus Anayasa konusunda olmayan bir şeyi yürürlüğe sokmuşlardır. Anayasa'ya aykırıdır bu. Madem ki onlar Anayasa'ya aykırı olarak hareket ediyorlar. Biz de, Anayasa'da yok ama umumi grev yapalım. Kanun geri alınmaya kadar direnelim, bütün gücümüzü ortaya koyalım. Ya Ankara'ya kadar hep birlikte bütün işçi kardeşlerimizle gidelim, devamlı suretle protesto edelim, sonuna kadar direnelim, ya da bütün iş kollarında bu kanun geri alınmaya kadar grev yapalım, çalışmayalım. Benim diyeceklerim bu kadar."

"Çoluğumuzla, çocuğumuzla..."

Kendisini "Ben DİSK bünyesindeki Basın-İş, İstanbul Matbaası işyerinden Burhan Şahin" diye tanıtan sendikacı daha sonra aynı sendikanın genel başkanını olmuştur. Şahin sözlerine şöyle devam etti:

"Arkadaşlar, ben Basın-İş'in Adana şube başkanlığını yaptım. Üç sene önce de Türk-İş bünyesinde idim. Halil Tunç'un odasına ziyarete girebilmek için bir gece yol giden insan üç saat, dört saat kapıda bekliyor ki iki laf etsin, derdini söylesin. Türk-İş budur. Ama bunu hepimiz biliyoruz. Şimdi, karar vermemiz gereken bir tek konu var. Şimdiden sonra stratejimiz ne olacaktır? Taktiğimiz nedir? Bunu tespit edeceğiz.

Biz burada hepimiz inanmış insanlar olarak toplandık. Greve gidelim, işyerinde pasif direnmeye gidelim, kabul. Fakat bizim için yüzde 98 fakir halkı olan Türkiye'de, kendimizi haklı olduğumuz halde, kabul ettiremiyoruz. Bunu bilelim. Onun için benim teklifim var. Çoluğumuzla, çocuğumuzla yürüyüş yapacağız.

Topluma mal edeceğiz bunu. Bu bakımdan bunu bir teklif olarak sunuyorum. Canı gönülden istiyorum bunu, çünkü Türkiye'de bilinçli, gerçek yolda olanlar hep eziliyorlar. Ve sermayenin kuklası Türk-İş için işçiye işleyebilmeliyiz. Mevcut düzenin kapitalistlerin elinde olduğunu biz halka ve bilmeyenlere bildirmeliyiz. Hareketimizi ona göre düzenleyip, ona göre yürüyüşler düzenlemeliyiz. Şimdi sendikacılık nedir arkadaşlar? Elli lira zam alıyorsunuz, hayat pahalılığı yüzde 200 artıyor. Biz 50 lira zam sendikacılığı yapmayacağız. Arkadaşlar, biz toplum kalkınıncaya kadar mücadelemizi devam ettireceğiz."

"Bir tas çorbayı çok gördüler"

Rafet Yıldırım bir grevde yaşadıklarını anlattı ve mücadeleyi sürdürmenin gerekli olduğunu söyledi:

"Ben Gıda-İş Beşiktaş Un Fabrikası işçi temsilcisiyim. Arkadaşlar, artık başımızdaki kötülükleri kaldıracacağız. İyileri getireceğiz. Ne dersiniz? Bu işlere biz muvaffak olabilir miyiz, olamaz mıyız? Bütün işçi arkadaşlarımıza buradaki bütün konuşulan durumların hepsini anlatabileceğiz. Kafanıza bunları koyun. Kafamızda, aklınızda tutamayacaksanız, defterinizin bir köşesine yazın arkadaşlar. Biz un fabrikasında greve gitmiştik, bizim grevimizi Bakanlar Kurulu üç gün içerisinde erteledi.

Bizim Başkan Kemal (Nebioğlu) Bey ile konuştuk. Kemal Bey dedi ki 'Bizim grev ertelendi çocuklar, ne yapacağız?' Biz 'Ağabey, siz hiç merak etmeyin, biz muvaffak olacağız' dedim. 'Nasıl?' dedi. 'Muvaffak olacağız, direneceğiz, çalışacağız' dedim. Hakkımızı sonuna kadar savunacağız. Kanımızın son damlasına kadar savaşacağız. Hakkımızı alacağız diye söz verdik. Nitekim muvaffak olduk. Bir tas çorbayı bize çok gördüler; vermek istemediler. Nitekim ondan kurtulduk, çorbamızı da aldık... Şimdi yine savaşacağız, uğraşacağız. Türk işçisinin tarihini, kanımızla beyaz duvarlara yazacağız."

"Yapmış oldukları kanun değil"

Kimya-İş'in örgütlü olduğu Abbott İlaç Fabrikası'ndaki Sendika Baş temsilcisi Fehmi Nasuhoğlu yapılacak her harekete, hep birlikte katılacakları sözünü verirken heyecanlıydı:

"Başbakan Demirel, kendisi zamanında çobanlığından bahsediyordu. Acaba bütün Türk işçisini davar sürüsü mü zannediyor? Özür dilerim, artık eski devir ölmüştür. Davar sürüsü ölmüştür. Artık karşısında bir aslan sürüsü vardır. Artık ne yapmak gerekiyorsa,

hepimizin bir anda sendikacılarımızın vermiş olduğu emirlerden çıkmayacağız.

Ölüm, kalım. Ölürsek şehit, kalırsak gaziyiz. Yapmış oldukları kanun değil. Türkiye’de, dünya arasında hiçbir tarafta böyle bir kanun çıkmasına imkân yoktur. Fakat bunları bizi zavallı görerekten bu kanunu çıkaracaklarını zannediyorlar. Maalesef aldaniyorlar. Bu gibi kanunlar bundan sonra yürümeyecek, çünkü devrimci sendikamız bizleri artık bilinçli bir işçi durumuna getirmiştir. En ufak bir kötü hareketlerine gözlerimizi yummayacağız. Grev, yürüyüş, her harekete hep beraber katılacağız.”

“Annem ekmeği karne ile alıyordu”

“Ben Orhan Adem Sevinç, Sungurlar Kazan Fabrikası işçileri namına sizleri selamlarım. 1939 senesinden beri, bu günü bekledim ve bir konuşma hakkına sahip oldum. 1939’da, o zaman beş yaşında bir çocuktum, Mustafa Kemal vefat etmişti. Annem yüz gram ekmeği karne ile alıyor, kendisi yemiyor, bana yedirdiyordu. Bu zamana kadar açtım, sefildim ve fakirdim. Hakkımı aramak için kimseye başvuramıyordum.

Sadece ben değildim, hepimiz böyle idik. Yaşım şimdi 37, yine karnım doymuyor. Çalışıyorum alnımın teriyle, hakkımı alamıyorum. Benim hakkımı alanlar şimdiki bu devrede, bu kanunları yapanlardır. Alnımdan akan teri, namusumla akan terin bedeli, onların hazinelerine, onların işkembelerine, onların kursaklarına doluyor. Fakat bugün öyle bir an gelmiştir ki, arkadaşlar bu hakkımızı onların işkembelerine tekme ata ata, kafalarına vura vura alacağız. Bu bizim hakkımızdır.

Şimdiye kadar bizi köle gibi yok pahasına çalıştırdılar, paramızı vermediler. Şimdi de zincire vurmaya istiyorlar. Biz de af edersiniz, kaba söyleyeceğim, bütün gücümüzü birleştirip onları yerde süründüreceğiz. Bütün dünya Türk işçisinin bu gücünü görecektir.”

“Hepinizin gözleri parlıyor”

Gislaved baş temsilcisi Cemal Doğan, sözlerine “Kardeşlerim, sabahki kahvaltısına iki tane zeytin almak için toplanan işçi kardeşlerim” diye başladı ve şöyle devam etti: “Arkadaşlarım biz eğer kitlenin idarecileri, başımıza bir idareci seçtikse bu idareciler bugün burada bu kitlenin, bu tabanın, bu eli nasırlının alacağı kararları bize iletacaktır. Çünkü benim evimde bekleyen iki yaşındaki çocuğum ‘Baba sen gittiğin yerden, bana ne getiriyorsun’ diye soracaktır. Ben de evladım ben şimdi bir şey getirmeyeceğim, sana ileride işçi olduğun zaman daha büyük

haklar getirebileceğim diye söyleyeceğim. Bütün devrimciler, açık bakarlar açık, gözleri parlak, parlak. Bakıyorum içinizde uyuyan bir göz yok. Hepinizin gözleri parlıyor, hepinizin, bir yerde bu binayı değil de Meclis binasını alt üst etmeye kudretimiz vardır arkadaşlar...”

“Oğullarımızın gelecekteki savaşı”

“Sayın Proleterya sınıfı, ben Türk Demirdöküm adına Recep Akgül. Arkadaşlar, halen yürürlüğe sokmak istedikleri bir kanun meclisten geçmiş vaziyettedir... Belli oluyor ki kapitalist düzende burjuva sınıfının koyduğu kanunlar, müeyyideler, daima onlar tarafından, onları yaşatmak için çıkartılan kanunlardır. Her zaman da işçi sınıfını ezmek için, kendini ayakta tutmak için başvurdukları yollardır. Biraz evvel bir arkadaşımız bir şey söyledi. ‘Benim iki yaşında evde bir çocuğum var. Baba akşama eve gelirken bana ne getireceksin’ dediğini anlattı. Onun, ‘Oğlum, ben akşama eve gelmeyeceğim, savaşa gidiyorum’ demesi lazım. Çünkü bu savaş babasının değil, oğlunun gelecekteki savaşıdır. Bugün alacağımız savaşın kararı, bizden sonra gelecek işçi sınıfını yaşatmak için yapacağımız bir savaştır.

Arkadaşlar, biz Türk Demirdöküm olarak bu savaşa her zaman hazırız. Her zaman onlarla savaşmaya, her zaman gırtlak gırtlığa gelmeye, hatta sonuna kadar artık onlar ne şekilde yapacaklarsa yapınlar onları da kabullenmeye razıyız arkadaşlar. Türk Demirdöküm olarak biz burada kararlıyız. Savaşa hazırız arkadaşlar.”

“Bir kuvvetleri varsa gösterebilirler”

“Kıymetli arkadaşlarım, bugün burada tarihi bir karar almak üzere toplanmış bulunuyoruz, ben Gebze Hür Cam Sendikası Başkan Vekili Sami Kaçar’ım. Muhterem arkadaşlar, zamanımız çok kısa, çıkmış olan kanunlara karşı bir an evvel eyleme girmemiz için burada alacağımız tarihi kararı bir an önce almamız lazım. Şu anda, şu vesile ile hatırlatmak isterim. Çıkmış olan yasalar ve çıkacak olan yasalar bizi hiçbir zaman emeğimizi, gücümüzü elimizden alacağı endişesinde değiliz.

Bize canı veren Allah, emeğimizin, alın terimizin hakkını da mezarda alabilirler. Bir kuvvetleri varsa gösterebilirler. Bunu da gösteremeyecekler. Bizim birlik ve beraberliğimiz içinde sizlerden istirhamım, burada alacağımız tarihi kararı bir an önce alın. Emekçi kardeşlerimizin de ona göre hazırlanmasını rica ediyorum.”

“Birlik halinde meydanlara”

Sütlüce Lastik Eşya Fabrikası Sendika Baştemsilcisi Ömer Geçer’in önerisi meydanlarda büyük mitinglerin yapılmasıydı:

“Tebeşir tozlarının içerisinde çalışan kardeşlerim, torna tezgâhlarının talaşını istemeyerek midesine gönderen kardeşlerim. Boya sanayiinde, boya zehirlerini yutan işçi kardeşlerim. İşçiler birbirlerine bağlı olduğu müddetçe bu kanunlar çıkmayacaktır. Arkadaşlarım, biz yeter ki birbirimize kenetlenmiş olalım, böyle çıkmayacaktır ve çıkartmayacağız. Bizler başımızda bulunan başkanlarımızla, meydanlarda, büyük mitingler, büyük toplantılar yapmak sureti ile bunu durdurabiliriz.

Arkadaşlar, sesimizi yalnız burada değil, dışarıda da duyurmak lazım. Ben buna inanıyorum ve bunun üzerinde duracağım. Şimdi zaman var diye uyumayacağız, sendikalarla devamlı temas halinde arkadaşlarımızla, birlik halinde meydanlara çıkacağız.

Arkadaşlar, bizi kimse durduramaz, hakkımızı kimse elimizden alamaz. İşçi artık uyandı, hiçbir gün bizim hakkımızı alamazlar, arkadaşlar. 1961 Anayasası bu hakkı vermiştir.”

“Basın karşımıza dikilecektir”

“Ben Arçelik’tenim, ustabaşıyım, Maden -İş sendikası üyesiyim. Kardeşlerim, bu gün bizler Türkiye’de ilk defa işçi sınıfının gücünü ortaya koymak üzere toplanmış bulunuyoruz... Görüyoruz arkadaşlar, bu kanun Meclis’e en az üç ay önce verilmiştir. Üç aydan beri gazeteler sadece üçüncü sahifelerde, ikinci sahifelerde haber vermekteler. Bugün fabrikalarda çalışan işçi arkadaşların, yeteri kadar, bu kanunun çıkıp çıkmayacağından dahi haberi yok. İşte bugün bunları göz önüne almamız lazım. Biz yarın harekete başladığımız zaman, bu basın yine karşımıza dikilecektir.

Arkadaşlarım, bizleri 669 seneden beri sömürmekte; bizlerden haraç almaktalar, bizleri soymaktalar. Biz bu adamlardan 669 senelik alacağımızı istiyoruz... Bizleri ezmek isteyen, her an çok ezmek isteyen, bizleri her an susturmak isteyen güçleri ve güçlükleri yok etmek için elimizden gelen ve kanımızın son damlasına kadar çarpışırız. Bu dövüşte, bu savaşta, bütün arkadaşlarıma başarılar dilerim.”

“Kararları kendimiz alacağız”

Maden-İş’te örgütlü Rabak (İzmit) Fabrikası’nın Sendika Temsilcisi Saffet Kayalar, konuşmasında gerçek adaleti işçilerin kuracağını anlattı:

“Arkadaşlar, tüm değerleri yaratan bizleriz, emekçileriz, hak bizim, gerçek adaleti bizler kuracağız. Doğal yasalar, sosyal yasalar bizim yasalarımızdır. Bugün burada meselelerimize, sınıfsal çıkarlarımıza sahip olmanın en somut örneğini veriyoruz... Kendilerinden soracağız, onlar bugün bu kanunu çıkarmakla, bu yasayı çıkarmakla kendi sistemlerine, kendi düzenlerine ihanet ediyorlar, temeline son kazmayı vuruyorlar. Onlardan hizmet beklemeyiz, bekleyemeyiz. Tepeden inme kararları, tepeden inme neticeleri tanımıyoruz. Tanımayacağız. Kararları kendimiz alacağız, hepimiz alacağız... Eylemimiz bunların yaralarına, kapitallerine vurulan darbe olacaktır. Fabrikalarını işlemez hale getirecek, değerlerimizi bütün insanlarımıza, bütün emekçilere, kölelere, küçük esnafa, yanımızda olan herkese anlatacağız.”

“1 Mayıs’ı kutlamak”

AEG-Eti Fabrikası işçisi ve Maden-İş üyesi Uğur Özdoğan konuşmasında 1 Mayıs’ı kutlama önerisini getirmişti:

“Arkadaşlar, burada heyecanımızın en üst seviyesine çıkmış bulunmaktayız. Sizleri şurada selamlamak değil önünüzde fersah fersah eğilmek geliyor içimden. Çünkü şimdiye kadar feryat etmek istediğimiz sesinizi, sesimizi duyurmak istediğimiz ve duyurmaya çalıştığımız birçok anlarımız olmuştur. Fakat şurada fırsatı hazırlayanlar ve hep beraber, bir arada hareket etmek isteyen kimseler olarak önünüzde eğilmek istiyorum arkadaşlar.

Tarihi olan 1 Mayıs’ı bugün hâlâ kutlayamıyoruz. Bu zafer gününü bir gün yeniden bayram olarak kutlamak da sizin kararınıza bağlıdır. Sizlerden istirham ediyorum ki, başkalarının zaferlerini bayramlarını yapmayalım ve bugünkü kararımızla zafere ulaşalım. Bu bayramı kendimize mal edelim.”

“Dinamit gibi” bir konuşma

Maden-İş VII. Bölge Temsilcisi Vekili Hakkı Öztürk’ün konuşması epey sertti. Öztürk sloganların önceden tespit edilmesini istedi ve tutuklanan işçilerin kurtarılması için karakolların basılması gerektiğini söyledi.

Öztürk’ün daha sonraki önerileri ortalığı karıştırdı. Öztürk, şöyle diyordu:

“Arkadaşlar bundan önce örfi idare mi olur, Hükümet mi istifa eder onlar bizi mandallamaz. Mühim olan bu kanunların geri alınmasıdır. Biz diyoruz, mutlaka ve mutlaka bu kanunlar geri alınmasına kadar bu direnme devam edecektir. Eğer Hükümet soğukkanlılık

gösterir, eğer devlet kuvvetleri halen ondan yana görünür veya hâlâ meseleyi psikolojik yönden yıkmaya çalışırlarsa, şunu açıkça kabullenmek, karar altına almakta fayda vardır. Bu gibi hallerde fabrikaları dinamitlemek gerekir. Arkadaşlar, buna mutlaka karar almalıyız. Sayın Genel Başkan, son teklifim dikkate alındı mı?”

Öztürk'ün önerisinden sonra salonda bir uğultu duyuldu. Toplantıyı yöneten Türkler sert bir üslupla şu cevabı verdi: “Böyle bir şey olamaz. Bizim kavgamız, makinelerle, üretim araçlarıyla değil. Konuşmacı arkadaşımız bu sözlerini geri alsın” Hakkı Öztürk Başkan'ın bu önerisine uydu, biraz evvel yaptığı “fabrikaları dinamitleme” önerisini geri aldı. Ancak sıkıyönetim askeri savcısı daha sonraki iddianamesinde Hakkı Öztürk'ün sözlerini geri aldığını yazmadı.

“Onlar işçiye karşı”

Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya, yabancı sermayeli ve özellikle Amerikan sermayeli şirketlerin işçilere yaptığı baskıları eleştirdi. Türk-İş'in ABD yardımı ile ayakta durduğunu belirten Kaya sözlerine şöyle devam etti:

“Bir tek şey istiyoruz. Diyoruz ki eğer işçiler ‘A’ sendikasını istiyorlarsa o arkadaş onu tespit etsin. ‘B’ sendikasını istiyorsa onu da onlar seçsin. Onlar ‘Olmaz böyle. Seçim yokken böyle hale geldiniz. Ya işçilere bir de seçim hakkı tanır isek nasıl tutarız? Efendim bilmem tekstil fabrikalarını nasıl tutarız? İşçiler oylarını atıverirler ve bizim bünyemizden giderler’ diye endişeleniyorlar. ‘Bir yandan Amerikan dolar muslukları kısılmış, bir yandan bizim bu işçiler de altımızdan giderler de aidatını alamasak halimiz ne olur?’ diye korkuyorlar.

Kemal Türkler'in 14 Haziran Merter Konuşması “TÜRK-İŞ cuntası kurulmasını istemiyoruz”

Toplantıda son olarak söz alan Kemal Türkler'in konuşması şöyleydi:

“Sevgili kardeşlerim,

Bundan 3 sene evvel DİSK'in bayrağını açarken hakikaten bu bayrağın açılmasına sebep olan nedenler mevcuttu ve bu bayrağın açılmasında düşündüğümüz ümitler de bugün tahakkuk etmiş, meyvelerini vermeye başlamıştır. Hakikaten uzatmaya, konuş-

Biz bu tasarıya DİSK'in aleyhinde olduğu için değil, işçiyi köle yapmak istediği için, zorla bir yere bağlamak istediği için karşıyız. Yoksa işçilerin kararına karşı değiliz. Karşı olsak onun oyunu filan istemeyiz. İşçi karar verecek, o yapacaktır. Çünkü en güzel kararları gerçekten işçiler veriyorlar. İnanıyorum ki bugün de en güzel kararı siz vereceksiniz. Vereceğiniz karar ne olursa olsun, vatandaş Şinasi Kaya, işçi Şinasi Kaya olarak ölene kadar sizinle beraber olacağız.”

“Bizi bağlayacak elleri kıracağız”

Daha sonra söz sırası Arçelik'te sendika baştemsilciliği görevini yapan Remzi Aslan'da idi:

“Sömürüye, zulme son veren bilinçli, fedakâr kardeşlerim, hepinizi 2 bin 500 Arçelik işçisi adına selamlarım. Arkadaşlarım, görüyoruz ki hepimiz çok heyecanlıyız ve bizi binlerce işçi kardeşlerimiz sabırsızlıkla beklemektedir. Burada alacağımız kararlar, Türk işçi tarihine ilk imzasını atacak. Arkadaşlar, 1970 senesi Türk işçisinin bilinçlenme, uyanma senesidir. Bizim aleyhimize çıkacak kanunları, bizi bağlayacak o elleri mutlaka kıracağız.

Arkadaşlar, bugün Türk işçisinin kurtuluş savaşında 2 bin 500 kişi olarak hazır, gene Arçelik işçisi olarak, burada karşınızda ben çıkmaktayım. Kardeşlerim, bu Hükümet ne bu kanunları çıkartabilecek, ne de bize ihanet edebilecek. Ettiği an, hangi yoldan bunlara mani olabileceksak, bu kararı burada alacağız. Ve mutlaka bunu değerlendireceğiz. 2500 kişi olarak yarın sabahtan itibaren savaşa hazırız. Arkadaşlar, Arçelik işçisine ilk müjdeyi vermeye hazırız. Yarından itibaren ölümse ölüme, direnmeyle direnmeye, yürüyüşse yürüyüşe, hükümeti basma ise hükümeti basmaya, Türk-İş'i ortadan kaldırmaksa kaldırmaya, bunların hepsine hazırız arkadaşlar.”²⁹

maya vaktimiz kalmadı. DİSK'i neden kurmuştuk? Çünkü Türk-İş ve işçi sınıfının en yüksek örgüt noktasında bulunan kişiler Amerikan dolarlarına satılmış bir sarı şebeke haline gelmişlerdi. Çünkü Türkiye'de işçi sınıfının uyutulmaya devam ettirilmesi için programlar hazırlanmış, uygulanmaya başlanmıştı. Çünkü Türkiye işçi sınıfının uyanmaması için etrafı kalın zincirlerle örülmeye başlanmıştı. İşçilerin işçi sınıfı olarak uyanmaya başlaması zincirleri patlatıp özgürlüğüne kavuşması lazımdı. İşte onun için DİSK'in bayrağını açtık. Türk işçi sınıfının ilerici ve öncü olan bir kesiminde zincirleri patlatanlar gelsinler, geliyorlar diyerek, bugün bu özgür işçi sınıfının öncü kesimini

yarattılar. Bugün buna mani olmak isteyen kanunları meclisten aldırarak, onlara karşı çıkmak için öne düşmüşler. İşçi sınıfını ayağa kaldırıyorlar ve karşı çıkıyorlar.

Sevgili kardeşlerim,

Sabahtan beri 29 kardeşim konuştu, bu 29 kardeşimin konuşmasında yapılmış olan teklifler şunlardır: Bizler özgür işçiler olarak özgürlüğümüzü asla vermeyeceğiz ve çıkarılmakta olan yasa meclisten geri alınıncaya kadar şartları yarın sabahtan itibaren çekmeliyiz, direnmeye girmeliyiz teklif edildi. Bunun ismi genel grev midir? Direnme midir? Fiili grev midir? İşgal midir? Tasarılar geri alınıncaya kadar çalışmamak, onu ilgili olanlar düşünsünler; onlar için karar versinler. Arkadaşlarımın dedikleri şu: Bu tasarılar Meclis'ten geri alınıncaya kadar çalışmayacağız.

Biz, referandum, yani sendika seçme konusunda işçilerin oyuna başvurma sisteminin getirilmesini istiyoruz ve Türk-İş cuntası kurulmasını istemiyoruz.

Kardeşler bu direnme hareketine başladığı takdirde, çünkü yazılı teklifler de var, onların hepsini toparlayarak söylüyorum.

Fabrikalarda oturarak vakit geçirmekte, gerek fabrikalarda gerekli kadar nöbetçi bıraktıktan sonra kendi muhitlerindeki yollarda, sokaklarda, halk arasında pankartlar ve dövizlerle yürüyüş yapmak. Buna kim karar verecek? Gene işçilerin kendileri karar verecekler. Bir yandan bir fabrika işçileri yürüyüşe başladıkları zaman önünden geçtikleri fabrikalardaki işçiler onlara katılacak.

Kardeşler,

Gene bu yürüyüş teklifleri içerisinde oluyor. Yürüyüşler ve mitingler düzenlemek. Bunu DİSK olarak organize edeceğiz. Tahminen Çarşamba günü sabahtan itibaren İstanbul'un muhtelif bölgelerinde yürüyüşler yapmak şartı ile Taksim Meydanı'nda veyahut bir başka meydana saat 17.00' den sonra miting yapacağız. Bu mitinglerde yine burada olduğu gibi işçi kardeşlerim söz hakkına sahip olacaklar ve bütün işçiler oraya gelmiş olacak, bir daha orada kendileri karar almış olacaklar. Gene konuşmalar içinde böyle bir dava ve savaşta eşlerimiz ve çocuklarımızın da yanımızda bulunması lazımdır. Düşünün bir defa, fabrikalar önünde, halk arasında ve tertip ettiğimiz büyük miting ve büyük yürüyüşte yanımızda eşlerimiz, çocuklarımız, gereken diğer akrabalarımız veya beraber oturanlar da bulunursa böyle bir gücün karşısına çıkacak başka bir güç var mıdır? Saldırmak için değil, herhangi bir ihtimale karşı, gerek soldan veya önden, arkadan yapılacak herhangi bir saldırıya karşı kendimizi müdafaa etmek için gerekli tedbirleri almaya çalışacağız. Nasıl ki işyerlerimizdeki bundan önce cereyan etmiş olanlarda kardeşlerimiz saldır- mak için değil, kendilerine saldıranlara karşı koya-

bilmek için tedbirler almışlarsa, o tedbirleri biz de alacağız. Asla ve asla kişiliğimizi çiğnetmeyeceğiz. Üzerimize saldırı yaptırmayacağız, saldıranlara karşı koyacağız ve kendimizi müdafaa edeceğiz.

Kardeşler,

Bu dava içerisinde, bu savaş içerisinde, eğer topluca belediye otobüslerinden yararlanmak istenirse, vapura binmek gerekirse, banliyö trenine binmek gerekirse topluca bilet almayacağız. Biletlerimiz en güzel şerefimizi ifade eden alnımızdaki işçilik damgamızdır. Gözaltına alınan arkadaşlarımız olursa onları karakollardan alacağız, arkadaşlarımıza sahip çıkacağız. Bu işler için hemen yarın mı diyelim, daha yakın mı diyelim, Genel Grev mi? Ben bunları teklif ediyorum, bu kararlar sizindir. Öyle temenni ederim ki siz de aynı görüştesinizdir. Yani bu kanunlara karşı direnişe geçmemiz gerekiyor arkadaşlar. Bu kanunlara karşı aleyhimizde, meclisteki kanuna karşı gerekirse hatta kısa zamanda biz DİSK'e bağlı bütün sendikaların DİSK'in bünyesinde olan devrimci dediğimiz sendikaların hemen kendi işkollarında greve geçmesi gerekir. Çok değerli arkadaşlar, biz işçiyiz, dünyada her şeyi yapan işçiler; amma işçiler durduğu zaman ve geçen sefer bir arkadaşım söyledi, dünyada her şeyi yapan işçiler durdukça dünya durur arkadaşlar, uçak durur, gemi durur, fabrikalar durur, bütün vasıtalar durur. Çünkü biz işçiler buna hakim olduğumuz müddetçe her şeyde o zaman kendiliğinden halledilmiş olur.

Arkadaşlarım,

Benim söyleyeceklerim bundan ibarettir. Sizin alacağınız kararların sizleri geride bekleyen arkadaşlarımız için ve memleket için hayırlı ve uğurlu olmasını dilerim.

Saygılarımla.”³⁰

14 Haziran Toplantısı son bulduktan sonra Türkler'in önerisi üzerine 800 sendika temsilcisi ve yöneticisi Merter'deki Lastik-İş Genel Merkez binasından E-5'e kadar olan 150 metrelik yolu toplu olarak yürüdü. Toplantıyı izleyen tek foto muhabiri olan İbrahim Köseoğlu'nun fotoğrafında bu yürüyüşün ilk adımları görülüyor.

Tutuklananları kurtarmak

Cumhuriyet gazetesinde 15 Haziran 1970 günü çıkan habere göre Merter Toplantısı'nda sendika temsilcileri şu konularda karar almışlardı:

- Topluca vasıtalarla binildiğinde bilet alınmayacak.
- Sendika temsilcileri broşür ve bildirileri, sendikalarından direktif ve görüş almadan tamamen bağımsız olarak kendi inisiyatifleri ile hazırlayacak.
- Eğer bu direnişler sırasında tutuklamalar olursa bizzat fiilen müdahale ederek arkadaşlar nerede olursa olsun kurtarılacak.
- Sağ ve soldan gelecek saldırıları önlemek için hazırlıklı olunacak.³¹

Toplantının tarihi anlamı

Toplantıda şu noktalar ön plana çıkmıştı:

- İşçiler ve temsilciler sendikalarını seçme özgürlüğüne ve DİSK'e sahip çıkıyor, her ne pahasına olursa olsun örgütlerini korumakta kararlı görünüyor.
- DİSK'e bağlı sendikaların varlığının, işçilerin fabrikalarda başı dik yürümesini sağladığı ortaya çıkmıştı. İşçiler örgütlerini yalnız daha iyi parasal haklar alan bir kuruluş olarak görmüyordu.
- Toplantıda 1 Mayıs'ın kutlanması ve genel grev hakkının yasalara girmesi gibi talepler ortaya çıkmıştı. Bu talepler 70'li yıllarda yükselen mücadelenin habercisi olmuştu.

“Her işyerinde bir genel başkan”

Türkler, o yıllardaki yazı ve konuşmalarında sık sık örgütlenme ve eğitim çalışmalarında esas hedefin, her işyerindeki temsilcilerin kendini genel başkan yerine koyacak bilinç ve kararlılık düzeyine gelmesi olduğunu belirtiyordu. Türkler zor anlarda işçinin beyninin bir Lonjin (Longines) kol saati gibi tıkr tıkr işleyeceğine ve doğru karar alabileceğini inanıyordu.

Direniş hazırlıklarında kavramsal düzeyde ortaya konan bu görüşün kitlesel olarak hayata geçirilmesi gündeme geldi. Alibeyköy'de bir bağlantı merkezi oluşturulmasına rağmen telefon konuşmaları dinlendiği için fabrikalar ve bölgeler arası iletişim kurulamıyordu. Kuryelerin gelip gitmesi ise zaman kaybı anlamına gelecekti.

Bu ortamda DİSK yönetimi bölge ve şube yöneticileri ile sendika temsilcilerini, Merter Toplantısı'nda konuşulanların çerçevesinde, alacakları kararlarda ve eylemlerinde serbest bıraktı. Tabana özerklik verilmesinin diğer bir nedeni de hukuki sorumluluk endişeleriydi.

Eylemlerin seyri, bölge temsilcilerine ve sendika temsilcilerine sağlanan inisiyatifin ne ölçüde isabetli kullanıldığını gösterecekti.

14 Haziran Akşamı

“Aslında her şey hazır gibiydi”

14 Haziran Pazar günü akşamında DİSK'e bağlı tüm işyerlerinde direniş için her şey hazır gibiydi...

Anayasal Direniş Komiteleri çoktan kurulmuştu.

Fabrikalardaki komiteler, 7 Haziran'dan itibaren Ankara'ya farklı postanelerden telgraflar çekmişti.

Mücadele kararlılığı, vardiyadan vardiyaya aktarılmıştı.

İşçi semtlerindeki kahvelerde direniş kararı konuşuluyordu.

İşçilerin ve temsilcilerin gözleri gazete haberlerinde, kulakları radyodaki ajans bültenlerindeydi.

Evlerde heyecanlı ve biraz da endişeli bir bekleyiş vardı.

Direniş haberi semtten semte, fabrikadan fabrikaya yayılıyordu.

DİSK'e bağlı sendikaların baştemsilci ve temsilcileri, Merter Toplantısı'ndan çıktıktan sonra evlerine uğramadan doğrudan sendikaların bölge temsilciliklerine ve şubelerine gitmiş alınacak önlemleri tartışmışlar, son hazırlıkları gözden geçirmişlerdi.

Bölgelerdeki toplantılar

Maden-İş'in tüm bölge temsilciliklerinde 14 Haziran akşamı sendika temsilcilerinin katılımı ile toplantılar yapıldı. Bu toplantılarda 15 Haziran günü yapılacak eylemler tartışıldı.

I. Bölge'deki toplantıda konuşulanları Hanifi Öztürk şöyle anlatmıştı:

“14 Haziran akşamında Bölge Temsilcisi Ergün Erdem ile Ahmet Kırnak, Kemalettin Ünlü ve ben Hanifi Öztürk işyeri sendika temsilcileri ile bir toplantı yaptık. Bu toplantıda pazartesi gününden itibaren yapılacak eylemleri tartıştık. Edirnekapı'da, sur dışında

işçilerin toplanmasından sonra, Beyazıt, Eminönü ve Köprüden geçilerek Taksim'de yürünmesi ve diğer yürüyüş kolları ile buluşma eğilimi ağır bastı.”

Silahtarağa, Kağıthane, Gültepe, Levent ve İstinye semtlerinde bulunan işyerlerinin bağlı olduğu VI. Bölge'de Bölge Temsilcisi Hüseyin Ekinci, pazar akşamı tüm temsilcilerle bir toplantı yaptı.

Toplantı izlenimleri

“Direniş iradesi ağır basmıştı”

1970 yılında Rabak Elektronik Bakır (Kâğıthane) Fabrikası'nda Maden-İş Sendikası'nın baştemsilcisi ve aynı zamanda yönetim kurulu üyesi olan Celal Alçinkaya direniş için yaptıkları hazırlıkları ve 14 Haziran toplantısı ile ilgili izlenimlerini şöyle anlatmıştı:

“Aradan bunca yıl geçmesine rağmen 15-16 Haziran günleri yaşadığım o büyük mücadelenin heyecanını duyuyorum. İşçi sınıfının büyük mücadelesinde tanık olduğum olaylar şimdi bile bütün canlılığı ve sıcaklığı ile yüreğimde yaşıyor. Kendi adıma bu iki büyük günü yaşamış olmaktan gurur duyuyorum.

15-16 Haziran'a neden olan olayların ortaya çıkacağı daha önceden belli olmuştu. Çünkü bizler, sendikamız tarafından kanunda yapılmak istenen değişiklikler konusunda sürekli bilgilendiriliyorduk. Kanun tamamen DİSK'e ve DİSK'e bağlı sendikalara yönelmişti, bu sendikaları ortadan kaldırmayı amaçlamıştı.

Hepimiz, sendikamıza yönelen bu tertibin boşa çıkarılması için yapılacak mücadele için kararlıydık. DİSK, bu konuda çalışmalar yapmış ve bir eylem komitesi kurmuştu. DİSK yürütme ve yönetim kurullarınca yapılan toplantılarda, alınan kararları izliyor ve bilgi sahibi oluyordum. Kanun jet hızıyla Meclis'ten geçince, her şey daha da hızlandı.

14 Haziran Pazar günü Merter'de DİSK'e bağlı sendika yöneticileri, işçi ve lokal temsilcileri olarak toplandık. Bu toplantıda bütün arkadaşların kararlılığı dikkat çekiyordu. Ben sendikamızın diğer işyerlerindeki temsilci arkadaşlarımla birlikteydim. Demirdöküm'den Turgut, Sungurlar'dan Adem ve diğer arkadaşlar...

Hepsinin tepkilerini anlıyordum. Konuşan yöneticiler bize yasa hakkında bilgi verdiler. Ardından bizler de söz alarak görüşlerimizi söyledik. Tabii esas olarak DİSK'in alacağı kararı bekliyorduk. Konuşan arkadaşlar değişik eylem biçimlerini öneriyorlardı. En fazla ağır basan eğilim, büyük protesto eylemleriyle işi bırakmak yolundaydı.

Öneriler arasında işçiler tarafından telgraflar çekilmesi, sendikaların yayın organları yoluyla tabandaki

Toplanma yeri olarak Levent'teki Tekfen Ampul Fabrikası'nın önü seçildi.

14 Haziran akşamı İzmit'te yapılan toplantılarda, DİSK'e bağlı tüm sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinin ortak hareket etmesi ve eyleme Türk-İş'e bağlı sendika üyelerinin katılımının da sağlanması kararlaştırıldı.

İşçilere bildirilmesi gibi öneriler de vardı. Ama şunu kesinlikle tespit ettim ki, bütün arkadaşlar çok azimli ve kararlıydılar. Nasıl bir mücadele olursa olsun, sonuna kadar gideceklerdi: Direniş iradesi ağır basmıştı.

Toplantı büyük bir coşkuyla sona erdi. Genel Başkan Kemal Türker bütün önerilerin tek tek değerlendirileceğini, sendikalar kanalı ile bize sürekli bilgiler verileceğini söyledi. Herkes ertesi gün bir şeyler olacağı inancındaydı. Ayrıca 17 Haziran günü büyük bir miting yapılacaktı.

Merter Toplantısı'ndan baştemsilcisi olduğum Rabak fabrikasına döndüğümde toplantıda alınan kararları, yapılan konuşmaları arkadaşlara anlatıp, yasanın neler getirdiğini açıkladım. Buna karşı direnmenin bir hak olduğunu belirttim.

Aslında her şey hazır gibiydi. İşçi arkadaşlardan hiçbir olumsuz tepki gelmedi. Ayrıca benim özel bir çaba göstermeme de gerek yoktu. Aslında Türk-İş'li işçiler de bizimle idi.

Radyoyu dinleyen işçi arkadaşlar, DİSK'in kanuna karşı çıktığını, protestoda bulunacağını öğrenmişlerdi. Silahtar'da haber tüm fabrikalara, kahvelere, hatta evlere yayılmıştı. Gece geç saatlere kadar kahveleri dolaştım, her yerde DİSK'in eylemi konuşuluyordu. Silahtar'da DİSK'e, özellikle Maden-İş'e karşı büyük bir sempati olduğu için işçi olsun, olmasın herkes bizi destekliyordu. Türk-İş'e bağlı sendikaların örgütlü olduğu işyerlerindeki arkadaşlar da bizimle birlikteydi. Sanki her şey önceden hazırlanmış gibiydi. Bu bana göre işçinin sınıf yapısından kaynaklanan bir şeydi. Gece geç saatlerde eve döndüm, eşim ertesi gün miting olup olamayacağını sordu. Ben evde yokken bazı arkadaşlar eve gelip beni sormuşlardı. Herkes ertesi günü miting olacağını tahmin etmiş, direniş haberi ise her tarafa kendiliğinden yayılmıştı.

15 Haziran Pazartesi sabah erken, yaklaşık saat altı civarında, evden çıktım, sendikamıza bağlı diğer işyerlerindeki temsilci arkadaşlarla buluştuk, bir saat kadar işyerlerini gezdik. Daha gece vardiyaları çıkmamıştı. Amacımız işçilerin durumunu anlamaktı. Tüm kararlıydı ve bir şeyler bekliyorlardı...”³²

Tanıklık: İsmet Demir Uluç**“Haberleşme için kuryeler belirledik”**

IV. Bölge Temsilcisi İsmet Demir Uluç, Merter toplantısının sonrasında yaşananları 2010 yılında şöyle anlatmıştı:

“Toplantıda ben konuşmadım ama bölgemizdeki sendika temsilcilerinin bir bölümü söz aldı. Toplantıdan sonra Pendik’e döndük. Akşam saatlerinde temsilcilerle bölge temsilciliğinde toplantı yaptık.

O yıllarda işçiler fabrikalar civarındaki semtlerde oturlardı. Dolayoba, Başbüyük, Soğanlık, Yakacık, Çayırova ve Tuzla gibi semtlerde oturanlar sorunlardan haberdardı. Bu semtlerde yalnız DİSK’e bağlı işçiler değil, Türk-İş’teki sendikalara üye olanlar da olayları takip ediyor, konuşuyorlardı. Gazetelerde DİSK ile ilgili haberler vardı.

DİSK’in ve Maden-İş’in haber bültenlerini, gazetelerini de işyerlerinde dağıtıyorduk. Anayasal Direniş Komiteleri kurulmuştu. Direnişin nedeni, ünite temsilcileri ile tezgâh başındaki üyeye anlatılmıştı.

O akşam temsilcilerle beraber yürüyüşün E-5 diye bilinen Ankara Asfaltı’nda yapılmasını kararlaştırdık.

Bölge geniş bir alana yayıldığı için yürüyüş kolları arasında haberleşme sorunu olacağını düşündüm. Bunun için kuryeler belirledim.”³³

Toplantıda konuşulanları Otosan’da sendika temsilcisi olan Mehmet Karaca şöyle anlatmıştı. “Bizim bölgemiz çok genişti: Boğaziçi’nin Anadolu yakasından Gebze’ye Dilovası’na kadar uzanıyordu. 60’lı yılların modern sanayi tesislerinin önemli bir bölümü bizim bölgedeydi. İşkolumuzun özel sektördeki en büyük iki fabrikası Koç Holding’e ait olan Arçelik ve Otosan’dı.

Toplantıda eylem türleri tartışıldı ve şu kararlara varıldı: Sendika’nın bölgede örgütlü olduğu bütün işyerlerinde üretim durdurulacak, E-5 olarak bilinen Ankara asfaltı iki noktadan trafiğe kapatılacaktı. Acıbadem’deki Otosan işçileri Pendik’e doğru, İstanbul’dan sonra 40. kilometredeki Çayırova’da bulunan Arçelik işçileri ise Kartal’a doğru yürüyecekti. Güzergâhta bulunan değişik işkollarındaki fabrikaların işçileri DİSK, Türk-İş ayrımı yapılmadan yürüyüşe davet edilecekti.”

TÜRKİYE’Yİ SARSAN İKİ GÜN

Maden-İş gazetesinin 15 Haziran günü yayınlanan özel sayısının başlığı “İşçi Sınıfı Hazır Ol, Büyük Savaşımız Başlıyor” idi. Tüm fabrikalarda dağıtılan gazetede iktidarın Türk-İş işbirliği yaparak DİSK’i yok etmek istediği anlatılıyordu.

DİSK’e bağlı diğer sendikaların yayın organlarının Mayıs ve Haziran ayı sayılarında da işçiyi mücadeleye hazırlayan yazılar vardı.

Bu arada 17 Haziran Çarşamba günü Taksim Meydanı’nda saat 17.00’de yapılması planlanan miting için gerekli başvurular 15 Haziran günü yapıldı. Ancak Valilik mitinge izin vermedi.

Gece vardiyasında şarteller indi

Direnış ilk olarak Silahtarağa’daki Sungurlar ve Demirdöküm fabrikalarının gece vardiyalarında başladı. Bu sırada her vardiya değişiminde kart basılıyor, işçiler tezgâhların başına geçiyorlar ama çalışmıyorlardı.

Sabah saatlerinde küçük ve orta boy fabrikalarda baştemsilci ve temsilciler işçileri toplayarak yürüyüş kararının gerekçelerini anlatıyor, büyük fabrikalarda ise ünite temsilcileri ile toplantılar yapıyordu.

Ünite temsilciliği sisteminin yararı bu direniş gününde tam anlamı ile ortaya çıkmıştı. Toplantıdan sonra ünite temsilcileri tezgâh başlarına giderek işçilere bilgi veriyordu

15 Haziran Sabah saatleri**Otosan’dan Arçelik’e**

1970 Haziran ayında Mehmet Karaca, Otosan’da işçi olarak çalışıyordu ve sendika temsilciliği görevini yürütüyordu. Karaca, Genel Direniş’in ilk gününde yaşadığı olayları şöyle anlatıyordu:

“15 Haziran günü sabah fabrikaya geldiğimizde, ünite temsilcilerini ve lokal yöneticilerini temsilcilik odasında toplantıya çağırdık. Toplam 65- 70 kişiydik. Birkaç gün önce devlet yöneticilerine ve siyasi liderlere telgraflar çekerek, ‘Anayasal Direniş Komiteleri’ diye imza koyan sendika temsilcileri eylemi yönetiyordu. Ünite temsilcilerimize ve lokal yöneticilerimize bir gün önce DİSK’in Merter toplantısını ve akşam saatlerindeki Pendik toplantısını anlattık ve eylem için görüşlerini aldık.

O günkü gazeteler DİSK’in eylem kararı aldığını yazdığı için işçiler olayı biliyorlardı. Bir saate yakın tartışma sonunda oybirliği ile Ankara asfaltında yürüyüşe geçmek için fabrikayı boşaltmayı kararlaştırdık. Daha sonra ünite temsilcisi arkadaşlarımız kısımlarına döndüler, kararımızı ve nedenlerini işçilere anlattılar. 20 dakika sonra biz temsilciler topluca kısımları dolaştık ve bizi gören işçiler topluca işi bıraktı. 1500 dolayında işçi üç ana binadan iş önlükleri ve tulumları ile her adım atışta biraz daha büyüyerek dışarı çıktı, Ankara Asfaltı’nda toplandı. Bu arada işçilere sendikanın ‘Savaş hazır ol’ başlıklı Maden-İş gazetesini de dağıttık.”

Minibüsün üstündeki konuşma

“Bu arada fabrikadan bayraklar, flamalar çıktı. Kartonlar üzerine yazılarla dövizler hazırlandı, sopalara çivilendi. Dövizlerde en çok göze çarpan sloganlar, ‘Hükümet istifa’, ‘Demirel istifa’, ‘İşçiyiz, güçlüyüz’, ‘Sendika seçme hakkımız, söke söke alırız’ ve ‘Bağımsız Türkiye’ ve benzerleri idi. İşçiler, sıcak havada ve asfalt üzerinde bekliyorlardı. Birisinin işçilere hedef gösterecek konuşma yapması gerektiğini o zaman fark ettik. Bu konuda bir plan ve hazırlık yapmamıştık. İkinci temsilci olarak görevi ben üstlendim. Fabrikada üretilen Ford Transit marka minibüslerden birinin üzerine çıktım.

İşçiler fabrikanın idare amirliğinden getirilen bir de megafon tutuşturdular elime. Bir hazırlığım yoktu ama bir gün önceki Merter toplantısında Türkler’in konuşmasından oldukça etkilenmişim. O konuşmadan çıkardıklarımı, kendi görüşlerimi de katarak işçilere anlattım ve hedefimizi şöyle açıkladım: ‘Ankara asfaltından Kartal istikametine doğru yol boyunca diğer fabrikaları da yanımıza alarak yürüyüşe geçeceğiz, 17 Haziran Çarşamba günü de Taksim’deki mitinge katılacağız.’

Biz Ankara Asfaltı’nda Kadıköy’den Kartal’a doğru yürürken, üzerimizde polis helikopterleri turlamaya başladı. Yol boyunca uğradığımız fabrikaların biz gel-

meden boşaldığını gördük. DİSK'e bağlı olan işyerleri zaten yürüyüşe katılıyorlardı. DİSK'e bağlı olmayan işyerlerinde, işverenler fabrikaları o gün için tatil etmişlerdi. Bir grup işçi ile o gün DİSK'e bağlı olmayan işyerlerinden Genoto ve Çelik Motor fabrikalarına girdiğimi hatırlıyorum. Yürüyüş sırasında bugünkü gibi haberleşme olanakları bulunmadığı için Kartal ve Gebze yöresindeki işçilerle bağlantımızı karşılıklı ekipler göndererek sağlıyorduk."

Haymak'ta olay

"Gelen bilgiler arasında Kartal civarındaki fabrikalardan çıkan işçilerin Yakacık altında Soğanlı mevkiinde kurulu Haymak Fabrikası'na yöneldiğini, çünkü Haymak'ın askerler tarafından tank ve zırhlı araçlarla çevrildiğini söylüyorlardı. Maden-İş'in bu işyerinde yeni örgütlendiğini, fabrikanın sahiplerinden birinin Başbakan Süleyman Demirel'in kardeşi Hacı Ali Demirel olduğunu biliyorduk. Diğer bir ortağın ise Eskişehir'den hemşerisi bir grup köylü işçiyi getirip fabrika lojmanlarında barındırdığını ve bu yeni işçiler ile örgütlenmenin kırılmak istendiğini de duyuyorduk. Eski işçiler yeni gelenlerin, Maden-İş'e üye olanlara silah gösterip tehditler savurdularını söylüyorlardı. Otosan önünden sabah yaklaşık 1500 civarında işçi ile başladığımız yürüyüşten sonra Haymak'ın önüne geldiğimizde yürüyüşün sayısı, Kartal, Pendik ve Maltepe civarındaki fabrikalardan katılanlarla birlikte 10 bini aşmıştı. Çayırova civarındaki işçiler de Gebze'de toplanmışlardı.

Haymak Fabrikası etrafındaki asker fabrikaya dışarıdan gelen işçileri yaklaştırmıyor, fabrikanın işçileri ise binaların çatılarından dışarıdaki işçilere el sallıyorlardı. Benim de içinde olduğum değişik fabrikalardan 15-20 kişilik bir heyet oluşturup, askerlere içeriye girip temsilcilerle görüşmek istediğimizi söyledik. Önce kabul etmediler, sonra beş-altı kişiye izin verdiler. Sonra biz yine de 15-20 kişi ile içeri girdik ve fabrikanın kapılarının kaynatıldığını gördük. İçeridekilerle haberleşip kapıları yeniden açtık. Görüşmemizde anladık ki, işçiler eylemlerini kapıları kaynatıp fabrikayı işgal ederek yapıyorlardı.

Bu eylem türünü seçmelerinin nedenini ise 'Dışarı çıkarsak bu işveren bizi bir daha fabrikaya almaz' diyerek açıkladılar. Biz kendilerini dışarı çıkmaya razı ettik. Fabrikadaki işçiler dışarı çıkmaya hazırlanırken biz de fabrikayı terk etmiştik. Fabrika hâlâ asker kuşatması altındaydı. Biz dışarı çıktığımızda Maltepe Tugay Yolu istikametinden gruplar halinde kadınlı erkekli, mavi iş önlükleri ile işçiler geliyordu. Bunlar

Maltepe Tekel Sigara Fabrikası işçileriydi. Oldukça da kalabalıktı gelmekte olan gruplar..."

"Süngü tak" komutu

"Asker, zırhlı araçlarla Haymak fabrikasının etrafını çevirmiş, kendisi de teçhizatlı halde, silah elde fabrikanın etrafına daire olmuştu. Dışarıdan gelenleri, oluşturdukları dairenin dışında tutmaya çalışıyorlardı. Kalabalık artınca durum gerginleşti. Bu yığılı kontrol etmek artık olanaklı değildi. Değişik işkollarından ve fabrikalardan işçilerin bulunduğu bu toplulukta işçiler de doğal olarak birbirlerini tanımıyorlardı. Bir grup işçi askeri barikatı aşmak için yüklendi önce ama olmadı..."

Tam bu sırada askere 'Süngü tak' komutu verildi. Asker komuta uydu ve barikattaki saflarını takviyelerle sıklaştırdı. Bu arada Otosan'dan benim çalıştığım kısımda çalışan punta kaynakçısı Sivaslı Mahmut Yıldız adlı işçi elindeki büyükçe bir Türk bayrağını üstüne sardı ve barikattaki askerlerin üstüne yürüdü. Süngülü askerler onu geriye itelemeye çalışınca bizim Mahmut, 'Bak hele, bak hele, asker bayrağa saldırıyor' diye bağırmağa başladı. Er 'Mehmet' şaşkınlık içinde tereddüt geçirince barikat da zayıflamış oldu. Bundan yararlanan Mahmut daldı içeriye. Tabii arkasından tüm işçiler koştu. Askerin ne barikatı kaldı, ne bir şeyi..."

Büro malzemesi dışarı atıldı

"İşçiler büroları dağıtıp, cam çerçeveyi indirdi. Masa, sandalye, daktilo, telefon, dolap gibi malzemeyi pencerelerden dışarı fırlattı. Bu olay karşısında asker hiçbir müdahalede bulunmadı.

İşçiler büro malzemeleri dışında atölyelerdeki üretim araçlarına dokunmadı. Oralarda hiçbir hasar meydana gelmedi. Tabii ki bu olay istenmeyen bir durumdu.

Fabrikanın ortaklarından birinin Başbakan Demirel'in kardeşi olması, işçilerin Demirel'e karşı ne kadar tepkili olduklarının bir göstergesi sayılabilir.

Zaten 15 Haziran'da hiçbir fabrika etrafında askeri barikatla tedbir alınmazken sırf Haymak fabrikası etrafında bu tedbirin alınmış olması da ortaklardan birinin başbakanın kardeşi olmasıyla açıklanabilir.

O gün akşamüzeri saat 18.00 civarında işçiler Haymak önünden ayrılarak geldikleri istikamete geri dönüş yaptı. Ancak yorgun düşen işçiler bu sefer yürüyerek değil, bulabildikleri, özel veya kamuya ait araçlara binip önce fabrikalarına, sonra evlerine döndüler.

İşçiler açısından o gün için yol mesaisi tamamlanmıştı."

İşçiler Yollarda

İstanbul'da sanayi, denizyolu ulaşımından yararlanmak için Haliç çevresinde kurulmuştu. Boğaziçi'nde Paşabahçe ve biraz karşısındaki İstinye de fabrika kurmak için tercih edilen yerler arasındaydı. İstanbul-İzmit arasındaki sanayi tesisleri ise demiryolunun çevresindeydi.

1960'tan sonra Haliç dışına taşan sanayi, yeni "yollar" aramaya başladı.

Topkapı'yı Trakya'ya bağlayan (eski) Londra Asfaltı boyunca yeni fabrikalar kuruldu.

Şişli'deki Büyükdere Caddesi civarı özellikle yabancı sermayeli kuruluşlar tarafından tercih ediliyordu.

Yapımına 1953'te başlanan ve İstanbul'u İzmit'e bağlayan E-5'in iki tarafında sanayi tesisleri yerden mantar biter gibi çoğalıyordu.

Yan yoldan ana yola

İşçiler evden işe giderken yan yolları ve fabrikalar ile gecekondu semtlerini bağlayan yolları kullanıyorlardı.

15 Haziran 1970 sabahında işçiler bu kez ana yollara çıktı.

Ekonominin ana damarlarında bu kez işçiler yürüyordu.

Bir yürüyüş kolu Üsküdar'ın sınırlarında bulunan Oto-

15 Haziran Öğle Saatleri

DİSK'in Bildirisi:

"115 İşyerinde Direniş Var"

Direnişle ilgili ilk bilgiler sendikalardan, bölgelerden ve fabrikalardan DİSK Genel Merkezi'ne iletdikten sonra, yönetim bir basın açıklaması yapma kararı aldı. Babıâli'deki gazetelere kısa sürede iletilen basın açıklamasında Türkler şöyle diyordu:

"Biz devrimci sendikalar olarak bu tasarıların özelliklerini işçilere anlattık. Bunun üzerine işçiler, bu tasarılar hükümetçe geri alınıncaya kadar direneceklerini belirtmişlerdir. Şu ana kadar aldığımız haberlere göre çeşitli illerin 115 işyerinde işçiler fiilen işi bırakmak suretiyle direnişe geçmişlerdir." 34

DİSK Ajansı'nın bildirisinde direnişin tasarılar geri alınıncaya kadar süreceği vurgulanmış ancak bunun işçilerin eğilim ve kararlarıyla olacağı belir-

san Fabrikası'ndan, İstanbul-Ankara yolunun 40. kilometresindeki Arçelik'e doğru E-5 üzerinden yürümeye başladı. E-5'in iki tarafında bulunan fabrikalardan, Maltepe-Tugay Yolu ve Kartal-Yakacık yolu üzerindeki fabrikalardan çıkan işçiler Haymak fabrikası önünde toplandı..

Gebze'deki fabrikaların işçileri ise İstanbul'a doğru yürüyordu.

Bir kol da İstinye'den Levent'e doğru yürüyüşe geçti.

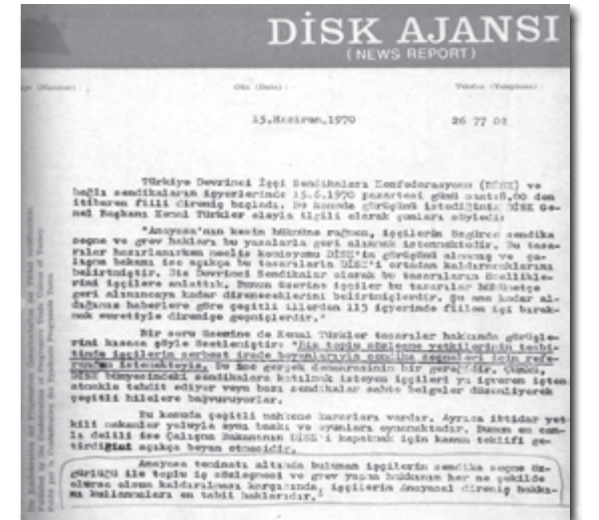
Paşabahçe'deki işçiler Üsküdar'a doğru yola çıktı.

İzmit'teki işçiler Kandıra Sapağı'na doğru yürüdü.

Topkapı bölgesindeki fabrikalarda çalışan işçiler Edirnekapi'da toplanmak üzere yollara düştü.

Silahtar ve Kâğıthane'de toplanan işçiler bu semtlerdeki tüm fabrikalara doğru yürüyüş yaparak direnişi yaygınlaştırdı.

tilmişti. Bildiride toplu sözleşme yetkisinin belirlenmesi konusunda en uygun yöntemin referandum olduğu da anlatılıyordu.

Her yerde eylem

15 Haziran günü İstanbul ve İzmit'teki fabrikalarda önce oturma grevleri yapıldı. Daha sonra yerel çapta yürüyüşler düzenlendi.

Sabah saatlerinde İstinye ve Levent'teki işçiler işi bıraktı, yürüyüşe geçti.

Saat 14.30 sıralarında Bakırköy'de bulunan Ema-yetaş Fabrikası'nda çalışan 500 işçi ilçedeki Adliye binasının önüne doğru yürüdü.

Saat 17.00'de Topkapı'dan Sağmalcılar yönüne doğru yürüyüşe geçenlerin sayısı yol boyunca katılımlar ile hızla arttı.

Saat 17.30'da Alibeyköy yönünden gelen çok kalabalık bir işçi grubu Eyüp Emniyet Amirliği binasının etrafını sardı. İşçiler, tutuklanmış arkadaşlarının serbest bırakılmasını istiyorlardı.

İzmit'teki Uzun Yürüyüş

15 Haziran günü, İzmit bölgesindeki işçiler Ankara Asfaltı üzerinde iki yönden yürüyüşe geçtiler. Birinci yürüyüş kolu, İzmit'in doğusunda Köseköy yöresindeki fabrikalarda çalışan işçilerden oluştu. Bu yürüyüş kolundaki yollar üzerinde bulunan DİSK'e bağlı Lastik-İş Sendikası üyesi işçilerin çoğunlukta olduğu Pirelli ve Goodyear fabrikalarındaki işçilerin de yürüyüşe katılmalarını sağlamak için bu fabrika önünde tezahürat yaptılar. Bu yürüyüş kolu 3,5 saat yürüdüktan sonra İzmit'e ulaştı.

İkinci yürüyüş kolu İzmit'in batısında Yarımca yönünden şehre doğru hareket etmişti. Önceleri Gazal, Aygaz, Anadolu Döküm işyerlerinin işçilerinden oluşan yürüyüş kolu Türk Kablo önüne geldiğinde tezahürata başladı. Türk Kablo'daki tüm işçiler de yürüyüş koluna katıldı. Bu arada

fabrikanın müdürü ve ona yakın yöneticiler, işçilerin yürüyüşe katılmalarını engellemeye çalıştılar fakat başarılı olamadılar.

Yürüyüşe yalnız DİSK'e bağlı işçiler değil, Türk-İş'e bağlı sendikaların örgütlü olduğu işyerlerinde çalışan işçiler, gençler ve halk da katılıyordu.

İzmit bölgesindeki yürüyüşte Maden-İş'in üç yönetim kurulu üyesi Sırrı Öztürk, Saffet Kayalar ve Neşet Demircan önemli görevler üstlendi. Şehre iki yönden gelen işçiler Çocuk Parkı'nda toplandı. Burada sendika temsilcilerinin yaptıkları konuşmalar ve protesto gösterilerinden sonra işçiler ertesi gün tekrar toplanmak üzere dağıldı.

Bu yürüyüş sırasında işçilerin ellerindeki afiş ve pankartlarda yazılı sloganlardan ikisi şöyleydi:

"Anayasaya aykırı kanunu çıkaranlar işçi düşmanıdır."
"Kanunlar Meclisten alınuncaya kadar direneceğiz." 35

16 Haziran Salı İkinci Gün

Direnişin ikinci gününde İstanbul ve İzmit'in tüm sanayi merkezlerinde işçiler hareket halindeydi.

Saat 8.00: İşçiler fabrikalarına girip saat kartlarını bastıktan sonra fabrikadan dışarı çıkmaya başladı. İstinye, Paşabahçe, Gültepe, Levent, Silahdar, Kâğıthane, Eyüp, Topçular, Atışalanı, Maltepe, Bayrampaşa'daki işyerlerinde çalışan işçiler yollara düştü. Anadolu Yakası'nda Üsküdar, Maltepe, Kartal, Pendik, Tuzla ve Çayırova yörelerindeki işçiler de toplanıp yürüyüşe geçti. İzmit'te Gebze, Derince, Yarımca (Körfez), Hereke, Dilovası ve Köseköy'deki işçilerin kulağı İstanbul'dan gelecek haberlerdeydi.

Cumhuriyet muhabiri Alaattin Bilgi ikinci gündeki ortamla ilgili gözlemlerini haberine şöyle yansıtıyordu:

"Bu bir direniş değil eylem idi. Düpedüz bozuk düzene karşı bir işçi eylemiydi bu... Kızgın güneşin altında yaşlısı genci, kızı erkeği, tüm işçiler fabrikalardan işyerlerinden dışarı fırlamış, Türk bayrağını açarak sokağa dökülmüştü.

İstanbul, İstanbul olalı böyle bir gün yaşamamıştı. Tüm caddeler ve meydanlar işçilerin 'Demirel istifa' 'Bağımsız Türkiye', 'İşçi millet el ele' sloganları ile çnlüyordu.

Binler değil on binler akıyordu caddelerde!" 36

DİSK: İsteğimiz tasarının geri alınmasıdır

DİSK yönetimi 16 Haziran sabahının erken saatlerinde bir bülten hazırladı. Bülten işyerlerine ve basın kuruluşlarına dağıtıldı. DİSK Ajansı'nın bülteninde gelişmeler özetlendikten sonra direnişin amacı şöyle anlatılıyordu:

"Onların bu işe koyulurken ileri sürdükleri gerçek sendika enflasyonunu önlemektir. Oysa gerçek işçi sendikalarının ayakta kalıp, işçinin sevgisini yitiren sendikaların üyesizlikten ve aidatsızlıktan kapanmaya götüreceği yol, işçilere hangi sendikaları seçtiklerini oylarıyla belirtme haklarını tanımaktır. Referandum usulü kabul edilmedikçe sendika sayısını azaltmak, gerçek işçi sendikalarının varlığını korumak mümkün olmaz. Şimdiki gibi kanun zoruyla, iktidarın işine gelmeyen sendikaları kapatmak, demokratik düzende benzeri görülmemiş bir işçi kıyımı olur.

İşçileri çileden çıkartan da işte referandumu reddedip kanun zoruyla ve politik amaçlar güderek partizan sendikacılığı kurmaya kalkışmak ve gerçek işçi sendikalarını yok etmek amacıdır.

Köprüler açıldı

İstanbul'un çeşitli semtlerinden yürüyüşe geçen işçilerin hedefi Taksim Meydanı idi. Ancak ordu birlikleri ve emniyet güçleri işçilerin Taksim'de buluşmasını önlemek için harekete geçti.

Saat 11.00: Harbiye'deki Spor ve Sergi Sarayı'nın önünde hazırlanan alana bir helikopter indi ve içinden bir generalle iki üst rütbeli subay çıktı. Subaylar doğrudan Birinci Ordu Karargâhı'na gitti.

Saat 12.00: Keşif uçakları işçi topluluklarının üstünde uçmaya başladı. 100'e yakın tank ve ağır zırhlı araç kışlalardan İstanbul'un şehir içine girdi.

Saat 12.40: İşçi yataklarından gelen yürüyüş kollarının birleşmesini önlemek için Haliç'in iki

İşverenlerden para alarak işçi sendikası kurular, çeşitli yolsuzluklara adı karışanlar, hem sendikalardan hem de çeşitli yerlerden, Meclis'ten çifter çifter maaş, yabancı bir devletten milyonlarca lira alanların fazilet nutukları atmaya kalkışmaları kendilerini komik duruma düşürmektedir.

Meclis'te grupları ve çoğunlukları olan partiler ve yöneticileri Anayasa ilkelerinin ve demokrasinin temellerini yıkmakta sakınca görmemiştir. Atatürk cumhuriyetinin uyanık evlatları Anayasal haklarını kullanarak direnişe geçmişlerdir. Her sosyal olay doğuş nedenleri incelenerek çözümlenebilir. Anayasa'yı çiğneyen hükümlerle iş hayatında faşist bir dikta kurmaya çalışanlar önce kendilerini Anayasa hizasına getirmelidir. Eğer şikâyet ettikleri bir durum varsa, bunun çözümü Anayasa'ya aykırı yolda gidenlerin akıllarını başlarına almaları ile mümkündür.

DİSK etrafında birleşmiş devrimci işçilerin mücadelerleri, Anayasa'nın sınırlarını çizdiği demokratik düzen içindir. Olayları kendi gelişme seyri içinde değerlendiremeyenler hatalarını er geç anlayacaklardır. İsteğimiz Anayasa'ya yüzde yüz aykırı olan tadil tasarılarının geri alınmasıdır." 37

bata girişmememiz isteniyor ve 17 Haziran'da yapacağımız miting'in de iptal edildiği bildiriliyordu. Bu sırada başka haberler de gelmeye başlamıştı. Çatışmalarda ölenlerin olduğu söyleniyordu. Kadıköy'de, Levent'te büyük çatışmalar olmuştu.

Bizim arkadaşların morali hiç bozulmamıştı, tersine, ertesi gün de aynı şekilde direnişe ve yürüyüşe devam etmek için istekliydiler. Akşam saatlerinde sıkıyönetim ilân edildiğini, DİSK yöneticilerinin gözaltına alındığını duyduk. Ben geceyi yine fabrikada geçirdim, kaç gündür çok az uyku uyumuştum.”⁴⁰

Anadolu Yakası: “Güzergâhımız artık şehir merkezine doğruydum”

Mehmet Karaca direnişin ikinci gününü şöyle anlatmıştı:

“16 Haziran günü sabah fabrikaya geldiğimizde işbaşı yapmadan bahçede toplandık. Temsilciler ve ünite temsilcileri ile yine kısa bir değerlendirme yaptık. O günkü yürüyüş güzergâhımız artık Ankara Asfaltı değil, şehrin merkezi yerleri olacaktı. Önce yine yürüyüş korteji halinde, Üsküdar meydanına inip, Tekel'in tütün depolama ve sigara fabrikasındaki işçileri alıp oradan Kadıköy'e yönelmek, meydana bir soluklanıp, Altıyol, Söğütliçeşme, Hasanpaşa istikametinden akşama doğru fabrikaya dönmekti niyetimiz.

Şehrin merkezi yerlerini seçmemizin nedeni, sesimizi ve ne istediğimizi halka biraz daha fazla duyurabilmek, eylemdeki kararlılığımızı istemlerimizle birlikte daha çok insanlara gösterebilmektir.

16 Haziran sabahı yine Ankara Asfaltı'nda yürüyüş düzeni halinde kortejler oluşturduk. Bu sefer yüzümüz Üsküdar- Kadıköy yönüneydi. Bir gün önceki yürüyüşe, postabaşı, ustabaşı durumunda olanlar katılmamıştı. İkinci gün kendiliğinden onlar da gelip korteje dahil oldular. Onlar ‘Biz ustabaşıyız, posta-

Yetmiş bin dev işçim kalktı yürüdü

Düş değil bu, hayal değil, he hey de hey
Yetmiş bin dev işçim kalktı yürüdü
Kokuşmuş düzene sahip çıkanın
Alnının çatına baktı yürüdü

Yeter demek için patron kârına
Dev adımlar selam yazdı yarına
İşbaşından cadde ortalarına
Kükreyen sel gibi aktı yürüdü

Nasırlı elinde gürz gibi kını,
Güneş tepesinde kızıl bir sini
Sağır beyinlere ayak sesini
Paslı çivi gibi çaktı yürüdü

O barış yerine kavgayı seçen,
Alnının terini su diye içen
Kıyıda köşede eline geçen
Demiri iki kat büktü yürüdü

Çıplak ayaklısı, yanık döşlüsü
İşten atılmışı, keser dişlisi
Sakati, hastası, genci, yaşlısı
Evinden dışarı çıktı yürüdü

Yüreğinde yara, etinde bere,
Faşizm döşenmişti bastığı yere,
Hesabını sonra sormak üzere,
İçinden üç ölü döktü yürüdü.

Aşık İhsani

başlıyız, yürüyüşün başında ön saflarda yer almalıyız’ dediler. Biz de, ‘Tabii, memnuniyetle’ dedik, onları yürüyüşün ön tarafına aldık.”

Koşar adım Üsküdar Meydanı'na

“Helikopterler yine başımızda turlamaya başladılar. Koşuyolu köprüsü üstüne geldiğimizde, yola barikat kuran polis yolumuzu kesti. Polis barikatının arkasında ise asker ikinci bir barikatla yolu kapatmıştı. Öndeki polis şefleri megafonla ‘Yürüyüş eyleminiz kanunsuzdur. Fabrikalarınıza dönün’ diye bağırды.

Biz temsilciler, başlarındaki şeflerle görüşüp buna uymayacağımızı, yürüyüşümüze devam edeceğimizi söyleyince çatışma çıktı. Polis ve asker havaya ateş açtı. Biz ise o anda asfaltta ve yol kenarlarından elimize ne geçirebildiysek onları kullandık. Bizim kortej düzenimiz tabii ki dağıldı ama her hangi bir geri çekilme olmadı. Polis barikati da başlangıçtaki düzen içinde değildi. Biz işçiler, hem polis, hem asker barikatını aşyp barikatların arkasına sarkmıştık. Kortejimiz, başlangıçtaki sıra düzeni içinde olmasa da,

KADIN İŞÇİLER DE ERKEKLERLE KOL KOLA YÜRÜDÜ

Kadın işçiler asker barikatını yarıyor

Gebzeli kadın işçiler İstanbul'a yürüyor

hatta biraz da koşar adım Üsküdar meydanına indi.

Meydana inmeden Doğançılar Yokuşu'ndan aşağıya inerken yine asker teçhizat kuşanmış süngü takılı vaziyeti ile kademe kademe barikatlar kurmuştu. Bu barikatlar da her hangi bir çatışma yaşanmadan askerlerin etrafından dolaşarak aşıldı, Üsküdar Meydanı'na ulaşıldı.”

Tekel'in kadın işçileri

“Meydandaki yığılma sadece biz Otosan işçileri ile sınırlı değildi artık. Etraftan başka katılmalarda olmuştu. Benim de içinde olduğum temsilciler ve bir grup işçi Tekel'in sigara fabrikasına girdik. Sonraki yıllarda yıkılan bu fabrikaya girdiğimizde özellikle kadın işçilerde bir korku gördük. Fabrikanın kreşinde çocuğu olan kadınlarda bu korku ve telaş daha fazla kendini belli ediyordu. Yaptığımız konuşmalarla önce sakinleştirdik. Kreşte çocuğu olan kadınlara isterlerse çocuklarını alıp evlerine gidebileceklerini veya fabrikada kalabileceklerini söyledik.

Bu sakinleşmeden sonra işçilere, hükümetin sendikalar yasasında yapmak istedikleri değişiklikleri ve bunun sendika seçme özgürlüğümüze nasıl kısıtlamalar

Yakalanan kadın işçi polis arabasından çıkartılıyor

Polis kendisi ile çıkan işçiler arasında emeller ile bölüne kadın işçileri de tutuklayarak kadınların baskınları üzerine oriel ler yakalanan kadınlar arabalardan çıkarıldı ve Kadıköy yakarında da 81 polis arabasına devşiler. Fotoğrafı çeken bir kadın işçi polis otosundan çıkartılıyor.

getirdiğini anlattık. Yürüyüş amacımızın DİSK, Türk-İş İş ayrımı yapmadan el birliği ile bu yasal değişikliği protesto etmek olduğunu söyledik, ‘Aramıza katılırsanız seviniriz, daha güçlü oluruz.’ dedik. Kreşte çocuğu olan kadın işçiler dışında herkes dışarı çıktı. Dışarı çıktığımızda Üsküdar Meydanı iyice kalabalıklaşmıştı.”

Bu arada yürüyüş kolundan bir grup Beykoz yönüne yöneldi. Bu işçilerin amacı Paşabahçe'deki ve Beykoz'daki işçileri yürüyüşe katmaktı. Beylerbeyi Sarayı altındaki tünelin kapatılması nedeniyle bu grup geri dönmek zorunda kaldı.

Kadıköy'e doğru

Mehmet Karaca anıların anlatmaya şöyle devam ediyordu: “Bu sırada ortalığa doğru askeri bir cip yaklaşıyordu ve işçiler bu araca yol açıyorlardı. Ortada duran cipten bir albay ve birkaç asker indi. Albay eline aldığı megafonla, ‘Evlatlarım, işçi kardeşlerim’ diye başladı konuşmasına ve şöyle devam etti:

‘Fabrikalarınıza dönün, bu eylemler kanunsuzdur. Haklarınızı kanuni yollardan arayın.’

Biz temsilciler albaya yaklaşıp ‘Biz kanunsuz bir şey yapmıyoruz. Bizim sendika seçme hakkımızı bu hükümet elimizden alıyor, biz bunu protesto ediyoruz. Biz kimseye zarar vermiyoruz’ dedik.

Albay yine bizlere hitaben, ‘Hak aramanın yolları kanunlarda var, en nihayeti Anayasa Mahkemesi var, o yollardan hakkınızı arayın, şimdi işyerlerinize dönün’ diyordu. Biz, ‘Anayasa Mahkemesi’nde bu olay aylar, yıllar sürer, o vakte kadar bu hükümet bizim haklarımızı elimizden alır’ diyorduk.

Albay ‘Dönün’ ısrarını tekrarlayınca, biz de Kadıköy istikametine doğru gideceğimiz için, ‘Kadıköy’den

doğru döneceğiz' dedik. Albay bize yine bir uyarı yapılarak, 'Kadıköy'e değil, geldiğiniz Ankara Asfaltı'na doğru dönün' dedi.

Biz yeniden kalabalığı geldiğimiz yöne doğru yürüyüş düzenine sokup Kadıköy'e yönlendirdik. Bu sırada Üsküdar Meydanı'ndaki karşılıklı iki camiden öğle ezanları okunmaya başladı. Baş temsilcimiz Hasan 'Ezan okunuyor, oturun' komutu ile bütün işçiler sıcağa asfaltta oturdu. O anda diğer temsilcilerden göz göze geldiklerimiz oldu ama yapacak bir şey yoktu. Ezanlar bitince Hasan'ın komutu ile kortejimiz tekrar Kadıköy'e doğru yürüyüşüne devam etti. Bu arada albay konuşurken, kalabalık arasından tanımadığımız kişilerce birkaç kez, 'İşçi ordu el ele' sloganları atıldı. İşçiler arasından bu slogana az da olsa, yer yer katılmalar oldu.

Havaya ateş açıldı

"Kadıköy meydanına geldiğimizde, Üsküdar'dan gelen yol ile, Altiyol'dan inen yolun kesiştiği kavşakta, polis ve asker yine birlikte barikat oluşturmuşlardı. Bizim yürüyüş kortejimizi Altiyol istikametine bırakmıyorlardı. Burada polis ve asker barikatını aşmak için yine bir zorlama oldu, asker havaya ateş açtı.

Askerin ateş açması sonrası yığılda yine bir dağılma oldu ama bu sefer Kadıköy iskele meydanında yeni katılımlarla daha kalabalık bir kitle olarak toplandık. Bu kalabalığın içerisinde yine bir askeri cip ve rütbesini tam hatırlayamadığım bir subay elinde megafonla konuşuyor. Üsküdar'da konuşan albayın konuşmasına benzer yaklaşımlarla 'Hakkınızı kanuni yollardan arayın, bu yaptığınız iş kanun dışıdır, şimdi fabrikalarınıza dönün' diyordu. Bu arada yine birkaç ses, aralardan, 'İşçi ordu el ele' sloganı...

Biz temsilciler yine subaya yaklaştık, 'Biz fabrikaya döneceğiz, bizi Altiyol'dan bırakmıyorsunuz' dedik. 'Ankara Asfaltı'ndan dönün' diye hem bize, hem megafonla kitleye hitap ediyor.

Biz yönümüzü kitle halinde Altiyol'a doğru çevirdik, 'Haydi dönüyoruz' dedik. Polis ve askerın meydana oluşturduğu barikadı Kadıköy Çarşısı içindeki ara sokaklardan aşarak bu sefer polis ve askerle çatışmadan Altiyol'a yöneldik."

Polisle çatışma

"Söğütlüçeşme'ye geldiğimizde, Fenerbahçe Stadi çevresinde kalabalık işçi grupları ile polislerin çatıştığını gördük. Daha açık bir deyimle polisler kaçıyor, işçiler kovalıyorlardı. Kadıköy istikametinden gelen bizim grup da polisin önünü kesince, polis sıkıştı, o semtlerde ulaşabildiği evlerin kapılarını zorlayarak korunmak amacıyla içeriye girmeye çalıştı. Ancak çok evler kapılarını açmadı. Birçok polis önce başlarındaki beyaz miğferleri attı. Olmadı, üzerlerindeki resmi uniformaları çıkarıp attılar, polis olarak tanınmamak için. Ama gördüğüm birkaçı bu işi yaparken başından çıkardığı miğferi ve üzerinden çıkardığı polis armalı gömleği bir yere atışı, bir çarpışı vardı ki, bu durum onun sadece polis olarak tanınmaktan, bir can korkusundan öte, bu mesleğe de bir 'lanet' okuyuş tavrıydı, o öfkeyle yere çaldığı resmi elbisesi. Çünkü iki taraftan gelen işçi gruplarının sıkıştırmasıyla sığınacak yer bulamayanlar kendilerini Kurbağalidere'ye atıp denize doğru yüzmeye çalışıyorlardı. Bu Kurbağalidere'nin bir başka adla da bilindiği hatırlanınca herhalde kimse bunu istemezdi.

Dramatik bir durumdu. Çünkü onlar da bizler gibi çoğu yoksul ailelerin genç evlatlarıydı, onlar da bizler gibi dar gelirleriyle ailelerini geçindirmeye çalışan insanlardı. İşçi artık onu orada, Anadolu'dan gelmiş, kendisi gibi yoksul, dar gelirli bir sınıfaşısı olarak değil, üzerindeki elbisesiyle devleti karşısında görüyordu. Hincını öfkesini karşısına çıkan, onun eylemine mani olmak isteyen polisten çıkarıyordu. Burada toplum psikolojisi de başlı başına bir rol oynuyordu.

Yoğurtçu Karakolu'nun önünde polis cipleri ve toplum polis otobüsleri duruyordu. Burada polis araçları devrildi. Devirdikleri polis otobüsünün üzerinde işçiler 'bir kaleyi fethetmişçesine' basın mensuplarına poz veriyorlardı. Basın mensuplarının fotoğraf karesine giremeyenler; tekrar tekrar biraz evvel de-

viridikleri otobüslerin üstüne çıkıp, 'Beni de çek, beni de çek' diye talepte bulunuyorlardı.

Bu olayları görünce, Kadıköy Meydanı'nda polis ve askerın neden bizi Altiyol istikametinden bırakmak istemedikleri anlaşılıyordu."

"Bugün bizim bayramımız"

"Gebze, Pendik, Kartal, Maltepe istikametinden gelen işçiler o gün yürüyüş güzergâhı olarak kendilerine Bağdat Caddesi'ni seçmişlerdi. Daha sonra kendilerinden dinlediğim kadarı ile Kartal Meydanı'nda toplandıklarında, Kartal kaymakamını da aralarına almışlar, 'Bugün bizim bayramımız' diyerek Kartal Kaymakamı'na direğe bayrak çekirtmişler. Bunu da Kartal Süperlit Boru Fabrikası'ndan Ali Özgül isimli bir Keramik-İş üyesi yapmıştı.⁴¹

Sonra bu grup topluca Kartal'dan, Bağdat Caddesi üzerinden Kadıköy'e yönelmişlerdi. Bu guruba Gebze, Çayırova, Tuzla istikametinden gelen işçi gurupları da dahil olmuşlar, Bağdat Caddesi üzerinden Fenerbahçe stadının yanına gelinceye kadar her hangi bir engelleme ile karşılaşmamışlar, hatta yol boyunca apartmanlardan alkış ve istendiğinde su servisleri almışlardı. Fenerbahçe Stadi'nin önüne geldiklerinde polis oradan ileriye bırakmak istemeyince çatışma çıkmıştı."

Günün sonu

"Bu olayın yaşandığında saat 16.00 civarı idi. Ortalık biraz sakinleşince biz öngördüğümüz gibi Hasanpaşa üzerinden fabrikaya döndük. Bağdat Caddesi'nden gelenler de yine öngördükleri gibi Kadıköy'e doğru devam ettiler. Fabrikaya döndüğümüzde fabrika et-

rafının tanklarla çevrili olduğunu gördük. Fabrika işçileri, kimlik kartlarını göstererek içeri girdi, üstünü değiştirdikten sonra evlerine döndü. Gebze, Kartal istikametinden gelip Kadıköy'e devam eden işçi grupları Kadıköy'den sonra bulabildikleri her çeşit vasıta ile (damperli kamyonlar da dahil) Ankara asfaltı üzerinden geldikleri yöne geri döndüler.

O akşam eve döndüğümüzde, radyolardan Kadıköy'deki çatışmada, ikisi işçi, biri polis biri de esnaf olmak üzere dört kişinin öldüğünü, Kadıköy kaymakamlığının ateşe verildiği haberlerini dinledik.”

Kemal Türkler, olayların en yoğun şekilde yaşandığı Anadolu Yakası'nda Emniyet güçlerinin gözaltı durumunda çok sert davranacağını dikkate alarak özellikle bölgedeki yönetici ekibin mümkünse yakalanmamasını istemişti. Alınan önlemler sayesinde polis, İsmet Demir Uluç'u ve dava iddianamesinde olaylar sırasında yaptığı konuşmaya yer verilen Mehmet Karaca'yı yakalayamadı. O dönemde IV. Bölge Temsilcisi olan İsmet Demir Uluç o günleri şöyle anlatmıştı:

“Direnişten sonra Kemal Türkler, benim saklanmam için haber göndermişti. 15 gün süre ile İzmir'den tanıdığım Samet adlı bir işçi arkadaşımın evinde saklandım.

Daha sonra Genel Merkez beni Gönen'deki MİTES tatil sitesine müdür olarak gönderdi. Gönen sıkıyönetim bölgesi dışında olduğu için bir süre orada görev yaptım. Ben Kamp'ta görev yaparken 20 Temmuz'da Alman Çiftliği'nin işçileri tesisleri bastı. Sıkıyönetimin üçüncü ayı başlarken İstanbul'a döndüm.”⁴²

İzmit'te İkinci Gün

16 Haziran günü işçiler İzmit'te Maden-İş Sendikası Bölge Temsilciliği önünde toplandı ve doğ-

ruca Pirelli ve Goodyear fabrikalarına doğru yürüyüşe geçti. Pirelli fabrikası işçileri, yürüyüş kolu fabrika önüne geldiğinde işi terk ederek yürüyüş koluna katıldı. Goodyear fabrikasına doğru yürüyüşe devam eden işçiler, o arada kurulan iki komando barikatıyla karşılaştılar. Bu barikatları yararak, Goodyear önüne gelen işçiler, Goodyear işçilerinin de direnişe katılmasını sağladılar.

Goodyear fabrikasından geriye, şehre doğru dönen işçiler yolda yine iki barikatla karşılaştılar. Bu sırada İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu Kocaeli'nde bulunuyordu ve yürüyüş kolunun şehre girmesine engel olunması için kesin emir vermişti. İşçiler kurulan iki barikatı aştıktan sonra, şehre bir-iki kilometre kala kurulmuş olan üçüncü bir barikatla karşılaştılar. Burada bazı görevliler, işçi liderlerini yürüyüş kolundan ayırabilmek için “Sizi kolordu komutanı görmek istiyor” dedilerse de, işçi önderleri bunu kabul etmediler.

Bu sırada Neşet Demircan adlı Maden-İş üyesinin emniyetçe gözaltına alındığı haberi geldi. İşçilerin emniyete doğru yürümek istemeleri sonunda Demircan serbest bırakıldı.

İşçiler kurulan son barikatı da geçtikten sonra demiryolu caddesinden önce Atatürk anıtına gittiler. Burada yapılan konuşmalardan sonra kolordu komutanlığının önüne gidildi, Ordu lehine tezahüratlarda bulunuldu. İşçiler Çocuk Parkı'na kadar yürüdükten sonra evlerine gittiler.⁴³

16 Haziran Salı Öğleden Sonra

Harbiye'deki Toplantı

Öğle saatlerinde DİSK Genel Merkezi'ne biri sivil, beş subay geldi. Yürütme Kurulu'nun beş üyesi ile konuşan subaylar 1. Ordu Komutanı Orgeneral Kemalettin Atalay'ın kendileri ile görüşmek istediğini, kabul edip etmemekte serbest olduklarını bildirdiler.

DİSK Yürütme Kurulu randevuyu kabul etti. Heyete Maden-İş Genel Başkan Vekili Şinasi Kaya da katıldı.

Kemal Nebioğlu 1998 yılındaki bir söyleşide, olayın sonrasını şöyle anlatmıştı:

“Kemal Türkler, Kemal Sülker ve ben bizi bekleyen heyetle kısa bir görüşme yaptık. 1. Ordu Komutanı Kemalettin Atalay, kabul edersek, bizimle görüşmek istiyordu.

Şinasi Kaya'nın kullandığı araba ile yollardaki barikatları aşa aşa 1. Ordu Komutanlığı'na, Harbiye'ye ulaşıldı. Bu arada biz de komutanın bizimle görüşme isteminde bulunmasını arabada değerlendirmeye çalıştık. Hepimiz sıkıyönetimin yakın olduğu, belki de kararın hükümetçe alındığı konusunda hemfikir olmuştuk.

Harbiye'de önce kurmay başkanının odasında görüşme yapıldı. Kurmay başkanı bize endişeli görünmedi, görüşme karşılıklı saygı içinde gelişti. Kurmay Başkanı Kadıköy'de olayların olduğunu belirtmesine rağmen esas bilgilerin komutan tarafından verilebileceğini belirtti.

...Kemalettin Atalay Paşa ile karşılaştığımızda ilk sözü, ‘Yaptığımızı beğendiniz mi?’ oldu. “Karışıklıklarda çok ölü ve yaralı var.” Kemal Türkler komutan sözünü bitirirken hemen cevap vermişti: “Sorumlusu Adalet Partisi iktidardır, Anayasa'yı çiğnemekte sakınca görmeyen Demirel iktidardır.”

“Yetkim olsa sizi tutuklatırdım”

“Bu arada DİSK Genel Sekreteri Kemal Sülker, komutana işçi direnişinin, Anayasa'ya ve onun getirdiği ilkelere ve özgürlüklere sahip çıkmak olduğunu bunun bir gün Anayasa Mahkemesi kararı ile saptanacağını anlatmaya çalıştı.

Ben, 450 kişilik TBMM'de 36 milletvekili ile yasanın çıkarıldığını belirtince Ordu Komutanı “Olabilir, siz de isterseniz Anayasa Mahkemesine başvurabilir, yasayı iptal ettirirsiniz.” dedi. Atalay'ın Anayasa Mahkemesi'ne dava açma yetkisinin mahkemeler ile TBMM'de milletvekili bulunan partilere ait olduğunu bilmediğini görünce şaşırmıştık. 1. Ordu Komutanının son sözü, ‘Yetkim olsa sizi tutuklatırdım’ olmuştu...”

Dışarı çıkıldığında Nebioğlu arkadaşlarına: “Yasa değişikliği Milli Güvenlik Kurulunu ilgilendirmeye başladı ve sıkıyönetim de geliyor” demişti.

Vilayet'te İçişleri Bakanı ile Toplantı

Sendikacıların Harbiye'den dönüşü sırasında yaşananları Kemal Nebioğlu şöyle anlatmıştı:

“Dönüş yolunda Unkapanı Köprüsü'ndeki polis barikatından geçmek istediğimiz vakit kim olduğumuzu söylediğimizde, polis İçişleri Bakanı Haldun Menteseoğlu'nun Vilayet'te bizi beklediği bilgisini verdi. Ve biz 'escort' eşliğinde Vilayet binasına vardık. Rıza Kuas da orada bize katıldı.

40 dakika bir odada bekletildik. Bu bekletmenin pek hayırlı bir bekleme olmadığını, bizi tutuklatmak için mahkemeden karar bekliyor olabileceklerini söyleyerek oradan ayrılmamız gerektiğini belirtmem üzerine Kemal Türkler, ‘Hususi Kalem Müdürü ile görüş, gittiğimizi bildir’ dedi. Müdür'ün bir dakika müsaade isteyip toplantı odasına girmesi ile çıkması bir oldu: ‘Sizleri İçişleri Bakanı bekliyor, buyurun’ dedi.

İçeride İçişleri Bakanı, Jandarma Genel Komutanı, Emniyet Genel Müdürü, İstanbul Valisi, Emniyet Müdürü, MİT'ten olduğumu sandığımız bir kişi ile Bölge Çalışma Müdürü vardı: İktidar öfke içinde idi...

Görüşme suçlama ile başladı, suçlama ile bitti. DİSK yöneticileri sadece hükümetin İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetim ilânına karar verdiğini öğrendiler.

Bakan elinden oyuncuğu alınan bir çocuk kadar sınırlı idi. ‘Bu yaptığımız ihtilal provasıdır. Buna hakkınız yok. Ama cezanızı göreceksiniz.’

İlk cevabı ben verdim. ‘Cezamız ne ise ona razıyız’ dedikten sonra onların da Anayasa'ya aykırı yasa çıkardıklarını, bunu Anayasa Mahkemesi'nin iptal edeceğini söyledim.

Bir ara Bakan, Türkler ve Sülker ile tartıştı. Toplantı odasında herkes tedirgin ve dikkatle tartışmaları izliyordu. Benim ‘Biz gidelim’ ikazıyla hepimiz ayağı kalktı ve selâmsız girdiğimiz odadan selâmsız çıktık.”⁴⁴

Türkler'in açıklaması

Vilayet'ten çıkışta Türkler'in basın kuruluşlarına verdiği demeç sonraki yıllarda çok tartışıldı.

Nebioğlu Vilayet binası çıkışındaki ortamı şöyle anlatıyordu: “Basın mensupları etrafımızı vilayet binasının önünde çevirdiler. Onlarca insanın öldürülmesi sözleri ile kafalar oldukça karışmıştı. Türkler, İstanbul Radyosu'nun mikrofonunu burnunun ucunda gördü ve daha sonraları çok eleştirilen beyanatı orada verdi. Hazırlıksızdı, beyanattan sadece Türkler eleştirilmemeliydi. O konuşmayı Yürütme Kurulu olarak bizler de onayladık. Bu bir geri adım ise DİSK Yürütme Kurulu Üyeleri olarak bu adımı birlikte attık. Sorumlusu sadece Türkler değildi. Sorumluluğu taşımaya o gün gücümüz yetiyordu. Bugün ise bu sorumluluğu sanırım ben tek başıma taşımaktayım. Yüksünmüyorum.”⁴⁵

Türkler'in Vilayet çıkışındaki konuşması şöyleydi:

“İşçi kardeşlerim! İşçi sınıfının bilinçli temsilcileri! Sizlere sesleniyorum. Beni iyi dinleyiniz. Anayasal haklarınız için direndiniz. Direniyorsunuz. Anayasamız, her türlü toplantı ve yürüyüşlerin silahsız ve saldırsız olacağını emreder. Bizler Anayasa’ya sınımsız bağlı işçiler olduğumuzdan, hiçbir hareketimiz Anayasa’ya aykırı olamaz. Ne var ki, bizim aramıza çeşitli maksatlar güden kişiler, çeşitli kılıklara bürünerek girebilirler. Hatta, kötüsü, göz-beğemiz şerefli Türk ordusunun bir mensubuna kötü maksatla taş atabilir, tahrikler yapabilirler. DİSK Genel Başkanı olarak sizi uyarıyorum.”⁴⁶

“Patladı bütün karanfiller Bir sabah vakti...”

Erol Çankaya “Şanlı Haziran” adlı şiirinde, 1928 İstanbul Tramvay Grevi sırasında Nazım Hikmet’in yazdığı “Sesini Kaybeden Şehir” şiirine atf yapıyordu.

İstanbul
“Sesini kaybeden şehir”
Buldu bir haziran vakti buğular içinde
Fabrikalardan, kondulardan göğerti
Patladı bütün karanfiller bir sabah vakti
Bulundu
Rozetler gibi takıldı terli yakalara
Sesini buldu İstanbul Adapazarı
Yağlı tulumlar, İngiliz anahtarları
İssiz avlular şeneldi
Dağıldı dört bir yana soluklarımız...

Olaylar sırasında beş kişi öldü

Anadolu yakasındaki olaylar sırasında Yaşar Yıldırım, Mustafa Bayram, Mehmet Gıdak adlı işçiler ile toplum polisi Yusuf Kahraman öldü. Fenerbahçe İşkembecisi sahibi Abdurrahman Bozkurt ise olayları izlerken boynuna saplanan bir kurşun ile hayatını kaybetti. 200 dolayında yaralı ise çeşitli hastanelerde tedavi gördü.

Polis memuru Kahraman’ın ölümü Davut Acet adlı Elazığlı bir Kürt işçinin üstüne yıkılmak istendi. Daha sonra Kahraman’ı öldüren kurşunun diğer bir polisin silahından atıldığı ortaya çıktı.

Otosan’dan, Demirdöküm’den
İşçiler yaklaşıyordu
İşçiler yaklaşıyordu telaşsız ve ağır adımlarıyla
Birinci kurtuluşu yaratanların adımlarıyla
Şehir kabuğuna gömülüyordu
İkinci kurtuluşa

Gör, ben çıktım durdu tezgâhlar
Avluda koyduğum yağdanlık güneşe karşı
Çeliği ve toprağı yoğurduğum yerde
Ben bıraktım fabrikayı şimdi
Yeni bir türküye başladım
Moraran ellerimiz sıkılmış yumruklar şimdi
Bitmeyecek hasretimizi anlatmak için
Kırmızı karanfili açtırmak için

İKİ GÜNDE 170 İŞYERİNİN İŞÇİLERİ YOLLARA DÜŞMÜŞTÜ

İki gün içinde yürüyüşlere yaklaşık 170 işyerinin işçileri katılmıştı. Turgan Arınır ve Sırrı Öztürk’ün 15-16 Haziran hakkındaki kitabında işçileri yürüyüşe katılan 168 işyerinden 121’inde Türk-İş’e bağlı sendikaların örgütlü olduğunu yazmıştı.⁴⁷ Ancak Çalışma Grubumuzun, sendika faaliyet raporları ve gazeteleri üzerinde yaptığımız araştırma sonunda farklı bir sonuç ortaya çıktı. Bağımsız sendikalardan ve Türk-İş üyesi sendikalardan yürüyüşe önemli sayıda katılım olmasına rağmen, çoğunluk DİSK bünyesindeki sendikalara mensup işçilerdeydi.

Aşağıda görülebileceği gibi işçileri yürüyüşe katılan 67 işyerinde Maden-İş örgütlüydü. Diğer DİSK’e bağlı sendikaların üyeleri de dikkate alındığında bu sayı 100’ü aşılıyordu.

Yürüyüşlere Maden-İş’in örgütlü ve toplu sözleşme yetkisine sahip olduğu işyerleri şunlardı:

Auer, İntena, Magirus, Uzel Traktör, İzsal Döküm, Denet Cıvata, Özkardeşler Cıvata, Nursan Çelik Eşya, Emfa Elektrik, Emayetaş, İmbat Makine, Ahmet Peker, Harun Çam Makine, Tatko Servis, Pankurt, Dökümay, Bimak, Cihan Komandit (Topçular ve Yıldız fabrikaları) Gülok (Hoover), Ayvansaray Cıvata, Arıtaş, Vita Teneke, Erka Balata, Bufer Elektrik, Türk Philips (İstanbul ve İzmit işyerleri), Profilo, Boronkay, Kavel, Tekfen Ampul, Elektrometal, Dümeks, Gökçay, Çelik Endüstrisi, Otoyay, Rabak (İstanbul ve İzmit işyerleri), Şakir Zümre, Estaş, Bahariye Sıcak Çekme, Çelikyay, Ternal, Aksan Alüminyum, Simko, Kartal Mühendislik Sanayii, Silvan Çelik Döküm, AEG-Eti, Tezsan, Termo Buhar, Böhler Elektrot, Tasaş, Haymak, Doğu Galvaniz, Gazal, Türk Kablo, Anadolu Döküm, Demirel Makine, Hisar Döküm ve Çelik Halat.

Yürüyüşe işçileri katılan Arçelik, Sungurlar, ECA, Türk Demirdöküm, Singer, Otosan ve Sungurlar’da Maden-İş’in çoğunluk sendikası olduğu işverenlerce imzalanan protokollar ile belirlenmişti. Otomarsan’da ise örgütlenme çalışmaları devam ediyordu.

Metal işkolundaki diğer sendikaların örgütlü olduğu Meta Radyo, MAN, Chrysler, Günterm,

Otoyol, Metalum, Amboss, Akın Demir Çekme, Otoprofil, Esaş, Makine Takım, Nuh Emaye, Job Traş Bıçakları ve Otopar işçileri de DİSK üyesi arkadaşları ile birlikte yürümüşü.

Basın işkolundan Hastaş Matbaası, Çatalkaya Matbaası, Edebiyat Matbaası, İto Matbaası, Reks Matbaası, Devlet Malzeme Ofisi’nin İstanbul ve İzmit işyerleri ve İstanbul Matbaası işyerlerinin işçileri de yürüyüşe katılan işçiler arasındaydı.

Basın-İş üyeleri, Ankara’da yayınlanan ve CHP’nin yayın organı olan Ulus gazetesini ve Ulusal Basım-evi’ni 2.5 saat süreyle işgal etmişti.

Lastik- İşkolunda Beybi Eldiven, Derby Lastik (iki işyeri) Gislaved, Pimaş Boru, Liberti Plastik, Harvey Plastik, Rekor Lastik, İstanbul Kauçuk, Halleyflex, Güneş Plastik, Plastel, Luxor Tarak, İnan Plastik, Mikafor Plastik, Sütlice Lastik, Vinyleks ile Kocaeli’deki Pirelli ve Goodyear işçileri de DİSK’in çağrısına uyarak yürümüşlerdi.

Petrol, kimya ve ilaç işkolunda EAS Akü, Fargalas, Roche, İbrahim Etem, Abbott, Mutlu Akü, Merbolin Boya, Prosan Boya, Wyeth, Farmitalia, Koruma Tarım, Çiti Deterjan, Midil-Tipi Zirai İlaçlar, Rami Boya, Teknik Boya, İbrahim Etem, Squibb, Marshall, Boya Birleşik İlaç Fabrikaları, Aygaz dolmuş (İzmit) Pertrix Pil ve Pilma Tudor Pil ve Türkay Kibrit işçileri de yollardaydı.

Gıda işkolunda Unilever-İş (Vita ve Sana), Beşiktaş Un, Sütlice Un, Arı Bisküit, Yeni Pak Un, Hasköy Un, Ayvansaray Un, Balat Un, Karaağaç Un, Trakya Yağ yürüyüşte katılmıştı.

Çimento-cam-seramik işkollarında Yunus Çimento, Tuzla Porselen, Süperlit, Türk Ytong, Kristal Cam işçileri de yürüyüşteydi.

Tekel’in Cevizli, Cibali ve Üsküdar’daki işyerlerinin ve İzmit’teki SEKA Selülöz Fabrikası’nın işçileri de yürüyüşe katılmıştı.

Tekstil sektöründen, Aksu Mensucat, Diktaş ve Neyir Tekstil işçileri yürüyenler arasındaydı. İki günlük yürüyüş mesaisi dikkate alındığında katılanların üçte ikisinin DİSK’e kalanının da Türk-İş’e bağlı sendikaların üyeleri olduğunu söylemek mümkündür.

Direnin 3. günü için Ali Özgentürk ve Tan Oral tarafından hazırlanan özel sayı gazete, prova baskı olarak kaldı, yayınlanmadı. (Turgut Gökdere arşivi)

16 Haziran Salı Saat: 21.00**Sıkıyönetimin İlanı**

Bakanlar Kurulu salı akşamı yaptığı toplantıda İstanbul ve Kocaeli’nde 1 ay süre ile sıkıyönetim ilân etti. Devlet Bakanı Turhan Bilgin hükümetin kararını şöyle açıkladı:

“Bakanlar Kurulu bugün 19.45’te Başbakan Demirel’in başkanlığında toplanmış, İstanbul ve Kocaeli bölgelerinde cereyan eden olayları gözden geçirmiştir. Anayasa’nın 124. maddesi uyarınca İstanbul ve Kocaeli illeri dahilinde bir ay süre ile sıkıyönetim ilânına karar vermiştir.”

Sıkıyönetim 16 Haziran 1970 Salı günü saat 21.00’den itibaren yürürlüğe girecektir.”

Hükümet sıkıyönetim komutanlığına Birinci Ordu Komutanı Kemalettin Atalay’ı tayin etti. Atalay, Harbiye’deki toplantıda sendikacılara “Yetkim olsa sizi tutukladırım” diyen komutandı.

Sıkıyönetim komutanlığı yayınladığı bildirimlerle, grev ve lokavtları, her tür gösteri yürüyüşlerini yasakladı.

Ayrıca saat 21.00 ile sabah 05.00 arasında sokağa çıkma yasağı kondu.

16 Haziran Gece Yarısı**DİSK Yöneticileri evlerden toplandı**

Sıkıyönetim Komutanlığı'nın emriyle DİSK'in ve üye sendikaların çeşitli kademelerinden şu yöneticiler ile işçiler gözaltına alındı. Kemal Türkler, Kemal Sülker, Yaşar Önsen (Lastik-İş Başkanvekili), Cavit Şarman, Şinasi Kaya, Hilmi Güner, Kadir Karatay (Termo Buhar'da işçi), Saffet Kayalar (İzmit Rabak'ta işçi) Neşet Demircan (İzmit Rabak'ta baştemsilci), Hakkı Öztürk (Maden-İş VII. Bölge Temsilcisi Vekili), Remzi Arslan (Arçelik'te sendika baştemsilcisi), Orhan Adem Sevinç (Sungurlar'da sendika temsilcisi), Uğur Özdoğan (AEG-Eti'de işçi), Cemal Özdoğan (Gislaved'te işçi), Rafet Yıldırım (Beşiktaş Un Fabrikası'nda sendika baştemsilcisi), Burhan Şahin (İstanbul Matbaası'nda işçi), Ömer Geçer (Sütlüce Lastik Fabrikası'nda işçi), İsmet Demir (AEG-Eti Fabrikası'nda sendika temsilcisi), Şemsettin Akbaş (Farglas'ta sendika temsilcisi), Fehmi Nasuhoğlu (Abbott İlaç'ta sendika baştemsilcisi).

Gözaltındakiler arasında Kimya-İş'ten Necat Ökten, TİP'ten Belediye Meclis Üyesi Can Açıkgöz ve öğrenci Sıtkı Coşkun da vardı. İzmit'te Maden-İş Bölge Temsilciliği ve Lastik-İş Şubesi'nden toplam 50 kişi, Üsküdar'da beşi kadın 27 işçi gözaltındaydı. Bakırköy ve Kadıköy'de gözaltına alınanların sayısı 100'ü aşmıştı. Gözaltına alınanların 44'ü tutuklanmıştı.

Silahtar'da iki fabrika, iki tanıklık

Demir-İş'in kurulduğu, Maden-İş'in geliştiği Haliç bölgesindeki fabrikalarda direniş 14 Haziran'ı 15 Haziran'a bağlayan gece yarısında başladı. VI. Bölge Temsilcisi Hüseyin Ekinci'nin ve sendika temsilcilerinin günler boyu süren çalışmaları sayesinde geniş katılım sağlandı.

Direnin ve iş bırakımının en uzun sürdüğü Silahtarğa ve Kâğıthane'deki işyerlerindeki sendika temsilcileri ilk iki gündeki gelişmeleri şöyle anlatmışlardı:

Demirdöküm'den Yaşar Soykal: “DİSK ve Maden-İş o zaman örgütlü bir çalışma yapıyordu. Hatta bu çalışmanın içinde olanlar bile bu hareketin bu denli büyüüp, yayılabileceğini düşünmemiş olabiliirdi. 274 ve 275 sayılı yasalardaki değişiklik doğrudan DİSK'i hedef alıyordu.

DİSK, en başında da Maden-İş buna karşı çıktı, direnme kararı aldı, bunun için örgütlendi. Bütün temsilcilerin, bizlerin bundan haberi vardı. Baştemsilcimiz Ali Koçak ile temsilci arkadaşımız Turgut Alaağaç Merter toplantısına katıldı. 16 Haziran günü, biz fabrikanın kapısını açıp ‘Yürüyeceğiz arkadaşlar’ dedik. Herkes yürümeye başladı. Hiç bir kimse ‘Ben yürümeyeceğim’ demedi, diyemezdi zaten. Ayrıca yürürken yolumuzun üzerinde bulunan bütün fabrikaları da boşalttık, onlar da bizim yanımızda yürüdüler.

Eyüp'e geldiğimizde tanklar yolumuzu kesti. İşçiler tankların üstünden aşarak yola devam ettiler. Bize toplanma merkezi olarak Taksim verilmişti. Ama önce Vilayet'in orada toplanacaktık. Saraçhaneye doğru yürüyorduk ki o an köprü açıldı. İşçilerin bir kısmı köprünün bir başında, diğer kısmı da diğer başında kaldı. 15-16 Haziran'ın önünde engel çoktu ama hiçbir engel akan işçi selini durduramazdı.”⁴⁸

Sungurlar'dan Vahit Tulis: “14 Haziran Merter Toplantısı'na katıldım ama o toplantıda ben hiç konuşmadım. Ben TİP'li olduğum için konuşmalarımı

Kemal Türkler daha sonra serbest bırakıldı ama 23 Haziran'da tekrar gözaltına alınarak tutuklandı. Olaylar nedeniyle tutuklananların yerine tutuklu Genel Yürütme Kurulu üyelerinin onayı ile I. Bölge Temsilcisi Ergun Erdem, III. Bölge Temsilcisi Bahtiyar Erkul ve VI. Bölge Temsilcisi Hüseyin Ekinci geçici olarak ve vekâleten görevlendirildi.

biz çok dikkatli yapmalıyız diye düşünürdüm. Bizim fabrikadan arkadaşlar, siyasi bilinci olmayanlar ya da bizim kadar dikkatli olmayanlar konuşmalar yaptilar. Onlar işte 'Sonuna kadar direnelim. Hükümeti deviririz, ederiz' dediler.

Ayın 15'inde hepimiz yine şalteri indirdik. Tabii, karar aldık direneceğiz. İşçiler de niçin direndiklerini görüyorlar. Fabrika içerisinde yürüyüşler yaptık. Dışarıdan destekleyenler de vardı tabii.

16 Haziran'da dışarı çıktık. Taşıtlarla'ya doğru, Küçükköy'e doğru giderken diğer fabrikaları da yürüyüşe kattık. Yürüyüş sırasında konuşmalar yaptık.

'Bugün işçi sınıfının ayağa kalktığı bir gündür' diyoruz.

'Patronların, işçi sınıfının haklarını arayan, yani gerçek sendikaları kapatmak için çıkarttıkları 274 ve 275 sayılı yasaya karşı direniş hakkımızdır. Bu anayasal hakkımızı kullanıyoruz' diyoruz.

'İşi bırakın, hep beraber yürüelim. Bu emek düşmanı, Amerikan işbirlikçisi hükümete karşı işçi sınıfının ne olduğunu gösterelim' diye konuşuyorduk.

Konuşmaları çoğunlukla ben yapıyordum. Büyük bir konvoy haline geldik. Bir insan seli olduk. Öğrenciler vardı içimizde. Fakat çok ilginç, o öğrencilerden hiçbiri, hiçbir yanlışlık yapmadı. İşçi sınıfının disiplinini dışına çıkmadılar. Yalnız Güven Partisi'nin bir binasında bir cam kırıldı. Onlara yapmayın dedim, engelledik onları. Onun dışında hiç taşkınlık olmadı. Tamamen sınıfımıza yakışan sloganlarla yürüdük. Oradan düşünün, kaç kilometre yol ve tekrar fabrikaya geldik ve fabrikada kalıyoruz. Tabii bir kısmı eve gidip geliyor.

İnanır mısın hiçbir işçi gelip de biz de işbaşı yapalım demedi bizim orada. Şunu gayet net söylüyorum. En son teslim olan bizim fabrikaydı, Sungurlar'dı. O derece bütünleşmişiz. Hiç görüş ayrılığı yoktu aramızda...”⁴⁹

İzmit Çelik Halat'tan İlyas Bayrak

“Bugün askersen, yarın işçisin”

Çelik Halat işçisi İlyas Bayrak 15 ve 16 Haziran günlerinde yaşadıklarını 2012 yılında şöyle anlatmıştı:

“O yıllarda işçi sınıfının birbirine karşı güveni vardı. İnsanın insana çelme takma, ayağını kaydırma olayları çok azdı. Bir arkadaşımız işten atıldığı zaman hepimiz ona sahip çıkardık. Özellikle Çelik Halat fabrikası bu yönde Kocaeli’de iyi bir örnekti. İlk direniş İstanbul’da Sungurlar ve Türk Demirdöküm fabrikalarında 14 Haziran gece vardiyasında başladı. 15 Haziran’da ise Kocaeli’de ilk olarak Rabak ve Çelik Halat fabrikaları direnişe geçti. Pirelli’yi de zorla direnişe kattık. Petrol-İş üyesi işçileri bizim kurduğumuz direniş komiteleri ikna edip dışarı çıkardı. Biz 15 Haziran günü Kandıra Sapağı’ni kestik. O zamanlar Vecdi Gönül, Kocaeli valisiydi. Gönül, yol kesilen yere jandarma komutanıyla birlikte geldi. Yürümemizi engellemek için 10 sıra asker kol kola girip yola barikat kurdular.

Biz yürümek istediğimizi söyledik. Ancak onlar verilen emrin işçileri yürütmek olduğunu söylediler. Yanımızda bir üsteğmen duruyordu. Arkadaşlarımız ona ‘Barikatı açın yürüyelim’ dediler. Üsteğmen arkadaşımıza küfür edip vurunca biz yürümeye başladık. Üsteğmen askerlere vur emri vermesine rağmen askerler bize karışmadılar. Biz askerlere hep şunu söyledik: ‘Bugün asker, yarın işçi olacaksınız, bize saldırmazsınız bir anlamı yok’ dedik. Oradan Çocuk Parkı’na yürüdük, konuşmalarımızı yaptıktan sonra dağıldık. Biz çok iyi eğitilen işçilerdik. Çünkü kitap okumamız mecburiydi. 15 Haziran günü hiç unutmuyorum yolu kestiğimizde yolun yan tarafında buğday tarlası vardı. İşçiler aradaki tarlalara basmamak için tarlaya adım atmıyorlardı. Biz yolun tamamını kapatmadık. Hasta, yaşlı, çocuk geçer diye ama askerler gelip yolun hepsini kapattılar.

Tanıklık: Serçip Başkanı Remzi Çakar İşçiler SEKA’ya sandallarla girdi

Remzi Çakar’ın işçilik hayatı 21 yaşında Sümerbank Yarımca Seramik Fabrikası’na girişi ile başlamıştı. Fabrikada Türk-İş’e bağlı Çimse-İş Sendikası örgütlüydü. Çakar 21 yaşında işyeri temsilciliği ile sendikal harekete ilk adımını attı ve daha sonra Çimse-İş Kocaeli Şube Başkanı oldu. Çimse-İş’in sendikal anlayışını beğenmeyen Çakar istifa ederek Yarımca Seramik’ten işçi arkadaşları ile birlikte Serçip-İş’i

“İşçiler arkadaşlarını teslim etmedi”

16 Haziran’da İstanbul’da olaylar çıkmıştı, arkadaşlarımız ölmüştü. Sendikamızın avukatı Şinasi Yel-dan her yerde yapılan eylemlerden haber alıyordu ve bizi uyarıyordu taşkınlık çıkmaması için...

16 Haziran’da unutmayacağım bir olay oldu. Valilik şimdiki Maliye binasındaydı. Biz Gazal ve Türkablo’dan çıkan işçilerle Orduevi’nde buluştuk. Vilayetin önüne geldiğimizde Türkablo’nun temsilcisi beni durdurdu ve Valiliği işgal edeceğimizi söyledi. Ben de durdum. Sonra o dönemde Kocaeli Anayasa Direniş Komitesi’nden Saffet Kayalar koşarak gelip ne yaptığımı sordu. Ben de Valiliği işgal edeceğimizi söyleyince kızdı: ‘Biz haklarımızı geri almak için yürüyoruz’ dedi. Tekrar işçileri yürüyüşe geçirdi ve biz Çocuk Parkı’na yürüdük. 16’sı akşamı birçok kişinin gözaltına alınacağını tahmin ediyordum. Köyüme, Eşme’ye döndüğümde yanıma arkadaşlarımdan bir kısmını aldım. Köye gittiğimde oradaki akrabalarım jandarmalar geldiğinde burada olmadığımızı söylemelerini istedim. Akşam tabii jandarmalar geldi. Babam jandarmalara ‘Eğer oğlum ölmemiş sağsa ben yarın onu alıp size teslim edeceğim’ diyor ve jandarmaları geri gönderiyor.

O akşam İzmit’te kalan arkadaşlarım direniş ve temsilcilerin hepsi gözaltına alınmışlardı. Ben 17 Haziran sabahı Rabak’a gidip araba aldım ve direnişe destek veren tüm fabrikaları gezdim. Gözaltına alınan arkadaşlarımız bırakılınca kadar oturma eylemleri yapacağımızı bildirdim. Askerler gelip iş yerlerinde arama yaptı ancak işçiler arkadaşlarını teslim etmediler. Bizi yakaladıklarında savcılığa götürceklerini düşünüyordum ama öyle olmadı, sorgusuz sualsiz Selimiye Kışlası’na gönderiyorlardı. O dönemde korkunç bir dayanışma vardı. Biz Selimiye’de yattığımızda işçi arkadaşlarımız ailelerimize yardım ediyorlardı. Sonra her hangi bir işyerinde direniş olduğunda Çelik Halat ve Rabak işçileri orada oluyorlardı.”⁵⁰

(Türkiye Çimento, Seramik, Porselen Sanayi İşçileri Sendikası) kurdu. Yeni sendikanın genel başkanlığına getirilen Remzi Çakar, DİSK’e katılma kararı alınmasından sonra daha 23 yaşında DİSK Yönetim Kurulu üyesi oldu.

Çakar, 15-16 Haziran’ın öncesini ve sonrasını Evrensel gazetesinin muhabiri Arzu Sarpkaya’ya şöyle anlatmıştı:

“14 Haziran’da Lastik-İş salonunda yapılan toplantıda, temsilciler kurulu oybirliği ile ‘15 Haziran sabahı DİSK’e bağlı tüm işyerlerinde iş bırakma kararı’ aldı.

Karar işyeri temsilcileri tarafından büyük bir coşku ile karşılandı. Bu karar DİSK üyesi işçiler için ‘genel grev’ anlamına geliyordu. Hiç unutmuyorum, kararın alınması, işçiler tarafından dakikalarca ayakta alkışlandı. Bu tavır bile işçinin kararlılığını, sendikasına sahip çıktığını gösteriyordu

Toplantıdan sonra İzmit’e döndüm. Kocaeli’nde temsilciler bir araya gelerek Rabak işyeri baştemsilcisinin başkanlığında bir direniş komitesi oluşturduk. Bu komiteye her fabrikadan bir temsilci katıldı ve 8-10 kişilik bir direniş komitesi oluşturuldu. İniyatif işçilerde ve temsilcilerde olduğu için ben DİSK yönetim kurulu üyesi olduğum halde komiteye katılmadım. Çünkü bu, işyeri temsilcilerinin ve işçilerin ortaya koyduğu bir tepkiydi ve işin merkezinde onlar vardı. Bu hareketin asli kahramanları işçilerdi. Bu onur onlara aitti.”

İşçi barikatı aştı

“Kurulan direniş komitesi ile eyleme hazırlanan işçiler, her fabrikada vardiya, vardiya duyurular yaparak eyleme çağrı yaptı.

15 Haziran sabahı İzmit’in doğusunda Çelik Halat, Rabak, Pirelli, Goodyear gibi DİSK’e bağlı tüm işyerleri boşalarak İzmit merkezine doğru E-5’ten yürüyüşe geçtiler. Doğudan gelen işçilerin önü Kandıra Sapağı’nda askerler tarafından kesildi. Her nedense polisi hiç işe karıştırmadılar. İşçiler hiç taş sopa kullanmadan sadece göğüs gücüyle askeri barikatları aştılar. Çünkü kararlıydılar, önlerinde kimsenin duramayacağı belliydi. O yüzden sadece itmeleri bile yetti. Üç kez barikat kuruldu önümüze, üçü de aşıldı.

İzmit’in batı tarafından da aynı şekilde yürüyüşe geçti işçiler. Batı tarafından gelen işçilerin önüne de barikat kuruldu ama işçiler engelleri tanımadı. İki yürüyüş kolu eski adıyla Çocuk Parkı yeni adıyla Cumhuriyet Parkı’nda buluştu. Cumhuriyet Parkı’nda bir araya gelen 20-25 bin işçi yaptıkları eylemle hükümeti yasa tasarısını geri çekmesi için uyardı.

Orada toplanan işçi, sendikal örgütlenme hakkına sahip çıktığını gösterdi. Sadece bir gün önce alınan bir karar olmasına rağmen tüm fabrikalardan tam katılım sağlandı. Şalter indi ve herkes sokaklara dö-küldü. Orada şunu ilân ettik: Bu tasarı geri çekilene kadar üretim başlamayacak. Eylem her gün devam edecek. Kocaeli tarihinde o zamana dek görülmemiş bir eylemdi.”

Fabrikalar abluka altında

“15 Haziran akşamı toplanan direniş komitesi, özellikle kamu işyerlerinde Türk-İş’in örgütlü olduğu işyerlerinde çalışan işçileri eyleme nasıl katacağını görüştü. İşyeri temsilcilerinden oluşan direniş ko-

mitesi, 15 Haziran gecesi özellikle batı tarafındaki SEKA, Petkim ve Tüpraş gibi işyerlerinden işçileri nasıl harekete katarız diye tartıştı. Türk-İş üyesi işyerlerinin önünde jandarma barikat kurmuştu, işçilerin birleşmesi engelleniyordu. Türk-İş’e bağlı işyerlerinde çalışan arkadaşlarımız da eylemin nedenini biliyorlardı ve bize destek vermek istiyorlardı. Ama o insanların fabrikayı terk etmemesi için fabrikalar abluka altındaydı.

Direniş komitesinin toplantısında neye mal olursa olsun bu işyerlerine girip işçileri dışarı çıkarma kararı alındı.”

“Balıkçılarla anlaştık”

“16 Haziran’da batıdan ve doğudan başlayan yürüyüşler merkeze doğru devam ediyordu. Doğudan gelenler Çocuk Parkı’na kadar rahat bir şekilde geldiler. Batıdaki işçiler SEKA ve Petkim gibi işyerlerinin boşaltılması için fabrikanın ana kapılarından fabrikaya girmeye, kapıları açmaya karar verdi. SEKA’ya özellikle çok önemsiyorduk. Çünkü o dönem SEKA’da 7 bin işçi çalışıyordu. Temsilci arkadaşlar, Balıkçılar Kooperatifi ile nasıl anlaşmışlarsa, onların sandalları ile denizden SEKA’ya çok sayıda işçi girerek işçileri E-5’e çıkardılar ve fabrikayı boşalttılar.

İşçilerin kararlılığı sonucu Türk-İş üyesi işçiler de tüm engellemelere rağmen eyleme katılarak DİSK üyesi sınıf kardeşlerine destek verdi.

Hâlâ hatırladıkça heyecanlanıyorum. O gün eylemde Türk-İş üyesi işçilerle birlikte 30-40 bin işçi vardı. İşçiler tek yürek olmuştu. Hep bir ağızdan sloganlar atılıyordu. Coşku inanılmazdı. Bizi birleştirmemek için çok uğraşmışlardı ama biz bir yolunu bulup birleşmiştik. Zaten 16’sında eylem biterken 17’sinde buradayız diye ayrıldık. Fakat 17’sini görmedik. 16 Haziran akşamı sıkıyönetim ilân edildi.”

Gözaltı ve tutukluluk

“16 Haziran gecesi benimle birlikte birçok işyeri temsilcisi ve ilerici işçi gözaltına alındı. İstanbul Selimiye Kışlası’na götürüldük ve burada 11 gün tutulduk. Türü işkenceler gördük. Oradan Maltepe Askeri Cezaevi’ne getirildik. Ben üç ay cezaevinde yattım.

Bu eylem Türkiye işçi hareketi tarihinde en büyük, en tutarlı, sonuçları en olumlu biten direniştir. 15-16 Haziran, işçi hareketinin en etkili mücadelesi oldu. Bu eyleme sadece DİSK üyeleri değil, Türk-İş üyesi işçiler de katılmıştır. Bu müthiş bir dayanışma örneğidir. 15-16 Haziran işçilere ‘hak verilmez alınır’, hakların yalnız mücadele ile alınacağını göstermiştir.”⁵¹

Tanıklık: Bir öğrencinin gözlemleri “Bugün yürümezseniz, hiç yürümezsiniz”

Öğretmen ve yazar Kemal Yalçın direnişle ilgili anılarını yıllar sonra kaleme aldı. 1975 ve 1976'da TÖB-DER'de yönetim kurulu üyesi olarak görev yapan ve 1980 sonrasında Almanya'da yazarlık hayatını sürdüren Yalçın, katıldığı yürüyüş ile ilgili anılarını şöyle anlatmıştı:

“Sistemik Felsefe dersinde ‘insanın Kozmos’daki yeri’ konusunu işledik.

Seminer odasından çıktığımızda İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin kalın taş duvarları, Şehzadebaşı tarafından gelen gök gürlemesine benzer seslerle sarsılıyordu. Kulak verdim, anlaşılıyordu. Merakımı gidermek için hızlıca aşağı kata inip, sesin geldiği yöne doğru yürüyorum. Yaklaştıkça inilti artıyor, taş yapı sarsılıyordu.

‘Hükümet istifa, gençler buraya!’

Ana kapıdan çıkar çıkmaz bir insan seliyle yüz yüze geliverdim. Şehzadebaşı'ndan Beyazıt'a doğru giden cadde ağzına kadar dolu. Günlerden 16 Haziran 1970.

Siyah önlüklü kadınlar, mavi tulumlu işçiler... Kiminin elinde daha yeni kırılmış, yeşil yapraklı kocaman dallar; kiminin elinde büyük anahtarlar, demir çubuklar, levyeler... Bazıları ayakkabılarını bağcıklarından boyunlarına asmış, yalınayak yürüyor, cayır cayır yanan asfaltın üstünde...

‘Hükümet istifa, gençler buraya!’

Daha 16 Haziran 1970 gününde bile okula gidecek kadar derslerine sadık, okulcu bir gencim. Ama o an düşünmeye vakit yok. Sel beni, ben seli kucaklıyorum.

Yürüyen, haykıran insanlar olduklarından daha büyük geliyor gözüme. Yanı başımda pankart taşıyan mavi tulumlu işçinin eli yüzü ter içinde. Edebiyat Fakültesi'nin mermer merdivenleri üstünde bekleyen gençlere doğru haykırıyor:

‘Gençler buraya, hükümet istifa!’”

Tankların sesi

“İnsan seli önüne çıkkanı, kıyılarda duranları da içine alarak akıyor. Arkalardan insan seslerini de bastırarak acayip iniltiler, motor gürültüleri geliyor. Yanı başımda yürüyen, sağ elinde kocaman yıldız anahtar bulunduran işçiye soruyorum:

‘Ne sesi bunlar?’

Yüzünde büyük bir ciddiyet var. Korkusuz bir ses tonuyla yanıtlıyor:

‘Tankların sesi! Topkapı'dan bu yana iki sefer aştık asker barikatını!’

Beyazıt'a yaklaşıyoruz. Yürüyüş kolunun başı sonu görünmüyor. Arkalardan gelen tankların motor ve palet seslerini, binlerin ‘Bağımsız Türkiye!’, ‘Hükümet istifa!’ haykırışları bastırıyor. Önümüzdeki safta yürüyen kara önlüklü, şişmanca, orta yaşlı bir kadın işçi ‘Bağımsız Türkiye!’ diye bağırarlara biraz öfkeli olarak;

‘Biz buraya ‘Bağımsız Türkiye!’ diye bağırırmaya mı geldik?’ diye soruyor.

‘Sen de bağır, bağımsız Türkiye olmadan ekmeğimiz büyümmez!’ cevabını yetiştiriyor birisi.

‘Bağımsız Türkiye!’ ile iniyor Beyazıt Meydanı.

Sultanahmet'e doğru yürüyor binlerce ayak, göz, beyin, kulak.

Ama tek bir yürek atıyor.

Yıkmadan, yakmadan, gücünü, öfkesini dizginliyerek... Çarşıkapı yanlarındayız.

Dükkânların kimisi kepenklerini indirmiş.

Genç işçi kadınlardan kimisi ellerini cama dayayarak konfeksiyon mağazasının vitrinine bakıyor.

Diğer bir işçi hemen uyarıyor onları:

‘Arkadaşlar! Vitrinlere dokunmayın! Çapulcu değiliz biz!’”

Gel kardeşim, gel

“Kaldırımlardan, evlerin, hanların, iş yerlerinin pencerelerinden ilgiyle, sevgiyle bakıyor insanlar. Sevecen, gururlu ışıldılar gidip geliyor yürekten yüreğe! İşçiler deri önlüklü ayakkabıcıları, kalfaları saflara çağırıyor. Kimisi ikircikli, kimisi çekingen. Mavi tulumlu, elinde yeşil bir dal tutan işçi, bir tutam gül, bir demet karanfil sunarcasına dillendiriyor düşüncesini:

‘Bugün yürümezseniz, hiç yürüyemezsiniz! Gel kardeşim, gel!’

Tartışmaya, derin derin düşünmeye vakit yok!

Nehir akıyor...

Biri önlüğünü çıkarıp yanındaki boynu bükük durana uzatıyor.

Önce gözleri ve yüreği; sonra da kendisi bizim safın ucuyla birleşiyor. Öyle kükretilmiş bir sel ki akan, akışı içinde temizliyor kendini. Akarken duruluyor, öğreniyor, öğretiyor, sivriliklerini gideriyor...

Sloganları haykırarak, kendi gücümüzün büyüklüğünü hayretle, kıvançla fark ederek Sultanahmet'e doğru ilerliyoruz. Sesimiz yavaşladığında arkalardan gelen tankların palet gıcirtıları kulakları yalayıp geçiyor. Yerebatan Sarayı kavşağında sola dönüp Çağaloğlu'na yöneliyoruz...

Önlerde kaynaşma var. Arkamızdan gelen tankların iniltileri bir ara kesilir gibi oldu. Şimdi önlerden geliyor sanki! İnsan denizi dalgalanıyor. Sloganlar daha da yürekten haykırılıyor. Dallar, demir çubuklar, anahtarlar, levyeler, bayraklar daha canlı, daha hırslı sallanıyor.

Nehrin önü gerilmiş gibi, önden önden geliyor dalgalar. Güneş tepemizde. Mevsim gündönümüne yakın. Gündönümü sıcağı kavuruyor ortalığı. Kadınların öfkeleri ateşleniyor sanki! Önlerde daha çok kadınlar haykırıyor gibi...

Emekli Sandığı'na doğru yaklaştıkça, tankların motor gürültüleri, palet gıcirtıları da bize doğru yaklaşıyor.

Emekli Sandığı'nın önüne, Divanyolu ile Bab-ı Ali Caddesi'nin kesiştiği noktaya geliyoruz.

Omuz omuza, göğüs göğüseyiz...”

‘Çiğne beni, çiğne!’

“Kör ve sağır çelik yığını halindeki bir tank, akan insan nehrinin yatağındaki son gediği de ağır ağır ilerleyerek kapatmak üzere...

Zaman bildiğimiz zaman değil değil artık! Dakikalar bir yıl, saliseler bir saat uzunluğunda! Tankla burun burunayız! Yüzlerce el çelik paleti tutuyor. Tankın üstünde askerler! Elleri silah! Parmakları tetikte! Palet kayıyor elimizin, tırnaklarımızın altından... Yol kapanmak üzere... Kara önlüklü bir işçi kadın attı kendini tankın önüne!

‘Çiğne beni, çiğne!’

Bir an duraksıyor tank. Saliselik bir süre. İşçiler uçtu mu, sıçradı mı, şahlandı mı? Elleri tetikteki askerlere sarıveriyorlar. Kara önlüklü genç kadın paletin önünde. Şimşek gibi bir kadın sesi:

‘Çiğne beni, çiğne!’”

Çeliğe batan tırnaklar

“Yüzlerce el, paleti tutmuş. Tırnaklarımı çeliğe batırıyorum! Tırnak, çelik palete batar mı? Batar! Kara önlüklü genç işçi kadının ölmemesi, ileriye akan hayat suyunun durmaması için insan tırnağı çeliğe batar!

Gözlerim çeliğe batan insan tırnaklarını gördü!

Kendi tırnaklarımın çeliğe battığını gördüm!

Çelik yumuşak, ölüm korkaktı o an!

Tankı aştı işçiler!

Tank, selin ortasında kalan karataş gibi zavallı!

Geri geri gitmeye başlıyor.

Önümüzdeki tanktan duvar yıkılıyor.

Kara önlüklü genç işçi kadını yerden kaldırıyor nasırlı eller.

Ayakta!

İki eli iki yumruk.

Tanka vuruyor, askerlere sallıyor.

Haykırıyor.

Binler haykırıyor.

İnsanın insanla,

insanın kendisiyle

haklı bir dava için bütünleştiği,

yüreklere tanklardan büyük olduğu o müthiş an!”

Üstümüzde uçaklar, arkamızda tanklar

“Cağaloğlu Yokuşu'ndan aşağıya, denize doğru, bendini yıkmış seller gibi akıyoruz. Topkapı'dan, Sürdüşü'ndeki fabrikalardan toplanıp gelen, Şehremini'de asker barikatını, şimdi de tanktan duvarı yarıp geçen işçilerde, insanlarda heyecan, coşku, sevinç...

Yaşamın baharlandığı bir an!

Kimileri, ‘Ordu-geçlik el ele, milli cephede!’, kimileri ‘Asker işçi el ele!’, kimileri de ‘Yaşasın ordu!’ diye bağırıyor.

Bir işçi derhal taşı gediğine koyuyor:

‘Nerede el ele? Görmüyor musun tanklar nerede?’

Tepemizde alıcı kuşlar gibi uçaklar dolanıyor.

Bazıları yumruklarını sallayıp, küfrediyor onlara.

Cağaloğlu Yokuşu, ağzına kadar dolu.

İstanbul Vilayeti önünden geçiyoruz...

İşçilerden biri gülümseyerek:

‘Tankları aştık, Vilayet’i de aliverelim!’ diyor etrafındakiilere.

‘Haydi aliverelim!’ cevabını veriyor işçiler gülümseyerek, alivermenin kolay olmadığını bilerek...

Eminönü'deyiz...

Taksim'e ulaşmak için Galata Köprüsü'ne dönüyor nehrin yönü... Sağımızda deniz, solumuzda sıra sıra, kat kat binalar. Üstümüzde uçaklar. Arkamızda tanklar. Önümüzde Galata Köprüsü. Fakat Köprü açılmış!

Köprü girişinde kol kola girip, gelenlere ‘Köprü açılmış! Unkapanı yönünde ilerleyin!’ deniliyor. Söyleneni pek duyan yok! Göğüsleyip koparıyorlar kol kola oluşturulan insan zincirini ve açılmış Köprü'yü kendi gözleriyle görüp, tükürüyorlar denize, Köprü'yü açtıranların yüzüne doğru...

Haziran güneşi yakıyor ortalığı...”

Yürümeye devam

“Unkapanı’na doğru ilerliyor yürüyüş kolu. Unkapanı Köprüsü de açılmış. Bozdoğan Kemerleri’ne dönüyor insan seli.

Tekel binası önünde duraksıyoruz. Çoğunluk oturuyor asfaltın üstüne. Biraz yorgunluk, biraz da gevşeme var ortalıkta. Bir müddet sonra, yaşlıca bir işçi kadın ayağa kalkıyor. Ellerini kollarını sallayarak soruyor:

‘Biz buraya oturmaya mı, yürümeye mi geldik?’

Oturanlar ayağa kalkarak veriyorlar cevabı:

‘Yürümeye!’

Yeniden canlanıyor insanlar.

Bozdoğan Kemerleri’nin altından geçip Fatih’e yöneliyoruz. Caddenin iki yanındaki apartmanların pencerelerine çıkmış insanlar merakla, sevgiyle bakıyor başı sonu görünmeyen coşkun insan seline. Kimi el sallıyor, kimi alkışlıyor.

Asker ve tank barikatlarını yarıp geçerek yürümenin, kaldırımlardaki pencerelerdeki insanlar tarafından alkışlanmanın, karşılıklı alkışlarla selamlaşmanın tadı, zevki, gururu bambaşka!...

Böylesine unutulmaz, insanın ve toplumun bilincine, yüreğine işleyen büyük bir günün heyecanı, mutluluğu, onuruyla Edirnekapı’dan İstanbul’a, dünyaya, kendi âlemimize dağılıyoruz.”⁵²

Tanıklık: Nurten Arıcan**“Artık özgürdük ya, yürümüyor koşuyorduk”**

Nurten Arıcan Birinci ve İkinci Türkiye İşçi Partisi’nde yöneticilik görevlerinde bulunmuştu. Arıcan 15 ve 16 Haziran günü yaşananları şöyle anlatmıştı:

“İbrahim Ethem İlaç Fabrikası’nda çalışıyordum, Kimya-İş Sendikası’nda işyeri temsilcisiydim. Fabrikadaki çoğu kadın 600-700 işçiye, haklarının ellerinden gideceğini anlattığımızda protestoya katılmayı tereddütsüz kabul ettiler. Fabrikada sendikamız işçi yoktu, kadınlar erkeklerden daha bilinçliydi, sınıfsal olarak da meseleyi biliyorlardı.

Fire vermeden katıldık eyleme...

O dönemde 31 yaşımıydım, beş çocuğum vardı, ancak sınıfsal olarak böyle bir şeyi yapmamam ayıp olurdu, kendimiz için yürüdük.

15 Haziran’ı pek hatırlamıyorum, sanırım iş bırakmıştık. Ancak 16 Haziran dün gibi...

Beyaz önlük ve ayakkabılarımızla, haydi lafını duyar duymaz çıktık. Davutpaşa tarafından sloganlarla işçiler geliyordu. Biz önde, onlar arkada yürüyorduk. İşçileri temsilciler olarak biz yönlendiriyorduk.

Topkapı’daki ampul fabrikasının önüne gelince, oturun dedim, bembeyaz önlükleriyle insanlar dalgalanıp oturdular. Sloganlarımıza işçiler fabrikadan çıkıp, bize katılarak yanıt verdiler.

Topkapı’da polis kordonuna alındık. Geri dönmek üzereyken, biz buradan geçeceğiz diye karar verdik ve erkek-kadın el ele, kol kola kenetlenip polisi yarıdık. Askerleri de geçtik.

Bunları nasıl yaptık, hâlâ anlamış değilim! Kordon-

ları yardıktan sonra ağızda limonata tadı duydum, meğerse birisi kafamdan limonata dökmüş, ama hatırlamıyorum.

Sonra Topkapı’ya, Şehremini’ye yöneldik, ancak artık özgürdük ya, yürümüyor koşuyorduk.

Derken surların orada askerle göğüs göğüse geldik, yaşlı bir adama sanırım vurdular, benim de göğsüme genç bir subayın süngüsü geldi. Bir arbeye yaşandı, onu da atlattık.

Cağaloğlu’na kadar yol serbestti. Farklı fabrikalardan işçilerle Cağaloğlu’nda buluştuk.

Dörtüyl ağızda yeniden çatışma yaşadık. Bir tankın üzerine çıktım, bir askerle göğüs göğse geldik, ben onu tuttum, o beni, ama ben orada kalmayı başardım. Tankların üzerinden atlayıp karşı tarafa geçtik, köprünün açıldığını ancak Eminönü’ye geldiğimizde gördük.

Taksim’e çıkamayacağımızı anlayınca Edirnekapı yolundan sloganlarla fabrikaya döndük.

Ayakkabılarımızın olmadığını da o zaman fark ettim, sadece benim değil arkadaşlarımın da ayakları çıplaktı.

Anın heyecanından nasıl kaybettüğimizin farkında bile değildik, bu heyecanı hâlâ o günkü gibi yaşıyorum.

Yürüyüş sırasında arkaya dönüp baktığımda gördüklerim, onları oturtup kaldırmak... Demek ki güçlüymüşüz.

Keşke 17’sinde de yürüseydik...

15-16 Haziran Türkiye’nin görüp geçirdiği en büyük kitle hareketiydi, gayet keyifli, neşeli bir yürüyüştü.”⁵³

Tanıklık: Belkis Kaya**“Geriyeye dönecektik ama birbirimizden ayrılamıyorduk”**

Petrol-İş ve Kimya İş’te sendikal görevler üstlenen ve yürütme kurulu üyeliğine kadar yükselen Belkis Kaya’nın iki direniş günü ile ilgili anıları belleğinden şöyle süzülüp geliyordu:

“Vilayetin yakınlarında, Babıâli’de, ara bir sokakta bulunan Gripin fabrikasında çalışıyordum, Kimya-İş Sendikası’nın işyeri temsilcisiydim ve TİP üyesiydim.

İlk gün izole kalmıştık, ikinci gün olayları tartıştık, herkeste bir heyecan vardı, yürümeye karar verdik. Vilayetin önünden beyaz önlüklerimizle Çemberlitaş ve Beyazıt’tan Fındıkzade’ye geldik.

Askerle ilk Fındıkzade’de karşılaştık, onlara ellerimizdeki çiçekleri verince yumuşadılar, barikatları geçtik. Topkapı’daki işçilerle birleşip, aynı istikametten geri döndük. Eylem boyunca en çok bu karşılaşma, diğer işçilerle birleşme anında heyecanlandım.

Hepimiz bir ağız olmuş ‘DİSK kapatılmaz’, ‘Sendika hakkımız, söke söke alırız’, ‘Hükümet istifa’, ‘

Tanıklık: Philips Temsilcisi Ekrem Kandemir**“İşçi mahallelerinde halk da destek verdi”**

O yıllarda Levent’te bulunan Türk Philips’in radyo ve televizyon fabrikasında çalışan ve sendika temsilciliği görevini üstlenen Ekrem Kandemir, direniş günleri ile ilgili anılarını şöyle anlatıyordu:

“15 Haziran’a kadar işyerlerinde komiteler oluşturuldu. Evimizde ailemizle, sokağımızda komşularımızla, mahallemizde halkımızla konuşularak eylemlerimize geniş destek sağladık. 16 Haziran’da işyerlerine gelen işçiler bölgelerinde birleşerek üç ana koldan yürüyüşü başlattık. Kâğıthane, Maslak, İstinye, Beşiktaş, Şişli, Mecidiyeköy, Levent işçileri Oto Sanayi’de toplanarak Taksim istikametinde yürüyüş başlatıldı. Önde kadın işçiler yürüyordu. Asker barikat kurmuştu. Yaklaştığımızda asker üç el ateş etti. Askerler iki yana ayrılarak arkalarında gizlenen polisler kalkanlarını kendilerine siper ederek küfürlerle en önde olan kadın işçi arkadaşlarımıza saldırdı. Sonra eylem komitemiz ve görevlilerimiz duruma hâkim oldu.

Bu kez işçiler moloz, taş kullanarak karşı saldırıya geçti. Polis kaçmaya başladı, asker ise sadece izliyordu. Gültepe, Çeliklepe ve Sanayi mahallelerinin halkı eyleme destek için akın akın katılıyordu. O bilinç, o inanç, o cesaretle, kurşunlara göğüs gererek savaşıyorduk. Anadolu ve Avrupa yakasında Levent’teki

Bağımsız Türkiye” sloganlarını atıyorduk.

Cağaloğlu’nda tanklar yolumuzu kesince, önce biz davrandık, tankların üzerinden atlادık, aramızdan erkek işçiler...

Eminönü’ne vardık, ancak köprüleri açtıkları için öteye geçemedik. Geriyeye dönme kararı alınmıştı. Ama birbirimizden ayrılamıyorduk, fabrikamız Cağaloğlu’nda olduğu halde Edirnekapı’ya kadar yürüdük.

Gezmeye gidiyor gibi gittik, endişeyle değil, çünkü güçlü bizdik ve bizim ekmeğimizle oynuyorlardı. Büyük bir coşku ve kardeşlik vardı.

Ertesi gün fabrikada herkes birbirine ne yaptığını anlatıyordu.

Keşke o gün adı konulmayan birliktelik, yeniden gösterse kendini... Masaya yumruk vurup aldığım şeyleri geri alacaklarını bildiğim için 80’de emekli oldum.

Şimdi Tuzla’da işçiler ölüyor, eylem yapmaya korkuyorlar. İşverenler, kendilerine dikensiz gül bahçesi yarattılar. İşleri taşeronlara vererek sendikalaşmayı imkânsız hale getirdiler. İşçiler ve çalışanlar için bugün de örgütlenmekten ve mücadele etmekten başka çıkar yol yok.”⁵⁴

çatışmalar duyulmuştu. Bu bölgelerdeki yürüyüşçülerin toplanma yeri Taksim yerine Levent’e yönelmişti. Fakat bu buluşma gerçekleşmedi. Çünkü bütün deniz ulaşım araçları denizin ortasına çekilmişti. Unkapanı ve Galata köprüleri işçilerin geçmemesi için kapatılmıştı. Çatışmalarda üç ölü ve çok sayıda yaralı vardı. Benim bölgem olan Levent’te yedi kişi kurşunla yaralandı. Atılan molozlar Zincirlikuyu’dan Levent’e kadar caddeyi doldurmuştu.

Levent’te tekrar asker barikatı ile karşılaştık. Burada barikatı zorladık. Ancak asker yürüyüşümüzü engelledi ve müzakere önerdi. Görevli subayın cipini üstüne atlayarak ‘Polis işçileri gözaltına almış olabilir’ diyerek komutanı zorladım. Komutan ‘Beraber giderek bakalım’ diye söz verdi. Komite görevlisi olarak ben ve görevli arkadaşlarım subayla Zincirlikuyu’da oluşturulan polis barikatına giderek gözaltı olup olmadığını tespit ettik. Tüm işçi arkadaşlarımızın işyerlerine dönmesine, bütün barikatların kaldırılmasına karar verdik. İşyerlerinde kurulu bulunan komiteler aracılığıyla sayım yaparak sonuçları DİSK merkezine ilettik. Aynı dakikalarda radyoda DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler’in açıklaması yayınlanıyordu.

Biz işyerlerine dönecek ama üretimi başlatmayacaktık. Aynı durum mutlak sonuç alana değin bir hafta daha sürdü. Fabrikada işten atılmaları ve ücret kesintilerini önledik. Eylemimiz başarı ile sonuçlanmış, haklarımızı korumuştuk.”⁵⁵

Tanıklık: Yakup Umur**“14 Haziran akşamı Eyüp’te bir sinemada toplantı yaptık**

Yakup Umur iki direniş günü ile ilgili anaların anlatmaya “15-16 Haziran Direnişi sırasında Osmanliye (Bakırköy) Aksu Kumaş fabrikasında işçiydim ve 20 yaşındaydım” diye başlıyor ve şöyle devam ediyor:

“Gece eğitimi olarak Hukuk Fakültesi’ne devam ediyordum ve Türk-İş’e bağlı Teksif Sendikası üyesi idim. Hemen yanımda Derby Lastik Fabrikası vardı ve burası o iki günün örgütleyicisi olan DİSK üyesi bir işyeriydi. O zaman işçiler akın akın DİSK’e bağlı sendikalara üye oluyordu. Bu yasa değişiklikleri de işçilerin sendika değiştirme isteğini engellemek için yapılmıştı. Onun üzerine olaylar patlak verdi.

O gün sendikalar gerçekten örgütlüydü. DİSK işyerinde yasal temsilcilerin dışında ünite temsilciliğini oturtmuştu. Son dönemde bu ünite temsilciliği Türk-İş içinde de yayılmaya başlamıştı. Türk-İş’te yasal olarak atama ile temsilcilik vardı ama aşılıyordu. Neydi bu? Her ünite de bir temsilci seçiliyordu. Yani işçi tezgâh arkadaşını seçiyordu. O zaman solcu-sağcı, Türk-Kürt ayrımı olmazdı. Gerçekten işçilerin kendi sıkıntılarını iyi anlatabilecek insanları seçtiğini görüyorduk. Ünite içinde herkes birbirini çok iyi tanırdı.

Yasa değişikliği gündeme geldiğinde, Kemal Türkler, Temsilciler Kurulu’nu 14 Haziran günü toplayıp, “Ben teslim olmayacağım” demişti, o gün o salonda, “Ben size vazgeçin çağrısı da yapsam buna uymayacaksınız!” ifadesini kullandı. Bu toplantı işçiye çok moral verdi. Bizler gözaltına alınsak, baskı altına alınsak bile eylem devam edecek diye güven duydum. Onun için onca saldırıya rağmen geri adım atmadım.

Tüm fabrikalarda temsilcilerden ve bu yasalara karşı olanlardan oluşan anayasal direniş komiteleri vardı. Bu komitelerin bir görevi, diğer fabrikalara da konuyu anlatmaktı. Yani Derby Lastik’teki komite olmasa, o dönemde Türk-İş gibi teslimiyetçi anlayıştaki bir sendika üyesinin dışarı çıkması mümkün değildi. Onlar gelip bize olayları anlatıp bizi dışarı çıkarabili.

Derby Lastik’te kurulan komite o bölgedeki tüm işyerlerini dolaşıyordu. İşçi, işçiye güveniyordu. Dışarıdan gençlik geldiğinde ya da parti temsilcileri geldiğinde işçiler onlara rağbet etmiyordu. Ama aynı semtte oturan işçi, evine gittiği işçi, gelip anlattığında hemen ikna oluyordu.

İşte komite üyesi işçiler bunu uzun uzun anlatınca, diğer işçiler de yeni taslağın kendilerinden neyi ko-

paracağını, hangi hakların ellerinden alınacağını öğreniyordu.

Ama yine de o zaman bizim bölgede aynı sermaye grubuna ait diyelim 3 bin kişi varsa, onların ancak 300 kişisi direnişe katılabiliyordu. Örneğin Eyüp Silahtar bölgesi. Orda DİSK’in yanında Türk-İş’e üye olan fabrikalar da boşaldı. Niye boşaldı? O dönemde çok kahramanca direnişler yaşanmıştı 15-16 Haziran öncesinde. Demirdöküm direnişinde panzerlerin etrafı sarmasına rağmen işçiler teslim olmamış.”

Sinema Zengin’deki toplantı

“14 Haziran gecesi toplum polisi karar almıştı. İşçilerin bir araya gelmesi engellenmişti. Benim şöyle bir anım var o güne dair. Sinema Zengin diye bir sinema var. Eyüp’te bu. Ben Aksu’da çalışıyorum, Vezneciler Öğrenci Yurdu’nda kalıyorum ama akrabalarımın büyük bölümü Eyüp Bölgesi’nde, Demirdöküm’de çalışan köylülerim var. Sık sık oraya gidiyorum. Köylüm Demirdöküm işçisi. O bölgeye gittim. Nasıl toplanabiliriz diye düşündük.

Sinema bileti alıp Sinema Zengin’e girme kararı alındı. Herkes bilet alıp sinemaya girdi. O kararı alan bütün işçi temsilcileri makinist dairesine gidip filmi durduruyor ve ışıkları yakıyor. Ve orada toplantı yapıyoruz. Bu çok önemli bir mesele. Tüm Silahtarağa’da, Elektrometal, Sungurlar Kazan, Demirdöküm, Arçelik, Olin Yağ Fabrikası var. Tüm bunlar, düşünün, o sinemada toplanıp tartışıyor ve karar alıyor. Hepimiz dağılıyoruz ve fabrikalarımıza dönüyoruz. Ben mesela tek vardiya idim.

Ama gittim, gece vardiyasında oturdum, gitmedim eve. Ertesi gün eyleme katılmak için daha coşkulu neler yapabilirsin, onun için uğraşıyorsun... Bu eylemin diğer işçilere aktardığı büyük bir moral var. Buradan kalkarak büyük bir direniş yapıldı. Herkes yürüyebildi. Biz 15 Haziran günü fabrikadan çıktığımızda fabrikanın bekçileri tüm çevirmelerine rağmen işçiyi durduramıyor. Kapıları açmıyor ama sen zorla açtırıyorsun...”

“15 Haziran gecesi uyuyamadık”

“O gece kimse sabaha kadar uyumadı desem yerridir. Hangi fabrika var, o bölgenin önderleri o fabrikanın içinde tartışıp konuşuyor. Önderler sabaha kadar propaganda yaptı. Kimler haklı kimler haksız, önderler anlattı gerçekleri.

Evet biz Türk-İş’e bağlı olmamıza rağmen yaptık. Hatta Derby Lastik’ten Şaban adında bir temsilci vardı. O kişi sabaha kadar bizim fabrikada kaldı. Bizimle sohbet etti ve gelişmeleri anlattı. Lastik-İş’te örgütlüydü. Ama sabaha kadar Türk-İş üyesi bir işyerinde çalışma yaptı.

İstanbul o zaman da Türkiye’nin nabzı. Devletin fabrikaları bile burada, Feshane, Bahariye Mensucat, onlarca işyeri. Ama İzmir’den, Adana’dan destek eylemleri geldi. Çok yazılmadı bunlar, Adana’daki Marsa Yağ Fabrikası’nda destek eylemleri var. Tütün işçileri Ege’de iş bıraktı. 16 Haziran günü İstanbul’da sıkıyönetim ilân edilmiş ama taşrada eylemlere devam ediyor. TÖS, Fakir Baykurt aracılığıyla, “Biz işçilerimizi ezdirmeyeceğiz!” diye bildiri yayınlamış. Yani her kesimden destek vardı.”

Yürüyüş başlıyor

“Osmaniye Bölgesi’ndeki tüm fabrikalar, Derby Lastik Fabrikası’nın tavrına bakıyoruz. Onlar çıkınca sesler duyuldu. Aşağı inmeye başladılar. Biz de onların ardından fabrikadan çıktık ve Bozkurt Fabrikası’nın önüne yaklaştık. Orada Akın Tekstil, Edip İplik gibi DİSK’in örgütlenme çalışması yapılan işyerleri var. Sümerbank var ama orada Türk-İş örgütlü.

Bu eylem tüm işçilerin haklarının elinden alınmasına karşı bir eylem. Türk-İş, DİSK ayrımı yok ve herkes katılıyor. E-5’e çıktığımızda çevirmeler başladı. İlk gün, Topkapı’da Şişe Cam’ın bulunduğu bölge, MAN Fabrikası gibi yerlerin bulunduğu havza, General Elektrik Fabrikası, oradaki işçilerin boşalması ve E-5’ten geçerek Zeytinburnu üzerinden Edirnekapı’ya doğru yönelmesi başladı.

Kalabalık arttığı için artık durdurmak mümkün olmadı. O bölgede güvenlik güçleri çok etkili olamadı çünkü kalabalık aniden toparlanmıştı. Dikkat ederseniz bu yakada ölüm olmadı. Çünkü aşırı kalabalık kitle ile aniden çıkıldı bu yakaya. Ölümler karşıda olmuştu. O gün çok çatışma olduğu bilgisini ancak akşam öğrenebildik.

Arada polis ve asker barikati ile karşılaştık. İşçilerin etrafında zincir oluşmuştu. Katı bir kortej yapısı vardı. İçeri polis sızamadı. Şimdinin Cevizlibağ Atatürk Öğrenci Yurdu kenarında, E-5’e çıkarken bir barikatla karşılaştık.

Ama ateş açılınca kimse kaçmadı ve oturdu ilk anda. Arkadan kalabalık bastırınca öndekiler ayağa kalktı; polis ve asker engelleyemedi ve yürüyüş devam etti.”

“14 Haziran Toplantısı’na kilitliydik”

“Edirnekapı’ya geldiğimizde işçiler arasında iki şey tartışıldı. Örneğin bir kısım işçi orada sabahlamayı önerdi. Bunlar fabrikalarımıza gitmeyelim diyen gruptu. 16’sına bu eylemi daha geniş devam ettirelim denildi ama o görüş tutmadı. Herkes fabrikalarına gitsin, oradaki işçiyi örgütlesin ve bu eylemler uzayacak, katılımı genişletelim düşüncesi hakim oldu. Sonra Kemal Türkler ve diğer sendikacılar gözaltına alındı. Ama bu işçide bir durgunluk yaratmadı tam tersine işçiyi körükledi.

Herkes bilincini 14 Haziran tarihli toplantıda konuşulanlara kilitlemişti. Çünkü direniş beklenenden çok ileriye gitti. Düşününün Türkay Kibrit Fabrikası, orada Türk-İş örgütlü ve oranın işçileri ‘İşçilere saldırı var’ diye sokağa çıkıyor. Herkes sınıfa saldırı var diye bakıyor. 15-16 Haziran bana göre işçi sınıfı tarihinde çok önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur. Orada bir kazanım da var. Yasa bir süre sonra geri çekildi. Tabii kazanımın yanında bir yığın kayıp da var. Arkadaşlarımız katledildi, yığınla işçi işten atıldı.

1967 yılında Türk-İş’in en büyük sendikalardan olan Maden-İş, Lastik-İş koparak DİSK’i kurmuş. Toplu sözleşmesi olan fabrikada bile işçi sözleşmesini elinin tersiyle itmiş ve DİSK’e bağlı sendikaya geçiyor. Türk-İş’in şubeleri kopmuş gelmiş. Buradaki farklılık kafalarda net. İşçi, sonu genel kazanım olunca o anki kaybına bakmıyor. İşten atılmış, çok fazla ona bakmıyor. O ileriye bakıyor. Sendika rekabeti işçinin kafasında yok, işçi net...”⁵⁶

Tanıklık: Ahmet Sarıcan**Tekel işçilerinin yürüyüşü**

Önce Tekel’de 70’li yıllarda ise Bursa’daki Renault Fabrikası’nda çalışan Ahmet Sarıcan, Cevizli Tekel Sigara Fabrikası’ndaki Türk-İş üyesi işçilerin 15-16 Haziran Direnişi’ne katılmalarını şöyle anlatıyordu:

“Ben Ahmet Sarıcan, Tekel’in Cevizli Fabrikası’na 1969 yılında tornacı olarak işe girdim. Fabrika’da kendilerini ‘İdealistler’ diye adlandıran küçük ama etkili bir grubun varlığını fark edince ben de aralarına

katıldım. Gruptakiler, üretimin bizzat içinde yer alan ve işyerinde sevilen kişilerdi. Hedefimiz DİSK’e geçmekti. Bunun için bir çalışma yürütmeye başladık.

Ben o dönemde aynı zamanda Kartal’daki İstanbul Bölgesi İşçiler Birliği’nde de yer alıyordum, Yönetim Kurulu üyesiydim. Birlik’te çalışmalarını Harun Karadeniz yürütüyordu. Harun, öğrenci gençlik mücadelesi içinde yetişmiş dönemin önemli gençlik liderlerindendi. O yıllarda genç bir sosyalist olarak tecrübesizdim. Harun’un benim üzerimde çok emeği vardı. Ondan sol üzerine çok şey öğrendim.

DİSK'in 15 Haziran için eylem kararını duyunca Kartal Yakacık yolunda bulunan İşçi Birliği lokalinde bir toplantı yaptık. 14 Haziran akşamındaki toplantıda dönemin önemli fabrikalarından Singer ve Silvan Sanayii fabrikalarından ve daha sonra kapanan Kartal Mühendislik Sanayii adlı bir fabrikadan işçiler vardı. Tekel'den üç-dört kişi toplantıdaydı. Yönetim Kurulu'nda bu fabrikalardan işçiler bulunuyordu. Toplantıda 'Biz ne yapmalıyız? Üzerimize düşen nedir?' diye görüş alışverişinde bulunduk. Yarın sabah fabrikalarda mı durmalı yoksa yola mı çıkmalı diye tartıştık.

DİSK'in aldığı kararın çok önemli olduğunun bilincindeydik. Bu kararın daha ileri taşınmasını ve sokaklara çıkmamız gerektiğini düşünüyorduk. Fabrikalarda kalmayı yetersiz görüyorduk.

Arçelik'ten Bekir Belovacıklı, Çayırova tarafındaki işçilerin toplanıp Kartal tarafına doğru yürümesi gerektiğini söyledi. Biz de aynı görüşteydik.

Maden-İş, Singer ve Silvan Sanayii'nde çok güçlüydü. Mühendislik Sanayii'nde de bilinçli arkadaşlar vardı. Biz diğer arkadaşlara 'Siz eğer üç fabrikanın işçilerini toplayıp Tugay Yolu'ndan Tekel'in önüne getirirseniz, bizim işçiler dışarı çıkmaya itiraz etmez, gönülden katılır dedik' dedik. Tekel işçisini heyecanlandırarak ve güven verecek bir şeyler olması lazımdı. Üç fabrikanın işçisi Tekel'in önüne gelemese bizim İdealistler Grubu'nun gücü, işçiyi yürüyüşe taşımaya yetmeyecekti çünkü..."

Birden siren çaldı

"Tekel'de 4 bini üretimde çalışan toplam 6 bin işçi vardı. Kadın işçiler çoğunluktaydı. İşçiler Türk-İş'e bağlı Tek-Gıda-İş Sendikası üyesiydiler.

Direnış sabah saatlerinde Silvan'da başladı. Peşinden Singer, peşinden Mühendislik Sanayii işçileri yürüyüşe katıldı. İşçiler Tekel'in önüne geldi. Kapı üretim binasından epey uzakta olduğu için biz olanları göremedik. Nizamiye'de güvenlik gelenlere mani olmak istemiş ama birkaç cam kırılınca pes etmiş.

Birden fabrikanın sirenleri çalınca biz durumu anladık. Bütün işçilerle birlikte bahçeye çıktık. Bu arada İdealistler Grubu'ndan Bahtiyar Kuru ve Mehmet Mıhlacı, araçların üstüne çıkıp konuşmaya başladı. Bu arkadaşlar fabrikada tanınan, işçi üzerinde etkili kişilerdi."

Sanki hazırmış gibi

"Konuşmalar sonrası bir potansiyel oluştu ve alkışlarla yürüme kararı alındı. İşçiler sanki hazırmışçasına birden yola çıktı. Cevizli'den Kartal'a doğru ana cadde üzerinde yürümeye başladık.

Müthiş bir görünüm vardı. Kadın işçiler önlükleriyle yürümeye başlamıştı. Bir süre sonra ayakkabılarını ellerine alarak çıplak ayakla yürüdüler. Hava çok sıcaktı.

Yürüyüşte her kafadan bir ses çıkıyor, sloganlar atılıyordu. Orada ürettiğimiz sloganlarla bağıryorduk. 'İşçiler birleşin' ve 'İşçiler el ele genel greve' en çok kullanılan sloganlar arasındaydı. O gün duyduğum 'Domuzdan, post, patrone dost olmaz' sloganı hâlâ aklımdadır.

O yıllarda yakınlarının yolsuzluğu nedeniyle yıpranan Demirel'i eleştiren sloganlar da yaygındı. Yürüdüğüce katılımlar oluyordu.

Tekel'in katılımı, Anadolu Yakası'ndaki yürüyüşün seyri üzerinde etkili hatta belirleyici oldu.

Yürüyüş sırasında Haymak önündeki olaylar biraz kendiliğinden gelişti. İşçiler Haymak önüne gelince güvenlikçiler engel olmak istemiş. Ben görmedim ama işçilere silah çekildiğini duydum. Bunun üzerine işçiler idari bölümü tahrip etti, koltukları dışarı attı. Üretim araçlarına ve fabrikaya dokunulmadı.

Birinci gün dağılırken 'Yürüyüş yarın devam edecek' sözü ağızdan ağıza yayılıyordu."

İkinci gün

"İkinci gün işçiler kendiliğinden dışarı çıktı. Ama ikinci gün Kartal tarafına değil, minibüs yolu üzerinden Kadıköy'e doğru yürümeye başladık. Halktan da katılımlar oluyordu.

Bu arada Bağdat Caddesi'nden gidelim dendi. İşçilerde 'Zenginler gücümüzü görsün' düşüncesi vardı. Caddede mağazalar kapatılmıştı. Orada oturanlar camlara belki korkudan, belki de içlerinden geldiği için bayraklar asmıştı, alkışlayanlar da oluyordu.

Fenerbahçe Stadı'nın orada karşımızda, öncekilerden çok daha güçlü bir barikat kurulduğunu gördük. İşçilerin yürüyüşe devam etmesi üzerine barikat yarılınca polisler ateş etmeye başladı. İşçilerin bir kısmı da polisler taş atıyordu. Ateş başlayınca yere düşenler, yaralananlar ve ölenler oldu. Ateş sonrası panik başlayınca geriye gidildi.

Sonra cesaretlendirici bir şeyler oldu, kalabalık tekrar ölümüne ileriye fırladı ve polisleri dağıttı. Bir komiser Kurbağalidere'ye atılırken, polislerden de dereye atılanlar oldu. Tam o sırada işçilerin devirdiği bir polis otobüsünden sesler duyulunca kapıları açtık: İçeride polisin gözaltına aldığı, sonra bırakıp gittiği işçiler vardı.

Polisler dağılınca karşımıza askerler çıktı. Ancak askerler bize ateş açmadı. Hatta aramızdan askerlerin tüfeklerini alanlar dahi oldu. Sonradan askerlerin

havaya doğru ateş açtığını gördük. Ardından işçiler daha büyük bir coşku ve heyecanla Altıyol üzerinden Kadıköy merkeze indi. Üsküdar tarafından gelen işçiler ile bizim yürüyüş kolunun birleşmesinin ölendiğini de sonradan öğrendik. Askerler sahil boyunca etten bir duvar örmüşlerdi ve vapurlarla karşı yakaya geçmemizi önlemek istiyorlardı.

Bu arada çok sayıda işçilerin öldürüldüğü haberini duyan bazı işçilerin Gebze tarafından buldukları kamyon veya otobüse atlayıp Kadıköy'e geldiğini

gördük. Bu işçilerin bir bölümü Arçelik'tendi. Gelenler o kızgınlıkla bir çipi devirip yaktı. Kaymakamlık binasına girmeye çalıştı.

Akşam üzere oturduğumuz semtlere döndük. 17 Haziran günü fabrikada işbaşı yaptıktan sonra polis benimle beraber Kemal Kalafat, Şaban Tekinbaş, Bahtiyar Kuru ve Mehmet Mıhlacı'yı işimizin başından alıp Birinci Şube'ye götürdü. Dayak ve psikolojik baskıdan sonra bizi bıraktılar ama fabrika yönetimi beni ve dört arkadaşımı ertesi gün işten çıkardı."⁵⁷

Tanıklık: Otoyol İşçisi Abidin Açıan "Çoğalarak yürüyorduk"

Otoyol Fabrikası işçisi Abidin Açıan 15-16 Haziran ile ilgili anılarını şöyle anlatıyordu:

"Maltepe'de Koç'a ait otobüs ve treyler üreten Otoyol fabrikasında pres operatörü olarak çalışıyordum. Fabrikamızda Türk-İş ya da DİSK'te olmayan, Bağimsız Otomobil-İş Sendikası üyeleri vardı.

15 Haziran'da çevredeki fabrikalar iş bırakma eylemine başlayınca işveren fabrikayı tatil etti. Tatil kararı üzerine işyeri temsilcilerimiz toplantı yaptı. Bizlere 16'sı sabahı fabrikaya gelmemiz, ama soyunmadan gelişmeleri beklememiz söylendi. Fabrikada 'Bugün senin sendikayı kapatan, yarın seni de kapatır' diye tartışılıyordu.

16'sı sabahı çevre fabrikalardan birçok işçi toplu halde bizim fabrikaya geldiler. Hep birlikte fabrikadan çıktık. O grupla birlikte 500 kadar kişi Tekel'e yürüdük. Tekel işçileri de bizimle çıktı. Minibüs yolundan yürümeye başladık. Yol boyu irili ufaklı birçok iş yeri vardı. Bazı işyerlerinde işverenler işçileri fabrikaya kilitleyip çıkmışlar. Onları da çıkardık.

Sayımız 50 binden 100 bine kadar çıktı. Türkiye genelinde bir milyon insan sokaktaydık. Başlangıçta engel yoktu. İlk, Suadiye civarında askeri birlikle karşılaştık. Engellemek istediler ancak kalabalığı görünce vazgeçtiler. Çoğalarak yürüyorduk. Aramızda yaşlılar, kadınlar, sakallılar, ellerinde bayrakları olanlar vardı. Yürüyüşe sabah 10 civarı başlamıştık, akşam üzeri 3-4 gibi Kuşdili'ne vardık."

"O iş ayrı, bu iş ayrı"

"Fabrikada bana Menderes propagandası yapan bir işçiyi bir ara elinde Türk bayrağı ile en önde gördüm. Ona 'Senin burada ne işin var?' dediğimde 'O iş ayrı, bu iş ayrı' dedi.

Yol boyunca İzmit tarafından yürüyen işçilerin de Ankara asfaltından bize yaklaştıkları haberini alıyor-

duk. Hedef Kadıköy Kaymakamlığı'ydı. Kaymakamlık önüne gelinceye kadar ben işyeri arkadaşlarımı kaybetmişim, fakat eyleme katılan herkes arkadaşım olmuştu.

Şimdiki Fenerbahçe stadyumunun olduğu yerdeki köprüye vardık. Orada polis önümüzü kesti. Genç işçilerden oluşan öndeki 100 kişilik grup polis engelini aşmayı başardı. Ancak barikatın öbür tarafında da askerler vardı. Bir süre ara sokaklara çekilmek zorunda kaldık. Yarım saat kadar sonra arkadaki grup da barikatı aştı. Kaymakamlığın etrafını asker ve polis sarmıştı. Havaya ateş açtılar. Panik oldu, ara sokaklara kaçtık. Sonra tekrar geri dönerek Haydarpaşa Köprüsü'ne yürüdük. Köprüde askerler vardı. Askerin karşısında oturduk."

"İşçiyiz güçlüyüz"

"Akşam mahalleme döndüğümde sıkıyönetim ilân edildiğini duydum. Bir sonraki gün sıkıyönetim tarafından görevlendirilmiş, mavi bereliler fabrikaya geldiler. Gazetede resimlerine bakarak işçilerin bir kısmını götürdüler. Huzursuz bir şekilde kasım ayına kadar işe devam ettim. Sonra demiryollarında çalışmaya başladım

15-16 Haziran eylemlerinin en önemli yanı birlik olduğumuzda her şeyin çözülebileceğini görmektir. 12 Eylül darbesine kadar DİSK yaşadı. Demokratik yönden hak alabileceğimizi gördük.

O günlerde hak grevi, dayanışma grevi vardı. Grevde olan bir fabrikamız varsa fabrika çıkışında onların yanına giderdik. İşçiler korkusuz ve her şeyi hallederiz havasındaydı. 'İşçiyiz, güçlüyüz' hissi egemendi. Dünyada yaşanan bu tür eylemler bizi etkilemişti.

15-16 Haziran beni çok etkileyen, hayatım boyunca çocuklarıma ve torunlarıma anlatacağım bir eylem oldu."⁵⁸

Tanıklık: Atilla Özsever Barikatın öte yanında

Gazeteci Atilla Özsever 15-16 Haziran Olayları sırasında Kartal Maltepe 2. Zırhlı Tugay Komutanlığı Piyade Taburu'nda takım komutanı olarak görev yapıyordu. Özsever 1967'de Kara Harp Okulu'ndan piyade asteğmen olarak mezun olmuş, 1968'de de teğmen rütbesiyle Maltepe'deki birliğine atanmıştı.

Atilla Özsever 15 Haziran'da Fenerbahçe Stadi'nin karşısındaki küçük köprü üzerinde barikat kuran askeri birliğin komutanıydı. Otosan fabrikası işçileri ile karşı karşıya gelindiğinde 1. Ordu Kurmay Başkanı General Vahit Güneri'nin "ateş" emrini uygulamayan genç bir subay...

"Ordu'da olası işçi eylemleri için hazırlık vardı. Bize manevra mermileriyle birlikte gerçek mermiler de dağıtılmıştı. Birliğin dışında araziye çıkmış ordugâh düzeni kurmuştuk.

15 Haziran öğle üzeri Tugay'ın nizamiyesinde sivil polisler yürüyüş yapan işçilerden birini yakalamışlar. Üst düzey bir sivil, bir işçinin iki yakasını tutmuş 'Nerede ulan Rubleler? Stalin'in verdiği Rubleler...' diye kendinden geçmiş biçimde haykırıyordu. İşçi ise 'Vallahi billahi ben Türküm ve Müslümanım' diye inliyordu."

Haymak'ta kuşatma

Özsever aynı gün Kartal Maltepe'deki Haymak Fabrikası'nda görevlendirildi. Haymak o sırada fabrikada çalışan işçiler tarafından işgal edilmişti.

Özsever fabrika etrafında yaşananları şöyle anlatıyordu:

"İşçiler önce sevgi gösterileri yaptılar. 'İşçi Ordu El Ele' diye slogan attılar. Fakat askeri birlik fabrikanın etrafını çevirmeye başlayınca dostluk sloganları kesildi. Bir işçi benim bulunduğum kariyerin (zırhlı personel taşıyıcı) üzerine fırladı, göğsünü açarak 'Vurun, beni de vurun' diye bağırmağa başladı.

Ben ona sakin olmasını söyledim. Niye eylem yaptıklarını bildiğimizi anlattım. Araçtan indi.

15 Haziran gecesi ertesi gün de olayların devam edeceğini tahmin ederek emrimdeki askerleri topladım. Arazide çadırların arasında onlara durumu şöyle açıkladım. 'Siz de yarın terhis olduğunuzda bugün gördüğümüz işçilerin arasında olacaksınız. Direniş yapan işlerin sendikaları kapatılmak isteniyor. Onlar da sendikalarına sahip çıkıyorlar. Yarın emirler doğrultusunda müdahale edebiliriz. İşçileri 'düşman' gibi görmeyin.

Müdahale olursa sert davranmasını istiyordum. Biz de sert karşılık almayalım. Çatışma çıkmasın... Böyle düşünüyordum.

16 Haziran sabahı gelen bir emirle bölüğüm doğrudan 1. Ordu Komutanlığı Kurmay Başkanı General Vahit Güneri'nin komutasına verildi. Bizim bölük 14 kariyerle Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda üslendi. İki kariyerle çapraz olarak köprüyü kestik.

İzmit ve Gebze yönünden gelen işçilerin yolu bizim Maltepe'teki 2. Zırhlı Tugay önünde kesilmiş, yürüyüş kolu Bağdat Caddesi'ne doğru çevrilmişti. Bu kasıtlı mı yapılmıştı, yoksa bilinçsizce mi bilemiyorum. Çünkü işçiler öfkeliydi, Bağdat Caddesi de İstanbul en zengin bölgeleri arasındaydı. Ancak işçiler Bağdat Caddesi üzerinde tahribat yapmadı.

16 Haziran 1970 Salı günü öğle saatlerinde işçiler Kurbağalıdere Köprüsü üzerine kurulan barikata dayandı. Kurmay Başkanı Vahit Güneri Paşa arkada, emir subayı teğmen aracılığıyla bana talimatlarını ilettecekti.

Zaten küçük olan köprüdeki kariyerlerin önüne askerleri dizdim. Askerler gergindi. Bende çok rahat değildim tabii. Henüz 21-22 yaşlarındaydım."

İşçi tarafına baktığımda 'Otosan' pankartını görüyordum. İşçiler Kadıköy'e inip oradan vapurlarla karşıya geçmek, Avrupa yakasındaki işçilerle birleşmek istiyorlardı. Yaklaşmaya başladıklarında emir subayı geldi, 'Teğmen manevra mermilerini dağıt' dedi. Ben 'Mermileri hangi kariyere koyduğumu bulamıyorum' diyerek geçiştirdim.

Fakat kısa bir süre sonra emir subayı tekrar geldi ve bu sefer kesin bir dille, 'Teğmen, mermileri dağıt ve hemen ateş et, işçiler çok yaklaştı' dedi.

Ama ben bir türlü mermi sandığını hangi kariyere koyduğumu hatırlayamadım. İşçiler gelip bizim barikatu 'dostça yardılar' kariyerlerin üzerinden atlayıp yollarına devam ettiler. İşçiler bizim barikatu aşınca komutanlar da oradan ayrılmışlardı.

Manevra mermisi kullansaydık işçiler bunun haki mi yoksa manevra mı olduğunu anlayamazlardı. Çok büyük bir çatışma içine düşebilirdik. Sağduyulu bir güvenlik görevlisi benim yaptığımı yapardı. Nitekim benim bulunduğum bölgede kimsenin burnu kanamadı.

Evet, işçilerle ilk kez bu kadar yakın oluyordum. Bu olaydan sonra işçi sınıfı üzerine düşünüp okumaya hız verdim ve bir daha işçi sınıfından kopmadım"⁵⁹

Tanıklık: Yunus Uysal "Yürüyüş kolunu Bağdat Caddesi'ne döndürdüm"

Yunus Uysal ECA'da işçiydi. Arkadaşları ile birlikte Maden-İş için başlattıkları direniş 26 Mayıs'ta başarıya ulaşmıştı. Ancak aynı günlerde DİSK ve Maden-İş'te değiştirilmek istenen yasalarla ilgili direniş hazırlıkları tüm hızıyla devam ediyordu. Uysal ve arkadaşları daha bir soluk almadan kendilerini yeni bir mücadelenin içinde buldular:

"Direnişi başarıyla sonuçlandırmıştık ama daha bizim için yapılacak çok iş vardı. Çünkü o günlerde Demirel hükümeti, sendika mücadelesinin durdurulmasına hatta DİSK'in kapatılmasına varan kanunlar çıkarmaya çalışıyordu.

Bu tehlikeli oyunları anlamaya çalışan bilinçli ve örgütlü işçiler sendikalarına sahip çıkmak için bölge temsilciliklerinde toplantılar yapıyor, tartışıyor ve eylem planları hazırlıyorduk. TİP ise mecliste bizim isteklerimiz doğrultusunda AP hükümetiyle mücadele ediyordu.

Fabrikalarda işgaller, direnişlerin biri başlıyor, biri bitiyordu. Hepsisi de işçiler ve sendikalar lehine bitiyordu. Özel işyerlerinde büyük fabrikalar akın akın DİSK'e geliyordu."

Merter toplantısı

"14 Haziran 1970 günü Merter'de Lastik-İş'in konferans salonunda 274-275 sayılı yasayı ve değiştirilen şekli hakkında neler yapabileceğimizi konuşmaya gittik. Pazar günü idi. DİSK'e bağlı sendika yöneticileri ve işyeri sendika temsilcileri görüşlerini belirttiler. Toplantı 5-6 saat sürdü. Son konuşmayı başkanımız ve DİSK'in genel başkanı Kemal Türkler yaptı. Yapılacak eylemler sıralandı. İlk gün fabrikalardan o semtin meydanlarına toplanmak, bildiri ve konuşmalarla halka durumu anlatmak, ikinci gün bütün fabrikalardan çıkılarak, Taksim meydanında buluşmak, üçüncü gün Ankara'ya yürümek gibi kısa vadede yapılacak eylemler belirlendi. Uzun vadede bu yasa meclisten geri çekilinceye kadar çeşitli eylemler sergilenecekti.

Merter toplantısı saat 17.00 sularında bitti. Hepimiz çok heyecanlıydık. Dışarıda öğrenci grupları da sonucunu bekliyordu. Merter'den ana asfalta indik. Kalabalık işçi-öğrenci grubuyla hemen ilk eylemimiz başladı. Öğrencilerin tazyikiyle ana asfaltın trafiğini durdurduk. Bizim bu hareketimizi DİSK yöneticileri duymuşlar, hemen gelip eyleme son vermemizi söylediler. O arada Teknik Üniversite Öğrenci Birliği Başkanı Gökalep Eren geldi yanıma "Haydi bizim

okula gidelim, biz de yarın yürüyüşlere katılacağız, aldığınız kararlar neler? Bizi bilgilendir" dedi. ECA direnişinden tanıdığım Gökalep Eren'i kırmayıp İTÜ'ye gittim. Alınan kararları anlattım. Saat 23.00 gibi fabrikaya geldim. O akşam izin alıp Kartal TİP'e uğradım. Arkadaşlar 20-30 kişi, ertesi gün yapılacak DİSK eylemlerini konuşuyorlar. Ben de bilgiler verdim, geç vakit eve dönebildim."

Şalterler indi

"15 Haziran günü saat 07.30'da fabrikaya gittim. Temsilci arkadaşlarla yeniden neler yapacağımızı konuştuk ve saat 08.30 gibi şalterleri indirip fabrika önüne çıktık. Yanımızda kauçuk fabrikası vardı, işçiler Lastik-İş üyesiydi. Onlarla birlikte bugünkü minibüs caddesine çıktık. Cevizli'de bulunan Singer ve Tasaş işçilerini alarak Ankara asfaltına yürüdük. Bize Tekel Sigara Fabrikası, Yunus Çimento, Mutlu Akü, EAS Akü ve Süperlit Boru fabrikalarının Türk-İş üyesi işçiler de katıldı. Banlıyo trenlerini bir saate yakın durdurduk.

O sırada Ankara Asfaltı Kartal yönünde 50-60 kişilik polis grubu belirdi. Onları aşarak Ankara asfaltında 1 saat kadar oturma eylemi yaptık. Soğanlık bölgesindeki fabrikalar da bize katıldı. Orada Haymak döküm fabrikasındaki işçilerin bize katılmamaları için patron tarafından fabrikaya "kilitlendiği" haberini aldık. İşçiler koşarak Haymak fabrikasına girdiler. Ben de koştum. "Arkadaşlar fabrikaya zarar vermeyelim" diye bağırdım. Ve bu birçok arkadaş tarafından bağırıldı. İçerideki arkadaşları, işçileri kurtardık. İşveren ve idareciler fabrikayı bırakıp kaçmışlar. Yapmayın, etmeyin dememize rağmen idari kısımda biraz hasar olmuş."

Kadın işçiler tankların üzerinde

'Ankara Asfaltı trafiğe kapalıydı. Bir de ne görelim, Ankara asfaltında tugayın tankları sıra sıra askerlerle dizili. Tekel'in dirençli kadın işçileri tankların üzerindeler, subaylarla tartışıyorlar. Bizler her fabrikadan temsilciler subaylarla görüşüp neler yapmak istediğimizi mala, cana, hiçbir şeye zarar vermeyeceğimizi anlattık. Onlar "ama trafik" dediler, biz de Ankara yönüne doğru trafiği açtık.

5-10 bin kişi idik. Saat akşam 19.30'da Tugay Yolu kavşağında, yarın için neler yapacağımızı konuşarak eylemi sonlandırdık. Hemen Maden-İş 4. Bölge'ye gittik. Toplantıda neler yaptıklarımızı konuşup ertesi gün neler yapacağımızı da konuşup fabrikaya döndüm. Temsilci arkadaşlar hiç eve gitmedi. İşgal olayında pişen "militan işçi"ler de bizimle beraber sabahladı. Bu arada marangoz atölyesi çıtalı pankartlar hazırlıyor, yazısı iyi olanlar da pankart ve slogan yazıyordu.

Hazırladığımız pankartların bazıları şunlardı: 'İşçiyiz Güçlüyüz Kazanacağız', 'Yaşasın İşçilerin birliği', 'Bağımsız Türkiye', 'Sosyalist Türkiye' 'Yaşasın DİSK, Yaşasın Mücadelemiz', '1317'ye Hayır', 'Nato'ya Hayır', 'Kahrolsun ABD Emperyalizmi', 'İşçiler Birleşin' ve 'İş Ekmek Özgürlük'...

O gece sabahı ipe çekerek fabrikada yattık."

Bağdat Caddesi'nden Kadıköy'e

"Sabah 08.00'den sonra işçilerin büyük çoğunluğu fabrikaya geldi. Pankartlarımızı alıp minibüs caddesine çıktık. Sonra Tekel fabrikasına, orada CHP'li Tek Gıda-İş'ten temsilci arkadaşların da yardımlarıyla 3 bine yakın Tekel işçisi bize katıldı.

Bu arada Kartal tarafındaki fabrikaların işçileri de geldi. Onların ön sıralarında bizim Kartal'dan TİP'li arkadaş vardı. Onlar megafonu bana verdiler. Dünden beri tanışıklığımız vardı. Toplulukla megafonda olunca daha iyi iletişim sağlandı aramızda.

Yürüyüş kolumuz 15-20 bin kişi olmuştü Küçükyalı'da. Türk-İş'e bağlı Yol-İş Sendikası üyeleri de katıldı orada. Ön saflarda fabrika temsilcileri ve TİP'ten arkadaşlar vardı 50 kişi kadar. Topluluğa yön vermimiz biraz daha kolaylaştı. Yan taraflarda her fabrikadan işçilerin yürüyüş kolunda görevli arkadaşları vardı.

Bir kısım arkadaşlar minibüs yolu ile Kadıköy'e gitmemiz için çaba harcadılarsa da ben megafonla "Bizi sömüren sömürücü sınıf ve Demirel'e oy verenler Bağdat Caddesi'nde oturuyor" diye bağırdım. Yürüyüş kolunu Bostancı tren köprüsü altından Bağdat Caddesi'ne çevirdik.

Daha önce bizim yürüyüş güzergâhımızı kontrol eden ve önlerden haber getiren motosikletli arkadaşlar vardı. O sırada onlardan 'Abiler Suadiye'de büyük bir asker barikatı var' diye bir haber geldi. Bizler de 'Yapılacak bir şey yok, görelim bakalım' dedik ve bu arada bir öğrenci grubu da bize katıldı. Onlara fabrika gruplarının sonuna katılmalarını söyledik.

Suadiye'ye gelmiştik. 200-300 civarında bir asker barikatı, başlarında subaylar, süngü takmışlar bizi bekliyor. Bağırış, çağırışlarla askerlerin aralarından, yanlarından daldık. Asker kayboldu. O kalabalıktan sonra yan tarafa çekilip durdular. Yürüyüş kolu devam ediyor. Motosikletli haberciler yine kötü haber getirdi: 'Abiler, Kurbağalı dere köprüsünde önde yüzlerce polis, arkalarında sıra sıra askerler, geçmemiz biraz zor' dediler.

Biz bayram havasındayız. Tüm caddeden alkışlar alıyoruz ve bayraklar asıyorlar balkonlara. Megafonu Tekel'den bir arkadaşla değişerek kullanıyoruz, çünkü bağıra bağıra ses gidiyor."

Stadyumun önünde

"Şimdiki Fenerbahçe Stadyumu henüz yapılmamıştı ama çevresinde bir metreye yakın taş duvar vardı. Ayrıca içerisi mıcır denen küçük taşlarla dolu idi. Çok yorgunduk. Çoğu işçi sahaya girdi, duvarların üzerine oturdu. Tekel'in kadın işçileri, bizim fabrikasının kadın işçileri en ön saflardaydı. Kurbağalıdere köprüsü çok kalabalık, üzeri, sağı solu ve arkası sıra sıra polis ve asker dolu. Yaklaştık, polis ve askerin yöneticileri köprü üzerindeler, bize megafonla bir şeyler söylemeye çalışıyorlar ama protesto seslerinden bir şey duyulmuyor.

Ben onlara daha da yaklaştım. Şunu diyorlardı "Yaptığınız bu yürüyüş kanunsuz! Kırıp döküyorsunuz. Millet malına canına zarar veriyorsunuz." deyip bağıyorlar. Göğüs göğüse geldik polis şefiyle. Benim elimdeki sopayı almaya çalıştı. O anda üzerimize taş, sopa yağmaya başladı. Asker komutanın sesini duydum 'Bırak müdür adamı' diye bağıyor. Bizim işçi arkadaşlarla polis çatışmaya başladık.

Bir ara polis şefi "Ateeş!" diye bağırdı. Askerler de süngülerle bizlere vurmaya başladılar. Stadyumdan yoğun şekilde taş atıldığını görüyordum."

"Sadece uğultular duyuyordum"

'Bir ara yere düştüm. Sonra polislerin iki ayağımdan çekerek beni sürüklediğini ve kafamın kaldırım taşlarına çarptığını hissettim. Gözlerim karardı. Artık her tarafın karanlık olduğunu hissettim. Sadece uğultular duyuyordum.

Tahminim 2-3 saat sonra yine bağırmalar ve gürültüyle uyandım. Bir otobüsün içinde olduğumu anladım. Her tarafım kanlar içinde, gözlerimde, yüzümde kanlar kurumuştü. Yüzüm gergindi.

Benim gibi birçok işçi de vardı otobüste. Yoğun gürültü ve bizi özel arabalarla Numune Hastanesi'ne taşıyorlar. Acılar içindeyim. İğneler vurdular, bizi bayılttılar. Gece olduğunu gördüm gözlerimi açtığımda. Hastane koşuşundayız. Yataklarda çok sayıda yaralı var benim gibi. İnleme sesleri odanın içini tutuyor."

Cemile Hemşire'nin yardımı

"Bir ara tanıdık bir simayla yüz yüze geldim. 'Geçmiş olsun Yunus' dedi. Hatırlamaya çalıştım ve hatırladım. Beşiktaş TİP'ten Cemile Çerçel arkadaş. Cemile Hanım emekli bir hemşire idi. Kocasını Haldun doktordu ve ilçeye geliyordu. Beyaz önlüklü Cemile Hanım'ı orada görmek benim çok hoşuma gitmişti.

Cemile Hanım bana eğilerek 'Yunus, sessiz ol. Etraf sivil polis dolu. İyiyim diyen hastaları alıp götürüyorlar. Ben seni buradan kurtaracağım' dedi.

Bunca olaydan sonra Yunus'ta oturduğumuz evi, eşimi düşündüm. Cemile Hanım'a durumu yavaşça anlattım. Gözlerim yaşla doldu. O ara her yerim, kafam beyaz sargılar içinde çok zor konuşuyorum. Cemile hanım 'Seni buradan kaçıracağım, sabret'" dedi ve bir saat sonra geldi. Tahminim saat gece 01.00 gibiydi. Beni tuvalete ve hava almak için bahçeye çıkardı.

Bankta otururken yanımıza 15-16 yaşlarında çocuklar geldi. 'Geçmiş olsun' dediler. Cemile Hanım onların yabancı olmadıklarını, Haydarpaşa Lisesi'nden devrimci öğrenciler olduklarını ve beni eve götürmek için geldiklerini anlattı. Cemile Hanım kolumda tekrar koğuşa geldik. Biraz sonra yeniden bahçeye çıktık. Liseli çocuklar üzerime giysi giydirerek, hastane bahçesinin karanlık bir yerinden, duvardan atlattılar beni. Bir taksiyle beni eve bırakıp döndüler. Eşim benim halimi görünce ağlamaya başladı. Amcam oğlu da bizim evdeydi. Evdekiler olanı biteni bana anlattılar."

"Arananlar listesinde adım vardı"

"İstanbul ve Kocaeli'nde sıkıyönetim ilan edilmiş, DİSK yöneticileri tutuklanıyor, gazete ve radyolardan arananların isimlerini veriyorlar. Hanıma "Evde durmanın zamanı değil, toparlanalım" dedim ve tebdili kıyafet yapıp Yunus'tan trenle ayrılıp 1. Levent'teki partideki en iyi arkadaşım olan Ali Savaşeri'lerin evine gittik. Evdeki gazetelerde arananlar listesinde adımlı okuduk.

Artık benim tek amacım yakalanmamak. Daha henüz 6-7 aylık evliydim. Ali'nin babası rahmetliydi. Annesi Zeynep Teyze muhtarlık yapmış aydın bir CHP'liydi. Bizi konuk etti. Benim yaralarım pansuman yaptı. Eşimi çok sevdi. Ali Tıp Fakültesi 5. sınıf öğrencisi ve çok çalışkan bir partiliydi ve Mehmet Ali Aybar'a yakındı. Ali ve partili diğer arkadaşlar çok yardım ettiler bize. Hem ekonomik olarak hem de moral olarak. Bir ay kaçak yaşadık İstanbul'da

sosyete semtlerinde. Sonra İzmit'ten otobüse binip memleketimiz Çorum'a gittik. Bu arada Yaşar Kemal üstadın da çok yardımlarını gördük."

"Köyden dağlara çıktım"

"Artık köyümdeyim ve biraz daha iyiydim. Yaralarım iyi oldu. Ama 15. gün köye jandarma geldi. Beni arıyor. Ben dağlardayım. Köydeki arkadaşlarımla haber ilettim köye gelmemem için. Hanımın köyünde kaldım. Sonra aile ile vedalaşıp İzmir'e gitmek üzere Çorum'a geldim. Akrabaların yardımıyla otobüse bindim ve tutuklanma tehlikesinden uzaklaştım.

İzmir'de yine akrabalarımın yanında amcam oğlu İsmet'in evindeyim. Sonra DİSK İzmir bölge temsilciliğine gittim. Bir baktım bizim Murathan Bedel orada. Çok sevindim tabii. O bana "Sen genç bir adam-sın, boş durma. Kaynakçıydın, hemen seni Aliağa Rafinerisi'nde bir işe koyayım" dedi.

Sonraki günlerde Murat Abi ile Aliağa'ya inşaat sahasına gittik. Oralarda Devrimci Yapı-İş sendikası örgütlüydü. Beni sendika yöneticileriyle tanıştırdı. Sendika, ilgili taşeron firmada bana iş buldu, çalışmaya başladım. İşçi koşullarında kalıyoruz ve çoğu bilinçli işçiler. Ben de onlara yavaş yavaş ısınıp açıldım ve İstanbul'daki olayları anlattım. Bir, bir buçuk ay kadar çalıştım orada.

Bir sabah sendika başkanı Necmettin Giritlioğlu'nu vurduklarını öğrendik. Etraf ana baba günüydü. Yürüyüşler, protestolar yaptık inşaat sahası ve Aliağa'nın içinde. Bir iki gün sonra alacaklarımı aldım ve İzmir'e geldim. Hatırladığım kadarıyla üç ay geçmişti 15-16 Haziran'dan bu yana. DİSK yöneticileri ve tutuklu temsilciler mahkemeye çıkarılıyorlar, firari olan ben de temsilcilerle beraber beraat ediyordum."⁶⁰

16 Haziran akşamının şiiri

Hâlâ durur o akşam, belleklerinde, mayalanır durur, birlikte bakmanın derinliğiyle, önüne geçilmez coşkusuyla, birlikte yürümenin, bir ağızdan söylemenin güzelliğiyle bir şarkıyla, birlikte sahip çıkmanın bir öfkeye bir hesabı birlikte ödetmenin "düşen kalır, bırakın ağlamayı" demenin kutsal ve hüznünlü aleviyle yaşayıp durur o haziran akşamı.

Birlikte yaratılanı birlikte devşirip evlerine dönenlerin o haziran akşamı her sokağa çıkışları bir gerçeği belirtir: Yaşamın güç ve onurlu kavgasında omuz omuz olmak verimli bir ırmak gibidir, yeni tohumlar saçarak geçtiği tarlalara, yürekleri yeni zaferlerle doldurur. Ve birlikte duyulacak yeni sevinçlere kadar o haziran akşamı mayalanır durur.

Kemal Özer

17 Haziran Çarşamba

KUŞATMA ALTINDA DİRENİŞ VE SONRASI

Sonraki yıllarda anlatılan öykülerde direnişin ilk iki günü ön plana çıkarılsa da, işçiler işyerlerinde bir süre daha direndiler. Sıkıyönetim yetkililerinin tüm çabalarına rağmen 17 Haziran sabahı işbaşı yapılan işyeri sayısı fazla değildi. Yöneticilerin büyük bölümü tutuklansa veya aransa da fabrikalarda sendika temsilcilerinin kararlılığı ile işbaşı yapılmadı.

Anadolu Yakası'ndaki, ilk iki gün sonrasındaki baskıları Mehmet Karaca şöyle anlatıyordu:

“17 Haziran günü sabah Otosan'a geldiğimizde işbaşı yapmadık. Fabrika bahçesinde toplanarak gelişmeleri izlemeye başladık. Sıkıyönetim Komutanlığı'nun üst üste bildirimleri yayınlanıyordu. Toplu olarak fabrika dışına çıkmamız yasaklanıyor ve işbaşı yapmamız isteniyordu.

Gruplar halinde hepimiz radyolardan komutanlığın bildirimlerini takip ediyoruz. Fabrika müdürleri işbaşı yapmamızı istiyorlar ama herhangi bir zorlamaya da gitmiyorlar. Fabrikanın etrafında hâlâ askeri birlikler tankları ile bekliyor.

Oysa o gün için Taksim'e mitinge gidecektik. Bu durumda dışarı çıkmak olası değil. Ancak ne yapacağımıza tek başına değil, sendika veya diğer işyerleri ile irtibat kurarak beraber karar vermek düşüncesindeyiz. İşçiler iki günün yorgunluğunu ağaçların gölgesinde dinlenerek geçiriyorlar.”

“Hepinizi mitralyözle taratırım”

“Biz temsilciler bu konuları müzakere ederken fabrika ana kapısından içeri bir askeri cip girdi, fabrika müdürünün odasına yöneldi. Cipten inen bir tuğgeneral ve diğer bir subay müdürün odasına çıktılar. Biz ne olacak diye gelişmeleri beklerken, biz temsilcileri de görüşmeye çağırdılar.

Biz görüşmeye gittiğimizde, general kalkmış gitmek üzereydi ve bize ‘Derhal işbaşı yapın, asker duruma el koymuştur, emirlere uyun. Gösteri için, yürüyüş için dışarı filan çıkarsanız, şu tepeden hepimizi mitralyöz ile taratırım’ dedi.

Bu görüşme ayakta oluyor. Ben söze girerek, ‘Hükümet bizim haklarımızı gasp ediyor’ derken, Paşa, ‘Haklarınızı artık mahkemede, Anayasa Mahkemesi'nde ararsınız.’ Biz ‘Anayasa mahkemesi kararı yıllarca sürüyor’ deyince, Paşa yanındaki diğer subaya dö-

nererek, ‘Bunu not et’ diye bir talimat verdi ve bize de dönerek ‘İşbaşı yapın’ diyerek fabrikadan ayrıldı.

Biz müdürle baş başa kaldığımızda, ‘Biz bugün işbaşı yapmayız, diğer fabrikalarla görüşmeden bu konuda bir karar da vermeyiz’ dedik.”

Asker Singer Fabrikası içinde

“Müdürün odasından çıkınca diğer fabrikalarla temas geçmek için fabrikadan bir araba aldık. Bölgedeki diğer fabrikaların temsilcileri ile görüşmek ve birlikte bir karar vermek için ben görevlendirildim.

İlk önce Singer fabrikasına gittim. Kapıda askerler vardı. Sivil görevliye temsilcilerle görüşeceğimi söyledim. Biraz sonra içerden bir yüzbaşı, iki askerle geldi. Bu arada fabrika bahçesinde dolaşan bir işçi beni tanıdı. Yüzbaşı daha bana yaklaşmadan, ‘İçeride kısımlarda asker var, çalışmaya zorluyor, temsilcileri de zırlı tugaya götürdüler’ dedi.

Bu sırada yüzbaşı da bana yaklaşmış oldu. Ne istediğimi sordu. Yüzbaşının bana karşı gelişi hiç de iyi niyet taşııyordu. Ben de geldiğim araçtaki Otosan yazısını göstererek, fabrikadaki konumumu söylemeden, ‘Otosan'dan geliyorum diğer fabrikaların işbaşı yapıp yapmadığını araştırıyoruz’ deyince, ‘Burası işbaşı yaptı’ cevabını verdi.”

İş yavaşlatma eylemi

“Ben geldiğim araca binerek doğru Arçelik’e gittim. Arçelik işçileri bizdeki gibi fabrikanın bahçesinde gruplar halinde bekliyorlar. Onlarda da işbaşı yapılmış değil. Temsilcilerle durumu değerlendirdik. Onlar da sendikanın bölge temsilciliğine birini göndermişler. Giden kişi bölge temsilcisini göremeden geri gelmiş.

Arçelik temsilcileri ile şu sonuca vardık: ‘Bu gün işbaşı yapmıyoruz, yarın değişik kısımlardan birçok işçi, kimi ayaklarındaki şişmeleri, kimi çeşitli rahatsızlıklarını bahane ederek fabrika doktoruna veya viziteye çıkacak, istirahat almaya bakacak. Geride kalanlar da ağır çalışarak üretimi yavaşlatacak. İki fabrikanın bant sistemi olan bölümlerinde bu neredeyse üretimin durması demektir. Yarın sendikanın bölge ve genel merkezi ile tutuklanmayan yöneticilerden kimler varsa onlarla temas kurmaya çalışacağız.’

Ben fabrikaya döndüğümde işçiler işyerinden ayrılıp evlerine dönüyorlardı. Temsilcilerle durumu görüştük, Arçelik temsilcileri ile vardığımız görüş birliğini aktardım. Ertesi gün Genel Merkez’e gidip Genel Sekreter Ruhi Yümlü ile görüşeceğimizi söyledim. Hep beraber işyerinden ayrıldık.

Temsilcilerle, bu görüşme sırasında ‘Ne olur, ne olmaz bu akşam evlerimizde kalmayalım’ diye bir görüşme yapıp yapmadığımızı bugün hatırlamıyorum. Ama ben o akşam evimde kalmadım, eşimin yakınlarından bir ailenin evinde kaldım.”

Topkapı'dan MGK'ya telgraf

Sıkıyönetimin yasaklarına güvenen bazı işverenler, direnişe devam ettikleri gerekçesiyle DİSK sendikalarının örgütlü olduğu işyerlerinde temsilcileri işten çıkarmaya başladı. Topkapı'daki Maden-İş'in örgütlü olduğu fabrikalardaki işçiler bu uygulamaları Ankara'ya yolladıkları onlarca telgrafla protesto etti.

Bölgedeki dört fabrikanın anayasal direniş komitelerinin Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterliğine yolladıkları ortak telgraf şöyleydi:

*Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ne
Ankara*

“İşçi sınıfının sınıfsal ve Anayasal haklarını yok etmek için işbirlikçi iktidarın ve müttefiklerinin Mecliste gösterdikleri olağanüstü gayretleri izledik. Kesinlikle bilmelerini isteriz ki, emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin bu çabaları boşunadır. Devrimci işçiler olarak tarihi ve sınıfsal gücümüzden ve Anayasa'nın sosyal özünden aldığımız güç ve bilinçle sonuna dek direneceğiz.

*Auer, Bimak, Yapar Biraderler Elektrik Cihazları, Metalum, Erka işyeri anayasal direniş komiteleri adına: Cevdet Özdemir, Necmettin Güney, Artin Karabekmez, M. Cengiz Turhan, Cevdet Gün-doğdu.”*⁶¹

10 numaralı bildiriye tehdit

Direnişin 16 Haziran akşamı bıçak gibi kesildiğinin bir kanıtı da sıkıyönetimin bildirisiydi. Bir bölüm işyerindeki işçilerin sıkıyönetime meydan okurcasına direnişi sürdürmeleri üzerine Komutanlık 10 numaralı bildiri yayınladı. Bildiriye şöyle deniyordu:

1- Mahdut da olsa bazı işyerlerinde henüz normal çalışma düzenine geçilmediği haber alınmıştır.

2- İşçilerimizin bir an evvel işlerinin başına dönmele-ri, işverenlerin de bunu temin etmeleri tavsiye olunur.

3- Kanuni bir sebebe dayanmadan çalışılmayan gün-ler için işverenlerin yevmiye ödemeye zorlanamaya-cağı aşikârdır.

4- Sebepsiz çalışmayanlar, mani olanlar veya çalış-mayanlar hakkında gerekli kanuni işlemlerin ve toplu sözleşme hükümlerinin yürütülmesini bütün ilgililer-den rica ederim.

Türk-İş'in Bildirisi

Türk-İş yönetimi, yasa değişikliklerini kamu-oyu önünde ve eşit şartlarda savunamayınca, İstanbul'da yayınlanan yüksek tirajlı günlük gazete-lerde görüşlerini yayınlattı. Bildiri şu cümle ile başlıyordu:

“274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunlarında yapılacak değişikliklerin büyük milletimize ve işçilerimize yan-lış aksettirildiği ve gerçeklerin söylenmediği büyük bir üzüntü ile tespit edilmiştir.”

Yazıda işçilerin aşırı sol militanlarca sokağa dökül-düğü söyleniyor ve DİSK yöneticilerine Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaları öneriliyordu. İlanda hükümete gerekli tedbirlerin alınması için çağrı ya-pılıyor ve işçilere şöyle sesleniliyordu: *“Türkiye'yi kargaşalığa sürüklemek isteyenlere inanma, onların teşvik ve tahriklerine kanma. Bu hareketleri düzenle-yenler azınlıktadır.”*⁶²

TBMM'de sıkıyönetim görüşmeleri

Tarih: 17 Haziran 1970.
Günlerden Çarşamba: Saat 15.00

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin birleşik toplantısında, önce Başbakanlık tezkeresi okundu. Tezkerede şöyle deniyordu:

"Sendikalar Kanunu tadil tasarısı vesile ittihaz edilerek, bugün İstanbul ve Kocaeli illerinde önceden yapılmış tahrik ve alınan tertipler sonunda vuku bulan hadiselerin yatıştırılması sırasında, devlet kuvvetlerine karşı mukavemet ve amme tesislerini tahrip şeklinde tezahür eden hareketler, bir ayaklanma mahiyetini almış bulunduğundan, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 124 üncü maddesi gereğince İstanbul ili ile Kocaeli merkez ve Gebze ilçelerinde 16.6.1970 günü saat 21.00'den itibaren bir ay süre ile sıkı yönetim ilânı Bakanlar Kurulu'nca 16.6.1970 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Keyfiyetin Büyük Millet Meclisinin onanmasına sunulmasını arz ederim

Süleyman Demirel
Başbakan"

Tezkerle ilgili izahat vermek için kürsüye gelen İşçileri Bakanı Haldun Menteşeoğlu konuşmasına DİSK'i suçlayarak başladı:

"Muhterem arkadaşlarım, bu teşekkülün, yakın yıllar içinde kanunsuzluğu hepimizin malumudur. 1968 yılında altı fabrikanın işgali DİSK'in eseridir. 1969 yılında gene altı fabrikanın işgali DİSK'in eseridir. 1970 yılında dokuz fabrika DİSK'in teşvik ve tahrikleri ile işgal edilmiştir.

Şu halde bu teşekkül ideolojik, sol ideoloji temeline dayanan bir strateji ve taktiği her vesilede istismar yollarına başvurarak gayrimeşru metotlar kullanarak uygulayagelmıştır."

Menteşeoğlu, daha sonra Kemal Türkler'in 14 Haziran Merter Toplantısı'ndaki konuşmasını çarpıtarak ve söylenmemiş sözleri söylenmiş gibi göstererek kürsüden okudu. Menteşeoğlu, konuşmanın mahkeme tutanaklarındaki asıl metninde olmayan şu cümleyi de milletvekillerini ve senatörleri tahrik etmek için Türkler tarafından söylenmiş gibi göstermişti:

"Fabrikaların tahrip edilmesi ve dinamitlenmesi de eylem sırasında düşünülecektir."

Menteşeoğlu konuşmanın yeri ve tarihi konusundaki sorulara cevap vermeden olayların gelişmesini şöyle anlattı:

"15 Haziran günü DİSK'in teşvik ve tahriki ile birtakım müessif olayların cereyan edeceği tarafımızdan

istihbar edilmiş ve 14 Hazirandan itibaren askeri garnizon haberdar edilmek suretiyle, polis, jandarma ve asker üçlününün uyanık hale getirilmesi kararlaştırılmıştı."

Gerçek dışı beyanlar

Konuşmada gerçek dışı şu iddialar da yer almıştı:

"İstanbul yakasında bulunanların Silahtarağa elektrik fabrikasını tahrip ve imha ederek İstanbul'un hayatını felce uğratma kararını alıp, o istikamette yürüyüşe geçmişler, fakat vaktinde alınan tedbirlerle buna muvaffak olamamışlardır.

Birçoklarının bellerinde tabancalarının da bulunduğu hadisenin geliş noktalarında kendini göstermiştir.

Aldığımız istihbarata göre bunların cana, mala ve birtakım amme tesislerine tecavüz etmek, onları tahrip etmek kararında olduklarını öğrenmiştik. Zaten genel başkanları işçilere yapmış olduğu konuşmada bunları da söylüyor. 'Yıkacağız, tahrip edeceğiz' diyorlar. Sokaktan geçenler 'Halk savaşı başladı' diye bağıryorlardı. Ve ellerindeki pankartlar bunları ifade ediyordu.

Bu bir ayaklanmadır. İsyandır..."

Feyzioğlu: "İhtilal Provası"

Güven Partisi Başkanı Turhan Feyzioğlu, sözüne başlarken DİSK'i Marksçı-Leninci, komünist bir örgüt olarak niteledi. Feyzioğlu DİSK yöneticilerinin fesat merkezlerinin direktifleriyle, Türkiye'de akıllarınca bir proletarya ihtilalinin provasını yapmaya kalkıştıklarını ileri sürerek şunları söyledi:

"DİSK'in adındaki devrimci sözünü ihtilalci işçi sendikaları konfederasyonu diye tercüme etmek lazımdır. Bu örgüt açıkça söyleyelim, komünist ideolojinin savunucusu olan bir siyasi kuruluşa bağlıdır. Onun emrindedir. Bu örgüt Türkiye'de çalışma düzenini temelden yıkmak ve kaba kuvvetle, Türkiye'ye bilinen zulüm düzenini getirmek gayretindedir. Türkiye'yi bunlara teslim edecek misiniz?"

Bugün yapılacak şey, hürriyetçilerin ve bütün milliyetçilerin komünizme dur demek için el ele vermeleridir."

Feyzioğlu konuşmasını AP ve GP sıralarından gelen alkışlarla tamamladı.

İnönü'nün konuşması

CHP Grubu adına konuşan İsmet İnönü sıkıyönetim makamlarının önyargılarla araştırma yapmaktan kaçınmalarını ve işçilerin de haklı olduğu noktaların araştırılmasını şöyle istedi:

"Muhterem arkadaşlar, büyük kütlelerin harekete geçirilmesinde, asıl harekete geçen işçilerden bahsediyorum. Bu adamların, bu kadar çok toplanıp harekete geçirilmesinde hiç haklı taraf yok mudur? Hiç haklı taraf yok gibi sabit bir fikir ve peşin hükümlerle adalet aranamaz ve bulunamaz."

İnönü 30 günlük sıkıyönetim süresinin uzun olduğunu söyleyerek bu sürenin 15 güne indirilmesini teklif etti ve şu uyarıyı yaptı: *"İndirmez uzatırsanız türlü müesseselere ve uzun zaman tabii hayattan ayrılmış olan insanlara çok ıstırap, arzu edilmeyen duygular vermiş olursunuz. Bundan sakınmanız lazımdır."*

Ahmet Yıldız: "Hükümet acz içinde"

Tabii Senatör Ahmet Yıldız konuşmasının başında olayları yalnız işverenlerin gözüyle incelemenin doğru olmadığını belirterek *"Biz burada hem işçinin hem işverenin, tüm ulusun temsilcileriyiz. Bir tarafın avukatı değiliz"* dedi. Yıldız konuşmasına şöyle devam etti:

"Kışkırtmalar olmuş. Arkadaşlarım, sizler de okudunuz, büyük kışkırtıcıları... Bunları evvela iki sayın bakan yaptı. Önce komünist suçlamasını yaptılar, sonra DİSK'in kaldırılacağı anlamına gelen beyanları, sayın çalışma bakanı yaptı.

Dün bunları sağda solda yaparken ve yasada böyle hükümler varken, kışkırtmayı tek tarafa yüklemek haklı olur mu? Sonra DİSK yöneticileri Büyük Millet Meclisine gelmişler, bütün gruplarla temas etmişler ve Hükümetle de temas istemişler. Bize anlattılar, fakat hükümet kabul etmemiş.

Örgütü konuşmuyorsunuz, size ne söyleyeceğini dinlemiyorsunuz, sonra 'Komünistsin, dıştan emir alıyorsun' diye suçluyorsunuz. Bir defa konuşmak gerekmez mi? Kamu yönetimindesiniz ve o da resmi bir örgüttür, yasalar içinde bir örgüttür.

... Aslında sıkıyönetimi gerektiren bir durum olduğu inancında değiliz. Bir Hükümet aczi olduğu kanısındayız."

Yıldız'ın konuşması AP'li ve GP'li milletvekillerinin müdahaleleri ile sık sık kesildi.

Söz Demirel'de

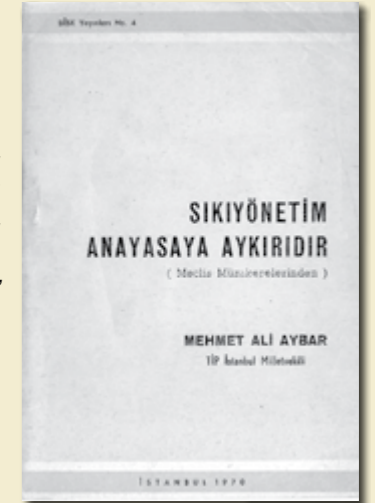
Feyzioğlu'nun bir kez daha söz almasından sonra Başbakan Demirel kürsüye geldi. Özellikle Rıza Kuas'ı ve Kemal Türkler'i suçlayan Demirel bu sendikacıların konuşmalarının aslını okumak yerine, kendi yorumunu şöyle anlattı:

"Burada sendikalar konfederasyonuna bağlı bir sendikanın genel başkanı ve bu konfederasyonun da genel kurul üyesi olan bir milletvekili, bu tasarı konuşulduğu zaman çıkmış, 'Bu kanunu çıkarırsanız Türkiye çalışma hayatını kana boğarsınız, kanlı hadiseler olur, ama bu tasarı ile Türk işçi hayatının elini kana bulamaya sevk etmektesiniz' demek istiyor.

Başka bir konuya gelelim, daha doğrusu bu konunun devamı olarak. 274 ve 275 sayılı kanunlar bu Parlamento'dan çıkarken DİSK Genel Başkanı söylüyor. Ne söylüyor? 'Eğer bu kanunlar çıkarsa 300 işyerinden birden genel greve gideceğiz, genel grevin ne olduğunu anlayacaklardır. Bu kanunlarla ilgili tasarılar gerçekleştiği takdirde, işyerinde kan gövdeyi götürecektir.'"

Oysa her iki sendika başkanının aylardır yaptıkları konuşmalarda "kan gövdeyi götürecektir" kelimeleeri hiç kullanılmamıştı. Demirel daha sonra altında TİP'in ve Dev-Genç yetkililerinin imzası bulunan bir bildiriye okudu.

Bunun üzerine TİP milletvekili Mehmet Ali Aybar *"Sayın Başkan, mensubu bulunduğum partiye sataşma var, söz istiyorum"* dedi. Ancak başkanın okuttuğu yeterlilik önergesi kabul edilince oturuma son verildi.⁶³

18 Haziran Perşembe

Silahtar: Sıkıyönetime rağmen direnişe devam

İki sıcak günün ardından fabrikalarda yaşananları Celal Alçınkaya'dan dinleyelim:

“17 Haziran’da sıkıyönetime rağmen direniş bazı işyerlerinde devam etti. Benim çalıştığım Rabak Fabrikası’nın yanı sıra Demirdöküm, Elektrometal ve Sungurlar’da da direniş sürüyordu. 18 Haziran’da fabrikaya garnizon komutanı geldi, yanında yüksek rütbeli subaylar ve emniyet görevlileri vardı. Beni çağırıp işçilere işbaşı yaptırmamı istediler. Ben de kendisine ‘Buyurun siz söyleyin de çalışsınlar’ diye cevap verdim. İstanbul Garnizon Komutanı Sadettin Canberk, ‘Neden çalışmıyorsunuz’ diye sorunca bütün işçiler ‘Kanun değişsin, yöneticilerimiz serbest bırakılsın’ diye cevap verdiler.

Komutan şaşırmişti. Beni ve diğer temsilcileri bir odaya kapatarak ‘tutuklu olduğumuzu’ söyledi, kapağı da iki er koydu. Bizi kapattıktan sonra yeniden işçilerle görüşmeye gitmiş ama işçiler yine işbaşı yapmamışlardı. Sonunda bizi serbest bırakmak zorunda kaldılar.

Cuma günü yine geldiler, bize bütün fabrikaların işbaşı yaptıklarını söylüyorlardı. Oysa biz Sungurlar’da ve Demirdöküm’de direnişin devam ettiğini biliyorduk. Direnişimiz sekiz gün sürdü. İşbaşı yapmadan evvel işverenle anlaştık. Ücretlerimizde bir kesinti yapılmayacak ve hiçbir arkadaşımız işten atılmayacaktı. Bu konuda anlaşmış ve teminat almıştık.

Bu arada benim tutuklanmam kararı çıkmıştı. Aynı şekilde Demirdöküm’den Turgut Alağaç ile Recep Akgül, Sungurlar’dan Orhan Adem Sevinç de bu olaydan dolayı gözaltına alındı. Ben ilk kez tutuklanıyordum, önce Maltepe’de yattık, daha sonra dava sıkıyönetim mahkemesinden olağan mahkemeye verilince, buradan sivil ceza evine gittik ve doksan gün sonra tahliye oldum.

Tutuklu iken de moralimiz yerindeydi. Ziyaret günlerinde işçiler kitle halinde cezaevine gelip bizi ziyaret ediyorlardı, aynı şekilde evlerimizi de ziyaret ediyorlardı. İhtiyaçlarımız bizim gibi işçi olan arkadaşlarımız tarafından karşılanıyordu.

Olay tam bir sınıf savaşıydı. 15-16 Haziran’ı böyle bir ortamda yaşamış olduğuma çok memnunum. Çünkü işçi sınıfı bize sahip çıkmış, haklılığımızı tespit etmişti”⁶⁴

Eyüp Savcısı Demirdöküm’de

Demirdöküm Fabrikası’nda sendika temsilcisi olan Turgut Alağaç Genel Direniş’in öncesi ve sonrası ile ilgili anılarını şöyle anlatıyordu:

“15-16 Haziran eylemi örgütlü bir hareketti. DİSK ve Maden-İş Sendikası’nın verdiği eğitimle işçiler bilinçleniyor, kendi haklarına sahip çıkmaya çalışıyorlardı, Mesela Fethi Naci, Süleyman Üstün ve daha birçok hocanın verdiği derslerden çok şey öğreniyorduk.

Biz fabrikadan dört kişi Merter’deki toplantıya katıldık. Binanın inşaatı tam olarak tamamlanmamıştı. Kemal Türkler konuştu, diğer fabrikalardan gelen işçiler konuştular. Bizim baştemsilcimiz Ali Koçak konuşmak istemedi. Onun da örgütlenmede ve mücadelede büyük emeği vardı, Allah rahmet eylesin... Ben çıktım konuştum.

Daha önce çeşitli makamlara telgraf çekmiştik. Eyleme karar verdik ve önce yürüyüşe katıldık. Bu işçi sınıfının tarihi yürüyüşüydü, büyük bir heyecanla yürüdük. Sonra da fabrikaya dönüp direnişe devam ettik. Hiçbir arkadaşımızın işten atılmaması için bunun garantisini istiyorduk.

Müdür, Eyüp Savcısı’ni getirmişti fabrikaya. Adı Kemal Şimşek’ti. Onu 1969’taki direniş sırasında yaptıklarından da tanıyorduk. Bu savcının, Mafya ile de ilişkisi olduğu söyleniyordu. Sonraki yıllarda bir telefon kulübesinden çıkarken meçhul birinin sıkığı kurşunla öldürülmüştü.”

Çaycı Yakup’un ilettiği haber

“Savcı bizi tutuklamak için geldiğini söylüyordu. O ara çaycı çocuk çay getirmişti, adı Yakup’tu. İşçilere mesaj götürsün diye onun yanında ‘Sayın Savcı, mademki bizi tutuklayacaksınız, bari izin ver evimize gidip, üstümüzü değiştirelim’ dedim. O da bana cevaben ‘Sizi ibretlik olsun diye böyle götüreceğim’ dedi,

Mesajım yerini bulmuştu. Dışarı çıktığımızda işçiler fabrika müdürünün etrafını sararak tükürük yağmuru tuttular. Üstü başı berbattı, rezil olmuştu. Savcı bizi götürmekten vazgeçti.

Daha sonra Avukat Alp Selek ile birlikte dört kişi Selimiye’ye gittik. Merter Toplantısı’nda konuşmuş olan beni ve Recep Akgül’ü tutuklayıp Kartal Askeri Tutukevine gönderdiler. Oraya gittik, ortalık bayram yeri gibiydi, moraller yerindeydi. Başkan Kemal Türkler ve diğer arkadaşlar bizi karşıladılar...”⁶⁵

İzmir’den Yükselen Ses

18 Haziran Perşembe günü işçiler, sıkıyönetimin ilân edilmediği İzmir’de eylem yaptı. Lastik-İş, Maden-İş ve Gıda-İş’e bağlı bazı işyerlerindeki işçiler bir gün için işlerini bırakarak İstanbul ve İzmit’teki direnişi destekledi. Maden-İş’in örgütlü olduğu Etitaş, Ak Döküm, Yumlu Makine, Tarih Tamir Atelyesi, Av Sanayii Atelyesi, Çolakoğlu Çember Fabrikası ve Tokez Yağ Keçeleri Fabrikası işçileri yasa tasarılarının geri alınması için Ankara’ya telgraf çekti.

Eyleme Lastik-İş’ten Nuralp Plastik Eşya, Kent Plastik Sanayii, Güneş Plastik, Yıldız Plastik ve Rençber Plastik Eşya işçileri katıldı. Gıda-İş’in örgütlendiği Tarih Yağ Fabrikası’nda da iş bırakıldı.

Ankara’da DİSK’e Saldırı

Saat 15.00’te 40-50 kişilik bir grup, Maden-İş’in Ankara Bölge Temsilciliği binasını bastı. Saldırganlar evrakları ve eşyaları tahrip etti ve iş aramak için gelen bir kişiyi hırpaladı.

• DEMİR - DÖKÜM FABRİKASI ÖNÜNDE ALINAN ASKERİ TEDBİR (Fotoğraf: İbrahim KÖRÖĞLÜ)

Maden-İş Ankara Temsilciliği tahrip edildi

DİSK, İzmir’de pasif direnişe geçti

Olaylarda yaralanan işçilerden biri daha öldü

CUMHURİYET HABER SERVİSİ

13 İyzerinde

Polisin cenazesi

19.06.1970, Cumhuriyet

Milliyet gazetesinin haberine göre baskıncılar “Kahrolsun komünizm”, “Yaşasın Türk-İş” ve “Yaşasın Türkeş” diye slogan atmışlardı. Polis, ancak saldırganlar dağıldıktan sonra olay yerine gelmişti.

Aynı saatlerde DİSK’in Ankara Temsilciliği’ne yine 40-50 kişilik bir grup saldırmıştı.

Bir arama öyküsü

Cengiz Turhan Maden-İş Genel Merkezi’nin polis tarafından aranmasını şöyle anlatmıştı:

“16 Haziran günü yürüyüş ve barikatları aşma çabası içinde yorulmuştum ama Kemal Türkler bana ‘Hemen genel merkeze gidin ve güvenilir bir grup arkadaşla sendikayı, saldırı ihtimali karşısında koruma altına alın’ talimatını verdi. Türkler polisin arama için DİSK’e ve Maden-İş’e geleceğinden emindi. Onun için benden tedbir almamı istemişti. Gerçekten geldiler, hepsi de yüksek rütbeli polisler: Amir, şef, komiser rütbesinde bir ekip.

Arama günü Türkler de ordaydı. Sendikanın kapıları kilitleydi. Kemal Türkler’den kapının açılmasını istediler. Türkler bu isteği reddetti ve şu cevabı verdi:

‘Ben bu sendikanın genel başkanayım, kapıcısı değil. Buradaki kovalar içinde zincirle birbirine bağlı bir sürü anahtar var. Hangi anahtarın hangi kilidi açacağını bilmem mümkün değil. İstiyorsanız buyurun siz hangi anahtarın, hangi kilidi açtığını deneyin ve kapıyı açın.’

Sonra uzun süren bir tartışma oldu. Kemal Türkler çok sinirlendi ve polise nispet yaparcasına ‘Kapı öyle açılmaz böyle açılır’ diyerek gerildikten sonra tek bir tekme ile koca kapıyı aşağı indirdi. Polisler içeri girip arama yaptılar ama bir şey bulamadılar.

Bu arada Şinasi Kaya ‘Siz silah bulacağınızı sanıyordunuz, Maden-İş’te böyle bir şey bulamazsınız’ dedi ve orada bulunan işçileri gösterdi: ‘İşte bizim silahımız bunlar.’

Polisler Kaya’nın bu sözlerini tutanağa geçirmek istediler. Şinasi Kaya zekice bir manevrayla ‘Bu söylediklerimi tutanağa geçirirseniz, biz imzalamayız, siz kendi tutanağınızı imzalar gidersiziniz’ dedi. O zaman tutanağa geçmeyen bu sözler, daha sonra polisler tarafından ayrı bir tutanakla savcılığa bildirilmişti.”⁶⁶

19 Haziran Cuma**Bilim adamları da yasayı eleştirdi**

1946 sendikaları kapatılmadan iki gün önce Muvaffak Şeref, Sendika gazetesine yazdığı bir yazıda bilim adamlarına “Ordinaryüsler, Profesörler, Doçentler, Doktorlar Neredesiniz?” diye seslenen çığlık gibi bir yazı yazmış ve bilim adamlarını yardıma çağırılmıştı. 1946’da bilim adamlarından bir ses çıkmamıştı ama 1970’in öğretim üyeleri görüşlerini kamuoyuna duyurdu.

19 Haziran günü siyasal bilgileri ve hukuk fakültelerinde görevli 12 profesör, 12 doçent ve 28 asistanın imzaladıkları ortak bildiri ile yasa değişikliğine karşı çıktılar. Bildiride şöyle deniyordu:

“Getirilmek istenen değişiklikler sendika kurma hakkını önemli ölçüde kısıtlamakta, işçilerin istedikleri sendikaya üye olma özgürlüğünü ortadan kaldırmakta, siyasal iktidarın çıkar ve görüşlerine ters düşen sendikaların, güdümlü sendikalar aracılığıyla baskı altında tutulmalarına imkân hazırlamakta, grev ve toplu sözleşme haklarını işlemez duruma getirmektedir.”

Grev hakkı askıya alındı

Sıkıyönetim Komutanlığı’nın 19 Haziran tarihli 13 sayılı bildirisinde grev hakkının kullanımı, şu cümlelerle yasaklanmıştı:

“275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanunu’nun 20. maddesinin 13. fıkrası gereğince sıkıyönetim bölgesindeki bütün işyerlerinde grev ve lokavt yetkilerinin kullanılması sıkıyönetim süresince askıda bırakılmıştır. Aksine hareket edenler hakkında aynı kanunun 29. maddesi ile ilgili diğer mevzuat hükümlerinin tatbik edileceğinin bilinmesini rica ederim.”

29. madde kanunsuz grev sayılan durumları tanımlıyordu. Komutanlık diğer bir bildiri ile toplu sözleşme görüşmelerini de izne bağladı.

Fiili harekete “ateş emri”

Sıkıyönetim Komutanlığı’nın 14 numaralı bildiri- si çok sertti. Bildiride Türk Silahlı Kuvvetleri’ne yönelen tecavüz ve fiili hareket durumunda silah kullanma izni veriliyordu: Bildiriye göre askeri birliklere 25 metreden daha yakın bir mesafeye yaklaşanlara ateş açılacaktı.

Gözaltına alınanlar

19 Haziran günü TİP’in İstanbul İl Merkezi ile Sarıyer ve Gaziosmanpaşa ilçeleri, Aksaray’daki Devrimci Doğu Kültür Ocağı lokali, Teknik Üniversite öğrenci yurdu polis tarafından arandı. Altı TİP’li ve sekiz sendikacı gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında TİP’ten Moris Gabbay ve Avukat Hüsni Özdemir vardı. Profilo’da tutuklanan altı kişi işçileri direnişe yönlendirmekle suçlanıyordu.

İzmit’te aralarında Hakkı Öztürk’ün, Serçip-İş’ten Remzi Çakar’ın da bulunduğu 23 sendikacı ve işçi gözaltına alınmıştı. Gözaltına alınanların dördü Rabak’tan, diğer dördü Türkkablo’dandı. Otosan’dan 60’ın üzerinde işçi, sendika ve ünite temsilcisi ile lokal yöneticisi gözaltına alındı. Ağır işkencelerden sonra bir kısmı tutuklanarak Kartal Maltepe Askeri Cezaevi’ne konuldu.

Hakimler ve avukatlar

19 Haziran’da kurulan sıkıyönetim mahkemesinde başkan Tuğgeneral Mehmet Harput idi. Duruşma yargıçlığı görevini Hakim Yarbay Muzaffer Başkaynak yerine getiriyordu. Hakim Yüzbaşı Hamdi Öncüoğlu üye idi. İddia makamında askeri savcı olarak Hakim Yarbay Hakkı Erkan ile Hakim Yarbay Kemal Coşkun oturuyordu.

Mehmet Harput, 16 Haziran günü işçileri Mecidiyeköy’de durdurmak üzere görevlendirilen komutandı.

Davada DİSK yöneticilerini ve tutuklu işçilerin savunmasını üstlenen avukatlardan Muvaffak Şeref ve Mehmet Ali Aybar, 40’lı yıllardan bu yana sol mücadelenin içinde bulunan kişilerdi. Alp Selek Hukuk Dairesi müdürüydü. Muammer Güngör, Selahattin Ünlü ve Enis Coşkun merkez kadroda avukat olarak görev yapıyorlardı. Erdoğan Şengezer, Şinasi Yeldan, Turgut Kazan ve Rasim Öz Maden-İş’in bölge temsilciliklerinde görevli avukatlardı. Nebil Varuy, Faik Muzaffer Amaç, Nermin Aksın, Turgan Arınır, İlhan Baykent, Ayşe Sel, Sezai Demircioğlu, Ümit Tanyeli, Suha

Çilingiroğlu ve Ali Yaşar dönemin demokrat ve sol görüşleri ile tanınan avukatlarıydı. Avukatlardan Demir Özlü aynı zamanda bir yazar, Yunus Koçak 1965-1969 döneminde TİP milletvekiliydi.

Bu kadroya daha sonra Halit Çelenk, Necati Ertürk ve Metin Aktan da katıldı. Müşür Kaya Canpolat, Güney Dinç, Osman Fuat Toprakoğlu, Oktay Türe ve İbrahim Türk sonraki günlerde savunma ekibine dahil oldu. Baronun bilgili ve mücadeleci avukatlarından oluşan bu 29 kişilik “A Takımı” duruşmalar sırasında savcılara ve hâkimlere kök söktürdü.

20 Haziran Cumartesi**Uluslararası dayanışma**

DİSK’in 1317 sayılı yasaya karşı direnişi Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu (ICFTU) tarafından da desteklendi. Maden-İş’in bağlı olduğu Uluslararası Metal İşçileri Federasyonu (UMİF: IMF) temsilcisi A. Dannenberg ve Kimya-İş’in bağlı olduğu Uluslararası Kimya İşçileri Federasyonu temsilcisi M. Witt Ankara’ya gelerek temaslarda bulundu. Heyette Batı Almanya’daki metal işçilerinin örgütü IG Metall’den Dr. Fritz Opel de vardı.

Heyet, Bülent Ecevit, AP Senato Grup Başkanı Şeref Kayalar, Milli Birlik Grubu yöneticileri ve bazı bilim adamları ile görüştü. Yabancı sendikacılar tasarının özgür sendikacılık anlayışına ve Türkiye’nin imzaladığı uluslararası sözleşmelere aykırı olduğunu vurguladı.

Heyet üyeleri, tasarının, özgür sendikacılık anlayışına ve Türkiye’nin de imzaladığı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerine aykırı düşüğünü, tasarının kanunlaşması halinde Türkiye’nin önemli ölçüde itibar kaybına uğrayacağını açıkladı. Gözlem heyetindeki sendikacılar bu görüşlerini, hazırlayacakları bir raporla, ILO’ya, tüm uluslararası sendika birlik ve federasyonlarına bildireceklerini söylediler

Tunç: “Avrupalılar ihtilalci”

Halil Tunç yabancı sendikacıları taraf tutmakla suçlarken şunları söyledi:

“Sendikalar Kanunu’nda yapılmak istenen değişikliklere karşı çıkan uluslararası maden, kimya ve basın işçileri sendikalarının memleketimize gelen temsilcileri daha önce de Türk-İş’e karşı olduklarından, DİSK tarafından kasıtlı olarak çağrılmışlardır. Mesela yabancı sendikacılar, Türkiye’deki temaslarda bizimle görüşme gereğini dahi duymamışlardır.

Yurdumuzu ziyaret ederek fetvalar veren bu sendikacılar, Avrupa’da sendikaların amacının uzlaşmak bilmeyen bir sınıf mücadelesi olduğunu öne süren, şiddet yanıyla siyasi güç elde etmek için işçi sınıfının ihtilalci yönden bilinçlendirmelerini savunan ve bu amaca hizmet eden sendikacılarıdır.”

Dr. Fritz Opel’in cevabı

IG Metall yöneticisi Fritz Opel’in Tunç’un eleştirilerine verdiği cevap çok sertti:

“Bir kere, Bay Tunç’un fikrini bildiğimiz için bu demeci ICFTU’yu şaşırtmamıştır. Kendisinin uzun zamandan beri, yabancı kaynakların paraları ve desteğine bağlı ve uygun hareket ettiği bizlerin malumudur.

Bay Tunç, Türkiye’de sendikacılık yapmaya layık bir kimse olmadığını ortaya koymuştur. Bay Tunç tasarımı müdafaa ederken Batı sendikalarını tenkit etmiş, bu konuda örneklerle geniş bilgi vermiştir. Bay Tunç’un yürek acısı zavallılığı, Türk-İş’teki durumunu, Almanya, Belçika, İngiltere ve Avusturya’ya benzetmek isterken, yaptığı büyük uydurmada kendini göstermektedir. Adı geçen bu ülkelerin hiçbirinde sendikalar kanunu diye bir kanun yoktur. Böyle şeye en ufak bir teşebbüs olsaydı, protesto hareketine yüz binin üstünde işçinin katılacağından şüphe edilemez.

Türk-İş’in dışında sendikaların işlemesine kanunla müdahale etmesini isteyen konfederasyon bulunamaz dünyada. Ne tarihte ne de günümüzde bir örnek

yoktur ki, Türk-İş'in Türk işçilerine ve DİSK'e kadar kendini üye sendikalara zorla kabul ettirmek istediği bu tasarımı haklı çıkartabilsin" ⁶⁷

Dayanışma telgrafları

Meclisteki kanun tasarıları ile ilgili olarak uluslararası teşekküller Türk-İş ve Hükümet üzerindeki baskılarını sürdürdü. Uluslararası Gıda Sanayii İşçileri Federasyonu Genel Sekreteri D. Gollin, Türk-İş Başkanı Seyfi Demirsoy'a çektiği telgrapta tasarıdan vazgeçmesini istiyordu. D. Gollin'in telgrafında şöyle deniyordu:

"Üyemiz olan sendikaların haklarını kısıtlayan ve uluslararası alanda kazandığımız hakları açıkça ihlal eden sendikalar kanunu tasarısını desteklemekten hemen vazgeçmenizi, Uluslararası Gıda İşçileri Federasyonu olarak şiddetle talep ediyoruz. Türk-İş'in hükümetin desteğine ihtiyaç duymadan ayakta kalabileceğini sanıyorduk. Sendika işlerine müdahale konusunda, hükümetin gücünü artırırsanız, bu uzun vadede sendika hareketini ve demokrasiyi tehlikeye sokar ve sizin sağlamak istediğiniz kısa vadeli çıkarlarınız, bu tehlikeyi göze almaya değmez."

Amerikan Birleşik Otomobil İşçileri Sendikası (UAW) işçi liderlerinin tutuklanması nedeniyle hükümeti eleştirmişti. ⁶⁸

Bant kayıtlarının bulunması

20 Haziran'da polis Merter'deki DİSK genel merkezinde arama yaptı. Arama sırasında baca deliğinde 14 Haziran toplantısının teyp bandı kayıtları da bulundu. Bu kayıtlar sıkıyönetim savcılarının iddianamesinde bütün ayrıntıları ile kullanıldı. Aynı gün Maden-İş Gazetesi'nin yayınlanması yasaklandı.

CHP Milletvekili Celal Kargılı'nın, yetkili kurulların direniş ile ilgili sorunların tartışılmasını istemesi CHP'yi karıştırdı. Parti Meclisi olayı görüşükten sonra İnönü ve Ecevit'in karşı çıkması üzerine yeni bir karar alınamadı.

21 Haziran Pazar

Fabrikalar yine de direniyor

Sıkıyönetim bildirimlerindeki tehditlere rağmen bazı işyerlerindeki direniş devam etti. 21 Haziran'da Türk Demirdöküm Fabrikası'nda pazar günleri bakım yapan 50 kişilik ekip çalışmadı. Hafta tatili nedeniyle gündüz vardiyasında çalışan işçilerin

gelmediği fabrikalarda gece vardiyasında çalışması gereken işçiler de işbaşı yapmadı.

Eylemler 21 Haziran'da Türk Demirdöküm, Derby, Sungurlar ve Özkardesler Cıvata fabrikaları dışındaki işyerlerinde sona erdi. Zırlı birliklerce kordon altına alınan bu fabrikalarda çalışan işçiler 22 Haziran günü işyerine gelmekle birlikte işbaşı yapamadılar. Bu arada sıkıyönetim, işyerinde işçileri işbaşı yapmamaya teşvik ettikleri gerekçesiyle 15 işçiyi gözaltına aldı.

Sıkıyönetim yetkilileri, fabrikalara geliyor diğer fabrikalarda işbaşı yapıldığını söyleyerek işçileri çalışmaya zorluyordu.

22 Haziran Pazartesi

İzsal'da yasal grev çadırı söküldü

Direniş başladığında Topkapı'daki İzsal Döküm Fabrikası'nda yasal sürece uygun olarak Nisan ayında başlatılmış bir grev devam etmekteydi. İzsal işçilerinin bir bölümü yürüyüşlere katılırken bir bölümü de fabrikanın önüne kurulan grev çadırındaydı.

Sıkıyönetim görevlileri işbaşı yapmayan fabrikaların işçilerini çalışmaya zorlarken İzsal'a da geldi. Elleri grev yetkisinin askıya alındığını belirten bildiri de vardı. Ancak işçiler kanuni haklarının neden askıya alındığını anlayamadılar.

İşçiler, kapıya gelen gazetecilere, grevin yasal olduğunu ve askıya alınma durumunda işverenin avantajlı durumla geçeceğini ve tüm ürünleri dışarı çıkaracağını söylediler. Ancak sıkıyönetim görevlileri grevi kırmaya kararlıydı.

Temsilci Mevlüt'e ağır işkence

O gün İzsal'da görevli olan I. Bölge organizatörü Hanifi Öztürk, grevin nasıl sona erdirildiğini şöyle anlatmıştı:

"Ben o gün grev yerindeydim, iki oğlum da yanımdaydı. Gün batmış akşam karanlığı çöküyor, biz de çadırları toplamaya hazırlanıyorduk. Tam da bu sırada bir cemse dolusu asker geldi. Başlarında bir albay vardı. Albay arabadan iner inmez 'Bu grevin sorumlusu kim?' diye sordu. 'Benim' dedim. Bana hiçbir şey sormadan erlere emirler yağdırdı. 'Sökün çadırları; karşı çıkanları da arabalara alın!'

Karşı çıkılacak bir durum yoktu. İşçilerden sakın ve sabırlı olmalarını istedim. Bir temsilcimiz vardı, saf ve temiz bir çocuğu Mevlüt... Mevlüt askerlerin her şeyi kırıp atmasına dayanamamıştı, 'Yazıktır!. Yapmayın!' dedi. Mevlüt'ün üslubu sertti. Albay, 'Alın bunu arabaya!' emrini verdi.

Mevlüt bir hafta sonra salıverildi. Nasıl bir sorgu, nasıl bir işkence, nasıl bir gaddarlıksa!... Bu genç ve yürekli insan aklını yitirmişti, bir daha da iflah olmadı..."

Mevzuata uygun olarak başlatılan bir grevi sürdüren İzsal işçileri direnişlerine bir süre daha devam etti. İzsal işvereni 25 Haziran'da gazetelere ilân vererek işçilere işbaşı çağrısı yaptı. Temmuz ayı içinde toplu sözleşmenin imzalanması ile grev ve direniş sona erdi.

Aybar'ın gensorusu

Sıkıyönetimin TBMM'de tartışılması sırasında, iktidar ve yandaşı partilerin sözcüleri DİSK'i ve yöneticilerini belgelere dayanmadan suçlamışlardı. TİP İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Aybar Meclis toplantısında kamuoyunu yanıltıcı beyanlarda buldukları için başbakan ve içişleri bakanı hakkında Anayasa'nın 89. maddesi uyarınca gensoru açılmasını istedi.

Mehmet Ali Aybar'ın gensoru önergesi Millet Meclisi'nin 22 Haziran 1970 tarihli birleşiminde tartışıldı. Aybar Millet Meclisi kürsüsünden yaptığı konuşmada Başbakan Demirel'in ayaklanma ile ilgili beyanlarına şöyle cevap verdi:

"Değerli milletvekilleri, şimdi hükümet der ki, 'Bu bir ayaklanma idi'. Ayaklanma, bizim bildiğimiz kadarı ile memleketin bir bölgesinde gittikçe genişlemeye istidat gösteren ve amacı hükümeti devirmek olan ihtilalin bir ilk adımını teşkil eder. Ayaklanma bu demektir, ayaklanma fiili bir durumdur.

Anayasamız da bunun üstüne basmış; demiş ki, ayaklanma olursa veya vatan veya cumhuriyet aleyhinde fiili ve gerçek bir teşebbüsün vukua geldiği müşahade edilirse... Demek ki, Anayasamız fiil aramış, laf değil. Ayaklanma da laf değildir, fiildir. Ayaklanma yapmaya kararlı kimseler, ayaklanmanın taktiğini ve stratejisini de hazırlarlar. Yürüyüş kolu nizamında ayaklanma yapılmaz. Malûm ve zahir kuvvetlerin karşısına pankartlarla, sopalarla çıkılmaz. DİSK'in merkezinde ve şubelerinde aramalar yapılmış ve ne silah ne de patlayıcı madde bulunmuştur". ⁶⁹

24 Haziran Perşembe

Bağımsız Sendikalar Forumu

Türk-İş ve DİSK dışında olan altı sendika, Meclis'te kabul edilen yasayı protesto için bağımsız sendikaları bir forumda toplanmaya davet etti. "Bağımsız İşçi Sendikaları Genel Direniş Komitesi" olarak örgütlenen sendikaların forumu Ankara'da bir düğün salonunda yapıldı. Forumu katılan sendikacılar ile bilim adamları, 274 sayılı yasayı değiştirmek isteyen tasarının Anayasa'ya aykırı olduğunu, ayrı ayrı maddeler halinde üzerinde durarak açıkladılar. Çalışmaları Rıza Güven (Tekstil), Şadi Uğur (Petkim-İş), Nevzat Köksal (Karayol-İş), Özcan Kesgeç (Sosyal-İş) ve Yaşar Altınay'dan (Teknik-İş) oluşan bir komite yürütüyordu.

Sabri Tıgılı'nın yönettiği forumda sendikalar adına Mehmet Kılınç, Rıza Güven, Özcan Kesgeç, İsmail İnan ve Sadık Özkan konuştu. Üniversiteler adına Muammer Aksoy, Cahit Talas, Bahri Savaş, Mukbil Özyörük ve Alpaslan Işıklı söz aldı. CHP adına Fikret Gündoğan'ın yaptığı konuşma, bu partinin tasarı konusundaki tutumunun 180 derece değişeceğini işaretini veriyordu. Uluslararası Maden İşçileri Federasyonu (UMİF) Genel Sekreter Yardımcısı Alfred Donnenberg de yasayı eleştirenler arasındaydı. Toplantıya tabii senatörlerden Ahmet Yıldız, Şükran Özkaya, TİP adına Şaban Yıldız ve Fatma Hikmet İşmen, DİSK Ankara Bölge Temsilcisi Uğur Cankoçak, Maden-İş II. Bölge Temsilcisi Halil Birlikseven ve Alman sendikacı Dr. Fritz Opel de katılmıştı. Forumun sonunda şu tespitleri ve talepleri içeren bir bildiri hazırlandı:

- Sıkıyönetim altında kanun yapma eğiliminden vazgeçilmeli, askeri yönetim derhal kaldırılmalıdır.
- 274 sayılı sendika kanununun TBMM'den geçmiş bu şekli derhal geri alınmalı, bilim adamları, DİSK, Bağımsız Sendikalar Direniş Komitesi ve Türk-İş'ten eşit sayıda seçilecek bir komisyonda yeniden gözden geçirilerek yeni bir tasarı hazırlanmalıdır.
- Türk işçisinin haklı uğraşında kendileriyle aynı mücadeleyi veren gençlik, basın, üniversite ve mesleki kuruluşlarla işbirliği sürdürülecektir.
- Türk-İş'in uluslararası sendika örgütlerinden çıkartılması için bu örgütlere başvurulacaktır.
- Türkiye çapında komiteler kurularak genel bir boykota gidilecektir. ⁷⁰

25 Haziran Pazar**Türk-İş'in ICFTU'dan ihracı girişimi**

Direnış sonrasında uluslararası sendikal kamuoyu büyük ölçüde Türk-İş'in aleyhine dönmüştü. Bu arada gazetelerde Türk-İş'in ICFTU'dan (Uluslararası Hür Sendikalar Konfederasyonu) ihrac edileceği yönünde haberler çıkmıştı. Halil Tunç bu haberlerin aslının olmadığını ileri sürdü.

Türk-İş yönetimi yasada değişikliğinin gerekçelerini işçilere anlatmak için Temmuz ayının ilk yarısında Bursa, Samsun, İzmir, Adana ve Kayseri'de bölge mitingleri düzenleme kararı aldı.

26 Haziran Pazartesi**Tağmaç yüksek rütbeli subaylarla toplantı yaptı**

Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın çeşitli ordu birliklerinde ve kurumlarda görevli yüksek rütbeli subaylarla yaptığı olağandışı toplantıda olaylar görüldü. Bazı gazetelerde bu toplantıda generallerin, askeri birliklerin işçilere kullanılması konusunda rahatsızlıklarını ilettikleri yazıldı.

Toplantıda Tağmaç, komutanlara ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini de anlattı. Toplantının bir askeri müdahale söylentisinin yaygınlaştığı bir döneme rastlaması, siyasi çevrelerde farklı yorumlara yol açtı.

Üst rütbeli subaylarla yapılan toplantının hemen ertesinde Milli Güvenlik Kurulu toplandı. 27 Haziran'da yapılan toplantıda sıkıyönetimin ilk 10 gününün sonuçları değerlendirildi.

27 Haziran Salı**TİSK'in açıklaması**

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Genel Başkanı Halil Kaya yaptığı bir basın toplantısında 15-16 Haziran olayları ile ilgili görüşlerini şöyle açıkladı:

"Biz 274 ve 275 sayılı kanunları değiştiren tasarının bazı maddelerine karşıydık. Geçen basın toplantımızda çalışma hayatının ana kanunlarını değiştiren bu tasarıların meclislerde bulunduğunu, Komisyon'da yapılan görüşmelerin ümit verici olmadığını söylemiştik. Ayrıca çalışma hayatını ilgilendiren kanunların Türkiye gerçekleri dikkate alınarak çıkarılmaması halinde çalışma barışının tehlikeye düşeceğinden endişeli olduğumuzu belirtmiştik.

*Bütün bu söylediklerimiz dikkate alınmadığı için İstanbul'da bilinen olaylar olmuş ve kardeş kanı dökmüştür. Türk olarak hepimizi üzen bu olayların bilânçosu anarşistlerin lehine olmuştur."*⁷¹

27 Haziran'da İngiltere'nin büyük sendikalarından AEU (Birleşik Mühendislik ve Elektrik İşçileri Sendikası) ve TWGU (Ulaştırma ve Genel İş Sendikası) yayınladıkları bildirimlerle DİSK'i desteklediklerini açıkladı.

28 Haziran Çarşamba**Avukatlara gözdağı için 17 saatlik gözaltı**

29 Haziran günü başlayacak duruşmalarda izlenecek taktikleri belirlemek için dört avukat DİSK genel merkezinde toplandı. Alp Selek, Muammer Güngör, Nermin Aksın ve Ali Yaşar yapacakları savunmanın ana hatlarını görüşürlerken polisler binayı bastı. Polisler avukatları gözaltına alırken hukuk kitapları ve dosyalar da "suç delili" olarak emniyete götürüldü. Avukatlar 17 saat gözaltında tutulduktan sonra serbest bırakıldı. Avukatlar bu olayı İstanbul Barosu'na, Barolar Birliği'ne ve Genel Kurmay Başkanlığı'na gönderdikleri bir yazı ile protesto etti. Yazının son cümleleri şöyleydi:

"17 saat nezarete kaldıktan sonra ertesi gün hazırlıksız yapılacak bir savunmanın müvekkillerimizin haklarının korunmasına ne derece yarayacağını yüksek takdirlerinize bırakıyoruz. Bize reva görülen kanunsuzluğu protesto ederiz."

Bu yazı üzerine Türkiye Barolar Birliği Başkanı Faruk Erem, devlet yönetimine ve sıkıyönetime başvurarak sanıkların avukatları ile görüşmelerinin sağlanmasını istedi.⁷²

29 Haziran Perşembe**Gözaltı süresi yasal süreyi aştı**

1970 yılındaki geçerli yasalara göre bir kişi en çok 24 saat gözaltında tutulabilirdi. Ancak işçiler ve sendika liderlerinin gözaltı süreleri 12 günü aşmıştı. Çeşitli kışlalarda gözaltında tutulanların yakınları ve avukatları ile görüşmesi de engellenmişti.

Gözaltında bulunanlar, Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 25-27 Haziran tarihlerindeki yazıları üzerine 29 Haziran'da 1 Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi önüne çıkarıldı. Mahkeme heyeti ifadelerini aldıktan sonra tüm sanıkların tutuklanmasına karar verdi.

Avukatlar, tutuklanma kararına karşı en yakın askeri mahkeme olan 1. Ordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi'ne itiraz dilekçelerini verdi. Askeri Savcı Oktay Sedef itirazları haklı gördü ve sanıkların salıverilmelerini istedi. Ancak Askeri Mahkeme tutukluluk durumunun devam etmesi kararını aldı.

30 Haziran Cuma**275'i değiştiren tasarı gündemden düştü**

274 sayılı yasanın değiştirilmesine karşı işçi sınıfının gösterdiği duyarlılık ve direnç sonrasında

TBMM'nin geçici komisyonunda görüşülen ve 275 sayılı yasada da önemli değişiklikler öngören tasarı rafa kaldırıldı ama komisyondan çekilmedi. Bu tasarı işverenlerin lokavt ilân etmesini kolaylaştıran ve toplu sözleşmenin uygulanmaması nedeniyle yapılan hak grevlerini kısıtlayan hükümler içeriyordu.

Komisyon üyelerinin ve Türk-İş yöneticilerinin kamuoyundan gizli bir şekilde yürüttükleri çalışmalar nedeniyle bu tasarının maddeleri hakkında edinilen bilgiler kısıtlı kalmıştı.

Fabrikalarda baskı ve zulüm

Cumhuriyet gazetesinin 29 Haziran 1970 tarihli nüshasında çıkan bir haberde işçilere yapılan baskılar tüm yönleriyle anlatılıyordu.

Bu baskılar şunlardı:

- Fabrikalarda üç işçinin bir araya gelip konuşması, tezgâh aralarında dolaşan memurlar tarafından engelleniyordu.
- İşçiler üyesi olduğu sendikalardan istifaya zorlanıyordu.
- Bazı işverenler işçiyi tazminatsız çıkardıktan sonra tekrar sıfır kıdemle işe başlamış gibi gösteriyordu.
- İşçiler karakollara gönderilmek ve dövürülmekle tehdit ediliyordu.

Gazetede haber metni şöyleydi:

"İşçiler DİSK'e bağlı sendikalardan istifaya zorlanıyorlar. Genel direniş ve sıkıyönetim ilânından sonra DİSK'e bağlı sendikaların söz sahibi oldukları işyerlerinde başlayan gruplar halindeki işçi çıkarması, birkaç günlük bir aradan sonra yeniden

başladı. Pazartesi günü pasif direnişin devam ettiği Derby'den 15 işçinin iş akdi feshedilmiştir. Aynı gün Otosan'da birkaç işçiye daha ihbar ve kıdem tazminatları verildiği bildirilerek çıkışlarını imzalamaları istenmiştir.

İşverenler tarafından işçi kesimine ulaştırılan söylentilere göre DİSK'e bağlı işçilerin, bağlı oldukları sendikalardan istifa etmedikleri takdirde işçi çıkarılmaya geniş bir şekilde devam edilecektir.

Resmi kaynakların yaptıkları açıklamalara göre, çıkarılan işçi sayısı 315 civarındadır. Ve bunların bir kısmı istifa etmiş, bir kısmı askere alınmıştır.

Ancak, sendikalar ve işçi çevresi bu açıklamanın doğruyu ifade etmediğini, çünkü istifa eden işçilerin tutuklanmak ya da ihbarsız, tazminatsız çıkarılmak, dövülmek tehdidi ile zorla istifa kağıtlarını imzaladıklarını, ayrıca ihbarsız ve tazminatsız çıkarılan 10-15 senelik bazı işçilerin tekrar kıdemleri sıfırdan başlatılmak üzere işe alındıklarını iddia etmektedirler.

Yine işçi kesiminden gelen haberlere göre, fabrikalarda DİSK'e bağlı sendikalar aleyhinde geniş bir kampanya açılmıştır. Fabrikadaki idarecilerin ve ustabaşlarının, DİSK'e bağlı sendikaların komünist oldukları şeklinde konuşmalar yaptıklarına dair za-bitların mevcudiyetinden bahsedilmektedir.

Sendikal faaliyetlerde aktif olan işçiler çıkarılmalarından sonra, diğer işçilerin zorla DİSK'e bağlı sendikalardan istifa ettirildikleri, kabul etmeyenlerin çıkarılması yönüne gidildiği ve hatta işçilere topluca cenazeye gitme izni verilerek bağlı oldukları sendikadan istifa etmek üzere gönderildikleri söylenmektedir.

*Çok sayıda işçinin çıkarıldığı ve baskının fazlaca olduğu bazı fabrikalar işçilerin öğlen yemekleri de dahil üç kişinin bir araya gelerek konuşmalarına izin verilmemekte, işçiler arasında görevli memurlar dolandırılmaktadır."*⁷³

1 Temmuz Cumartesi

İşkence altında ifade ve tek imzalı tutanak

Singer işçisi Binali Aslan yakalanışını ve gördüğü işkenceleri yalnız kendisinin imzaladığı bir tutanakta anlattı. Aslan aşağıda metni bulunan bu tutanağı daha sonra mahkemeye de sundu:

“29 Haziran 1970 günü Singer Fabrikasında çalışmakta iken personel şefi Selim Aral tarafından çağırıldım. Bana ‘Senin şahitliğin var, jandarma karakoluna gideceksin’ dedi ve beni jandarmalara teslim etti.

Beni teslim alan uzatmalı jandarma çavuşu Haşim Kılıç, karısının yanında beni falakaya yatırarak dövdü ve ... gibi yakası açılmamış edep ve haya dışı küfürler etti. Bana insanlık dışı işkenceler yapılırken karakolda olduğumu öğrenen yakınlarım, benim bağırmağımı duyunca dışarıdan ‘Ne oluyor? Adamı öldürüyorsunuz?’ diye sual sorunca bu yakınlarımı da jandarma marifetiyle karakolun önünden ko-

valadılar. Elimi kolumu bağlayan çavuş beni deniz kenarına getirdi, ‘Ulan seni şimdi denize atacağım’ dedi ve beni denize atarken yalvardım, suçumu sordum. Onlar da ‘Senin suçunu Selim Bey biliyor. Ona sorarsın’ dediler.

Dayaktan sağ gözümü ve ayaklarımı patlattılar, gözümünden devamlı kan geliyordu. Ağzımda yeni yaptırduğım dişlerimi de vura vura kırdılar. Ondan sonra beni aç susuz nezarete attılar.

Ertesi gün ellerim kelepçeli olarak Kartal polis karakoluna götürdüler. Karakolda dayak ve işkenceden fenalık geçirdiğim için polis memuru Hüseyin Yıldırım beni hastaneye götürdü. Orada başımdan geçenleri anlattırmadılar, ‘Midesi gaz yapıyor’ dediler. Benim perişan halimden korkuya kapılan polisler hemen Emniyet Birinci Şube’ye teslim ettiler. Jandarma karakolunda iken benim söylemediklerimi tutanağa yazdılar ve zorla imza ettirdiler.

Emniyet Birinci Şube’den sonra beni Selimiye’ye getirdiler. İşbu tutanak tarafımdan tanzim edildi. Binali Aslan. 1. VII. 1970”⁷⁴

CHP’DE HAZİRAN AYI İÇİNDE NELER OLDU?

Alpaslan Işıklı, CHP’nin 1317 sayılı yasa tasarısı hakkındaki tutumunu 10 Haziran’dan sonra değiştirmesini bir kitabında şöyle yorumlamıştı:

“8. Genel Kurul’dan sonra AP ile Türk-İş yakınlaşması da belirginleşirken CHP, Türk-İş’in hazırladığı 274 ve 275 sayılı kanunlarla ilgili değişiklik tasarılarını geniş ölçüde CHP’li sendikacıların etkisiyle önceleri desteklediği halde Anayasa’ya aykırı bulmaya başlamıştır. Denilebilir ki CHP yöneticilerinin Türk-İş’i etkilemek olanağından yoksun buldukları kesinlikle ortaya çıktıktan sonra DİSK’i tasfiyeye ve Türk-İş’e ayrıcalıklar tanımaya yönelmiş bu kanunlar karşısındaki tutumları değişmiştir.”⁷⁵

Tutum değişikliğinin belirtileri Haziran ayı içinde şöyle somutlaşmıştır:

- 11 Haziran günü Bülent Ecevit, Kemal Türkler ile görüşürken CHP yönetiminin hata yapmış olabileceği ihtimalini kabullendi.
- Genel Direniş sonrasında 17 Haziran’da Genel Sekreter Yardımcısı Turan Güneş, Besim Üstünel ve Deniz Baykal bir bildiri yayımlayarak Anayasa’ya aykırı diye niteledikleri 1317 sayılı yasaya karşı olduklarını açıkladılar.

- 19 Haziran’da Senato Çalışma Komisyonu’nda görüşülen aynı yasaya Genel Merkez’den gelen telefon sonrasında CHP senatorleri olumsuz oy kullandı. Aynı gün CHP’nin sendikacı milletvekili Osman Soğukpınar da yasaya karşı olduğunu açıkladı.
- 20 Haziran’da İçel Milletvekili Celal Kargılı yasa hakkında grupta genel görüşme açılmasını istedi. Kargılı “Meclis’te görüşülen tasarı grup yönetim kurullarının onayından geçti. Ecevit, Şeref Bakışık ve Orhan Birgit tasarımı imzalayarak onayladı” diyordu. Aynı gün Ecevit, Merkez Yönetim Kurulu’ndan yasa hakkında görüş istedi.
- Milletvekili Abdullah Baştürk ile CHP’ye yakın sendikacıardan Kemal Özer, Halit Mısırlıoğlu ve Şerafettin Akova, CHP’nin yasaya karşı çıkmasını talep ettiler.
- 22 Haziran’daki Parti Meclisi bildirisinde, yasa değişikliği sürecinde yapılan hata artık kabul ediliyordu:

“Tasarılardaki amacı aşan aksaklıkları, henüz devam eden parlamento görüşmeleri sırasında düzeltmek mümkün ve gereklidir. Baskıya boyun eğildiği izlenimini yaratmamak kaygısıyla bir yanlılığı ve

haksızlığı düzeltmekten kaçınmak dürüstlüğe sığmayan anti demokratik bir davranış olur.”

Bakışık’ın raporu

Şeref Bakışık’ın hazırladığı ve 23 Haziran’da açıklanan raporda DİSK’in görüşleri şöyle destekleniyordu:

“Anayasa’nın 46. maddesi izin almaksızın sendika ve sendika birlikleri kurmak ve serbestçe üye olmak ve üyelikten ayrılma haklarından bahseder. Türkiye çapında faaliyet gösterecek bir sendika kurabilmek için, Meclis’ten geçen madde, işkolunda çalışan işçilerin üçte birinin bünyede toplanması şartını koymuştur. Bu açıkça Anayasa’ya aykırı bir sınırlamadır.

... Bu bir işkolunda yüzde 32 işçiyi barındıran sendikanın hayat hakkının ortadan kalkması demektir. Çok partili siyasi hayat ve çok sendikalı çalışma hayatı demokrasilerin ilkesidir. Bir ülkeyi partiler enflasyonundan kurtarmak için siyasi partileri azaltmak nasıl düşünülemezse, sendika enflasyonu gerekçesi ile bazı sendikaları kanunla kapatmak düşünülemez.”⁷⁶

Bülent Ecevit’in Çalışma Meclisi konuşması “İşçi olsam ben de isyan ederdim”

Türk-İş’in Erzurum’da yapılan 8. Genel Kurulu sonunda yapılan seçimlerde yürütme kuruluna sosyal demokrat sendikacılar giremedi. Yönetim Kurulu’ndaki CHP eğilimli sendikacılar 1968’de olduğu gibi yine azınlıkta kaldı.

Türk-İş’in genel politikası, Ecevit’in rakibi Kemal Satır’ın görüşlerine daha yakındı. Ecevit, CHP Kurultayı’ndan üç gün önce 30 Haziran’da yapılan Çalışma Meclisi toplantısında 1317 hakkındaki görüşlerini en net şekliyle şöyle ortaya koydu:

“Bu kanunlar böyle çıksaydı ve ben bir işçi olsaydım, ben de bunlara karşı isyan ederdim. Bunun için ne DİSK’li, ne komünist ne de ihtilalci sosyalist olmaya lüzum yoktur.

Türk-İş beni döneklilikle itham ediyor. Fikirlerde yapılan değişiklik ayıplanacak bir durum değildir. Bu namuslu bir politikacının tutumu olur. Nabza göre şerbet vermek doğru değildir. Nabzı elde tutmak en dürüst harekettir. Hatalı olduğumuz yerlerde ısrar edersek demokrasi erdemsiz duruma gelir.

CHP’nin kanunları önce olumlu karşılması ve olaylar karşısında düşünce değiştirmesi çelişki değil her dürüst partinin mutlaka izlemesi gereken bir

3 Temmuz

16 günde 422 işçi işten çıkarıldı

Direniş nedeniyle işten çıkarılan işçilerin sayısı 3 Temmuz itibarıyla 422’yi bulmuştu. İşten çıkarılan işçi sayısı Haymak’ta 150, Sungurlar’da 135, Otosan’da 35, Singer’de 28, Özkardeşler Cıvata’da 30, Man’da 3 ve Türkablo’da 2 idi. Puro-Fay’da 6 ve Rekor Lastik’te ise 1 işçi işini kaybetmişti.⁷⁷

Yaz aylarında işverenler tensikat uygulaması bahanesiyle birçok Maden-İş üyesi işçiyi işten çıkardı. Örneğin Otosan’da işveren vekilleri, şefler ve ustabaşılar vasıtasıyla, “Maden-İş’ten istifa ederseniz belki sizi tensikatın dışında tutabiliriz” diye işçiler üzerinde baskı uyguladı.

6 Temmuz

Gazete ve bülten yasağına itiraz

Türkiye Maden-İş Sendikası adına Avukat Enis Coşkun, Sıkıyönetim Komutanlığı’na yaptığı başvuruda Maden-İş gazetesi ile ilgili olarak 20 Haziran günü alınmış kapatma kararına itiraz etti.

davranıştır. Gerçekler konusunda fikir değiştirmek temel doğrultusundan ayrılmamak şartıyla bir erdemlilik.”

Ecevit, konuşmasında şu görüşleri savunmuştu:

- “Kanun yolu ile sağlanan sendika tekelciliği güçlü sendikacılık anlamına gelmez.
- Sendika tekelciliğine gitmek, tek parti rejimine gitmek kadar sakıncalıdır.
- Bir konfederasyon belki partilerüstü kalabilir ama politikalar üstü kalamaz. Tarafsız kaldı mı kendine karşı vaziyet alır ve kendi kendini inkâr etmiş olur.
- CHP, Türk-İş’in ve DİSK’in yanında değildir, işçinin yanındadır.”

Çalışma Meclisi’ne katılanları etkileyen bu konuşmadan sonra söz alan Halil Tunç “Himaye istemiyoruz. 1317 sayılı yasa iptal edilsin” diyerek şaşkırtan bir çıkış yaptı.⁷⁸

CHP’deki rota değişikliğinin esas nedeni, Türk-İş’in merkezden sağa doğru kayması ve Adalet Partisi’nin etkisi altına girmesi olmuştu. Ecevit, Türk-İş’in parti ve ülke içindeki siyasi mücadelede kendisini desteklemeyeceğini anlayınca ister istemez fikir değiştirmişti. Türk-İş’te görevli CHP’li milletvekillerinin istifa tehdidi de bu fikir değişikliğini önleyememişti.

İtirazda şu talepler yer alıyordu:

“Sıkıyönetim koşullarını, tebliğ ve emirleri yasaklama sınırlarını, hakiki ve hükmi bütün kişilere seyyanen ve eşit olarak, objektif ve tarafsız bir biçimde uygulamak gerekir. Komutanlığınızın 20.6.1970 günlü kararı ve kışkırtıcı neşriyat gerekçesi ile Maden-İş sendikasına ait MADEN-İŞ gazetesi kapatılmıştır.

Öte yandan komutanlığınız tebliğleri ile her türlü kışkırtıcı nitelikteki bildirimlerin yayımlanması ve dağıtılması yasaklanmıştır.

Hal böyle iken ekte bazı örneklerini sunduğum bir kısım basın ve bu arada Türk-İş’e bağlı Motorlu Taşıt İşçileri Sendikası Tümtis’in yayın organı olan ve sıkıyönetim bölgesinde münteşir “İşçi Gücü” adlı gazete sürekli olarak DISK ve bağlı sendikalar aleyhinde kışkırtıcı yayınlarına devam etmektedir. Keza bir nüshası ilişikte sunulan ve Türk-İş tarafından yayımlanan tamamen kışkırtıcı nitelikteki bildiri de, İstanbul’da sıkıyönetim tebliğ ve emirlerine aykırı surette dağıtılmıştır. Sorumlularının takibi ile cezalandırılmaları gerekir.

‘Maden-İş’ gazetesinin kapatılmış bulunması ve bildiri yayımlama hakkının tebliğnamelerle kaldırılmış olması karşısında, en doğal hakkımız olan bu yazılara karşı savunma ve cevap vermekten yoksun bırakılmış bulunmaktayız. Bu durumda ilişikte sunulan gazetenin yayınlarına müsaade edilmiş olması ve fakat bizim yayın imkânımız olan Maden-İş gazetesinin kapatılmış bulunması, en azından sıkıyönetimin eşitlik, seyyaniyet, objektiflik ve tarafsızlık ilkesine aykırı düşmektedir. Bu nedenle yayın hakkımızın tanınması ve kapatılan gazetemizin, kapanma kararının kaldırılmasında zorunluluk vardır.”

9 Temmuz

Sıkıyönetimden “işçi çıkarın” emri

Direnişten sonraki iki ay içinde sıkıyönetim tüm işverenlere yazı yazarak direnişte katılan temsilcilerin ve önde gelen işçilerin işten çıkarılması talimatını verdi. Talimatta işten çıkarılanların fotoğrafları ile nüfus hüviyet cüzdanlarının ve fesih bildirimlerinin fotokopileri de isteniyordu. Maden-İş’in örgütlü olduğu Özkardeşler Cıvata Fabrikası’ndaki ünite temsilcileri 30 işçinin işten çıkarılmasından sonra bu durumu aşağıdaki tutanakla tespit ettiler:

“Zabıttır:

Aşağıda isim ve imzası bulunan bizler Silahtarağa Sünnet Köprüsü No 58 de kurulu Özkardeşler Sanayi

ve Ticaret Kolektif Şirketi işyerinde çalışmakta iken 19 Haziran 1970 tarihinde Kağıthane Jandarma Karakolu’na götürülmek suretiyle dövüldük ve bilahare 22 Haziran 1970 tarihinde işveren sebep göstermeden bizleri işyerine almamıştır. Kendisinden çıkış kâğıtlarımızı istediğimiz halde kâğıtlarımızı vermemiştir. 8 Temmuz 1970 tarihinde hep birlikte işverenin Perşembe Pazarı Güzel İzmir Han No: 2’deki yazıhanesine çıkış kâğıtlarımızı almak için gittiğimizde yazıhanede bulunan işveren Halil Keskin, Vedat ve Fuat beylere çıkış kâğıtlarımızı almaya geldiğimizi söyledik. İşverenlerden Vedat Bey bize hakaret ederek ‘Sizi ben çıkarmadım. Ben örfi idare kumandanlığınca sizleri çıkarmak için bana gelen yazıyı uyguladım ve bu yazıya göre sizleri çıkardım. Sizin çıkış kâğıtlarınız ile birlikte nüfus suretlerinizi ve resimlerinizi Selimiye Örfi İdare Kumandanlığı’na gönderdim. Cesaretiniz varsa gidin orada arayın’ dedi. İşverenler yaptıkları konuşmayla bizleri sıkıyönetimin aleyhinde bulunmaya hatta Kağıthane karakolunda bulunan başçavuş hakkında davacı olmaya teşvik ettiler. Durumu gösteren işbu zabıtlar hem birlikte okunarak imza edildi. Cimşit Otan, Ekrem Özkasan Şevket Şenova, Lütfü Erkuş, Emin Bozer.”

Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan diğer bir haberde ise aynı zamanda bir özel mühendislik mimarlık okulunda öğrenci olan Sungurlar Kazan Fabrikası işçisi Dursun Ali Cömert’in öyküsü anlatılıyordu. Cömert, muhabire, fabrikadaki 650 işçinin direnişten sonra işbaşı yaptığını, ancak 23 Haziran günü fabrikaya geldiğinde kapıda kartını bulamadığını söylemişti. Memurlar ona üç gün işe gelmediği gerekçesiyle tazminatı olarak işten çıkarıldığını bildirmişlerdi.

Esas gerekçe Sungurlardan nezarete almak istenen fakat arkadaşları tarafından teslim edilmeyen 15 kişilik listede Cömert’in de adının bulunması olmuştu. Cömert 10 Temmuz gününde açıklanmayan bir gerekçe ile nezarete alındıktan sonra 13 Temmuz günü serbest bırakılmıştı. Daha sonra başka bir işe girmeyi denediğinde işverenler Cömert’in hangi fabrikadan ve hangi tarihte işten çıkarıldığını öğrendikten sonra iş vermek istememişlerdi.

Cömert diğer işçilerin durumunu Cumhuriyet muhabirine şöyle anlatmıştı:

“Birkaç çocuğu olan arkadaşlarımız çok güç durumda, işverenler, çıkarılan arkadaşlara iş vermemek konusunda anlaşmışlar. Bazı arkadaşlar durumlarını

saklayarak bir işe giriyorlar. Birkaç gün sonra durum anlaşılınca tekrar çıkarıyorlar, fabrikada kalan diğer arkadaşlar sendikadan istifa etmek zorunda kalıyorlar.

İşçi direnişi genel ve haklıydı fakat sonunda bazı arkadaşlar cezalandırıldı, arkadaşlarımız karakollarda dövüldü.”⁷⁹

12 Temmuz

MGK’nın olağandışı toplantısı

Önceki toplantıdan 15 gün sonra Milli Güvenlik Kurulu yeniden toplandı. Toplantıya MİT müsteşarı ve emniyet genel müdürü de bilgi vermek üzere çağrıldı. Toplantının ilk maddesi, süresi 17 Temmuz’da dolacak sıkıyönetimin uzatılıp uzatılmayacağı idi. Toplantı yeri olarak da Ankara değil, Haziran Direnişi’nin yapıldığı İstanbul seçilmişti.

Toplantı yasal olarak gizliydi ama yorumcular bu toplantıda sıkıyönetimin iki ay daha uzatılmasının kararlaştırıldığını yazdılar. Diğer bir tahmin de bu toplantıda ilk kez bir Anayasa değişikliğinin tartışıldığı yönündeydi.

13 Temmuz

“Maden-İş’ten istifa et” baskısı

İşçi direnişinden sonraki 45 gün içinde Maden-İş’in örgütlü olduğu Otosan’da ve birçok fabrikada işveren vekilleri üyeleri istifaya zorladı.

Cumhuriyet gazetesinin bir haberine göre Otosan’da frezeci olarak çalışan Cezmi Yücel 3 Temmuz Pazartesi günü sabahı işe geldiğinde işe başlama kartını bulamamıştı. İşveren vekilleri kendisine kıdem ve ihbar tazminatının ödeneceğini bildirerek çıkış kağıdını imzalamasını istemişlerdi. 27 yaşında ve evli olan Yücel, kendisini suçlu görmediği için bu kağıdı imzalamamıştı. Aslında işveren vekilleri onun herhangi bir suçunun olduğunu da söylememişler ama çalışmasına da izin vermemişlerdi.

Habere göre Yücel işten çıkarılış nedenini Maden-İş’ten istifa baskısına karşı çıkmasında ve lokal temsilciliği görevini yapmasında buluyordu. Yücel istifa baskısını şöyle anlatıyordu: “Ama biz zengin insanlar değiliz, çıkış kâğıtsız iş bulabilmemiz imkânsız gibi. Ne zaman nerede iş bulacağımız da belli değil. Kısa zamanda çıkış kâğıdını imzalamak zorunda kalacağız. Zaten arkadaşlarımız da fazla dayanamadılar, aynı şeyi yaptılar.”

Elektrik teknisyeni Yusuf Kutan da Otosan’dan

çıkarılmıştı. Evli ve bir çocuğu olan Kutan, 13 Temmuz’a kadar işyerinde çalışmasını sürdürmüştü. Ünite temsilcisi Kutan bir grup arkadaşıyla Maden-İş’ten istifa baskısına direnmişti. Kutan işveren vekillerinin “Sendika komünisttir. İstifa edin” baskısı üzerine arkadaşlarına şöyle konuşmuştu: “Arkadaşlar bekleyelim. Kanun bunlar komünisttir diye ceza verirse istifa ederiz, o güne kadar bekleyelim.” Bunun üzerine işveren Yusuf Kutan’ın çıkışını vermişti.⁸⁰

Otosan işverenin Maden-İş’e karşı operasyonu temmuzun ikinci yarısında da devam etti. 30 Temmuz 1970 Cumhuriyet gazetesinde şu kısa haber vardı. “Cemil Yılmaz, Battal Özdemir, Turhan Kahraman, Bahattin Kırman ve birkaç arkadaşı işten çıkarılırken tazminatları verildi ama bir gerekçe gösterilmedi. Bu arada Çelik-İş yöneticileri ile toplantı yapan Otosan yetkilileri işçileri bu sendikaya üye olmaya zorladı.”

20 Temmuz

Türk-İş üyelerinin Gönen’e saldırısı

Bir ay için ilân edilen sıkıyönetimin 16 Temmuz’da bir ay daha uzatılması işçileri Maden-İş’ten istifaya zorlayan bazı işverenleri ve DISK’i yıpratmak isteyen Türk-İş yöneticilerini cesaretlendirdi. Türk-İş tarafından kamuoyunda DISK aleyhine estirilmek istenen hava bazı işçileri şiddet hareketlerine sevk etti.

20 Temmuz günü sabah saat 04.00’te 90 işçi Maden-İş’in Gönen’deki tatil sitesini bastı. Civardaki Alman Çiftliği’nin tarım işçileri, site yöneticilerinin “Sizi misafir edelim” teklifini reddetti.

Daha sonra işçiler, tatil yapan dört aileden 20 kişiyi Gönen’e yolladı. Türk-İş’e bağlı Toprak-İş Sendikası üyesi olan bu işçiler kamp evlerine yerleşti. İşgalci işçiler amaçlarının dinlenmek olduğunu söylüyor ve “Biraz da biz eğlenelim” diyorlardı.

**Maden - İş
kampını
Toprak - İş
işçileri
işgal etti**

BİGA, (THA) — Gönen Demizkent’te bulunan DISK’e bağlı Türkiye Maden İşçileri Sendikasına ait işçi dinlenme kampı dün sabaha karşı aynı yerde bulunan Alman çiftliğinde çalışan Toprak-İş Sendikası üyeleri tarafından işgal edilmiştir. Sabaha karşı 04.00 sıralarında kampa gelen 90 kadar Toprak - İş Sendikası üyesi işçi, büfe ve mutfak kısımlarıyla kamp evlerine yerleşmişler, kampa bul-

Cumhuriyet, 21.07.1970

Baskın gününde Maden-İş yöneticilerinin büyük bölümü tutuklu idi ve sitede analar ve çocukları dışında erkek olarak yalnız Yusuf Sidal, Ruhi Yümlü ve tesis yöneticisi İsmet Demir Uluç vardı. Sendikanın kurucu genel başkanı Sidal saldırının ertesi günü yanına 10 kişiyi alarak Gönen'e gitti ve saldırganları kaymakamlığa ve savcılığa şikâyet etti. Elllerinde silahlar ve sopalar bulunan işçilerin işgali jandarma tarafından sona erdirildi.

29 Temmuz

1317, Meclis'te kesinleşti

Cumhuriyet Senatosu'nda yapılan görüşmelerde TİP Senatörü Fatma Hikmet İşmen tek başınaydı. Ancak bu kez CHP'nin senatörleri ve tabii senatörler de yasaya karşı çıkıyordu. 2 Temmuz ile 24 Temmuz arasında yapılan oturumlarda tasarı ayırntı olarak görüşüldü.

CHP'den Hüseyin Öztürk yasayı şöyle eleştirdi. *"Bu tasarı işçinin bilinçlenmesini önleyecek, onları yeniden patronların ellerine bırakacaktır. Serbestçe sendika kurma ve sendikalara üye olma hakkı Anayasa'da öngörülmektedir. Bu hak verilmiş ve yedi yıldır uygulanmıştır. Şimdi bu hakkin bu tasarı ile ortadan kaldırıldığını görüyoruz."*

Tabii Senatör Vehbi Ersü konuşmasında hükümet eliyle sendika patronluğu kurulmak istendiğini vurguladı.

CHP'den Fikret Gündoğan'ın eleştiri üslubu daha sertti: *"Sendika kurma hürriyetini kökünden yok etmek istiyorsunuz. Bu madde ile 9. Madde ile tekel kurulmasına yol açacaksınız. Büyük kargaşalık olacak, iş hayatının düzeni bozulacak, işçiyi istemediği sendikada toplamak suretiyle bir kışla hayatı getirecektir. Çalışma hayatına getirilen bu rejim katlanılmaz olacaktır."*

Çalışma Bakanı Seyfi Öztürk'ün eleştirilere cevabı öncekilerden farklı değildi: *"Bu tasarıda sendika kurmayı engelleyen hiçbir hüküm yoktur. Sendikal hürriyet hiçbir şekilde kısıtlanmıyor, sendika tekelini yaratılmıyor. 'Tasarı Anayasa'ya aykırı' demekle Anayasa'ya aykırı olmaz. Anayasa'nın 46. maddesi birçok şeyi eksik bırakmış ve sendikayı tarif etmemiştir."*

AP'den Ahmet Nusret Tuna *"Bir sendikanın Türkiye çapında olabilmesi için bazı şartlar lazımdır. Mahalle takımı çıkıp, Türkiye liginde çarpışabilir mi?"* diyerek tasarıyı savundu. Bu tartışmalardan sonra Meclisten gelen tasarı 24 Temmuz'da bazı değişikliklerle kabul edilip yine Millet Meclisi'ne gönderildi.

29 Temmuz'da tasarı Millet Meclisi'nde bir kez daha görüşülüp kabul edildi. Cumhurbaşkanı Sunay'ın 6 Ağustos'taki imzasından sonra 12 Ağustos'ta Resmi Gazete'de yayımlandı. ⁸¹

3 Ağustos

Tağmaç'ın ünlü açıklaması

İşçilerin haklarını kısıtlama niyetleri devletin üst kademesinde ilk kez 1967 yılındaki bir Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında ortaya çıkmıştı. Üç yıl sonra yapılan bir diğer MGK toplantısında demokratik hakların ve sendikal özgürlüklerin budanması için hazırlıklar yapıldığı ortaya çıktı. *Milliyet*'in konu ile ilgili haberinde şöyle deniyordu:

"Genel Kurmay Başkanı Memduh Tağmaç'ın ekonomik gelişmelerin çok ilerisine geçen sosyal hak arama cereyanları karşısında milli nizamın demokratik usullerle korunması için bir Anayasa değişikliği istediği öğrenildi."

Bu haber 26 Haziran'dan itibaren birliklerde toplantı yapan Tağmaç'ın generallere bu görüşlerini anlattığı yönündeki yorumların gerçeği yansıttığını göstermişti.

"Ordu anayasa değişsin diyor" başlıklı haberde şöyle deniyordu:

"Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç'ın ekonomik gelişmenin çok ilerisine geçen sosyal hak arama cereyanları karşısında milliyetçi nizamın demokratik usullerle sağlanabilmesi için anayasada değişiklik istediği, Milli Güvenlik Kurulu toplantılarında, Başbakan Süleyman Demirel'e, 'Her düzensizliğin içine asker sokmayınız. Bunun doğuracağı menfi neticeleri dikkate alınız' dediği öğrenilmiştir."

1961 Anayasası'nın getirdiği temel demokratik hürriyetlerle ilgili ilkelere dokunulmaksızın, sadece Türkiye'nin ekonomik gelişimi ile nispetiz olarak kuvvetlenmiş bulunan sosyal gelişmenin doğurduğu karışıklığın önlenmesini isteyen Org. Tağmaç'ın bu gerekçe ile anayasa değişikliği taraftarı olduğunu ifade eden yüksek seviyeden askeri kaynak, 'Bugün Türkiye'de en açık suç işleyenler bile bir yolunu bulup cezasız kalmaktadırlar. Bu da gelişmeleri anarşi ortamına doğru itmektedir.' ⁸²

Oysa Tağmaç, daha 14 ay önce 27 Mayıs 1969'da yaptığı konuşmada Anayasa'yı korumaya kararlı olduklarını söylemişti.

7 Ağustos

30 hukukçu: "Sıkıyönetim Anayasa'ya aykırı"

İstanbul Hukuk Fakültesi'nden 30 öğretim üyesi 16 Haziran'da ilân edilen sıkıyönetimin Anayasa'ya aykırı olduğu konusunda bir bildiri ve rapor yayınladı. Bildiriye imza koyanlar arasında Tanık Zafer Tunaya, Ümit Doğanay, Lutfi Duran, Ragıp Sarıca, Çetin Özek, Murat Sarıca, Server Tanilli ve Ergun Özsunay da vardı.

13 Ağustos

TİP, 1317'nin iptali için gerekli başvuruyu yaptı

TİP, 1317 sayılı yasanın Resmi Gazete'de yayımlandığı 12 Ağustos gününden bir gün sonra Anayasa Mahkemesi'ne iptal başvurusu yaptı. TİP'in

başvurusunda 1317 sayılı yasanın 11 maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu savunuluyordu. Başvuruda şöyle deniyordu:

"Değişikliğin amacı, teknelci sendikalara yasa gücü ile yol açmaktır ki bu da eşit ve serbest sendikacılık ilkesine, başka deyimle, Anayasa'nın 46. Maddesine aykırıdır."

Dava Anayasa Mahkemesi'nde görülürken 8 Haziran 1971 günü sözlü açıklamalar dinlendi. TİP adına Alpaslan Işıklı ve DİSK adına Bekir Çiftçi yasanın iptal edilmesi gerektiğini mahkeme üyelerine anlattı. Türk-İş adına söz alan Halil Tunç davanın reddini talep etti ve görüşlerini açıklayan 128 sayfalık bir dosyayı Mahkeme'ye verdi.

Daha sonra Birlik Partisi ve CHP de 1317 sayılı yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurdu. CHP'nin başvurusunda 1317'nin yalnız Anayasa'ya değil, İnsan Haklarını Koruma Sözleşmesi'ne ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nce düzenlenen sözleşmelere de aykırı olduğu belirtilmişti.

DİSK DAVASI

Sıkıyönetim Askeri Savcılığı'nın DİSK ve Maden-İş yöneticileri hakkında 15-16 Haziran Direnişi nedeniyle açtığı davanın iddianamesinde sanıklar, halkı hükümet aleyhine isyana teşvikle suçlanıyor ve sanıklar hakkında 7 yıla kadar hapis cezası isteniyordu.

Kemal Türkler ve Kemal Sülker iddianamedeki listenin başındaydı. Maden-İş'in yürütme kurulu üyeleri Şinasi Kaya, Hilmi Güner ve Cavit Şarman da sanıklar arasındaydı. 25 sanıktan Yaşar Önsen Lastik-İş Başkan Vekili, Burhan Şahin Basın-İş İstanbul Şubesi'nin yöneticisiydi. Hakkı Öztürk Maden-İş VII. Bölge Temsilci Vekili idi.

Sanıklardan, Saffet Kayalar (Rabak-İzmit), Neşet Demircan (Rabak-İzmit), Celal Alçınkaya (Rabak-Kağıthane), Turgut Alağaç ile Recep Akgül (Türk Demirdökümü), Remzi Aslan (Arçelik), Orhan Adem Sevinç (Sungurlar), İsmet Demir ile Uğur Özdoğan (AEG-Eti), Kadir Karatay (Termo Buhar) Maden-İş üyesi sendika temsilcisi ve işçilerdi.

Diğer sanıklardan Rafet Yıldırım Beşiktaş Un Fabrikası'nda, Şemsettin Akbaş Farglas'ta, Cemal Doğan Gislavet'te, Fehmi Nasuhoğlu Abbott İlaç'ta ve Ömer Geçer Sütluce Lastik'te temsilcilik yapıyordu.

25 kişinin 15'i Maden-İş üyesiydi. Daha sonra ek iddianame ile davaya Murathan Bedel ve Ahmet Top da dahil edilmişti. Bedel Maden-İş Örgütlenme Dairesi'nde uzman, Ahmet Top Vinyleks'te temsilciydi. Ahmet Top Gaziantep'in ve Güney bölgelerinin tanınmış sendikacılarından ve 50'li yılların başından beri işçi mücadelesinin içindeydi.

Sanıklardan Hüsnü Özdemir genç bir avukattı. Davada yargılanan grafiker Orhan Müstecaplıoğlu 1946'da kurulan Türkiye Sosyalist Partisi'nin başkanı Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun yakınıydı. Müstecaplıoğlu, Selimiye'deki sanıkları kaçırmak için plan yapmakla suçlanıyordu.

14 Haziran günü Merter'de yapılan toplantıda konuşanlardan Kemal Nebioğlu, Rıza Kuas, Özgür Doğan, Necmi Aral, Sami Kaçar ve Kemal Keskin hakkında dava açılmamıştı.

İlk duruşma olaylı geçti

Sıkıyönetim Mahkemesi son tahkikat kararını ancak 14 Ağustos'ta sanıklara tebliğ edebilecek aşamaya getirebildi.

Tebliğattan sonra gerekli yasal süre 21 Ağustos'ta doldu ve aynı gün öğleden sonra duruşma baş-

ladı. Söz alan Avukat Güney Dinç duruşmaların aleni yapılması gerektiğini belirterek şöyle dedi: “Kanunlar aksine bir karar alınmadığı takdirde, duruşmaların aleni yapılacağına amirdir. Halbuki duruşma salonu dar bulunduğundan ve bir kapasite nispetinde içeriye insan alındığından, bu aleniyet prensibine aykırı hareket edilmektedir.”

Turgut Kazan mahkemenin emrinde daha büyük bir salon bulunduğunu belirterek salonun değiştirilmesini istedi.

Talep konusunda ne diyeceği sorulan savcı “Büyük salona geçilse bile salon dinleyicilerin çokluğu nedeniyle yine yetmeyecek. Zaten kapılar da açıktır” dedi.

Mahkeme heyeti, alenilik ile içeri giren kişi sayısı arasında bir bağlantı bulunmadığı gerekçesiyle talebi oybirliği ile reddetti.

Avukatlar salonu terk etti

Diğer avukatlar da geniş salon talebi konusunda arka arkaya söz alınca ortalık karıştı ve sınırlar gerildi. Bu arada mahkeme başkanı Harput, elini masaya sert bir şekilde vurarak Enis Coşkun’u salondan çıkardı. Başkan diğer avukatları da salondan çıkarmakla tehdit edince Yunus Koçak’ın cevabı sert oldu: “Mahkeme başkanı biz müdafileri emireri gibi salondan dışarı atmak yetkisini haiz değildir. Aynı kanaati taşıyorlarsa sanıklar vekilleri olarak bizler, bu davada müdafilik yapmayacağız. Biz müdafiamızı yaparken veya herhangi bir talepte bulunurken mahkeme başkanı askerleri gibi, istediği zaman buradaki görevliler vasıtasıyla bizi dışarı atabilir mi? Bu noktanın karara bağlanmasını talep ederiz.”

Bu arada Mehmet Ali Aybar söz alarak gerek Anayasa ve gerekse usûl hukuku açısından müdafanın çok mukaddes olduğunu ve Coşkun’un çıkarılmasının tüm avukatlara karşı bir eylem olduğunu belirtti. Aybar sözlerini şöyle tamamladı: “Müdafaa ihlal edilmektedir. Tarihi bir dava içerisinde bulunuyoruz. Bu celseye mahsus olmak üzere duruşmayı terk ediyorum.”

Aybar salondan çıkarırken tüm avukatlar da onu izledi. Savunmanın şiddetine şaşırarak Başkaynak avukatlar dışarı çıkarken, “Duruşma mı yoksa muharebe mi idare edeceğiz” diyordu...

Milliyet, 28.07.1970

Davalarda 260 kişi yargılandı

15-16 Haziran’dan sonra sıkıyönetimin adli makamları, yürüyüşe katılanlar ve DİSK yöneticileri hakkında davalar açtı. Davalar 260 kişiyi kapsıyordu. En çok kişiyi kapsayan davalar şunlardı:

- DİSK Davası’nda bir bölümü yönetici olmak üzere toplam 27 sanık yargılandı.
- Maden-İş VI. Bölge Temsilcisi Hüseyin Ekinci’nin ve 80 işçinin yargılandığı davanın ilk duruşması 27 Temmuz’da yapıldı. Bu arada 28 işçi de aranılıyordu. Duruşmada sanıklar poliste alınan ifadelerini reddetti.
- 18 sanığın davasının görüldüğü diğer bir davada 13 kişi Haymak’ta işçiydi.
- 48 sanıklı davada Otosan, Singer, Haymak ve Silvan Sanayii işçileri sanık sandalyesine oturmuştu.
- Topkapı yöresindeki olaylar ile ilgili olarak Cengiz Turhan, İsmail Yakar, Mehmet Yalancı ve Mehmet Güneş de ayrı bir davada yargılanmışlardı.
- İzmit Davası’nda yargılanan 11 kişiden Sırrı Öztürk, Hakkı Öztürk, Neşet Demircan ve Safet Kayalar Maden-İş üyesiydi. Diğer yargılanan işçiler Nihat Şahin, Emin Ayverdi, Hüseyin Özyamanoğlu, Mustafa Baykara ve Turgut Uysal idi.
- Aralarında Veysi Sarısözen, Nahit Töre, Sefer Güvenç ve İştan Gündüz’ün de bulunduğu dokuz öğrenci Dev Genç Davası’nda hakim karşısına çıkarılmıştı.
- Diğer bir davada 10 Yıldız İDMMA öğrencisi güvenlik güçlerine itaatsizlik ve tehdit ile suçlanıyordu.

Söz sendikacılarda

Avukatların çıkması sonrasında duruşmaya devam edilince, sendikacı sanıklar isteklerini ortaya koymaya başladı. Türkler, Kaya ve Güner mahkemenin oluşma şekli ile ilgili endişelerini şöyle açıkladılar:

Kemal Türkler: “Mahkemenizi teşkil eden hakimler halen AP iktidarının başkanı ve milli savunma bakanının imzaları ile tekemmül etmiş bir kararname icabı olarak tayin edilmiştir. Halbuki huzurunuzda AP iktidarının bizi ortadan kaldırmak istemesi yüzünden gelmiş bulunuyoruz. Bu itibarla sizi buraya tayin eden iktidar, hasmımız bulunmaktadır. Bunu arz etmek isterim. Bu sebeplerle hukuki ve ciddi Anayasal endişelerimiz vardır.”

Şinasi Kaya: “Halen iktidarda bulunan partinin işçileri bakanının İzmir’de verdiği ve TRT’de yayınlanmış bir demeci ile hatırlamadığım bir tarihte gazetelerde çıkan bir beyanı vardır. Burada sıkıyönetim mahkemelerinin denetimleri altında bulunduğunu söylemiştir. Bu noktadan endişe duymaktayım.”

Hilmi Güner: “Mahkemenin ve hâkimlerin tayini yönünden, keza tayin kararnamesine imza koyan kişilerin kimlikleri cihetinden endişelerim var. Mahkemenizi ve tek tek hakimlerinizi reddediyorum, Bunun zapta geçmesini isterim.”

Savcı süren tartışmalar nedeniyle iddianamesini okuyamadı. Sanıkların erteleme talebi, savcının da olumlu görüşünden sonra mahkeme tarafından kabul edilince duruşma ertesi güne bırakıldı.⁸³

22 Ağustos

“Burası DİSK salonu değil”

Duruşmanın ikinci gününe tüm sanıklar ve avukatlar katıldı. Duruşmanın başlangıcında Kemal Türkler söz alarak mahkeme heyetine karşı güvensizliğini şöyle dile getirdi:

“Hukuk, güven üzerine kurulur. Benim hasmım olan AP iktidarı tarafından atanmış mahkeme heyeti,

Hilmi Güner’in duruşma anıları

Maden-İş Genel Başkan Vekili Hilmi Güner, duruşma ile ilgili bir anısını şöyle anlatmıştı:

“İfadelerimizi rahat koşullarda verdik. Savcı sorguluyor, sesleri arıyor, ‘Bu ses kime ait’ diye soruyor

- ‘Bana ait değil’ dedim.

- ‘Peki kime aittir?’

- ‘Turhan Feyziğül’nun sesine benziyor’ dedim.

- ‘Dalga mı geçiyorsun sen’ deyince

- ‘Rica ederim, sordunuz. Ben de cevap verdim’ dedim

Bir kez daha sordu, bu kez de cevap vermedim diye bozuldu. Bir o tarafa, bir bu tarafa döndü sonra da:

- ‘Yoksa komünist misin?’ deyince ben:

- ‘Yoksa üzülün mü?’ dedim.

Benim hemşerim olan bu savcı sonraki yıllarda Yargıtay başkanı oldu.

Şimdi duruşma olayını anlatayım: Ben askerliğimi askeri mahkemede yaptığım için askeri usûl kanununu biraz bilirdim. Tam duruşmaya gideceğiz, avukatlarımız elimize birer yazı verdiler.

iktidarla birleşmiş durumdadır.”

Türkler’in bu sözlere aşağıdaki cevabından anlaşılacağı gibi hakimi iyice sınırlandırmıştı:

“Siz mi hakim mevkiindesiniz, biz mi sanık mevkiindeyiz? Ben vicdanımla birleşirim. Ben iktidarın adamı değilim. Burası DİSK’in salonu değildir. Benim kararnameyi iktidar da imzalarsa, İsmet İnönü de imzalarsa ben vicdanımla karşı karşıyayım. Sanık sandalyesinde oturan adam beni itham edemez.”

24 Ağustos

Hedefte savcı var

Bu duruşma gününde sanıklar ve avukatlar bu kez askeri savcıya yüklenmeyi tercih etti. Söz alan Kemal Türkler ve avukatlar tarafsızlığını kaybettiğini söyledikleri Savcı Hakkı Erkan’ın çekilmesini istediler. Mahkeme, Erkan’ın Askeri Yargıtay Savcılığı’nda görevli olduğu, bu nedenle tarafsız davranmadığı iddiası ile yapılan talebi reddetti. Avukatlar duruşmaya gelen dinleyicilerin üstleri-

Mahkeme Başkanı, ‘Mahkemeye güveniniz var mı?’ diye soruyor. Usûl hukukunda böyle bir hüküm vardı o zamanlar. Bu olaydan sonra bu değiştirildi. Bu soruya verilecek cevap elimizdeki kâğıtta yazıyor.

‘Boş verin!’ dedim, mekanik bir şey değil ki bu. Ben bilirim ne diyeceğimi, herkes istediği gibi söylesin.’ Birinci Türkler ikinci sırada Sülker ve üçüncü sırada ben varım. Diğer arkadaşlar mahkemeye güvensizliğimiz yok ama anayasal kuşularımız var dediler. Sıra bana geldi.

- ‘Ordunun verdiği rütbelere karşı saygım var ama, Başbakan Demirel’in ve Said-i Nursi’nin Güney İlleri Temsilcisi Ahmet Topaloğlu’nun milli savunma bakanı olarak imzaladığı bir yazı ile oluşan bir heyete güven duymuyorum’ dedim ve oturdum.

- ‘Kalk bakayım’ dedi hakim ‘Ne demek istiyorsun?’ deyince, ben yine aynı şeyleri söyledim ve oturdum. Bu olay 3 kez tekrarlandı. Üçüncü defasında Enis Coşkun fırladı yerinden:

- Baskı yapıyorsunuz’ dedi hakime. Apar topar attılar onu dışarı. Başka bir sıkıntı olmadı.

Duruşmaya gelince, o hakimi sürekli sıkıştırdık. Gümüşpala’nın damadıydı, 12 Eylül sonrasında Milli Güvenlik Kurulu’nda genel sekreterlik yaptı.”⁸⁴

nin arandığını ve kravatsız olanların içeri alınmadığını açıkladı.

Bu duruşmada Kemal Türkler rahatsızlığını söyleyince duruşmaya bir süre ara verildi. Savcı tartışmalar nedeniyle iddianamesini bu oturumda da okuyamadı.

Komutanın hâkimlere verdiği yemek

28 Ağustos'taki duruşmada en çok tartışılan konu sıkıyönetim komutanı Kemal Atalay'ın mahkeme heyetine verdiği yemektir. Avukatların, bu yemeğin amacının hâkim ve savcılarını etkilemek olduğunu söyleyince özellikle Başkaynak ve Erkan sert tepki gösterdi.

Bu duruşmada Kemal Türkler ve Şinasi Kaya rahatsızlandıklarını belirtip ara isteyince Harput, bu tür isteklerin mahkemenin ciddiyetine ters düşüğünü söyledi.

Bu duruşmada iddianamenin okunmasını tamamlandı ve sorgulamalara başlandı. Bu arada avukatlar, sanıkların bazı taleplerini olumlu karşılayan hâkimlerin görevden alındığını açıkladı.

“Savcı hazretleri” sözü

Duruşmaları izleyen Maden-İş organizatörü Hanifi Öztürk, bir anısını şöyle anlatmıştı:

“Kemal Türkler sorgusu sırasında bir nokta konusunda düzeltme yapmak istediğini belirterek şunları söyledi:

“Savcıya verdiğim ifadede ben ‘Orgeneral Kemal Atalay’la görüştikten sonra vasıta ile genel merkeze gelirken yolda gördüğümüz fecattan dolayı çarşamba günü yapılacak mitingi cumartesine erteledik’ cümlesini kullanmadım. Zapta yanlış geçmiş.”

Ayrıca ifade verirken ‘Bazı kişilerin tutum ve davranışlarından, keza bu kanun tasarılarına taraf olmadıkları gibi bizi de tasvip etmeyen, daha doğrusu bu düzene karşı ve aynı zamanda bize karşı olanların tahrik etmiş olması muhtemeldir kanaatindeyim’ demedim. Bu nokta da tutanaklara yanlış geçmiş. Tavzih ederim.”

Öztürk’e göre Türkler sözlerini şöyle tamamlamıştı:

- “... Savcı hazretleri bu noktayı kasten zapta geçirmişti”

Türkler ‘Hazret’ kelimesini alay edercesine kullanınca duruşma hakimi parladı:

- “Savcılık makamı diye bir makam vardır, ona saygılı olunuz, Cumhuriyet savcısına ‘hazret’ diyemezsiniz.”

Türkler geri adım atmadı:

- ‘Tarafsızlığını ihlal eden bir savcı için kullanılması icap eden sıfatı lütfen siz tayin edin.’

- ‘Burada yargılamayı ben yapıyorum’ diyen hakime karşı son sözü yine Türkler söyledi:

-Eğer bir mahkemede tarafsız bir yargılama yapılmıyorsa, ileride kimin kimi, yargılayacağını tarih bir gün elbette gösterecektir.”

3 Eylül

Hâkimin cübbesini çıkarıp attığı duruşma

31 Ağustos’ta yapılan duruşmada sanık avukatlarının yaptığı tahliye talepleri reddedildi. 3 Eylül günü yapılan duruşma olaylı geçti. Avukat Faik Muzaffer Amaç, Başkaynak’ın tutum ve davranışları ile ilgili bir dilekçe vermek istedi. Muzaffer Başkaynak, “Bu meseleyi geçen celselerde kapatmıştık” dedikten sonra, daha önce söz isteyen Ahmet Top adlı sanığa dönerek “Başlayın” dedi. Amaç bu sözden sonra elindeki dilekçesini okumaya başladı. Dilekçede ilk cümleler şöyleydi:

“Bu davanın şimdiye kadarki duruşmalarında cereyan eden bazı olaylar, müvekkillerimin reddi hakim talebinde bulunmalarını haklı kılacak niteliktedir. Ancak...”

Avukat Amaç, daha cümlesini tamamlayamadan duruşma hakimi Başkaynak sınırlı bir şekilde konuşmaya başladı:

“Nedir o? Reddi hakim talebinde mi bulunuyorsunuz? Talebinizin gerekçelerini açıklayın. Oya koyacağım. Dilekçenin okunması kabul edilirse okursunuz!”

Avukat Amaç yarıda kalan konuşmasının ancak kelimesinden sonraki bölümünü okumaya başladı:

“Hakim Muzaffer Başkaynak’ın duruşmalardaki tutum ve davranışları ile ilgili...” cümlesi tamamlanmadan duruşma hakimi tekrar araya girdi:

“Beni ret mi ediyorsunuz?”

Muzaffer Amaç sakin bir şekilde cevap verdi:

“Hayır reddetmiyoruz. Talebimiz dilekçe okununca anlaşılacaktır. Okumak istiyorum. Eğer okutmak istemiyorsanız, ya almıyorum diye zapta geçiriniz, değilse ya ben okuyayım, ya da siz okutun.”

Hakim okutmamak için direndi:

“Ben okutmuyorum.” Amaç bu kez mahkeme başkanı Harput’a yöneldi:

“O halde Askeri Yargılama Usul Kanunu’nun 144’e son bendi gereğince bu konuda karar alınmak üzere mahkeme başkanına hitap ediyorum.” Duruşma hâkimi bu aşamada mahkeme üyelerinin tek tek oylarını aldı. Ara karar dilekçenin okunması yönünde çıkınca Başkaynak daha da sinirlendi:

“Okuyun, ben istinkaf ediyorum. Verin dilekçenizi bu şartlar altında devam edemeyeceğim. Çekileceğim! Her insanın bir haysiyeti vardır. Benim de bir haysiyetim vardır. Ben bu davadan çekiliyorum.”

Mehmet Harput dilekçeyi Amaç’tan aldıktan sonra Başkaynak ayağa kalkıp kürsüden ayrılmak istedi. Harput kolundan tutarak hakimi yerine oturttu ve “Duruşmaya beş dakika ara veriyorum” dedi.

“Böyle mahkeme görmedim”

Duruşmaya ara verilmesi üzerine Başkaynak cübbesini çıkartıp sandalyeye attı ve şu sözlerle kürsüden indi:

“Beni çeşitli şekillerde itham ettiniz, hakaretlerde buldunuz. Ordu komutanının yemeğine kadar...”

Benim adaletimden şüphe duyan sanıkların ve avukatların önünde hakimlik yapamam. İstifa edeceğim.

Ben böyle mahkeme, böyle sanık, böyle avukat görmedim.”

30 Ağustos’ta yarbaylıktan albaylığa terfi eden Başkaynak’ın bağırarak söylediği bu sözler üzerine nöbetçi askerler salonun içine doldu. Harput beş dakikalık arayı 10 dakikaya çıkardıktan sonra hakimlerden Naci Tolunay duruşma hakimliği koltuğuna oturdu. Mehmet Harput, duruşmayı yeniden açarken “Başkaynak hastalığı nedeniyle duruşmayı terk etti” dedi ve oturumu öğleden sonraya bıraktığını açıkladı.

Milliyet’te ertesi gün yayınlanan habere göre Albay Başkaynak, ordudan istifa edeceğini de söylemişti. Ancak gazetecilerle konuşurken duruma şöyle

açıklık getirmeye çalıştı: “Ben istifa ediyorum demedim, istinkaf ediyorum dedim. Yanlış anlaşılabilir.”

Bu olaylar tutanaklara yazılmadı. Ama avukatlar itiraz edince istifa ile ilgili sözler ve benzerleri sansürlenerek tutanaklar kayıt altına alındı. Sorguların tamamlanmasından sonra sanık vekilleri ve sanıklar tahliye talebinde bulundu. Mahkeme Orhan Müstecaplıoğlu ile dört Dev-Genç’inin tahliyesine karar verdi. Avukat Hüsnü Özdemir’in de tutuksuz yargılanması kararlaştırıldı.⁸⁵

Kök söktürenlere kan kusturdu

Muzaffer Başkaynak DİSK duruşmasında kendisine kök söktürenlere 12 Eylül darbesi sonrasında çok çekti. Askeri yönetim döneminde Hukuk İşleri, Kanunlar ve Kararlar Dairesi Başkanı olan Başkaynak işçiler aleyhine çıkarılan tüm kanunlar ile bizzat meşgul oldu. Geçici Anayasa’yı tek başına yazan bu hakim 1982 Anayasası’nın hazırlanmasında da baş roldeydi.

Başkaynak üsteğmenken 6-7 Eylül 1955 davalarına girmiş, 1960’tan sonra da sıkıyönetim mahkemelerinde görev yapmıştı. Kenan Evren herhangi bir konuda talebi olduğunda Başkaynak’tan bunu teamüle uygun maddeler şeklinde formüle etmesini isterdi.

Sivil yönetime geçildikten sonra Başkaynak, Cumhurbaşkanı Evren’in baş hukuk danışmanı oldu ve 1986’da cumhurbaşkanlığı genel sekreterliği yardımcılığına getirildi. Demirel’in cumhurbaşkanlığı döneminde de bu görevini sürdüren Başkaynak 1995’te istifa etti. Emekli asker, Demirel’in göreve geldikten sonraki 21 ay içinde kendisiyle 21 saniye bile görüşmemesini istifa gerekçesi olarak göstermişti.

Hapishane günleri

Direnış nedeniyle tutuklananlar önce Maltepe’deki askeri hapishaneye götürülmüş, daha sonra tüm tutuklular Üsküdar’daki Paşakapısı Cezaevi’ne nakledilmişti.

11 Ağustos günü Demirdöküm’deki iş yavaşlatma eylemi nedeniyle Recep Akgül ile birlikte tutuklanan Turgut Alaagaç da diğer tutukluların yanına gönderildi. Alaagaç tutukluluk sırasında gözlemediği bir olayı şöyle anlatmıştı:

“Küçük bir anımı anlatayım: İçerideyken yemek yapma ve kap-kacak yıkama sırayla yapılıyordu. Kemal Türkler’e yıkama sırası gelmişti. Kalktım ‘Ben yıka-

yayım' dedim. Kabul etmedi. Ben direttim, dedim ki 'O zaman ben yıkayayım, sen de kurut.' O zaman kabul etti." ⁸⁶

Sıkıyönetimin sonu ve tahliyeler

Üç ay devam eden sıkıyönetim dönemi, yeni bir uzatmaya gidilmediği için 17 Eylül'de sona erdi. Sıkıyönetim süresince 67 davadan 29'u sonuçlanmış, kalan 38 dava sivil mahkemelere devredilmişti. Ana davayı devralan İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi sanık avukatlarının 24 Eylül'de yaptıkları tahliye talebini 1,5 gün inceledikten sonra 26 Eylül'de, sendikacılar için tahliye kararı verdi. Karardan sonra Kemal Türkler, Kemal Sülker, Hilmi Güner, Saffet Kayalar, Neşet Demircan, Hakkı Öztürk, Uğur Özdoğan, Celal Alçınkaya, Cemal Doğan, Rafet Yıldırım, Ömer Geçer, İsmet Demir, Şemsettin Akbaş, Recep Akgül, Remzi Aslan, Orhan Adem Sevinç, Ahmet Top, Murathan Bedel özgürlüğüne kavuştu.

14 yıl süren dava

29 Haziran 1970 günü başlayan duruşmalarda avukatlar başarılı duruşma taktikleri uyguladı. Bu taktiklerin esas amacı dava süresinin uzatılması ve sıkıyönetim süresi bittikten sonra dava dosyalarının sivil mahkemelere bırakılmasıydı. Bunun için

avukatlar hukukun tüm imkânlarını kullandı ve sağlam esaslara oturtulmuş dilekçelerle duruşma süresince inisiyatifi savunmanın elinde tutmayı amaçladı.

1971 yılı Mayıs ayında tekrar sıkıyönetim ilân edilince, sıkıyönetim savcılığı İstanbul 4. Ağır Ceza Mahkemesi'ndeki dava dosyasını istedi. Bu aşamada yargılamanın sivil mahkemede mi, yoksa yeniden sıkıyönetim mahkemesinde mi yapılacağı uyuşmazlık konusu oldu. Dosya Uyuşmazlık Mahkemesi'ne intikal ettirildi. Dava 1974 yılındaki aftan sonra düşmüş oldu.

12 Eylül 1980 darbesinden sonra 15-16 Haziran direnişi konusunda bir dava daha açıldı. Bu dava 12 Aralık 1984 günü beraatla sonuçlandı. Böylece dava süreci toplam olarak 14 yıl devam etmiş oldu.

İKİNCİ TASARI AYLAR BOYU KOMİSYONLARDA BEKLETİLDİ

1317 sayılı yasanın gölgesinde kalan ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu'nun bazı maddelerini değiştiren tasarı, işçi sendikalarını neredeyse grev yapamayacak duruma getiriyordu.

Uzun süre kamuoyundan ve sendikalardan gizlenen tasarinın ilk şeklinde sınırlı sürelerde de olsa dayanışma ve genel grev hakkı da bulunuyordu. Ancak kurulan geçici komisyonda, aynen 1317'de olduğu gibi, işçi sendikaları lehine olan bu maddeler çıkarıldı ve düzenlemede hükümet tasarısı ele alındı.

Maden-İş hukuk müşavirleri Alp Selek, Muammer Güngör ve Selahattin Ünlü'nün yaptığı bir incelemede yasadaki adaletsizlikler şöyle anlatılıyordu:

Dayanışma aidatını düzenleyen 6. madde sarı sendikaları koruyacak şekilde kaleme alınmıştı. Genel Yetki başlığı altındaki 7. madde aşağıdaki olumsuz sonucu doğurabilecekti:

"Bu fıkraya göre bir işyerinde çalışan 2 bin 500 üyenin tamamı istedikleri sendikaya üye olduklarında eğer o sendika o işkolunda mevcut sigortalı işçilerin yüzde 35'ini temsil edemiyorsa 2 bin 500 işçi için toplu sözleşme yapamayacaktır. Yani o işkolunda 200 bin işçi var ise 65 bin üyeli bir sendika, üyeleri namına toplu sözleşme yapamayacaktır."

Aynı maddenin 2. fıkrasında aynı işverenin birden çok işyeri bulunduğu tek bir sözleşme yapılmasını öngörüyordu. Maddenin 6. fıkrasında kazanılan bir yetkinin 2 yıl sonra hükümsüz kalacağı yazılmıştı.

Tasarının 9. Maddesinde, sendikaların bölge çalışma müdürlüklerine verilen üye kayıt fişlerine savcılık kanalıyla el konulması yolu kapatılıyordu.

Grev kapısı mı yolgeçen hanı mı

24. maddenin 2. bendi greve katılan işçilerin işyerinin önünde ve civarında topluluk teşkil etmelerini yasaklıyordu. Hukuk müşavirleri, yasaklanan konuları şöyle anlatıyorlardı:

"31. madde grev gözcülerine herhangi bir görev bırakmamıştı. Madde şöyleydi: 'Grev gözcüleri greve katılmayan işçilerin veya 25. madde gereğince greve katılmayan işçilerin ve başkalarının işyerine girişi ve çıkışlarına mani olamazlar ve işyerine gelen ve giden nakil vasıtalarını denetleme kastıyla durdurup kontrol edemezler.'

Tasarı tatbik edildiğinde grev sırasında işyerinde yabancılar muhtemelen yeni işçiler girebilecek, yüklü vesaitler içeri girip çıkabilecek, kendilerinin ne sokup ne çıkardıkları bilinmeyecek ve sendika gözcüleri yalnız girişi ve çıkışı yerlerinde bulunup fabrika içine giremeyeceklerdir. Ve aynı zamanda işçiler de o mün-takadan uzaklaştırılacaklardır." ⁸⁷

15-16 Haziran Direnişi bu yasanın Millet Meclisi'nde görüşülüp yasalasmasını önledi. Tasarı uzun süre komisyonun tozlu raflarında kaldıktan sonra 1317 sayılı yasanın bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesinden sonra geri çekildi.

1317 sayılı yasa uygulanamadı

İstanbul 4. İş Mahkemesi, bir dava üzerine 274 sayılı yasadaki değişikliğin, 275 sayılı yasa değiştirilmediği için uygulanamayacağına karar verdi. Kararda şöyle deniyordu:

"1317 sayılı kanunun 9/2 maddesi ancak işkolu esasına göre kurulan ve işkolu sevişesinde toplu sözleşme yapmak isteyen sendikalar için kabili tatbik olduğundan (uygulanabileceğinden) hadisemizde bahsi geçen kanunun tatbikine imkân bulunmamaktadır." ⁸⁸

Bu arada Çalışma Genel Müdürlüğü 1317'yi uygulamak için pilot bölge olarak Ankara'yı seçti ve yetki almak isteyen sendikaların o işkolundaki işçilerin üçte birini temsil etmesi şartını koydu.

Değiştirilen yasa hükümleri mevcut mevzuatla çelişince İstanbul'daki iş hâkimleri durumu görüşmek için bir toplantı yaptı. 1971 yılının ağustos ayında yapılan bu toplantıda 1317 sayılı yasanın bazı hükümlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı görüşünde birleşildi.

İşlerin sarpa sarması üzerine Çalışma Bakanlığı 20 Temmuz 1971'de bir genelge yayınlayarak, yetki

tespitinde 1317'deki maddelerin değil, 275 sayılı yasanın 12. maddesinin esas alınacağını açıkladı. Böylece DİSK'in mücadelesi hedefine ulaşmış, kesinleşmiş yasa uygulanamamıştı. ⁸⁹

Genel direnişin son mahkûmu

Direnişten 10 ay sonra Kadir Özer adında bir işçi beş aylık cezasını çekmek üzere Toptaşı Cezaevi'ne gitti. Özer, olanları 1971 yılında şöyle anlatmıştı:

"O gün ben ve on binlerce işçi hep birlikte yürüdük. Sonra biliyorsunuz sıkıyönetim ilân edildi. Mahkemelere çıktık. Bana elimde bayrakla yürürken çekilmiş fotoğraflarımı gösterdiler. Üçüncü duruşmada da tahliye ettiler. Serbest olarak yargılanma sonunda beş ay hapis cezası verdiler. Yargıtay'a başvurup beklemeye başladım. O ara iş için hangi fabrikaya başvurduğumsa 'Sen 16 Haziran'da yürümüşsün, işe almayız' dediler. O gün bugün hâlâ iş bulamadım." ⁹⁰

Birinci Şube'nin kara listesi

Bazı işverenler, direnişlerden ve 15-16 Haziran olaylarından sonra mücadeleci işçilerin listesini diğer fabrikalara da ilettiler. İşçi bu kara liste engelini aşip bir fabrikaya işçi olarak girdiğinde ise polisin baskısıyla işten çıkarılıyordu.

Özellikle Ilgız Aykutlu'nun Birinci Şube Müdürlüğü'ne getirilmesinden sonra işverenler, bir telefon görüşmesi ile kara listedeki işçi liderlerinin ismini öğrenebiliyordu.

"Aykutlu ise bu yoldan bir çok büyük fabrikaya kendisine yardımcı olacak kişileri yerleştirmeyi başarmıştır. İşverenlerce ya da polislerce hazırlanan kara listelerde buldukları için iş bulma imkânlarını kaybeden işçi liderlerinin sayısı 600'e varmaktadır.

15-16 Haziran işçi direnişine katılmış olan birçok işçi lideri beş-altı aylık bir seri içinde bütün başvurularına rağmen iş bulamamış, işsiz kalmışlardır." ⁹¹

Ödenen bedel

Büyük Direniş sonrasında ilân edilen sıkıyönetimin üç aylık dönemini fırsat olarak gören bazı işverenler, devam eden örgütlenme çalışmalarını baltalamak istedi. Maden-İş'in yetkili olduğu bazı işyerlerinde ise öncü işçilerin ve temsilcilerin tutuklanması ardından işverenler yetkinin diğer sendikalara verilmesi için faaliyet gösterdi.

Haymak, Otosan, Sungurlar ve ECA'daki direnişler sonrasında Maden-İş'i tanyan ve aidat kes-

meye başlayan işverenler sıkıyönetim ortamında anlaşmaları bozdu ve yaygın tensikat ile Maden-İş'in kadrolarını tasfiye etti. Silvan Sanayii ve Türkkablo'da yetki diğer sendikalara geçti.

13 Ekim 1970 günü Gislaved Lastik Fabrikası'nda çalışan 1300 işçi işverenin 15-16 Haziran tarihlerine ait ücretleri ödememesi üzerin oturma grevine başladı. 15 Ekim'de Lastik-İş üyesi işçiler, polis ve jandarma tarafından fabrikadan çıkarıldı. Çıkan olaylarda Hüseyin Çapkan adlı işçi öldürüldü. 16 Ekim'de 11 işçi tutuklandı, 21 Ekim'de 103 işçi işten çıkarıldı.

DİSK'in aynı yıl içindeki Çukurova örgütlenmesinde ise işverenlerin ve hükümetlerin baskı önlemleri önceki dönemlere göre daha ağır ve şiddetli oldu.

O yıllarda çekilen "Zengin Mutfağı" adlı filmin arka planında Haziran direnişi vardı. Şair Hulki Aktunç'un bir kitabının adı "Şanlı Haziran" idi.

Belge

Anayasa Mahkemesi kararı

Esas sayısı:1970/48

Karar sayısı: 1972/3

Karar günü: 8 ve 9 Şubat 1972.

Davacı: Türkiye İşçi Partisi:

Davanın konusu: 274 sayılı Sendikalar Kanunu'nun 29/7/1970 günü 1317 sayılı "274 sayılı kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve 31 inci maddesine bir bent ile bu kanuna üç geçici madde eklenmesi hakkında kanun" un birinci maddesiyle değiştirilmiş, 1, 5, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 23, 29 ve 32'nci maddelerin dilekçede gösterilen kurallarının Anayasaya aykırılıkları nedeniyle iptalleri istenmiştir.

İlk inceleme:

Anayasa Mahkemesi, iç tüzüğünün 15'inci maddesi uyarınca 24/11/1970 gününde Lütfi Ömerbaş, Celalettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Ulucak, Sait Koçak, Avni Givda, Nuri Ülgenalp, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar, Halit ZARBUN, Kani Vrana, Muhittin Gürün ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun katılımları ile yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyanın eksikliği bulunmadığı anlaşıldığından, işin esasının incelemesine oy birliği ile kararı verilmiştir.

- Sözlü açıklama, bilgi sorma ve ek rapor alma notları: Esasa ilişkin raporun düzenlenmesi üzerine,

İptal kararı

TİP'in ve CHP'nin 1317 sayılı yasanın iptali için Anayasa Mahkemesi'nde açtığı davaların sonuçlanması yaklaşık 1.5 yıl sürdü. 16 Mayıs 1971'de rapor türün bulgularının iptal yönünde olduğu gazetelerde yayınlandı.

Dosyayı inceleyen Anayasa Mahkemesi, 8-9 Şubat 1972 günlerinde yasanın temel maddelerinin iptaline karar verdi. Hükümet aynı konuda yeni bir yasanın çıkarılması için verilen 1 yıllık süre içinde bir girişimde bulunmadı.

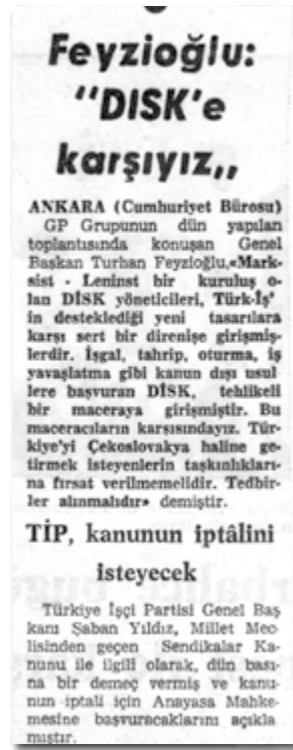
1/5/1971 günü yapılan toplantıda:

1- İşin niteliğine göre sözlü açıklamaları dinlemek üzere davacıya, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na, Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'na, Çalışma Bakanlığı'na çağrı gönderilmesine ve sözlü açıklamaların 8/6/1971 Salı gün saat 10.00 da dinlenmesine, bazı üyelerin karşı oyları ve oy çokluğu ile,

2- 1968'ten 1971 yılı başına değin Türkiye'de hangi işçi sendikalarının, birliklerinin, federasyon ve konfederasyonların var olduğu, her birinin, her yıl başında üye sayıları, bunlardan hangilerinin Türkiye çapında çalışmış bulunduğu, konularının ayrı ayrı açıklanması ve karşılığın en geç 3 Haziran 1971 de Mahkemenin elinde bulunacak biçimde gönderilmesi için çalışma bakanlığına yazı yazılmasına, bazı üyelerin karşı oyları ve oy çokluğu ile karar verilmiştir.

Çalışma Bakanlığı'na yazılan yazıya verilen 3/6/1971 günlü karşılıklı 1963-1969 yılları için düzenlenmiş veya yayımlanmış işçi istatistikleri bulunmadığı, 274 sayılı sendikalar kanununun 1317 sayılı yasa ile değişik 9'uncu maddesinin 6 sayılı bendi uyarınca bakanlığın sendikali işçilerin istatistiklerini 12/8/1970 gününden sonrası için tutmaya başlamış olduğu ve bu tarihten 1970 yılı sonuna değin olan süreye ilişkin istatistiklerin gönderilmiş olduğu bildirilmiş ve bu yazıya dört çizelge eklenmiştir.

Sözlü açıklamalar için belirlenip ilgili yerlere tebliğ

edilen çağrılar üzerine 8/6/1971 gününde davacı Türkiye İşçi Partisi adına gelen yetkili temsilcisi Alpaslan Işıklı'nın, Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına gelen Genel Sekreter Halil Tunç'un, Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adına gelen Bekir Çiftçi'nin sözlü açıklamaları dinlenmiştir.

Davacı parti temsilcisi iptal nedenlerini açıklayarak, istekleri üzerine karar verilmesini, Türkiye işçi sendikaları konfederasyonu temsilcisi yasanın gerekçeleri doğrultusunda açıklamalarsa bulunarak, davayı reddini istemiştir. Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi ise davanın gerekçeleri konusunda nedenler ileri sürerek istem gibi karar verilmesi yolunda görüş bildirmiştir.

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu temsilcisi konuşmasının örneğini ve dayandığı belgelerin örneğini kapsayan 128 sayfalık bir yazı vermiş, bu yazı dosyaya konmuştur.

Sözlü açıklama tutanağının çoğaltılıp dağıtılmasından sonra; 30/11/1971 gününde toplanan mahkeme heyeti, 20/9/1971 günü Anayasa değişikliğinin ışığı altında konunun yeniden incelemesi için bazı üyelerin karşı oyları ve oy çokluğu ile geri bırakmaya karar vermiştir.

Bu karar üzerine raportörce inceleme yapılarak ek rapor düzenlenmiş ve bu rapor üyelere dağıtılmıştır.

Esastan inceleme ve karar:

Esasa ilişkin rapor ile ek rapor ve dosyadaki öbür belgeler iptali istenen yasa kuralları ile dayanan Anayasa kuralları ve Anayasa'ya ilişkin yasama belgeleri incelendi. Gereği görüşülüp düşünüldü: 274 sayılı kanunun 1317 sayılı kanunla değişik.

a) 1 inci maddesinin 13 üncü bendinin 3, 4 ve 6 sayılı bentlerinin ve 32 nci maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna,
b) 5 inci maddesinin 1 sayılı bendindeki ve mesleki teşekküllerin yetkili organlarının kabulü deyiminin Anayasa'ya aykırı olduğuna,
c) 9 uncu maddesinin 3 sayılı bendinin, (a) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna.
(b) ve (c) fıkralarının Anayasaya aykırı olduğuna ve iptaline;

Toplum yararına olan özgür girişimlerde, bu arada sendika alanındaki kuruluşlarda daha iyisini bulmak, kişi haklarını savunmada ve gerçekleştirilmede en uygun çalışma örgütlerini kurmak, yarışma duygusunun oluşmasına bağlıdır. Yarışma duygusunun gelişmesi ve amaca ulaşabilmesi için, girişimlerin tekel biçiminde değil, çokluk halinde oluşması, en önde gelen koşuldur. Bu bakımdan işçi haklarının korunması için kurulan sendikalar daha baştan yarışma duygusunu baltalayıcı ve engelleyici bir hukuk düzeni içinde olmalıdırlar gerekçesiyle, Fazıl Ulucak, Şahap Arıç, İhsan Ecemiş, Halit ZARBUN, Lütfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşı oyları ve oy çokluğu ile karar verildi. ⁹²

"BÜYÜK DİRENİŞ"İN ARDINDAN

15-16 Haziran 1970, "Büyük İşçi Direnişi" sol kesimin işçi sınıfına bakış açısını değiştirdi. İşçi sınıfının bir güç olarak gerektiğinde öne çıkabileceğini yeteri kadar kavramamış olanların gözleri açıldı. Bu gücü bilen ama işçi sınıfını politik analizde hesaba katmayanlar da düşüncelerini ister istemez değiştirdi. Bu olaydan sonra kimi politik parti ve hareketler, dikkatlerini işçi sınıfına yöneltti, onun işyerlerindeki öncü kadrolarını yönlendirmeye ve bu kadroları kendi saflarına katmaya çalıştı.

Türk-İş'teki tedirginlik

Direnış, işveren çevrelerinde tedirginlik yarattı. DİSK'in karşısında sayıca çoğunluğa sahip olan Türk-İş'te bu tedirginlik daha belirgindi. Çünkü Türk-İş'e bağlı sendikaların üyeleri de protesto yürüyüşlerine katılmıştı. Bu katılım, kuruluş sırasında DİSK'i önemsemez görüntüsü veren ama

kurulduğunun haftasında DİSK'in örgütlenmesinin önüne nasıl geçeriz diye özel komiteler kuran Türk-İş yönetimini tedirgin ediyordu. Geleceğin DİSK'e doğru evrildiği ortaya çıkınca Türk-İş her zaman olduğu gibi yine anti-komünizm silahına sarıldı.

İşveren kesiminde arayışlar

15-16 Haziran eylemi sonrasında işverenler MESS'in ve TİSK'in örgütlenmesine daha fazla öncelik verdi. Büyük sermaye hem DİSK'in önünü kesmek, hem de güçlenen CHP ile ilişkilerini düzenlemek için yeni arayışlar içine girdi. 1961'de Nejat Eczacıbaşı tarafından kurulan Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti (ESEKH), bir taraftan Anayasa'nın değiştirilmesi için hukukçulara çalışma yaptırırken, diğer taraftan da yeni bir işveren örgütünün hazırlığını sürdürüyordu.

Ünlü hukukçuların ve sosyal bilimcilerin çoğunluğunun sol eğilimli olduğu bir dönemde ESEKH yöneticileri, kendi düşüncelerine yakın öğretim üyelerini sempozyum ve seminerlerde bir araya getiriyordu. Bu faaliyet ile işverenlerin çoğunluğunun günü kurtarma telaşında olduğu bir dönemde büyük sermayenin geleceğe uzanan çıkarlarını, daha geniş bir perspektif içinde ele alınması amaçlanıyordu.

Tüm bu çalışmalar 1971 ilkbaharında TÜSİAD'ın kurulması ile sonuçlanmıştı.

Ordu içindeki etkisi

1969'dan sonra ordu içindeki cuntacı örgütlenmeler artmıştı. Sol kesimden bazı akımlar da bir askeri müdahale ile iktidara gelecek solcu subayların düzeni değiştirebileceğine inanıyorlardı. Cuntacıların attığı çengeller ağırlıklı olarak orta kademelerden üst komuta kademelerine kadar uzanıyordu. Bu kişiler işçi sınıfını, iktidar mücadelesinin unsurlarından biri olarak görmüyordu.

Bu sınıfın ancak daha sonra aşamalarda söz hakkının olabileceğini düşünen bu kesim için 15-16 Haziran eylemi tam bir sürpriz oldu. İşçi eyleminden sonra özellikle yüksek rütbeli generaller cuntacılarla uzaklaştı. Orta kademelerdeki subayların çoğunluğu da işçilerin ve sendikaların rol alacağı bir iktidar mücadelesinden yana değildi.

Bu ortam şiddet hareketlerinin ortaya çıkardığı askeri müdahale beklentisini ortadan kaldırmadı ama olası bir darbe girişiminin sol bir çizgi taşımayacağına işaretleri daha 1970 yazında ortaya çıkmıştı.

Basındaki yankılar

15-16 Haziran Genel Direnişi'nin günlük gazetelerde ve siyasi dergilerdeki geniş bir şekilde ele alındı. Olayın gelişimi sayfalar boyunca anlatıldı. Konu, köşe yazılarında da değerlendirildi.

Necati Zincirkıran *Günaydın* gazetesindeki Dündüklü Tencere köşesinde 17 Haziran'da şu tespiti yapıyordu:

“Türkiye işçisi artık uyanmıştır. Fonksiyon ifade etmeyen, çıkarını iyi gözetmeyen, menfaatini satan sendikaları bizzat kendisi tasfiye eder. Bunun için kanun zorunu kullanmak yersizdir. Kanunlar umumdur ve objektif olmalıdır. İşçinin kendi eylemiyle yapmak kudretinde olduğu bir işi kanun zoruyla ona

yaptırmaya kalkışmak işte böyle patlamalara sebebiyet verir. Ve bu patlamaların sonu nereye kadar gider bilinmez...”

Çetin Altan'ın 17 Haziran tarihli *Akşam* gazetesi'nin “Taş” köşesindeki değerlendirmesi şöyleydi:

“Türkiye’de sınıf gerçeği yeni yeni varmaktadır su üstüne... Yavaş yavaş Türkiye'nin kurtuluşunun yüz elli patronla özdeş olan kapitalist bir devlette değil, yetmiş bin işçi ve tüm emekçilerle özdeş olan sosyalist bir devlette olduğu sezilmeye başlanmıştır.

Partiler, işçilere karşı patronlardan yana olmaya demokrasi diyorlar.

Devlet soyut bir kavram değildir ve sınıflar üstü olmaz.

Yetmiş bin işçi yürüyor, yer yer köylüler de yürüyor, onlardan yana olan gençler de yürüyor, sermaye sınıfı ile ittifakını bozup emekçi sınıflarla yönelen küçük burjuva aydınları da yürüyor... Ve bir tarafta bir avuç komprador, ağa, tefeci ve onların sınıfını tutan politikacılar...”

Cumhuriyet gazetesinin yazarı İlhan Selçuk, 1 Temmuz'daki “1970 Sıkıyönetimi” başlıklı yazısında sıkıyönetimin niteliği konusundaki yorumunu şu cümlelerle sonlandırmıştı: *“Hakkını istemek için eyleme geçen işçiye karşı askerin kullanılması Batı kapitalizminin tarihinde sık sık görülen olaylardır. Türk ordusu sermayeci iktidarın değil, milletin ordusudur. İşçi ile sermayeci arasındaki çatışmalarda sermayeci tarafını tutmakla yükümlü olmadığı gibi, sermaye iktidarının değil Anayasa'nın sıkıyönetimi olarak idareyi ele almıştır”*

“1917 Petrograd’ından 1970 İstanbul’una”

Dünya gazetesinin 17 Haziran tarihli nüshasında Emin Aytekin olayları Rusya'daki 1917 Devrimi'ne benzeterek şöyle diyordu:

“1917 Petrograd İhtilali bir seri grevler, sokak gösterileri isyanlar ile başlayarak yayılmış mahalli idareler, hükümetlerini ele geçirerek iktidara yerleşmiştir.

1970 İstanbul ayaklanmasında da Türk Bolşevikleri aynı tecrübeden geçmek istemişlerdir. İstanbul'un dört çevresinde yürüyerek meşru devlet idaresinin en küçük cüz-ü tamını (birimini) teşkil eden kaymakamlıklarda idareyi ele geçirme hevesine düşmüşlerdir.”

Münevver Ayaşlı, *Babıali’de Sabah* gazetesinin 25 Haziran tarihli nüshasında olayları maneviyata önem verilmemesine şöyle bağlıyordu:

- Hal’a geçen 16 Haziran gününün tesiri altındayım...

... Kim bu menfi eller... bir anda ortalığı yakıp yıkan, memleket, millet huzurunu kaçıran lanetlenmiş kimseler?

... Bu vahim hadiselerde suçlu malum, Moskova ve onun memleketimizde beşinci kolu vazifesini gören kimseler. Ama sadece onlar mı? Ankaralı hem tüccar ve sanayicilerimizden sayın Vehbi Koç ve Isparta'nın muteber kimselerinden olan sayın Şevket Demirel diğer fabrika ve şirketlerin isimlerini bilmediğim için sizlere hitap ediyorum:

... Hiç şüphe yok ki işçilerimizin ücretlerini, yemeklerini, hatta doktor ve ilaç paralarını eksiksiz ve yüksünmeden veriyorsunuzdur. Lâkin işçilerimizin manevi cephesini hiç düşündünüz mü? Onlar yalnız sizin işçiniz değil, aynı zamanda manevi evlatlarıdır.”

27 Haziran tarihli *Bugün* gazetesinde Mehmet Şevket Eygi, hükümeti olaylar sırasında yeterince sert davranmamakla suçluyor ve şu satırları yazıyordu:

“... Asıl maksatları sırtıyordu. Türkiye’de bir Bolşevik ihtilali yapmak.

Bugünkü buhranın ‘endirekt’ olarak en büyük mes’ulü Süleyman Demirel’dir.

... Demirel, Dr. Faruk Sükan gibi uyanık ve dirayetli bir dahiliye vekilini harcamamış olsaydı, belki de bu işler bu dereceye çığırından çıkmazdı. Faruk Bey komünist fesat yuvalarını devamlı bir kontrol altında tutar ve kusursuz bir haber alma servisini bizzat idare ederek yılan yuvasını henüz yumurtada iken ezmesini bilirdi.”

Süregelen yorum hataları

Maden-İş ve DİSK’te yaşananlar konusunda işçiler, sendikacılar ve emek tarihçileri arasında farklı yorum ve değerlendirilmelerin yapılmış olmasını normal karşılamak gerekir. Biz çalışmamız kapsamında 2000 yılından önce yapılmış yorumlara değinmedik ve yeni tartışmaların tarafı olmak istemedik. Ancak 15-16 Haziran konusunu son dönemde sık sık ele alan Yıldırım Koç’un verdiği bilgileri kısaca ele alma ihtiyacını hissettik.

Koç, 15-16 Haziran Genel Direnişi'nin örgütlenmesindeki DİSK yönetiminin rolünü 1976'dan sonra her yayınladığı yeni kitap ve makalede biraz daha küçülttü. 2010'da yayınladığı bir kitabında ise DİSK'in rolünü şöyle yok saydı: *“15-16 Haziran*

*1970 eylemi DİSK yönetimi tarafından düzenlenmedi. DİSK yönetimi, eylemin başlaması sonrasında haberdar oldu.”*⁹³

Yıldırım Koç’un yazdıklarının aksine DİSK ve Maden-İş, sendikal düzene getirilmek istenen engellere ve kısıtlamalara daha 1969 yılından başlayarak karşı çıkmış, yetkili kurullarında kararlar almış, çok sayıda toplantı düzenlemişti. Anayasal Direniş Komiteleri sendikaların ve DİSK'in bilgisi ve talimatı altında Haziran ayı başında kurulmuştu.

“Yenilgi” yorumu

Yıldırım Koç, 2003 yılında yaptığı bir değerlendirmede *“15-16 Haziran yenilgiye uğradı. 274 sayılı Sendikalar Yasası, 29 Temmuz 1970 günü kabul edilen 1317 sayılı yasa ile istenilen şekilde değiştirildi”* diye yazmıştı.⁹⁴ Koç’un 1976 ve 1992 yıllarındaki kitaplarında “yenilgi” kelimesi yoktu. 70’li yılların ortasında Maden-İş’te uzman olarak bir süre çalışan Koç, 2010’da yayınlanan kitabında yenilgi niteliğinden vazgeçmiş “başarısızlık” kelimesini kullanmıştı.

Genel Direniş’in bir yenilgi değil, aksine, başarılı bir eylem olduğu aşağıdaki sonuçlarından da anlaşılıyordu:

- Direnişten sonra kamuoyunda ibre DİSK’in lehine dönmüştü. DİSK’in ve üye sendikaların büyümeyi sürdürmesi ve üye sayısını arttırmaya devam etmesi işçilerin olayları bir yenilgi olarak görmediğini gösteriyordu.
- CHP’nin direnişten sonra Senato’da 1317 sayılı yasaya karşı çıkması, bağımsız sendikaların yasa değişikliğine karşı mücadele etmesi de eylemin hedefine ulaştığının diğer bir işaretiydi. 1971’de Türk-İş içinde sosyal demokrat nitelikte bir muhalefet hareketinin başlaması da yenilgi savının yanlışlığını ortaya koyuyordu.
- 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasası’ndaki değişiklik tasarısının Meclis’ten çekilerek “kadük” olması hükümetin geri adım attığını gösteriyordu.

Kaldı ki savaşlar ve spor karşılaşmaları dışındaki diğer sosyal olaylarda kesin bir yenilgiden veya bir zaferden bahsedilmesi genel olarak gerçekçi değildi.

Koç’un kitap ve yazılarında Genel Direniş nedeniyle işten çıkarılan işçi sayısı da sık sık değişmiş ve 5 bin 90’a kadar çıkmıştı. Oysa eylem sonrası üç

aylık sıkıyönetim dönemi içinde işten çıkarılanların sayısı *Cumhuriyet* gazetesinde yer alan ayrıntılı listede görüldüğü gibi 1100 dolayındaydı.

Cumhuriyet gazetesinin çizelgesinde çıkarılanların sayısı 2 bin 223 olarak görüyordu. Ancak *Cumhuriyet*'in çizelgesinde de bir sorun vardı. Vinyleks'ten çıkarılan işçi sayısı 334 yerine yanlışlıkla 1334 olarak verilmiş ve bu hata ertesi gün düzeltilmişti. 1000 kişi çıkarıldığında sayı 1223'e geriliyordu ve zaten haberin başlığındaki sayı da 1100 idi.

Cumhuriyet, 16 Eylül 1970

DİRENİŞ ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Sendikalar 15-16 Haziran İşçi Direnişi'nin her yıldönümünü coşku ile kutladı. Bu konuda kitaplar, makaleler yazıldı. Yürüyüşlere katılanlar anılarını anlattı.

Emek tarihçileri, direnişin nedenlerini ve sonuçlarını değerlendirdi. Aşağıda bu değerlendirmelerin bazılarını bulacaksınız:

Stefanos Yerasimos

“Hükümetin tepkisi, gelecek baskı rejimini haber veriyordu”

Tarihçi Yerasimos üç ciltlik *Türkiye Tarihi*'nin son cildinde 15-16 Haziran Direnişi'ni 1976'da şöyle değerlendirmişti

“Sendikalaşma hak ve özgürlüğünü tek işçi konfederasyonuna bırakmak isteyen bu tasarı, azınlıkta olan ilerici sendikaları ve dolayısıyla DİSK'i hedef alıyordu. Bu tasarımı protesto etmek amacıyla DİSK, işçileri yürüyüş ve direniş yapmaya çağırır. Fakat ne sendikalar, ne de Türk solu, aralarında sendikalaşmamış veya Türk-İş üyeleri de bulunan 100 bini aşkın işçinin yürüyüşe geçeceklerini, fabrikaları işgal edeceklerini, polis ve askerle çatışacaklarını hatta askerlerin elinden silahlarını alacaklarını beklemiyorlardı. Bu durum üzerine hükümet sıkıyönetim ilân ederek askeri mahkemeleri faaliyete geçirdi.

Bu olay ve onu takip eden baskılar sol için pek çok ders çıkarılabilecek bir eylem oldu. 16 Haziran bir yandan işçi sınıfının gücünü ve güçsüzlüğünü gösteriyordu. Gücü, yaşam koşullarının baskısına karşı tepkiden kaynaklanan bir güç olmasına karşılık, güçsüzlüğü örgütsüzlükten gelir ki bunun sorumlusu onu temsil etme ve yönetme iddiasında bulunan kadrolardır.

Öte yandan hükümetin bu eyleme tepkisi gelecek baskı rejimini ve askeri çevrelerin bu rejimdeki tayin edici rolünü haber veriyordu. Çünkü işverenlerin 'bozguncu' işçilerden kurtulabilmeleri için gerekli ortamı sağlamayı askeri çevreler üstlenmişti. Sivil mahkemelerden daha şevkle çalışacak askeri mahkemelerin savcı ve yargıçlarını temin etmek görevini de yine bu kesim üstlenmişti. Sonunda bunların büyük burjuvazinin mantığından ayrı bir mantıkla hareket edemeyeceği apaçık ortaya çıkar.

Bu olaylar iki gerçeği açığa vurur: Birincisi ordunun kurum olarak devrimciliği iddialarının miadını doldurduğu, ikincisiyse “bazı” askeri çevrelerin büyük burjuvazinin hizmetine girmesiyle anayasal özgürlüklerin de miadını dolduracağıdır ve bu durumda da pek yakın bir gelecekte sola karşı genel bir baskı harekâtı beklenmelidir.”⁹⁵

Şehmus Güzel

“Türk-İş kredisini yitirdi”

Fransa'da öğretim üyeliği görevini sürdüren M. Şehmus Güzel, direnişin Türk-İş üzerindeki etkisini 2010 yılında şu cümlelerle anlatmıştı.

“...Bu arada Hür İşçi Sendikaları Uluslararası Konfederasyonu (ICFTU) bile Türk-İş'i eleştirdi. ICF-TU ve bağlı sendikaların bazısı, Türk-İş'in, Türkiye Cumhuriyeti'nin bile bizzat imzaladığı uluslararası sözleşmelere aykırı bir tüzel düzenlemeyi desteklemesini hoş görmediler. Bu örgüt temsilcilerinden, Türkiye'ye özel olarak DİSK'i ziyarete gelenler, Türk-İş yöneticileriyle görüşmeyi reddettiler. Türk-İş sadece ulusal düzeyde değil, böylece uluslararası düzeyde bile kredisinden yitirdi.

Ama ne gam! Türk-İş, DİSK'i sendikal yaşamdan silmeyi hedef seçtiği için, yasa tasarısını ve yasayı sonuna kadar savunmaktan beri durmadı: Bu amaçla ne yaptı biliyor musunuz? Ağustos ayı boyunca Adana, İzmir ve Bursa'da “Türk işçisine kurulan tuzağı” anlatmak için “uyarı mitingleri” düzenledi. Bu mitinglerde hiç sıkılmadan yasanın Anayasa'ya uygun olduğunu bile savundu. Yasaya karşı çıkanları, sendikacı, gazeteci, öğretim üyesi, hukukçu yani herkesi 'komünistlerin ekmeğine yağ sürmekle' suçladı.

Türk-İş ne derse desin ne yaparsa yapsın, işçi sınıfının ve akıllı temsilcilerinin karşı koyduğu Yasa, Resmi Gazete'de yayınlanmasına karşın uygulanamadı. TİP, Birlik Partisi ve trene son anda atlayan CHP, Anayasa Mahkemesi'ne başvurup, Yasa'nın anayasal olup olmadığının saptanmasını istediler. Anayasa Mahkemesi, Yasa'nın sendika hakkını sınırlayan maddelerini Anayasa'ya aykırı bularak iptal etti.

Böylece işçi direnişinin haklılığı doğrulandı. Böylece Türk-İş, patronlar ve AP hükümetinin DİSK'i ve radikal bağımsız sendikaları kapatma hayalleri yasal olarak da engellendi ve gerçekleşemedi.

Böylece işçi sınıfı, sendikal örgütlenme özgürlüğüne bağlılığını ispat etmiş oldu.

Böylece parlamento dışı muhalefet gücünü göstermiş oldu. Parlamento dışı muhalefet, siyasi iktidarı, patronları ve uzlaşmacı sendikacıları yanıtlamasını ve geriletmesini bildi.

Böylece yıllarca işçi sınıfının bilinçlenmesini önlemek, mücadele geleneğini unutturmak isteyenlere Direniş'le yanıt verilmiş oldu.

Böylece işçi sınıfı sonrası için yol göstericilik görevini de yaptı. Ve nitekim ortak hafıza sakladı:

1 Mayıs 1976'da işçi sınıfı Taksim Meydanı'na yönelirken 15-16 Haziranda çizilen yolları, sokak ve caddeleri izledi. Taksim Meydanı'nın adı Bir Mayıs Meydanı olarak T büyük harfle Tarih'e böylece yeniden yazıldı.”⁹⁶

Murat Belge

“MDD Tezi, 15-16 Haziran'da ciddi hasar gördü”

Sosyal bilimci, gazeteci ve yazar Murat Belge'nin 1983'te yaptığı değerlendirme şöyleydi:

“AP iktidarının sendika yasalarında yapmayı tasarladığı değişikliği protesto etmek amacıyla başlayan ama çok daha radikal ve geniş kapsamlı (gene de net

amaçları ve programı olmayan) bir gösteriye dönüşen bu miting olayının çok çeşitli ve uzun vadeli etkileri oldu. Başından beri işçi sınıfı üzerinde strateji kuran ama söz konusu sınıftan bunun ciddi cevabını görmeyen İşçi Partisi, bu dönemde herhangi bir gelişmeye sahip çıkamayacak kadar zayıflamıştı. Her fırsatta “ordu-gençlik el ele” gibi sloganlarla eylem yapan genç MDD tabanı bu olayda işçilerle askerleri “el ele” sözünü kaldıramayacak bir ilişki içinde gördü. Bu gençlik kesiminde hareketin gücünü abartılmış bir biçimde gören ve ciddi bir iktidar mücadelesini içinde olduğuna inananlar, 15-16 Haziran'la birlikte, kitlelerin bu iktidara hazır olduklarına güvenlerini pekiştirdiler. Bu güvenin tuhaf sonucu militanların işçi sınıfını bırakıp kır veya kent gerillasına girişmesi olacaktı. Gel gelelim, Türkiye'de proletaryanın politik bakımdan olgunlaşmamış olduğu varsayımına dayanan MDD tezi 15-16 Haziran'da ciddi hasar gördü.

Öte yandan Yön ve MDD'nin organı Türk Solu tarafından izlenen mücadele stratejisine değişik derecelerde yakınlık duyan Kemalistler bu olaydan ürktüler ve fazla sola gitmenin beklenmedik sonuçlar doğuracağını düşündüler. Son analizde bir “Sol Cunta” hazırlığına gelip dayanan bu stratejinin “cunta”yı temsil eden kanadı, planlarında önemli değişiklikler yapma gereğini duydu.”⁹⁷

DİSK yönetimi, işten çıkarılan işçilere yardım için bir “bağış kampanyası” başlattı.

Maden-İş Tarihi Çalışma Grubu'nun Değerlendirmesi

Süleyman Demirel hükümetinin, 274 sayılı Sendikalar, 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasalarında yapmak istediği değişiklikler, DİSK'in çağırısı ile işçiler tarafından büyük tepki ile karşılandı. İstanbul ve Kocaeli sınırları içerisinde üretimi durduran işçiler sokağa ve meydanlara çıkarak tepkilerini gösterdiler.

Hükümetin ve Türk İş'in her iki yasada yapmak istediği değişikliğin gerekçesi, "sendika enflasyonunu önlemek, daha güçlü sendika yaratmaktır." Buna karşı DİSK'in talebinde ise, "Güçlü sendika, tepeden inme yasa ve tekeli anlayışla olmaz, işçilerin özgür iradesi, sendikalarını özgürce seçebilmesi ile mümkün olur. Bunun için çözüm referandumdur" deniliyordu: Toplu Sözleşme zamanı işyerlerinde işçilerin önüne sandık konulsun, işçiler oylarını kapalı mekanda özgürce kullansınlar, "gizli oy, açık sayım" ilkesine göre kendileri adına toplu sözleşme yapacak sendikalarını belirlesinler isteniyordu. DİSK'in talebi buydu.

Yasalarda yapılmak istenen değişikliklerle, getirilmek istenen 1/3 barajları ile DİSK'in ve diğer Türk İş dışındaki sendikaların önü kesilerek, sendikal alanda "Türk-İş tekeli" yaratılmak isteniyordu.

Yoğun tartışmalar içerisinde hükümet 274 sayılı Sendikalar Yasası'ndaki değişiklikleri ana muhalefet partisinden ikircikli tavrından da yararlanarak Meclis'ten geçirdi ve yasalastırdı. Ancak bu süreçte işçilerden gelen büyük tepki sonunda hükümet geri adım attı ve 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt yasasındaki değişiklik teklifini bir süre sonra geri çekmek zorunda kaldı.

Meclisten geçen 274 sayılı Sendikalar Yasası'ndaki değişikliklerin iptali için o gün Parlamento'da iki milletvekili bulunan Türkiye İşçi Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi Anayasa Mahkemesine başvurdu. Anayasa Mahkemesi bu değişiklikleri büyük ölçüde iptal etti. Sonuçta hükümetin yapmak istediği değişiklikler işçilerin direnişi sonucu bertaraf edilmiş oldu.

İlk yığınsal direniş

Direniş sırasında Kemal Türkler'in İstanbul Valiliği'nden çıkarken yaptığı açıklama ve direnişe katılmak için DİSK'e başvuran öğrenci gençlik örgütlerine DİSK'ten verilen yanıtlar hep tartışılmalıdır.

15-16 Haziran olayları Türkiye işçi sınıfının tarihinde ilk yığınsal direniş olayıdır. İstanbul ve Kocaeli illeri ile sınırlıdır. Çünkü buraları DİSK'in örgütlü olduğu ve sanayinin o günkü yıllarda yoğun olduğu illerdir.

Olay çok somuttur. Parlamentodan bir yasa geçirilerek DİSK ortadan kaldırmak istenmektedir. Ancak yasa aynı zamanda ilerici-devrimci sendikacılığa karşı da bir darbedir. Yasa DİSK üyesi olmayan ya da olamayan işçileri de çok yakından ilgilendirmektedir ve onlar da sonuçlarından zarar göreceklerdir. Buna ya razı olunacak ya da buna karşı direnecektir.

DİSK direnişi örgütlemiştir ve üyesi olmayan işçileri, sınırlı da olsa bu eyleme katmayı başarmıştır.

Bu haklı direnişe bir bölüm öğrenci de katılmış, işçi ve emekçilerin yanında yer almışlardır. Ancak bunu bir öğrenci hareketi gibi göstermek, ya da bu başarılı sonucu görüp "Bu direniş devrimci duruma yükseltilemez miydi?" gibi akla ziyan sorular sormak, DİSK'i pasifistlikle, uzlaşmacılıkla suçlamak, akla da, vicdana da aykırıdır.

15-16 Haziran öncesinde işçi sınıfını amele sınıfı olarak görenler, bu eylemlerden sonra işçi sınıfının mücadelecili geleneği, örgütlü gücü ve süratli harekete geçme ve sonuç alma yeteneğini konusunda daha gerçekçi fikirler savunmaya başlamıştır.

Direnişin politik anlamı

O günkü hükümet çevreleri ve egemen güçler, olayları, "ayaklanma" ve "ihtilal provası" gibi nitelendirmelerle değerlendirdi.

Olaylar ne bir ihtilal provası, ne de bir ayaklanmaydı. Tabii ki olaylar sırf sendikal taleplerle de izah edilemezdi. Direniş, özünde politik çıkış olan bir eylemdi. İşçi sınıfının sendikaları ve partisi eliyle patronlara karşı yürüttüğü ekonomik mücadele için tek tek bir çıkış değil, egemen sınıfların karşısına bölgesel de kalsa, bir "sınıf" olarak çıktığı, onları geriletmediği bir hareketti. Özünde demokratik ve politik bir hareketti.

İşçi sınıfı yaptığı bu örgütlü çıkış ve aldığı sonuç ile moral olarak güçlenmiş ve daha sonraki tek tek fabrika eylemlerine, DİSK'te örgütlenme kararlılığına, "demokratik hak ve özgürlükler" mitinglerine, 1 Mayıs yürüyüş ve mitinglerine, DGM direnişlerine ve MESS grevlerine daha azimli, daha kararlı sarılmıştı.

DİSK ve üye sendikaların eğitimlerinde işlenen, "sınıf olma" ve birlikte davranma bilinci, ekonomik mücadelenin yanında politik mücadelenin gerekliliğini işçilere kavratmıştı.

Eylemin özündeki meşruiyet

Direnişin zemini meşru idi ve esas gücünü buradan almıştı. Çünkü var olma ile yok olma ikilemi arasında bir durum söz konusuydu.

Yasa değişikliği Uluslararası Çalışma Örgütü'nün Türkiye tarafından kabul edilmiş sözleşmelerine de ters düşmekte ve demokratik ilkeleri çiğnemekteydi.

Uluslararası konfederasyonlar ve sendikaların, DİSK'e verdiği destek meşruiyetin diğer bir kanıtıydı. Bu destek getirilmek istenen yeni düzenin evrensel ve yerel hukukun temel ilke ve kurallarına aykırı olması nedeniyle yaygınlaşmıştı.

Anayasa Mahkemesi'nin kararı meşruiyeti kanıtlamıştı. Ancak bu karardan çok önce kamu vicdanı haklı olanı seçmiş ve eylem kitlesel bir şekilde desteklenmişti.

Demokratik katılım

Genel Direniş sürecinde demokratik kuralların en iyi şekilde uygulanması katılımın ve kararlılık düzeyinin yüksek olmasını sağlamıştı.

Hazırlıkların dört ay öncesinden başlamış olması ünite temsilcilerinin ve üyelerin direnişin nedeni konusunda bilgi sahibi olmasını kolaylaştırmıştı.

DİSK'in ve üye sendikaların yönetim kurullarının birlikte toplantı yapması ve direnişin yol ve yöntemlerini tartışması demokratik sürecin diğer bir uygulaması olmuştu.

Bölgelerde ve şubelerde yapılan üye ve sendika temsilcisi toplantıları, üyelerin bilgilenebilmesine ve kendi görüşlerini açıklamasına imkân vermişti.

Direnişin gerekçelerini tam olarak anlayan ünite temsilcilerinin ve işçilerin, bu gerekçeleri komşu fabrikalarda çalışan veya kendi semtlerinde oturan işçilere aktarması kolaylaşmıştı.

Bölge temsilcileri ve temsilciler

Eylem kararı DİSK yönetimince alınmıştı ama direniş hazırlıklarında başrol bölge temsilcilerinde, işyerlerindeki sendika baştemsilci ve temsilcilerindeydi.

Merter Toplantısı'nda söz alan 29 kişinin çoğunluğu sendikanın orta yönetim kademesindeki temsilcilerdi.

14 Haziran akşamı, sendikaların bölge temsilciliklerinde ve şubelerinde yapılan toplantılarda eylem biçimi ile ilgili önerileri yine temsilciler getirmişti.

Maden-İş'te VI. Bölge temsilcisi Hüseyin Ekinci, IV. Bölge Temsilcisi İsmet Demir Uluç ve I. Bölge Temsilcisi Ergün Erdem'in haftalar boyu süren örgütsel çalışmaları ve hazırlıkları, katılımın en üst düzeye çıkarılmasını sağlamıştı. Devamlı hareket halinde olan bölge organizatörleri, üyeler tarafından tanındıkları için güvenilir bir iletişim ağı oluşturmuşlardı.

Hiyerarşik karar alma sürecinin gevşetilmesi ve inisiyatifin bir noktadan sonra üye tabanıyla doğrudan ilişki içinde bulunan bölge temsilcilerine ve temsilcilere bırakılması, direniş kararlılığını güçlendirmişti.

Etkin iletişim

Cep telefonunun bulunmadığı, ankesörlü telefonların önünde uzun kuyrukların olduğu bir dönemde

işçiler pratik önlemlerle iletişim kurmuş, eylemde eşgüdümü mümkün olduğu ölçüde sağlamaya çalışmıştı. Motosikletli kuryeler mesaj iletiminde etkili olmuştu.

Eylem öncesinde ve sırasında işçiler değişik yöntemlerle birlikteliği sağlamıştı. Örneğin İstanbul Silahtar'da işçiler 14 Haziran akşamında bir sinema salonunda buluşmak üzere sözleşmiş, filmin oynatılmasına ara verdirip, eylem biçimlerini tartışmıştı.

Demokratik kişi ve kuruluşlar ile temasa geçilmiş, toplantılar yapılmış, bilgiler aktarılmış ve destekleri istenmişti.

Eldeki imkânların elverdiği ölçüde basın toplantısı, bildiri ve özel sayı yayınlarla kamuoyu bilgilendirilmeye çalışılmış ve bilinçsiz tepkiler önlenmeye gayret edilmişti.

Bir örgütlenme başarısı

DİSK direnişi ta beş ay öncesinden adım adım örgütlemiştir. Ocak, şubat ve mart aylarında DİSK'e bağlı sendikaların yetkili kurulları, belirginleşen yok etme kastına ve niyetine karşı gerekli önlemleri almıştır.

Tasarı, meclis alt komisyonlarında görüşülmeye başlanıp nereye evrileceği belli olduğu anda da bölge, şube ve işyerlerinde direniş komiteleri oluşturulmaya başlanmıştır.

Yasa ile yapılmak istenenler üyelere çok açık bir biçimde anlatıldığından, neye karşı ve ne için mücadele edileceği netleştirilmiştir.

Hazırlık çalışmaları planlı ve programlı bir şekilde yapılmış, zamanlamaya dikkat edilmiştir.

Büyük İşçi Direnişi'nin başarı ile sonuçlanmasının sırrı, yaşanan bu sürecin içindedir: Eyleme bütün üyeler fiilen katılmış, demokratikliği kanıtlanmıştır.

Eyleme çevredeki Türk-İş üyesi ya da sendikasız işçilerin katılımı tesadüf değildir. Bu katılımlar, emek ve çaba ile oluşturulan demokratik zemin sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Direniş, Türkiye ölçeğinde tüm zamanların en örgütlü, meşru ve demokratik eylemlerinin birisidir.

Direniş, ekonomik mücadele ile siyasi mücadele birlikteliğinin tutarlı bir örneğidir.

Direniş, adaletsizliğe, hukuksuzluğa ve çoğunluçuluğa karşı sesleri yükseltmenin her dönemde, her koşulda bir yolunun bulunabileceğini kanıtlamıştır.

Direniş, merkezdeki akılcı bir yönetimin fabrikadaki işçinin güvenini sağladığında ne ölçüde büyük bir güç ortaya çıkacağını gösterdiği için günümüze de ışık tutmaktadır.

Kaynaklar ve notlar

- 1- Antonio Gramsci: *Hapishane Defterleri*. Belge Yayınları. 1975. Sayfa: 224-225.
- 2- *Ant* dergisi. Sayı: 163. 10 Şubat 1970.
- 3- *Cumhuriyet* gazetesi. 22 Ağustos 1967.
- 4- Türk-İş: *Belgelerle Türk-İş Tarihi (2) 1963-1980*. 1995. Sayfa: 188.
- 5- Türk-İş: 1995. Sayfa: 192.
- 6- Türk-İş: 1995. Sayfa: 192.
- 7- Fransızcada bozuk, geçersiz ve kurumuş yaprak anlamına gelen “caduc” kelimesi hukukta, bir yasama yılında sonuçlandırılmamış yasa tasarı ve teklifleri için kullanılır. Meclis’te reddedilen tasarı, bir tam yıl geçmeden tekrar görülemez. Gündeme giren bir tasarıyı geri alınması ancak Genel Kurul kararı ile mümkün olabilir.
- 8- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. Dönem: 3. Toplantı: 1. S. Sayısı: 133. 23 Numaralı Geçici Komisyon Raporu. 3.2.1970. Sayfa: 15 http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM_/d03/c006/mm__0300610Iss0133.pdf Erişim tarihi 25 Haziran 2012.
- 9- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. 3.2.1970. Sayfa: 11.
- 10- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. 3.2.1970. Sayfa: 2.
- 11- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. 3.2.1970. Sayfa: 29.
- 12- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. 3.2.1970. Sayfa: 24.
- 13- *Hergün* gazetesi. 2 Şubat 1970.
- 14- Maden-İş Sendikası Genel Yönetim Kurulu Karar Defteri. Tüstav Maden-İş Arşivi.
- 15- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. 3.2.1970. Sayfa: 41.
- 16- *Milliyet* gazetesi. 21 Haziran 1970.
- 17- Cumhuriyet Senatosu Tutanak Dergisi. Cilt: 58. 72. Birleşim. 14 Mayıs 1970 Perşembe. Sayfa: 532.
- 18- Türk-İş: 1995. Sayfa: 207.
- 19- *Milliyet* gazetesi. 16 Mayıs 1970.
- 20- Kemal Sülker: *15-16 Haziran*. İleri Yayınları. 2005. Sayfa: 51-52.
- 21- Alpaslan Işıklı: *Sendikacılık ve Siyaset*. Odak Yayınları. 1974. Sayfa: 483.
- 22- Millet Meclisi Tutanak Dergisi. Cilt 6. 11 Haziran 1970. Sayfa: 261-273.
- 23- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: İşçi Sınıfı-Sendikalar Ve 15-16 Haziran. Sorun Yayınları. 1976. Sayfa: 314.
- 24- DİSK: *Türk-İş’e Verilen 4’lü Rapor*. Ciltlenmiş teksir. Sayfa: 35-36.
- 25- Abdullah Baştürk: *Yargı Önünde Savunma*. Çağdaş Yayınları. 1986. Sayfa: 344.
- 26- DİSK Ajansı: 12 Haziran 1970.
- 27- *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. Cilt: 7. Sayfa: 2155. Kemal Nebioğlu’nun anlatısı.
- 28- Kemal Sülker: 2005. Sayfa: 75.
- 29- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 187 ile 213 arasındaki konuşmalardan özetlenerek verilmiştir.
- 30- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 191-192.
- 31- *Cumhuriyet* gazetesi. 15 Haziran 1970.
- 32- *Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi*. Cilt: 7. Sayfa: 2150. 15-16 Haziran maddesi. Celal Alçınkaya’nın anlatısı.
- 33- Faruk Türkoğlu: İsmet Demir Uluç ile sözlü tarih görüşmesi. Görüşme tarihi: 19 Temmuz 2011.
- 34- DİSK Ajansı: 15 Haziran 1970.
- 35- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 88-89.
- 36- *Cumhuriyet* gazetesi. 17 Haziran 1970.
- 37- DİSK Ajansı: 16 Haziran 1970.
- 38- *Cumhuriyet* gazetesi. 17 Haziran 1970. Selahattin Güler’in haberi.
- 39- *Milliyet* gazetesi. 17 Haziran 1970.

- 40- Maden-İş Tarihi Çalışma Grubu: Celal Alçınkaya ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 31 Ocak 2009.
- 41- Bugün hayatta olmayan bu arkadaşımız sıkıyönetimce tutuklanıp yargılananlar arasındaydı. Daha sonraları Dilovası’nda Marshall boya fabrikasında işe girdi, Kimya-İş üyesi oldu. Ali erken yaşta hayata veda etti.
- 42- Faruk Türkoğlu: İsmet Demir Uluç ile sözlü tarih görüşmesi. Görüşme tarihi: 19 Temmuz 2011.
- 43- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 91.
- 44- Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi. Cilt: 7. Sayfa: 2155. Kemal Nebioğlu’nun kaleme aldığı 15-16 Haziran maddesi.
- 45- Fatmagül Durmuş- Hanifi Öztürk Kemal Nebioğlu ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 7 Mart 2005.
- 46- Kemal Sülker: 2005. Sayfa: 156.
- 47- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 93’teki 3 numaralı dipnot.
- 48- Fatmagül Durmuş- Hanifi Öztürk: Yaşar Soykal ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 12 Mayıs 2008.
- 49- Saygı Yağmurdereli- Mehmet Karaca- Toygun Erraslan: Vahit Tulus ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 13 Eylül 2012.
- 50- *Demokrat Kocaeli* gazetesi. Süriye Çatak’ın İlyas Bayrak ile söyleşisi. <http://www.sendika.org/2006/06/15-16-haziran-bir-direnisci-anlatiyor-suriye-catakkocaeli-demokrat/> adresinde. Erişim tarihi 3 Temmuz 2014.
- 51- *Evensel* gazetesi. 17 Haziran 2007. Arzu Sarpkaya’nın: Remzi Çakar ile söyleşisi.
- 52- Kemal Yalçın: 15-16 Haziranı Gerçekleştirenlere. <http://www.kemalyalcin.com/index.php/menu-ogesi-yazilar/34-kat-yazilar-genel-adresindeki-blog-yazisi>. Erişim tarihi: 2 Temmuz 2014.
- 53- *Cumhuriyet Pazar Dergi*. 15 Haziran 2008. Esra Açıköz’ün Nurten Arıcan ile söyleşisi.
- 54- *Cumhuriyet Pazar Dergi*. 15 Haziran 2008. Esra Açıköz’ün Belkis Kaya ile söyleşisi.
- 55- *Birgün* gazetesi. 16 Haziran 2008. Hatice Eroğlu Akdoğan’ın Ekrem Kandemir ile söyleşisi.
- 56- *Red* dergisi: Sayı: 21. Filiz Aslan’ın Yakup Umur ile söyleşisi.
- 57- Mehmet Karaca- Halit Erdem: Ahmet Sarıcan ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 13 Ocak 2013.
- 58- TRT Belgesel Ekibi: Abidin Açıkan ile röportaj.
- 59- Nazım Alpmann: Atilla Özsever ile röportaj. Bianet. 15 Haziran 2001. <http://www2.bianet.org/bianet/emek/2872-barikatin-ote-yaninda-15-16-haziran> adresinde. Erişim tarihi: 4 Temmuz 2014.
- 60- Mehmet Karaca: Yunus Uysal ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 13 Mayıs 2013.
- 61- Hanifi Öztürk özel arşivi
- 62- *Milliyet* gazetesi. 17 Haziran 1970.
- 63- TBMM Birleşik Toplantı Tutanağı. Cilt:1 Toplantı: 9 . 17 Haziran 1970. <http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/t09/c009/tbmm09009014.pdf>
- 64- Maden-İş Tarihi Çalışma Grubu: Celal Alçınkaya ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 31 Ocak 2009.
- 65- Hanifi Öztürk- Faruk Türkoğlu: Turgut Alağaç ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 17 Kasım 2012
- 66- Halit Erdem: Cengiz Turhan ile görüşme. 8 Aralık 2012.
- 67- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 65-66.
- 68- *Cumhuriyet* gazetesi. 21 Haziran 1970 .
- 69- Mehmet Ali Aybar: *Sıkıyönetim Anayasaya Aykırıdır*. DİSK Yayınları. 1970. Sayfa: 8-11.
- 70- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 68-71.

- 71- *Milliyet* gazetesi. 28 Haziran 1970.
- 72- *Cumhuriyet* gazetesi. 29 Haziran 1970.
- 73- *Cumhuriyet* gazetesi. 29 Haziran 1970.
- 74- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 285-286.
- 75- Alpaslan Işıklı: *Sendikacılık ve Siyaset*. Odak Yayınları. 1974. Sayfa: 518.
- 76- *Cumhuriyet* gazetesi. 24 Haziran 1970.
- 77- *Milliyet* gazetesi. 3 Temmuz 1970.
- 78- *Milliyet* gazetesi. 1 Temmuz 1970.
- 79- *Cumhuriyet* gazetesi. 9 Temmuz 1970
- 80- *Cumhuriyet* gazetesi. 15 Temmuz 1970.
- 81- Cumhuriyet Senatosu’nun 2 Temmuz ile 24 Temmuz tarihleri arasındaki tutanaklarından özetlenmiştir.
- 82- *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazeteleri. 4 Ağustos 1970.
- 83- Turgan Arınır- Sırrı Öztürk: 1976. Sayfa: 293-320. Arasından özetlenmiştir.
- 84- Maden-İş Tarihi Çalışma Grubu: Hilmi Güner ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 5 Şubat 2012.
- 85- *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazeteleri. 4 Eylül 1970.
- 86- Hanifi Öztürk- Faruk Türkoğlu: Turgut Alağaç ile sözlü tarih çalışması. Görüşme tarihi: 17 Kasım 2012

- 87- Türkiye Maden-İş Sendikası: Çalışma Raporu. 1969-1971. Sayfa 164-170.
- 88- *Ortam* dergisi. Sayı: 1. 19-26 Nisan 1971.
- 89- *Ortam* dergisi. Sayı: 11. 9-16 Ağustos 1971.
- 90- *Ortam* dergisi. Sayı: 2. 26 Nisan-3 Mayıs 1971.
- 91- *Ortam* dergisi. Sayı: 2.
- 92- DİSK: *Anayasa Mahkemesi’nin İptal Kararı*. DİSK Yayınları. 1972.
- 93- Yıldırım Koç: *Yanlış Doğru Cetveli*. Epos Yayınları. 2010. Sayfa: 178-182.
- 94- Yıldırım Koç: Türkiye İşçi Sınıfı Ve Sendikacılık Hareketi Tarihi. Kaynak Yayınları. 2003. Sayfa: 188-189.
- 95- Stefanos Yerasimos: *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye. -I. Dünya Savaşı’ndan 1971’e*. Gözlem Yayınları. 1976. Cilt:3. Sayfa: 1711-1712.
- 96- M. Şehmus Güzel: “15 Haziran 1970: Manzara”. Bulunduğu internet sitesi. <http://www.insanokur.org/?p=575> Erişim tarihi: 1 Temmuz 2014.
- 97- Murat Belge: Türkiye Cumhuriyeti’nde Sosyalizm. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. İletişim Yayınları. 1983 içinde. Cilt:7. Sayfa:1958.

